

PROBLEMI aktualnosti

PROBLEME

Problemi, časopis za mišljenje in pesništvo. Ureja uredniški odbor: Niko Lehrman, Rudi Rizman, Marjan Rožanc, Dimitrij Rupel, Fedor Žigon (Aktualnosti); Spomenka Hribar, Valentin Kalan, Milan Pintar, Ivo Urbančič, Slavoj Žižek (filozofija); Andrej Inkret, Taras Kermauner, Anderj Medved, Rastko Močnik, Dušan Pirjevec (literarna teorija); Iztok Geister, Niko Grafenauer, Dušan Jovanović, Ivo Svetina, Marko Švabić (literatura). Glavni urednik: Milan Pintar. Odgovorni urednik: Rudi Rizman. Tehnični urednik:

Marjan Rožanc. Uredništvo in uprava: Ljubljana, Beethovnova 2, tel. 20 487. Tehnični urednik posluje v ponedeljek, sredo in petek od 9. do 13. ure, uprava pa v četrtek od 14.30 do 16.30. Naročila pošiljajte na upravo Problemov, Ljubljana, Beethovnova 2, tekoči račun 501-8-475/1 z oznako: za Probleme. Celoletna naročnina 40 din, cena posamezne številke 4 din, cena dvojne številke 7 dinarjev. Nenaročenih rokopisov uredništvo ne vrača. Izdajata predsedstvo ZMS in UO ZŠJ v Ljubljani. Tiska tiskarna »Toneta Tomšiča« v Ljubljani.

Niko Grafenauer: Risbe	513
Saša Vegri: Konstelacije II	515
Dušan Jovanović: Znamke, nakar še Emilija	518
Andrej Brvar: Popevke	533
Marjan Rožanc: Rojevanje	538
Ivo Svetina: Julija Ulaja	551
Matjaž Kocbek: Ciklus o Satanu	553
Branko Gradišnik: Oto in Homunkulus	558

Beograjski, zagrebški ali ljubljanski študentski avantgardizem

FRANCI PIVEC

Lanske junijske barikade, pravijo študentje v Beogradu, niso imele namena ovirati prometa, pač pa so pokazale, kdo je na »drugi strani«.

Ni mišljena policija, ki je bila na »drugi strani« pač po službeni dolžnosti, prav tako niso mišljeni vsi tisti, ki so se na »drugi strani« znašli iz golega presenečenja in so organizirali delavske straže in pisali proglose proti študentom iz nerazložljive panike, da je pač treba nekaj braniti, čeprav ni bilo jasno, kaj točno je to.

Študentje pa so suvereno razglasili: »Naši interesi so resnični interesi socializma!« Predsednik republike jim je priznal njihov prav.

Ali pa se vse to morda ne tiče nas? Na kateri strani barikade smo mi, kako je z našimi interesi v primeri z interesi beograjskih študentov? Ta vprašanja so postala nenavadno pomembna. Merilo stopnje avantgardnosti v jugoslovanskem študentskem gibanju so postali »beograjski študentski interesi.«

Ali je to utemeljeno? Prvi odgovor je sledil nemudoma, kar je nedvomna prednost junijske situacije, v kateri je bila možna »svobodna debata, ki jo imamo redko kje med nami« (Miloš Minić). Prišel pa je ta odgovor (seveda) iz Zagreba.

V Vjesniku je izšel članek »Smisel nekega programa«, v katerem je bila podana »politično ekonomska ocena« programa kot teksta, v katerem je »prišla do izraza v nekaterih bistvenih postulatih antireformska platforma«, njegovi nosilci si prizadevajo za »vrnitev na star način gospodarjenja«, »za novo naraščanje birokracije«, »za ponovno zlivanje delavčevega viška dela v skupne blagajne«. V celoti vzeto študentski Akcijsko politični program ni nič drugega kot »birokratsko demagoško zamegljevanje določenih problemov naše družbe«, kar da je še bolj nevarno, kot pa če bi šlo za odprto sovražne parole ali pa za razredno deklarirane nasprotnike vsakega socializma sploh.

V Zagrebu so o avantgardizmu očitno imeli svoje mnenje, toda v

čem le je bil beograjski program tako strahovito nevaren?

Brez dvoma je detonator akcijsko političnega programa vprašanje brezposelnosti. V Srbiji je šlo za 130.000 delavcev brez zaposlitve in zaradi njih »je treba sprejeti ustrezen program investicijske politike«, kot so zahtevali študentje. To pomeni mnogo denarja za odprtje novih delovnih mest.

Ta čas so se v Zagrebu ukvarjali predvsem z zaposlovanjem strokovnjakov in so to postavili v popolno odvisnost od odločitve, »ali se bomo orientirali na modernizacijo obstoječega gospodarstva, ali pa bomo še nadalje investirali v nove in nove objekte, ne da bi vedeli, kdaj nam bodo in kakšne rezultate nam bodo dajali« (Mika Tripalo).

Ali bomo torej gradili drage terme in hidroelektrarne, obsežne in malo donosne melioracijske sisteme, nove in nove železarnice, ne nujno potrebne železnice, odvečne rafinerije itd... ali pa bomo rekonstruirali bazično kemično industrijo, težko strojno industrijo, ladjedelništvo, industrijo železniških vozil, veledonosni obmorski turizem itd...? »Preudarili bomo različna vprašanja sistema. Nekateri stvari in instrumente moramo spremeniti, videti moramo, ali je res treba zgraditi vse objekte... ali pa je treba dati prioriteto drugim stvarim...« Tako se je vključil v to razpravo s svojim govorom po televiziji predsednik republike.

V tej točki se je torej razhajalo gledanje na reformo med beograjskimi in zagrebškimi študenti. In če je prevladala utemeljitev reforme kot modernizacije (predvsem hrvaške) industrije, ne pa kot investiranje v nove (predvsem srbske) projekte, potem bomo tudi lažje razumeli, zakaj za beograjske študente reforma ni bila sama po sebi sprejemljiva stvar. Na zagrebški univerzitetni konferenci ZK je bila ta »rezerva« deležna silno ostre kritike. Akcijsko političnemu programu je bilo očitano, da mu manjkajo nekatere ključne točke: »Prvič, osnovni problemi refor-

PROBLEMI AKTUALNOSTI

POLITIKA	Stran
Beograjski, zagrebški ali ljubljanski študentski avantgardizem	1
Prispevek k razpravi o študentskem ne-gibanju na ljubljanski univerzi	3
MED POLITIKO IN GOSPODARSTVOM	
Janusov lik informacij	4
MED TEORIJO IN PRAKSO	
En masse; prosperiteta sodobne družbe	6
NOVA KRITIKA	
Beleške za družbeno kritiko	7
MED ZNANOSTJO IN FILOZOFIJO	
Klasični humanizem in kibernetika	9
MED IDEOLOGIJO IN EKSISTENCO	
Trpljenje kot ideologija in trpljenje kot-eksistenca	10
VIZUALNE UMETNOSTI	
Klik klak roman	13
Težave in upi umetnosti računalnikov	15
»Grupa 69«	17
BRANJE	
Kako živi Agata Schwarzkobler	19
STRIP	
Kaj Romeo in Julija delata z broško	21
INTERVJU	
Kovinski obraz, videz ali resnica?	24
SPORT	
Kaj pa menadžerji?	27

me. Drugič, enakopravnost jugoslovanskih narodov in srbskega naroda.« itd.

Nič ni vplivalo na popustljivost kritike dejstvo, da je bil pod programom podpisan tudi beograjski univerzitetni komite ZK in da se je vedelo, da so svoje tiho soglasje k programu dali tudi višji forumi republike Srbije. Tudi dejstvo, da so bile študentske zahteve za srbske oblasti od samega začetka »vsebinsko« sprejemljive, da pa je bila odklonjena »oblika«, nas prepričuje, da odnos do reforme pravzaprav ni bil prvenstveno študentski problem.

Bodi kakorkoli, na beograjski univerzi imajo nekateri krogi svojstveno mnenje o reformi. Prebral sem poročilo o junijskih dogodkih v New Left Review, po katerem je reforma plod prizadevanja liberalnih komunistov, ki tako in tako »niso nič drugega kot čisti reformisti«, sama reforma pa je ravna pot v »restavracijo kapitalizma«. Če nihče drugi, bodo beograjski študentje tisti, ki ne bodo dovolili, da »bi bil delavski razred žrtvovan reformam«. Vsi reformini dosežki so dali komaj kaj več kot »brezposelnost, regionalne disproporce in nacionalizem.«

Jaz sam ne bi zapisal, kaj lahko to pomeni, toda ko že imam priložnost citirati dr. B. Pribičevića z beograjske univerze, bom to storil: »Kot imamo na univerzi neoliberalistične sile, bi bilo napačno pozabiti na konservativno-dogmatske, neostalinistične, neokominformovske koncepcije. Kritika socialistične blagovne proizvodnje in trga, ki so jo določeni ekonomski krogi leta in leta lansirali ob podpori nekaterih uradnih krogov, ima tudi danes svoje odmeve in podporo ne samo v političnih strukturah (...). Nastrojenost, ki ima svoje globoke korenine v naši politični zgodovini, v tradiciji povezanosti s Kominternom in s Sovjetsko zvezo — tudi to ima svoje resonance v naši sredini.«

V Ljubljani so se študentje eksplicitno ali kar manifestativno izrekli za gospodarski program republiške administracije, ki ga lahko mirne duše proglasimo za najbolj dosledno reformskega. Nihče se ni ustrašil dejstva, da iz tega pač sledi socialna diferenciacija. Ni prevladovalo mnenje, da bi bila socialna diferenciacija v svojem bistvu nezdrava, ker se nihče ni odrekal svoji »šansi« v tem razslojevanju, ki za bodočega strokovnjaka ni ravno brezizgledna. Študentje so zahtevali le »pravila igre«. Na radikalnost spominja pri tem zahteva, da naj se destimulira vsak zaslužek nad 4000 Ndin mesečno. Toda to oboje je ob tistem času zahtevala tudi republiška administraci-

ja, potem ko se je »liberalizem posturavnilovske politike« zdivil in pričel družbo preveč vidno izčrpavati. Socialni mir pa je postal pomembna stvar in nič ni previsoka cena zanj, tudi zvišanje deleža nacionalnega dohodka za potrebe družbene potrošnje.

Smo torej tudi mi »na svojem«, ko proglašamo socialistično reformo, pa toleriramo socialno diferenciacijo, kot so »na svojem« v Zagrebu, ko razglajajo proletarski interes, pa ne dopustijo razprave o ekstraprofitih in kot so »na svojem« v Beogradu, ko varujejo Jugoslavijo, pa zahtevajo denar za svoje projekte? Kje je tedaj doma študentski avantgardizem in kdo zastopa »resnične interese socializma«?

Leto dni po »junijskih dogodkih« smo odgovor dobili — vsak svoj odgovor. Beograjski študentje so doživeli dosledno izpolnitev srednjeročnega investicijskega programa. Modernizacija hrvaškega gospodarstva poteka brez posebnih zastojev. In končno, tudi nam v dobro je bila potrjena dosledna politika reforme. Posebno vprašanje je seveda, ali gre vse to troje skupaj? Nobenega dvoma pa ni o tem, da imamo za takšne odgovore svoje zasluge tudi študentje!

Vprašanje avantgardizma med obravnavanimi študentskimi programi je zmotno vprašanje. Nobeden od njih praktično v ničemer ne presega republiških meja in ne daje popolnoma nobene osnove za neko novo jugoslovansko diskusijo. Razlike med programi niso v njihovi kvaliteti, niso torej rezultat večjega ali manjšega razkoraka med proklamiranim in realnim, ampak med realnim in realnim. Prednost študentskih programov je v tem, da se je skozi nje nehote izrazila realnost, toda v tako deklarativni formi, da jo je komaj prepoznati. Situacije pa, v kateri realnost negira deklaracije, pač ni mogoče definirati z novimi deklaracijami in tako tudi študentski programi nikjer ne predstavljajo tiste opredelitve danega stanja, ki bi bila lahko podlaga avantgardnosti. Neprecizno usmerjeni upor pelje študente na ravno nasprotno obalo od tiste, ki so jo želeli doseči. Ali kot sta to zapisala dva beograjska študenta: »Prav je, da se z Marxom zavemo, kako ljudstvo, ki je že pripravljeno, da... odpre novo epoko, pade prostovoljno pod oblast iluzij preteklosti, ter vso svojo silo in vpliv... preda v roke ljudi, ki so predstavniki gibanja minule epohe ali vsaj veljajo za takšne.«

Tisto o »barikadah« in o »resničnih interesih socializma« v zvezi z beograjskim študentskim progra-

mom ostaja problem predvsem zato, ker je v Beogradu masa študentov in ker je to sredi Jugoslavije. Toda zadrega, ki se nas zaradi tega poloteva, še ne more biti razlog, da bi na kakršen koli program nekritično pristali.

Prispevek k razpravi o študentskem ne-gibanju na ljubljski univerzi

PETER
VODOPIVEC

Če opazujemo študentsko aktivnost na ljubljanski univerzi v daljšem časovnem razdobju — morda v desetih ali petnajstih letih — lahko ugotovimo določene značilnosti v načinu in tudi v zunanji obliki njihovega angažiranja. Skoraj v vsakem času in brez ozira na trenutno idejno izhodišče posameznikov, skupin ali organizacij pa je navzoča silna in nestrpna, že kar naivna čustvena zagnanost. Ta se kaže kot neučakana želja po spoznanju in opredelitvi ekonomsko-političnega položaja in kot zahteva po jasnem idejnem okviru ali celo sistemu, s katerim bi bilo mogoče pojasniti vse konflikte in odgovoriti na vsa vprašanja. Če nekoliko posplošimo: zasledimo lahko težnjo po konstrukciji malega miselnega računalnika, kjer bo vprašanje že posredovalo tudi odgovor.

Vzemimo — za primer — obdobje zadnjih desetih let. Z redkimi izjemami so bili študentje na ljubljanski univerzi še pred desetimi leti — vsaj v svojem aktivnem in organiziranem delu — glasniki družbenih sil, ki jih danes vsi skupaj označujemo kot etatistične, centralistične in ki so v svojem času poizkušale spremeniti univerzo v orodje obstoječih političnih struktur in si na tak način podrediti znanstveno delo. Uradno priznana je bila le ena — ekskluzivna ideologija, ki je v vsakem trenutku lahko pojasnila kakršen koli problem. Geslo o potrebi idejno-političnega dela pa je bilo vodilo, ki naj bi univerzo iz klasičnega starojugoslovanskega (torej: konservativnega) vseučilišča spremenilo v demokratično in socialistično znanstveno središče.

V tej sredini so se posamezniki, ki so zaradi takega ali drugačnega vzroka prišli v konflikt z okolico, pogosto morali umakniti — ne glede na svoje kvalifikacije in sposobnosti — zahtevam »po idejno enotnem in novim družbenim potrebam prilagojenemu študiju«. Oblike takih umikov so se spreminjale od primera do primera.

Študentje so v glavnem pasivno, včasih pa tudi aktivno podpirali

takšne zunanje posege v univerzo in svojo idejno-politično orientacijo prilagajali splošni politični orientaciji dominantnih družbenih institucij.

Nato pa je čas tekkel svojo pot. V začetku šestdesetih let so bile temeljite spremembe tudi v načinu političnega dela na univerzi, začel se je nov proces revolucioniranja in razbijanja tabujev. Ta proces je pomenil pogosto naporen spopad različnih zahtev in mišljenj, s seboj pa je prinašal tudi spraševanje o vsepogledni ideologiji, o tradicionalnih oblikah političnega organiziranja in aktivizma. Naenkrat smo pričali intenzivnem iskanju, včasih umirjeni resignaciji, pogosto nestrpnemu zaničanju, nihilistično obarvani spektakularnosti, ki je za obdobja, kot je naše, razmeroma značilen pojav. Vprašanj je vedno več, odgovori pa so vedno težji. Včasih je bila ena sama vseobsegajoča ideologija, danes smo se znašli v drugi skrajnosti: vse več je govora o koncu ideologij, o koncu revolucij, o propadu in koncu tako imenovanega »političnega romantizma«¹ itd. (kar pa je v bistvu zopet nova ideologija).

Pred časom so nestrpnost, brez-kompromisna čustvena zagnanost, ki je mestoma že mejila na naivnost in želja po mirnem idejnem zavetju, v katerem so vsa bistvena življenjska in družbena vprašanja rešena in pojasnjena, pripeljale v miselni konformizem, povzročile pogoste krivice in za današnji čas, z vseh strani »prežet«² zahtevo po idejnem pluralizmu skoraj nerazumljive poenostavitve. Danes pa neučakano hlastanje za dokončnimi odgovori, včasih celo za posameznika in okolico utrudljivo preskakovanje iz ene filozofije v drugo najbolj onemogoča skupno iskanje in graditev novega, vsaj nekoliko širšega političnega koncepta. Čeprav radi naglašamo, da smo se otresli obremenjenosti s preteklostjo, smo še tako zelo določeni s preteklimi političnimi izkuštvji, da se niti v manjšem obsegu ni mogoče zediniti na temeljni idejni platformi, ki bi omogočila spora-zumevanje.

Kadar govorimo o različnih smerih študentskega gibanja na ljubljanski univerzi med obema vojnama, je kriterij za oceno takih gibanj študentska avtonomnost v razmerju do uradne politike; torej: več ali manj samostojno razmišljanje o družbenih premikih in znanstvenem delu. Če ocenjujemo študentska prizadevanja po drugi svetovni vojni iz istih izhodišč, moramo najprej ugotoviti svojevrstno negibanje. Prvih petnajst let po vojni so različna valovanja zares zajela tudi študentsko populacijo, bila pa so le odmev splošnih družbenih valovanj. Večje vznemirjenje, ki je pred in v času revialne krize doseglo tudi študente, je bilo prehodnega značaja, pa tudi to vznemirjenje je vsebovalo uvodoma opisane značilnosti, neučakano in absolutnost. Kasneje in po mojem prepričanju tudi danes o študentih na ljubljanski univerzi sploh ne moremo več govoriti kot o skupini, ki bi jo vezalo kaj več kot dejstvo, da približno v istem času in v istem študijskem središču izpolnjuje različne študijske obveznosti. Študente zavezujejo in povezujejo v glavnem le še sindikalne zahteve, boj za skripta, različni sestanki ZK in SS, obenem pa idejna zmedenost in dez-orientacija. Družbeno kritična angažiranost se je omejila na provokacije, kritike in posege posameznikov.

Zdi se, da se v takem položaju — kakšen nenavaden preobrat — poteguje za vrnitev študentov v politični prostor le njihov Izvršni odbor. »Prvih deset točk študentskega programa«, ki jih je sestavila skupina pri IO SS, bi s preciziranjem lahko določil smer novega razvoja SS in usmeril del študentske populacije v politično akcijo (ki naj bi bila vsaj v bodoče v družbi s samoupravnimi temelji zagotovilo progresivnejšega družbenega razvoja).

Namen tega historičnega ekskurza je bil pokazati na dvoje. Prvič: da naša najbližja preteklost — tudi ti- sta, ki jo imenujemo študentsko in ima tako ne popolnoma upravičeno prizvok radikalizma — le ni tako lepa in sama v sebi skladna kot bi jo želeli videti (ali pa kot si očitamo, da jo vidimo), drugič pa, da je resigniranost in pasivnost študentov in mnogih univerzitetnih delavcev skoraj najmanj njihova krivda. Deloma je ta apatičnost zgodovinsko pogojena in določena s preteklo politično prakso, deloma pa je posledica v uvodu omenjene nestrpnosti, saj je marsikdo od stalnem spreminjanju filozofskega mišljenja danes marku- zijanec, jutri strukturalist nato pa zopet heidegerjanček ali eksistencialist klasičnega kova, vsako fazo razvoja pa odlikuje še absolutnost, vseznalost in vedno nova zagnanost,

ki pozna tako vsa vprašanja kot odgovore nanje.

Nič več ni čudno, da so študentje, ki so skupina le, ker so sindikat, tudi razmeroma inerten, v zraku viseč sloj. V vseh svojih pojavnih oblikah, tistih, ki se bore le za skripta ali tistih, ki nestrpno zavračajo vsa izhodišča, razen svojih, pogosto pa se bore spomladi z eno, v jeseni z drugo orientacijo, so lahko trden steber vsaki politični strukturi in prav tako malo vpliven faktor v svojem prostoru in okolici.

V svetu, kot je naš (še slovenski po vrhu in tako kar historično pripraven za vsakršne absolutizacije in majhne klerikalizme) pa lahko v preteklosti slabo preizkušena nestrpnost, naivnost in stalna prizadevanja za »novim« miselnim izhodiščem, ki bi vedno znova deloval kot vseobsegajoči miselni computer, torej zaobsegel in definiral svet, vodijo v nov način totalitarnega mišljenja — pa čeprav pod krinko idejnega pluralizma.

MED POLITIKO IN GOSPODARSTVOM

DUŠAN
DOLINAR

Janusov lik informacij

V dveh različnih državah nastajata dva sistema, ki bi po namerah kreatorjev morala utelešati sedaj najvišji še uresničljiv doseg tehnične in družbene racionalizacije. Toda iz obeh kompjuterskih bajk vznikajo kot stranski produkt nekam svojevrstni nauki, za katere bi bilo mogoče reči, da so jih tisti, ki so akciji sprožili, komaj pričakovali.

V Zvezni republiki Nemčiji so sklenili zaznamovati slehernega državljana in tujca, ki prebiva na njenem ozemlju, z dvanajstmesno zaporedno številko. Motiv, iz katerega se je rodila ta numerična operacija, je tehnično-administrativne narave. Vsaj po prvotni razlagi. Vso upravno dokumentacijo, ki je povezana z osebnimi listinami prebivalcev, bi poslej lahko obdelovali na digitalnih računalnikih, ki bodo pripeti na »centralni administrativni ordinator«. Vozniška dovoljenja, zavarovalne police, potne liste, dokumente socialnega zavarovanja — vse te papirje bodo obdelovala zaporedja elektronskih vzvratnih sklopov.

S tem se je začelo, toda ko so prve vesti o zamisli proniknile v javnost, so jele izza čiste slike digitalnega racionalizma vzdigovati glave povsem človeške furije. Ugovori so začeli pršeti iz dveh smeri.

Prva je seveda upravna. Administrativni strokovnjaki so povsem v imenu istega racionalizma, kakršen je narekoval zamisel, opozorili na stroškovno učinkovitost takšnega sistema in primerno tehtno podvomili, ali bi računalniški sistem sploh lahko opravljal mnogovrstne in pogosto tenkočutne operacije z osebnimi dokumenti, beri osebnimi usodami oštevilčenih ljudi — zakaj po sukusu sleherne prave upravne miselnosti je osebna usoda identična osebnim dokumentom in nedokumentirana osebna usoda sploh ni več usoda, kakor nedokumentirano življenje ni več življenje. Kmalu se je razjasnilo, da gre v bistvu za naslednje: brezvestni računalniki naj bi nikakor ne

mogli nadomestiti tankovestnih administrativnih manipulantov, uradnikov, ki bi si morali potem bodisi iskati drugih služb bodisi vdati se v neudobno perspektivo prešolanja.

Druga smer ugovorov ne trpi ironije. Njeno vsebinsko jedro se je jelo natančneje risati takrat, ko je iz prve kajpada takoj vzniknila še druga ideja in so predlagali, naj bi na magnetne spomine zapisali tudi osebne zdravstvene podatke vseh registriranih, kar bi lahko ob nujnih primerih močno olajšalo in pospešilo delo zdravnikom. Toda ta logika je neizprosna in nekaj javnih občil je že obudilo spomin na Orwella: »Achtung! Big Brother is Watching You!« Polemika se je tako zaostri, da so zagovorniki računalniške uprave sarkastično zagotavljali, kako se šifre za vhodne programe nikakor ne bodo začele s črkama KZ — beri kaceti. Na resnejši in bolj državotvorni ravni pa je notranji minister Ernst Benda zagotovil, da v sistem ne bodo uskladiščevali »osebnih« podatkov in da bo dostop do podatkov vsekakor »strogo omejen«.

Ob tem je kajpada vzklikala vrsta novih vprašanj. Kateri podatki, kadar gre za ljudi, so »osebni« in kateri »neosebni«? Kaj pomeni »strogo omejen« dostop, kaj je bolj in kaj manj »strogo« in katera vrsta ljudi ima vgrajeno tisto razsodniško vzvišenost in brezosebno, da sme razpolagati z elektronsko obdelanimi karakteristikami soljudi, pa se je ne dotakne niti kanec čeprav dobronamerne skušnjave po zlorabi? Katera sekta iz spektra, ki sega od filozofije do policije, je poklicana za to? »Tudi Adolf Hitler je navsezadnje samo administriral, pa še dobronamerno povrh...« Celo ta ugotovitev je prišla na dan v javnih sporih.

Ki niso končani. Projekt seveda teče. Z njim vred pa teče tudi družbeno in človeško tveganje, ki ga, ne da bi kakorkoli napovedovali kvaliteto izida, elektronsko ni mogoče niti obdelati, kaj šele izločiti.

V Sovjetski zvezi pripravljajo po nekaterih napovedih za letošnjo je-

sen plenum centralnega komiteja, ki naj bi bil ves posvečen znanstveno tehnični revoluciji. Kakor je mogoče razbrati iz sovjetskih virov, se priprave dele na teoretične, ki zajemajo široko pahljačo znanstvenih in političnih kapacitet, a tudi praktične, pri katerih bo plenum samo vmesna stopnja.

V pripravi je po svoje oživilo izhodišče, ki je bilo opredeljeno že na XXII. kongresu KP SZ, ko so v takrat sprejeti partijski program uvrstili obsežen del, posvečen razvoju ZSSR do leta 1980. Avtorji programa, znanstveniki iz akademije in politiki iz Hruščovovega centralnega komiteja ter vlade, so skoraj vse prognoze in naloge razvrstili okrog planskega sistema, ki naj bi ga že po takratnih napovedih in navodilih do skrajne možne meje kibernetizirali. Nekako vzporedno s tem pa so jeli graditi enoten sistem za zbiranje, pretok, obdelavo in uporabo znanstvenih in tehničnih informacij. Sistem naj bi bil leta 1970 dograjen. Njegov ustroj in funkcija, pa tudi definirani in dejanski doseg povedo dosti več, kot bi bilo mogoče domnevati na prvi pogled.

Zanimivo in zgovorno je to, da se sovjetski viri pri opisovanju sistema sklicujejo na neko kardinalno stališče, ki je nastalo v Združenih državah. Leta 1962 je namreč vlada ZDA ustanovila posebno komisijo, ki je potem proučevala pretoke in uporabo znanstveno tehničnih informacij v znanosti, tehniki in industriji. To je v Ameriki povzročilo skoraj pravi prelom. Aksiomatski sklep komisije pa je odmeval tudi v Sovjetski zvezi. »Tudi najboljše informacijski sistem ne izključuje možnosti slabega vodenja,« je namreč v poročilo zapisala komisija. »Pač pa je mogoče trditi, da dezorganizacija pri informacijah vselej vodi tudi k dezorganiziranemu vodenju.«

Na to je že prej krepko opozarjala sovjetska akademija znanosti. Stališče se je krepko, toda nekam izolirano uveljavilo na primer pri snovanju sovjetske gospodarske reforme, ki se je uradno začela leta 1965. Odtlej je pospešeno rasel tudi informacijski sistem, katerega poglavitni obrisi so zdaj takile.

Center sistema je pri državnem komiteju za znanost in tehniko, organu osrednje vlade. Na komite so vezana ministrstva in uprave, ki usmerjajo centralne in periferne informacijske organe. Le-ti so razvrščeni po posameznih gospodarskih sektorjih. Vso mrežo pa sestavljajo vsezvezni informacijski inštituti, mnogosektorski inštituti za znanstveno tehnične informacije v sleherni zvezni republiki, inštitut za znanstveno tehnične informacije na sle-

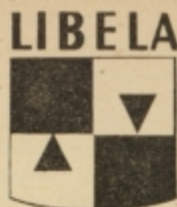
hernem posameznem sektorju, centralni biro za tehnične informacije in oddelki ali biroji za znanstveno tehnične informacije v posameznih podjetjih ali ustanovah.

Informacijski sistem je podobno kakor planski organizem razvrščen izrazito piramidalno z jasno definiranimi, hierharchično nadrejenimi in podrejenimi členi. Navpične vezave so nesporne, malce več negotovosti pa je pri vodoravnih povezavah. To značilno hibo je mogoče zaslediti tudi pri planskih organih, pa še v stikih med planiranjem in proizvodnjo, proizvodnjo in potrošnjo in v najširšem smislu tudi med gospodarstvom in politiko. Znotraj informacijskega sistema in znotraj planske piramide skušajo izsekati bližnjice — toda ne po direktni poti, temveč s kibernetizacijo povratnih zvez, ki teko prek vrha ali »skozi center«. Obseg informacijske dejavnosti, ki se razvija v skoraj že dograjenem sistemu, je mogoče ilustrirati na primer s podatkom, ki pove, da se v zadnjem času dotok informacijskih dokumentov, ki gredo v obdelavo v vsezveznem inštitutu za znanstveno in tehnično informacijo pri akademiji znanosti ZSSR, vsako leto poveča približno za pol milijona enot. Sovjetski avtorji pravijo, da bo leta 1970 tako dokončno stekel največji sistem za obdelavo znanstvenih in tehničnih informacij na svetu.

Zadeva je toliko zanimivejša, ker kaže, da bodo po sklepih zadnjega zasedanja SEV s tem sistemom povezane tudi druge članice integracijske skupine. V letošnjem februarju so članice SEV sklenile ustanoviti poseben informacijski center, ki naj bi deloval kot pretočni člen med sovjetskim sistemom in sistemi drugih članic SEV. Po znanih »28 točkah«, ki so jih na vrhunskem zasedanju SEV v Moskvi sprejeli aprila, a katerih vsebina še zdaj (20. junija) ni natanko znana, pa je mogoče sklepati, da bo nastala še vrsta drugih informacijskih zveznih členov, koder se bodo med ZSSR in drugimi deželami SEV pretakale informacije s posameznih sektorjev.

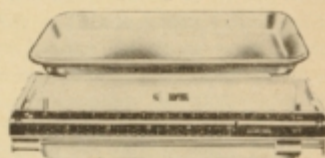
O tem, da bo takšna mreža odprla veliko novih potencialnih možnosti, skoraj ne more biti dvoma. Toda pri ocenjevanju dejanske vrednosti teh možnosti se je treba vrniti k že omenjenim težavam pri vodoravnih povezavah med posameznimi centri na slehernem nivoju informacijske piramide.

Tu gre za vprašanje, kakšna je motivacija, ki žene informacijsko aparaturu k utripu. V gospodarsko-političnem sistemu, kakršnega imajo v Sovjetski zvezi in drugih deželah SEV, je glavni motor razvoja na vseh območjih dejavnosti, še pose-

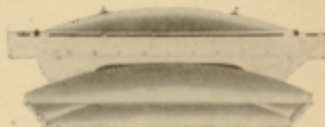

LIBELA-CELJE
MARIBORSKA CESTA 1

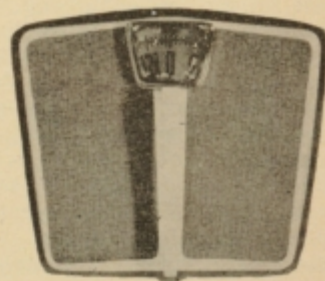
**Vsaka sodobna kuhinja
potrebuje
kuhinjsko tehcnico**

**Najprimernejše med njimi
so tehtnice — proizvod
LIBELE**

**Za vsako ženo, za vsak dom,
osebne tehtnice Neva**

**Zagotavljajo vam vitko linijo
in mladosten videz**

bej pa v gospodarstvu, situiran v centru. Tej osnovni strukturni značilnosti se kajpada nihče ne namerava odreči — alj bolje povedano, nihče je ne namerava, vsaj kolikor je mogoče soditi po dosedanjih dogodkih in načrtih, bistveno dopolniti z motivacijo »od spodaj«. V informacijskem sistemu to posebej pomeni, da se organizatorji ne dotikajo **povpraševanja** po informacijah — sistem bo po vsem videzu deloval (podobno kot plan) skoraj samo z impulzi od zgoraj in bo (spet podobno kot plan) omejen s spoznavno zmogljivostjo in dosegom akcijske učinkovitosti centra. O kvaliteti te spoznavne zmogljivosti in akcijske učinkovitosti centra, če je opremljen še s tolikšno elektroniko, pa je nekaj običajnih podatkov znanih.

Iz zvezne akademije znanosti je bilo večkrat slišati grenke pritožbe o zaostajanju za Zahodom, zlasti za ZDA, ki izvira iz dejstva, da sta vojaški in civilni raziskovalni in informacijski krog v ZSSR zaprti vsak vase. Informacijski pretok med njima je sila šibak. V samem civilnem krogu pa so po podatkih znanstvenega sveta za kibernetiko pri prezidiju akademije znanosti ZSSR pretoki informacij takšni, da se v Sovjetski zvezi »podvaja od 30 do 85 odstotkov znanstvenih projektov, ki jih izvajajo različne organizacije. Od tod izvira večkratno inženirskih rešitev, ki zavira obči razvoj znanosti in tehnike, hkrati pa drago stane družbo.« (S. Zvezinski, »Znanstvenotehnična informacija in učinkovitost projektiranja«, Voprosy ekonomiki, 8/1968). Informatična racionalizacija bi lahko po teh podatkih zagotovila, da bi v Sovjetski zvezi pri istem učinku tudi mogli znižati stroške za raziskovanje in projektiranje za polovico, čas za uresničevanje znanstvenih ali izdelavo tehničnih projektov pa skrajšati za 50 % in več.

Težko je kajpada dovolj zanesljivo reči, kaj bi lahko ustvarilo tak racionalizatorski impulz, toda prejkone bi lahko pritrdili tistim avtorjem, ki se v sami Sovjetski zvezi pod neprebojnim geslom »racionalizacije vsega sistema« (gospodarskega in v njem planiranja ter informacijske službe, a **tudi** že političnega) bore za dopolnitev »motivacije od zgoraj« z »motivacijo od spodaj«.

To seveda ni samo znanstveno, samo plansko in informatično ali samo gospodarsko vprašanje, marveč tudi politično. Eminentno politično.

Tako kot po svoje v ZR Nemčiji tudi v Sovjetski zvezi spori okrog tega niso končani. Projekti seveda teko. Z njimi pa teče sistemsko družbeno in človeško tveganje... ki ga elektronsko ni mogoče niti obdelati, kaj šele izločiti.

EN MASSE; prosperiteta sodobne družbe

ANTON BRILLI

Ves družbeni in z njim povezani tehnološki razvoj dokazuje, da je človek vedno stremel za tem, da bi z združevanjem opravil povečal svojo storilnost. Tako je spoznal pomen pravilne razporeditve celotnega proizvodnega postopka po delovnih fazah in vpeljal v delovni proces mehanizacijo in avtomatizacijo.

Ta njegova strategija, urediti in uskladiti delo tako, da mu bo »šlo čim hitreje od rok«, je dobila svoj odraz tudi v racionalizaciji porabe materiala, predvsem pa časa. Sistemska razporeditev priprav in posameznih izvedb v celotnem proizvodnem procesu, skupaj z notranjim in zunanjim transportom materialov in manipulacijo že izgotovljene robe omogoča intenzifikacijo gospodarjenja, ki v skladu z razvojem tehnološkega procesa v vsaki fazi dela olajšuje in skrajšuje človekove napore v smeri večje storilnosti. Razvoj tehnološkega procesa pa ustvarja tudi vzdušje, da se strategija gospodarjenja tudi na vseh ostalih področjih usmerja z usklajevanjem ponavljajočih se postopkov tako, da omogoča čim širše združevanje opravil.

Na tej liniji »lovi človek čas in denar«, se pravi donosnost. Tega usklajevanja ponavljajočih se postopkov pa človek ne »lovi« le na področju proizvodnje, temveč na celotni liniji, od oskrbovanja s surovinami in dostave do razpečevanja robe, s čimer vključuje v usklajevanje tudi vzporedne dejavnosti, od pridobivanja surovin do uživanja dobrin. S tem je končno doglal, da je na področju masovne oskrbe človekovih potreb pač najugodnejša masovna proizvodnja.

Vsaka gospodarska aktivnost pričenja z določeno storitvenostjo, bodisi v manualnem, mehaniziranem ali avtomatiziranem proizvodnem postopku. Nadaljnji razvoj pa kaj kmalu terja osvojitve in pripojitve pridelovanj surovin in razpečevanja robe, zakaj samo na ta način lahko avtonomno ukrepamo, dosegamo hitro akumulacijo in donosnost. Skratka, na celotni liniji moramo nenehno motriti in razglablјati, s kakšnimi

napravami in kakšnimi prijemi lahko rentabilnejše razvijamo določeno gospodarsko dejavnost.

Prav gotovo so večje ugodnosti za »en masse« delovanje pri 200 milijonskem prebivalstvu ZDA, pa tudi pri 59 milijonskem prebivalstvu ZRN, kot pri pičlem številu šestih milijonov Švicarjev. Pa vendar vidimo, da je ZRN ena največjih pobudnic evropske skupnosti, ker je pač evropska skupnost porok ugodnejšega položaja Evrope v razmerju do ZDA.

Prodor masovne proizvodnje v ZDA je povečan še z naravnim bogastvom. Vendar si je moral tudi tam industrialec osvojiti tržišče in ga iztrgati iz rok trgovskega kapitala, in sicer tako, da je preko obveščanja in reklame diktiral ceno svojim artiklom na tržišču. Ta prevzem tržišča s strani industrialev imajo v ZDA za industrijsko revolucijo.

V majhnih, po naravnih dobrinah siromašnih, državah, kakršna sta Švedska in Švica, pa si je morala družba sama ukroјiti usodo; tako je bila na podlagi solidarnosti delavcev in kmetov ter na podlagi medsebojnih pogodb med sindikati in industrialec ustanovljena cela vrsta potrošniških združenj, ki so se pozneje združila v enotno zvezo. S tem sta si omenjeni državi, analizirajoč vse možnosti združevanja v družbenem merilu, utrlj pot v množično proizvodnjo. Danes obe zvezi z masovnim zbiranjem pridelkov, z regionalnim uskladiščenjem, z organizacijo transporta in distribucijo preko svojih filijal, s samopostrežnimi trgovinami v skoraj vsakem večjem kraju, nemoteno oskrbujeta vse prebivalstvo (VSK, Verband Schweizerischen Konsumvereine — Zveza švicarskih potrošniških združenj). Ta gospodarska integracija omogoča tako v Švici kot na Švedskem tako rekoč popolno intenzifikacijo gospodarjenja. Tako prva kot druga zveza sta najmočnejši in najbogatejši gospodarski organizaciji v državi; njuna dejavnost pokriva vsa področja masovne oskrbe, prevzema pa tudi organiziranje najrazličnejših

uslužnostnih dejavnosti z materialnimi in kulturnimi dobrinami, saj prireja ne samo razne jezikovne, glasbene in oblikovalne tečaje, temveč tudi najrazličnejše strokovne tečaje, torej najcenejše možnosti najrazličnejšega izobraževanja. Še več! Z rajoniziranjem in specializacijo sta omenjeni zvezi intenzificirali celotno pridelovanje ter prevzeli tudi oskrbo kmeta z gnojili, živili in poljedelskimi stroji.

Duh solidarnosti in analiza vseh možnosti usklajevanja sta omogočila, da so postala sredstva avtomacije in elektronike v Švici in na Švedskem rentabilna. Tako so nastali znanstveno organizacijski in dispečerski centri, ki se vedno bolj uživljajo v potrebe sodobne družbe. Ti, tako v švicarski kot v švedski družbi infiltrirani socialni aspekti, so prisilili tudi kapitalistični sektor k istim ukrepom, in sicer k eliminaciji posredništva in trgovskega kapitala.

Iz teh aspektov se je porodila vsepšopna morala, ki je pripeljala tudi do enotnih cen, s tem pa tudi do čvrstega temelja vrednosti zaslužka delovnega človeka. Iz teh aspektov so se mnoge storitvene dejavnosti prerodile ali pa privzele uslužnostne dejavnosti; zdaj lahko nudijo kulturne zasluge v okvirih finančne zmogljivosti delovnega ljudstva, se pravi za majhen denar, a kljub temu izkazujejo visoko rentabiliteto.

Že omasovljenost dostave predmetov oskrbe, preprečena z dodatnimi uslužnostnimi dejavnostmi, je izpodrinila nešteto dejavnosti, ki so prej avtonomno dominirale s svojim posredništvom ter se okoriščale s špekulacijami in mahinacijami. Prav ta analiza uslužnostnih potreb in ponudba storitvenih dejavnosti na humanejši in kulturnejši ravni pa omogočata prehod k funkcionalizaciji družbe.

Po drugi svetovni vojni so evropske države hitro uvidele vse prednosti »en masse«, ki s svojimi široko razpredenimi distribucijskimi mrežami ne omogoča samo cenene in hitrega oskrbovanja, temveč tudi hitro akumulacijo denarja in donosnost.

Vključitev celotnega evropskega tržišča v skupno sfero bo vse te možnosti še potencirala in tako vzpostavila ravnotežje v odnosu do ZDA. Tudi ZDA se zavedajo, kakšne prednosti nastajajo s tem, zato so najavile svoj prehod iz industrijske v uslužnostno družbo. In tudi mi bi se morali oprijeti tega, čeprav to narekuje vsestransko analizo v smeri konsolidacije družbe, ki na podlagi solidarnosti ureja integracijo in intezifikacijo gospodarjenja. To je namreč edini način prehoda v znanstveno razvito in kulturno družbo.

Beležke za družbeno kritiko

DIMITRIJ RUPEL

1. Pluralizem

V vrsti dokumentov naše ZK, posebno pa v listinah SZDL se zadnje čase vse pogostejše poudarjajo: »strpnost«, »širina«, »odprtost«, »enakopravnost različnih mnenj«, »omogočanje dialoga«, »demokratska participacija vseh dejavnikov«. To so po novem temelji za politično združevanje, to so »platforme« organizacij, ki stremijo k ciljem in izgorevajo zanje. In vendar so to organizacije, ki naj bi ustvarjale jedra, okrog katerih bi se zbirali somišljeniki in ki bi z akcijo omejevale krog sodelujočih. Te organizacije zdaj razpirajo svoje naročje in formulirajo »resolucije«, »sklepe«, ki so tako splošne narave, da lahko pokrijejo celo vrsto konceptov. Teksti resolucij so postali redko pletene mreže, skoz katere lahko drsijo najrazličnejše, včasih nasprotujoče si koncepcije. To je seveda le na videz paradoksalna situacija. Organizacije, o katerih je govor, ne opuščajo radikalnosti zaradi svoje slepote ali nevednosti. Gre za premišljeno akcijo. To je rojevanje pluralizma. (Tu kaže omeniti spretnost in modernost nekaterih naših oblastniških struktur, ki so še posebej izkoristile ta novi politični tok in se lotile vključevanja »heretikov«. Takšen način političnega delovanja daje videz velike demokratičnosti, hkrati pa jemlje možnost distance posamezniku, ki ga je zaslepila bleščeča svetloba »vse bogatejše demokracije«.)

Resolucije so premišljeno neakcijske, so »refleksivne« narave, v njih ni nobenih stvarnih podatkov o smeri in obsegu akcije. Pogoste so kritike, da so resolucije preveč splošne, da poenostavljajo... Ti kritiki se ne zavedajo, da skačejo v spretno nastavljen past. Resolucije so mišljene kot poslušajoče in poenostavljajoče — to pa zato, da omogočijo »pluralizem«. (Tu je najbrž treba potegniti črto med mišljenjskim, idejnim pluralizmom, ki mu gre za možnost mišljenja in za čimbolj intenzivno ustvarjalnost — ter političnim pluralizmom, ki mu gre za neposredno manipulacijo.)

Ali ni že kar smešno to nenehno poudarjanje pluralizma? Dosledno in moderno se zdi, da ga imamo ves čas na ustih. Prvi pomislek je načelne narave in se nanaša na smiselnost oživljanja nekaterih preživelih oblik političnega dela. Drugi pomislek je uperjen zoper našo konkretno obliko »pluralizma«.

Prvi pomislek: kako deluje pluralizem, če je dejansko vzet kot politična praksa? Najboljši primer so osnovne organizacije ZK na fakultetah. Na dolgo in široko razpravljajo o »tezah«, »resolucijah«, »smernicah«... »Refleksivna« narava različnih »tez« je v tem, da v ničemer ne vznemirja misli, ne vodi k izvirnemu mišljenju, ampak pušča, da vsak misli svoje. Akcija samo sebe blokira, postaja kabinetna, sestanki trajajo ure in ure, se zapletajo okrog formulacij, pišejo se nove teze, protipredlogi, amandmaji, začne se živčna vojna...

Drugi pomislek: Ali nismo ves čas predpostavljali, da je pluralistična akcija od nekod podtaknjena, da je mehanizem »redko pletenih mrež« skrbno premišljen? Tedaj ta politični »pluralizem« ni resnična podoba političnih razmerij, temveč je fasada za oblastniško elito, je prikrivanje resnične moči nekaterih grup, ki želijo pod krinko vsestranske politične svobode nemoteno gospodariti. Politični pluralizem je drobljenje sil, je viza za nemoteno delovanje birokratskih struktur, je perpetuiranje istega, je pozabljenje revolucije, je nekritično delovanje, je sodelovanje dobrega s slabim, nadpovprečnega s povprečim... Sem za kompletno črtanje pluralizma iz našega političnega slovarja.

2. Nacionalizem

Ena od krilatic sodobne slovenske politike (in seveda njej uklonjene kulture) je boj za pravice slovenskega naroda. V kulturniških formulacijah dobiva ta boj že kar obupno ortodoksnost dimenzije, poteze pravega nacionalnega prepoveda. Zdi se, da je potemtakem potrebno to »sloven-

sko nacionalno vprašanje« še enkrat premisliti.

2. 1. V slovenski zgodovini je geslo o nacionalni emancipaciji večkrat služilo kot demagoška fasada. Samo če pogledamo politične načrte slovenskega **liberalizma**, lahko opazimo, kako »narodnost« služi kot zadnji izgovor, ko vsi drugi politični programi odpadejo — narod je politikom konca 19. stoletja rezervno orožje, ki naj bi nadomestilo razredno pogojene in buržoaziji immanentne zahteve, ki se zaradi nenacionalnosti in pragmatizma ne morejo uresničiti. Lahko tudi opazujemo, kako je možno narodno etiketo prilipiti še na druga gibanja, ne samo na meščanska, ki so do nje spričo ogroženosti po nemškem kapitalu do neke mere upravičena. Kako vključiti problem nacionalnosti v sodoben marksistični program? Vsekakor velja za marksiste, da ta problem rešujejo znotraj širšega — ekonomskega programa. Današnja stopnja ekonomskega razvoja nujno prema-guje ozke nacionalne meje, zbližuje narode in vključuje človeka direktno v mehanizem svetovnega gospodarstva (Kardelj).

Zavest o skupnosti ekonomskih interesov prerašča nacionalne meje in sega na mnogo širša področja. Jasno pa je in še posebej mora postati jasno znotraj federacije, kakršna je Jugoslavija, da ne more biti govora o nasilnem spajanju nacionalnih kultur, jezikov... četudi ni mogoče zaustaviti nekaterih naravnih, spontanov procesov, kot je zbliževanje in oplajanje kultur, prevzemanje dosežkov kultur sosednjih narodnih skupnosti. Kot je jasno iz najnovejše zgodovine, ekonomija vse bolj povezuje posamezne nacionalne skupnosti v širše (nenacionalne) integrativne strukture. Vzporedno s spodbujanjem **nacionalne produktivnosti** in integracije nacionalnih energij v širši, evropski in svetovni prostor mora potekati še akcija za enakopravno nastopanje narodov — predvsem v ekonomskem smislu. Narod je **politično enakopraven**, če je enakopraven tudi ekonomsko, oz. če ga ekonomsko ne izkorišča nobena tuja sila (Kardelj).

2. 2. Gre za definicijo moderne nacionalne skupnosti. Predlagam naslednje elemente:

a) politična emancipacija naroda;
b) ekonomska emancipacija naroda;

c) pripadnost širšim političnim in ekonomskim strukturam, solidarno nastopanje v političnih in ekonomskih vprašanjih, **aktiven** (produktiven) in kritičen odnos do urejanja političnih in ekonomskih zadev znotraj teh širših struktur;

č) dejstvo, da je nacionalna skupnost rezistentna šele takrat, kadar dokaže svojo vitalnost zunaj svojih meja;

d) kultura ni edini nosilec nacionalne zavesti (moderna naroda), temveč le konstruktivni element, ki lahko deluje progresivno ali regresivno — v smislu regeneriranja starih nacionalističnih konceptov,

e) napihovanje narodnosti pri nekaterih, ki skrivajo za njo drugačne politične ambicije — »narod« je spontana, ne pa militantna politična volja. Preveliko poudarjanje narodnosti bi pripeljalo do rušilnih premikov v politiki;

f) vloga, ki jo lahko igra »narod« pri odpravljanju etatizma, je izredno komplicirana:

— problem republiškega etatizma,
— problem zapiranja v lastne, samozadostne sfere, omejenost.

2. 3. Kultura naroda je vitalna, če dokaže svojo kvaliteto zunaj nacionalnih meja... nujno je povezovanje revialnega tiska, založb, znanstvenih institucij — s podobnimi strukturami v jugoslovanskem, evropskem in svetovnem merilu.

Specifičen je problem kulture malega naroda. Majhno potrošno zaledje. Ne sme nam biti za kompletno garnituro kulturnih institucij, čeprav bi bile slabe. Bistveno je, da smo ustvarjalni in kvalitetni, tedaj specializirani. Koncept **narodne delitve dela**. Gre za odpiranje možnosti tistim sferam in smerem, ki uveljavljajo najsodobnejše poglede na umetnost, znanost, znanstveno kritiko.

Poezija kot lepilo naroda je iluzija. Poezija in kultura morata iz službe pri narodu, zastaviti si morata vprašanje o svojem položaju vis-à-vis svetovni poeziji in kulturi. Če nacionalni element edini omogoča neko kulturo, naj ta propade. Nacionalizem je enako **sentimentalizem**.

južno
sadje
vzdržuje
vaše
moči, ki
jih
potrebujete
pri vsakdanjih
in
izrednih
telesnih
in
umskih
naporih; za
mladost,
šport,
rekreacijo,
svežino,
zdravje -
SLOVENIJA SADJE

GRA
GRAPEFRUIT

A ANANAS
NANA
NA ANANAS
ANANA
ANA

IZVOZNO-UVOZNO
PODJETJE
LJUBLJANA
MIKLOŠICEVA 10/IV

Klasični humanizem in kibernetika

T. U.

Prepričan sem, da je skupnost ljudskih bitij precej koristnejša od skupnosti mravelj, in da človeško bitje, ki ga obsodimo in omejimo na opravljanje vedno iste funkcije, ne more biti niti dobra mravlja, kaj šele dobro človeško bitje. Tisti, ki nas želijo organizirati na temelju nespremenljivih individualnih funkcij in nespremenljivih individualnih omejitev, obsojajo človeški rod na gibanje pod zelo majhno paro. Ti ljudje zanemarjajo skoraj vse človeške možnosti in zmanjšujejo naše upanje, da se bomo obdržali na tem planetu.

Norbert Wiener: Družba in kibernetika

Danes že vemo, da narava ni najrazumnejša, da evolucija ni več spontani vzpon od višjega k še višjemu, od dobrega k še boljšemu, da se konfuzija v naravi povečuje, red pa zmanjšuje. Naš svet ni ne slab ne dober, temveč nepopoln. Energija se zgublja v sebi sami, entropija raste. Naš svet umira.

V boju za golo življenje imamo vsaj to srečo, da narava ustreza Fermatovi ugotovitvi, da svetloba izbira zmerom najkrajšo pot, se pravi, da sončna energija in z njo narava sama noče zamuditi niti najmanjše priložnosti za komunikacijo, za spajanje svojih organizacijskih sposobnosti in energetskih moči. Vendar za kakršen koli optimizem ni mesta. Če smo po Newtonovi fiziki prepričani, da se te informacije prenašajo z izredno majhno izgubo sončne energije ali celo brez kakršne koli izgube, zdaj po kvantni teoriji vemo, da teh informacij le ni mogoče prenašati brez izgube energije. Sončni žarek na svoji informativni poti kljub vsemu zgubi kar precej svoje startne moči, tako da se energija zgublja v sebi sami. Res pa je, kakor nam pravi Norbert Wiener, da je v nekaterih lokalnih procesih, kakršna sta na primer rast drevesa ali človeka, ki so direktno ali indirektno odvisni od sočnih žarkov, količina energije, ki je potrebna za informativno zvezo, zelo majhna. V teh primerih lahko že umerjenim količinam prenesene energije pripišemo ogromno zmanjšanje entropije. To velja zlasti za tako imenovano fotosintezo, kemični

proces, v katerem se rastlina okorišči s sončnimi žarki, da bi iz vode in ogljikovega dvokisa naredila škrob in druge zahtevnejše kemikalije, potrebne za življenje. V svetu, ki nas najbolj neposredno zanima, torej le obstajajo etape, v katerih entropija ne raste, povečuje pa se organiziranost in informiranost, etape torej, ki pomenijo naše življenjsko upanje. Treba pa je dodati, da so komunikacije in informacije, ki so osnovni življenjski vir, zaenkrat še zmerom racionalnejše izkoriščene v organizaciji narave same.

Zastavlja se nam torej vprašanje, kaj je v svetu umiranja s človekom in organizacijo človeške družbe, saj je v tem nepopolnem svetu tudi človek le del nepopolnega sveta, tudi človek le energija, ki se ne realizira povsem.

Vsekakor je to v hudem nasprotju z našimi dosedanjimi pojmovanji o sebi samem. Prevladujoča misel v organizaciji človeške družbe je še vedno nekoliko romantičen humanizem. Če skušamo temu humanizmu najti skupni imenovalce, potem ga najdemo v razumni in nedotakljivi naravi človekove osebe, v imenu katere potekajo domala vse naše dejavnosti, družbene in organizacijske spremembe. Ta dejavnost se izraža predvsem v kritičnem odnosu do vsega, kar naj bi človeka vodilo k razosebljenju, v preventivnih posegih, da bi temu človeku ne zavladale snovne sile in da bi ne podlegel vse bolj stehniliranemu svetu. Humanizem podpira tehnični razvoj samo v imenu neokrnjene človekove osebe, kakor hitro pa razvoj proizvodnih sil in način proizvodnje sežeta prek tega interesa, je tehnični razvoj od hudega. Skratka, v imenu humanizma prevladuje težnja, da bi se posamezni organizmi ali skupnosti čimdlje zadržale v oblikah aktivnosti, v katerih posamezniki delajo skupaj po nekem obrazcu, ki naj bi imel humanističen smisel. In prav tam je entropija najvztrajnejša, prav tam je izguba energije, ki je naš najgloblji življenjski interes, največja. Skoraj bi lahko rekli, da je povsod tam, kjer je za humanistično pojmovanje človeka položaj najugodnejši, v resnici človekova življenjska situacija fatalna.

Toda pogledjmo si stvari nekoliko поблиže. Energija se lahko upira splošnejšim težnjam entropije in smrti samo z organiziranostjo, z neposrednim sporočanjem, čim manjšo izgubo energije in čim prejšnjim aktiviranjem energetskih moči. S tem v prvi plan organizacije stopajo komunikacije in informacije — informacije kot vsebina tega, kar izmenjujemo z zunanjim svetom, dokler se mu prilagajamo in dokler s svojim prilagajanjem vplivamo nanj, da bi v okolici delotvorno živeli. Kolikor je informacija intenzivnejša, nenađejana in manj verjetna, toliko je njen učinek večji, večji pa tudi prihranek energije. Življenje je torej organizirani tok v neorganiziranem, z drugimi besedami, organizacija je življenje, in sicer z vsem tem, kar navadno pod organizacijo razumemo, s sodelovanjem posameznih delov, usklajevanjem, skupnim učinkovanjem. S tem je — prvič — povedano, da je posameznik kot vrhovno odveč, da človekova oseba ni več nadrejena skupnosti, ampak da se mora v imenu lastnega življenjskega interesa organizirati, usklajevati. Ostati polna in suverena oseba se pravi v novi alternativni umreti. Drugič nam povedano vsiljuje človeka predstaviti iz osebe v naravni red, zakaj človekov življenjski interes v okviru rastoče entropije je, da postane predvsem senzibilen aparat. Informativne pozive sprejema predvsem prek svojih čutil in reagira nanje neposredno ali pa jih po živčnem sistemu pripelje v možgane in se šele potem odloča. Toda če v svojih možganih sprejema vse te pozive samo skozi določen model in se šele potem, spet zmodulirano, odziva, je zamudil neposredno reagiranje in čimprejšnje sporočanje, zapravlja pa tudi spontaniteto, ki bi dala informaciji intenziteto, nepričakovanost. Kadar človek ni neposreden in spontan, kadar zamudi informacijo ali jo po insitucionalnih zahtevah preoblikuje ali celo potlači, entropija poraste. In človek ni več tisto, kar potencialno je, otok zmanjšane entropije.

Humanistične družbene strukture in organizacije, kakršne poznamo, človeku v veliki meri onemogočajo neposredno komuniciranje. Vse, kar danes velja kot institucija v imenu človeka, se čedalje bolj kaže kot entropija, ker informacije med ljudmi uravnava na nekaj že znanega, ne-informativnega, nekomunikativnega. V humanizmu je človek energija, ki se ne more realizirati povsem. Zato človekova spontaniteta danes skoraj ne prenese več organizacije po principu kaknega humanističnega smotra, temveč le po principu naravnega učinkovanja, kar je pač v naravi sami najmanjša izguba energije.

Prav stališče naravnosti, ki nam ga odkriva šele kibernetika, nam vsiljuje preinterpretacijo celotne človeške zgodovine. Človek ne zasleduje nikakršnega vzvišenega smotra in tudi ne samega sebe, temveč le svoj življenjski poziv po ohranjanju energije in življenja; kakor sončni žarek je, ki noče zamuditi niti najmanjše možnosti energetskega oplajanja. Zato razni družbeni sistemi niso padali le zaradi družbenih krivic in blokiranih proizvodnih sil, kakor si navadno razlagamo, ampak predvsem zaradi zavrtih komunikacij med ljudmi, med človekom in naravo, zaradi informacij, ki so bile neinformativne. Samo iz tega si lahko razložimo tudi to, da rezultati družbenih premikov nikdar niso bili taki, kakršne je človek iz zgodovine za zgodovino pričakoval: nič razumnega in človeškega ni obstalo, ampak samo naravno. Vse, kar je informacije in komunikacije med ljudmi blokiralo in napravljalo iz njih neinformacije, je moralo podleči spontanim informacijam, ki informirajo in zmanjšujejo entropijo.

Wiener nam pravi, da se je danes skoraj najbolje izogibati besed, kakor so življenje, duša, vitalnost in podobne. Saj kadar govorimo o strojih, zlasti o strojih, ki delujejo po principu svetlobnega očesa, se nam podobnost s človeškim bitjem vsiljuje kar sama po sebi: ti stroji so v okviru vsesplošne entropije, ki hoče porasti, žepi, v katerih entropija upada. Tako predstavljajo lokalne antientropijske procese, ki so za naše življenje najvažnejši. Vsi taki stroji so podobni živemu organizmu, in se hočejo lokalno in začasno zoperstaviti splošni težnji po povečanju entropije, s svojo sposobnostjo odločanja pa lahko tvorijo lokalno cono organizacije v svetu, ki kot celota teži k degradaciji.

Danes je v ZDA tehnično že mogoče vpeljati v industrijo avtomacijo, ki bi pomenila v okviru splošnega umiranja sveta veliko zmanjšanje entropije in — resda minimalen — podaljšek življenja. Vendar bi ta avtomacija postavila na cesto nad trideset milijonov ljudi. Ta podatek nam ponazarja konflikt, ki je nastal med humanističnim pojmovanjem človeka in življenjem samim: za ohranjanje energije in človeškega rodu je humanistično pojmovani človek danes zavora, hkrati pa še vedno samsvoj in edini smisel življenja samega, ki je največji energetski potencial.

Trpljenje kot ideologija in trpljenje kot eksistenca

TARAS KERMAUNER

Članek Ivana Mraka **Radikalizacija človeškega smisla — Da! — Toda?** je strnjen krog treh sklopov vprašanj. Prvi sklop se tiče problema ideologije v literarnem tekstu, drugi mesta, ki ga zavzema v človeškem življenju trpljenje, tretji značaj naroda. Vsi trije sklopi odpirajo toliko in tako pomembnih vprašanj, da moramo izmed njih izbrati le nekatere, a se še teh le površno dotakniti.

1.

Mrak je pristaš tradicionalnega in splošno priznanega stališča, da je teza v umetniškem delu odveč, da misel, ki je identična z »namernostjo«, zastira umetniško bistvo tekstov, da je ta misel-teza v nasprotju z umetniškovo umetniško, to je »sproščeno in odprto zavestjo«, da je prava metoda, ki edina pripelje do umetniških rezultatov, le metoda »nenamerne vsenamernosti«, teza pa je rezultat vpliva »okolice, ki je določno namerno usmerjevana«. Pozna torej dve misli, dva tipa misli: prvo, »ustvarjalno«, v kateri je »misli istoветно z bivati« in je misel »poglobljena s celotnim izkustvom«, in drugo, ki je »vsiljena«, »hotena«, »intelektualistična« in umetninam škodljiva.

To stališče poznamo od marsikje, ne nazadnje tudi iz Engelsove estetike, iz njegovega zoperstavljanja Shakespeara in Schillerja; pred mnogimi leti sem ga zagovarjal tudi sam (Članek **O nekaterih estetskih osnovah stvarne literarne kritike, Naša sodobnost**, 1953, strani 623 do 644). Pravzaprav tudi danes ne morem reči, da ne drži. Marsikdaj nam lahko uspešno služi za kriterij ločevanja med umetniškim in neumetniškim; zato je bilo eno temeljnih meril klasične (nepolitične, nereligiozne) slovenske literarne kritike. Vendar je njegova veljavnost omejena. Velja bolj ali manj le za »realistično« literaturo, za umetnost določenega obdobja in strukturiranosti. Pri celji vrsti tekstov pa nam ne pomaga; pri tem mislim še pose-

bej na moderno literaturo. Neuporabnost tega kriterija je bil verjetno eden od pglavitnih razlogov, zakaj je literarna kritika, ki je na njem temeljila, razglasila moderno literaturo za v načelu neumetniško. Postopek je jase in preprost: kar se ne sklada z mano (in ponavadi so kriteriji, norme, na temelju katerih sodim, tudi menj neeksplicirani in netematizirani, se pravi samoumevni in »naturałni«, instinktivni; imam jih za večne, za naravne, za izvedene iz bistva sleherne umetnosti), kar obstoji zunaj mojega sistema, je vrednostno neeksistentno, umetniško slabo. Seveda je tudi druga možnost: da podvomim vase, se pravi v obseveljavnost, večnost, naturnost svojega sistema in predpostavim, da je umetnost širša od tega mojega sistema, da so mogoči tudi drugačni sistemi in da je torej ocenjevanje literatur, ki so onkraj omenjenega tradicionalnega sistema, mogoče osnovati na drugačnih temeljih, kriterijih, sistemih. Priznam, da je takšen prehod od samoumevnega h kritičnemu mišljenju več kot težaven in da mi je samemu dolgo — predolgo — lastna neodločnost preprečevala verjetj tistemu, kar je bilo pred mano kot očitno dejstvo, a se ni skladalo z »vrojenim« mi sistemom.

Odnosa med obema tipoma misli v moderni literaturi torej ni oziroma ga vsaj ni na način prejšnje, predvsem devetnajststoletne literature. Potreba, da bi moderno literaturo vendarle razumel, da bi odkril kriterije, po katerih bi se ji približal in jo celo ocenjeval, predvsem pa, da bi z njo komuniciral na notranji način, me je polagoma pripeljala do tega, da sem si izdelal nov, od prejšnjega drugače strukturiran sistem. O njem sem že marsikdaj in marsikaj pisal, zato samo nekaj besed. Izhajam iz predpostavke, da se da tudi prvi tip misli, »ustvarjalno« misel iztrgati iz njene »nenamerne vsenamernosti« in odkriti njeno povsem določeno strukturo; da »celotno izkustvo« umetnika, njegova osebna nota ni nekaj genialno

nedoločljivega, neujemljivega, temveč da se kaže v literarnem tekstu na povsem določen, z drugimi izkustvi ali teksti nezamenljiv način; da je univerzalnost bistvo znanosti in da ne more biti na tem svetu ničesar, kar ne bi moglo biti njen predmet, to pa se pravi, da je njen predmet lahko tudi literatura-umetnost; da je mogoče s primernim znanstvenim sistemom prevesti umetniški jezik v logičnega, v znanstvenega in da je zato z dekomponiranjem in ponovnim komponiranjem, z destruiranjem in rekonstruiranjem literarnih tekstov — vse to pa se dogaja znotraj določenega znanstvenega sistema — mogoče odkriti tako prostorski kot časovni red literature, njene sinhrone in diahrono pomenske strukture; da je mogoče še več, namreč to, da se da določiti razmerje med eksistencialno in ideološko strukturo teksta (v študiji **Tradicionalna megastruktura slovenske poezije**, Problemi 1969, št. 77 in št. 78, str. 338—367 in 404—422 sem napravil čisto konkreten poskus na tradicionalni slovenski poeziji in odkril eksistencialno smrti kot eksistencialno drugobiti — resnico — ideološke eshatološke projekcije). Šele na temelju konkretno izdelanih modelov-struktur je mogoče raziskati ideološkost in eksistencialnost literarnih tekov oziroma razliko med drugim in prvim tipom misli; pri tem je treba najti notranjo normo posameznih makrostruktur-odobij (in megastruktur) kot tisti kriterij, po katerem so določena dela estetsko slaba, druga estetsko dobra. Te notranje norme se spreminjajo, zato nam načelno govorjenje o njih prav nič ne pomaga. Edino smiselna je zgolj konkretna, empirična, znanstvena analiza.

Mrakovega stališča torej ne zaniham, menim pa, da je nezadostno in da se onkraj njegovih ugotovitev problem šele razpre. Sam sem na poti njegovega razreševanja. Zelel bi si, da bi nas bilo na tej poti več, ker samo teamsko delo — primerna delitev dela — zmore privedi do ustreznih rezultatov.

2.

Prvi sklop vprašanj je bil metodološke narave, drugi je eksistencialne. Mrak sam trdi, da njegova »misel (nazor!) o svetu temelji med drugim na dejstvu trpljenja«. S trpljenjem povezuje tudi misel o »tragičnem življenjski podstati«; piše, da »trpljenje dosega svoj višek (v osmislitvi našega bivanja!) vprav v tragičnem izkustvu, v euforiji tragičnega«.

Ta tema je brez dvoma od vseh najtehtnejša. Enako kot zadeva Mraka,

zadeva tudi mene. Najprej se moram torej vprašati, kakšno je moje razmerje s trpljenjem in s tragičnim.

Nespametno in neresnično bi bilo, če bi zanikal, da sem trpel in da sem še zmerom odprt trpljenju. Primerjati, ali sem več trpel kot drugi, ali manj, se ne da; pa tudi abotno bi bilo. Pa vendar: kako naj vem, da je tisto, kar čutim, zares pristno trpljenje? Ali drugače: kako naj vem, da je to tisto pravo, avtentično trpljenje, ki je Trpljenje, ne pa muka zaradi samoljubja, zaradi nezmožnosti, da bi določene probleme razrešil, ta nezmožnost pa rezultira recimo iz moje hudobije, egoizma, napačnega računa? Je vse, kar doživljam mučnega, že trpljenje? In je torej vse mučno tisto, kar očisti (ta element je namreč neogibno povezan z Mrakovim pojmovanjem trpljenja)? — Dokler sem bival znotraj religioznega sveta-sistema, so bile te stvari bolj ali manj jasne. V cerkvenih priročnikih in v božji besedi je precej natančno popisana struktura trpljenja, vrednosti njegovih delov, oblik in pojavov. Nad mano je nenehoma lebdela Kristusova prikazen kot absolutna objektiviteta. Posnemati Kristusa — ki je Bog — pomeni ravnati prav: se očistiti, zveličati, biti dober božji otrok (in s tem tudi dober človek). V Kristusu je nagrađen Smisel življenja, v njem vršiči celotna vrednostna lestvica mojih ravnanj. Tisti hip, ko bivam v sistemu, ki Kristusa ne pozna in je Kristus zanj nerelevanten — irelevanten, neeksistenten —, pa ne posedujem več nobene transcendentne vednosti o moralno-sakralno-soterični naravi trpljenja. V svetu razvite, do absolutnosti prignane subjektive subjektivitete, v svetu tematiziranja in ekspliciranja te subjektivitete (kot volje do Moči, volje do volje itn.), v znanstvenem svetu torej so eksistencialno-vrednostna določila trpljenja samovoljna. Mrak povsem samoumevno povezuje trpljenje z vrsto vrednot, znanih iz nonkonformistične evropsko-krščanske zgodovine. Govori o »nezaslišani hrabrosti«, »osveščenosti«, »bivanjski uravnoveženosti«, »polnovrednem življenju«, »prometejski kljubovalnosti«, »ustvarjalnosti«, »odgovornosti«, človeški osebi, človekovi poklicanosti, človekovi naravi, ki je »uresničevanje« in »očlovečevanje«, saj dobesedno pravi: »Ni od vsakogar od nas odvisno, v koliko se osveščamo in osmišljamo in uresničujemo očlovečujočo se?« Mrak se nahaja znotraj povsem določenega življenjskega sistema, ki ima jasne smeri, vrednote, poti, in je sam v sebi razviden ter celovit. Z vsemi pojmi-vrednotami, ki smo jih navedli, podpira Smisel in Smoter sveta, ki

je zanj »tragika življenja« ali »bivanjski paradoks« ali »trpljenje«. V trpljenju postajamo vredni samih sebe, ker se približamo našemu modelu-vrednoti: človeku, ki »kljubuje«, je svoboden itn., samo zato, da ga ne bi použila »litanijska civilizacija«, to je »breztrpljenjski svet«. Maoistična Kitajska, tradicionalni Tibet, nacizem, stari Egipt in še druge civilizacije so civilizacije človeškega »samouničenja«, ker niso dopuščale ne upora ne svobode ne avtonomije, brez vseh teh eksistencialij-vrednot pa ni mogoče nikakršno trpljenje. Trpljenje nastopi lahko le tedaj, če pridemo v spor, v paradoks, če nastopi razpoka med mojo zamisljo in dejanskim svetom, če smatramo svojo zamisel za vrednoto, za Resnico, svet za nevrednoto, neresnico in trpimo zaradi neuresničene Resnice. Človek se torej ne sme prilagoditi, ker bi izgubil možnost neskladnosti: možnost Trpljenja. Vrednote, ki so vrednote drugih, danosti, vrednote, ki se dajo bolj ali manj brez ostanka realizirati (recimo potrošne vrednote) sploh niso vrednote, ker ne omogočajo trpljenja oziroma je trpljenje, ki se pojavlja z njimi v zvezi, le začasno: le trpljenje zaradi trenutno neuresničene potrošne ali kake druge interese (torej nemoralne: nečloveške) potrebe. Prave človekove potrebe — njegove humanistične potrebe — so tiste, ki so na tem svetu neuresničljive; ker pa drugega sveta za humanista ni, je temeljni značaj teh potreb, da povzročajo trpljenje. Ker: neuresničljivost potreb ni mogoče vzeti na znanje kot objektivno, dano dejstvo; če bi jih tako čustvovali, bi bili pri priči spet v litanijski civilizaciji, saj bi se odpovedali razlik med Idejo in stvarnostjo, med Idealom in danostjo, med Človekom in svetom. Vendar nas trpljenje ne sme potisniti v obup, v nesrečo. Narobe: svoje trpljenje moramo živeti radostno, hote, programsko, »skozi dionizično ekstazo«, v njem videti »radostno-dionizično-tragično«. Smisel življenja. Življenje brez trpljenja nima smisla. Ker pa življenje mora imeti Smisel (tako zahteva sistem), in ker je trpljenje najbolj neizčrpljiv, najbolj reproducirajoč se princip — in praksa — življenja, ga je najbolj smotrno napraviti za svoje permanentno vodilo.

Tudi to Mrakovo stališče ni neznano. Nahaja se v jedru slehernega sodobnega — ne več naivno optimističnega, temveč grenkega in izkušnega — humanizma. Bivše vrednote ostajajo, le da so zamenjale svoj temelj: na mestu Boga stoji zdaj Človek, s Trpljenjem ne prihaja več k Bogu, temveč k Sebi. Tradicionalni humanizem (in vanj prištevam tudi

Mrakovo stališče, čeprav je — posebno v slovenskih razmerah — ne navadno domišljeno, radikalno, urejeno, samozavedno, izdelano) je negacija znanstvenega sveta, v katerem živimo. Človek, kakšen sem jaz ali ti, se mora odločiti: ali za podedovane Vrednote ali za Svet, v katerem se je znašel, za svet, ki teh Vrednot ne priznava več in konstruira nove, drugačne. Kakšne? Tu se zdaj odpira neizmerno področje raziskave in neštevilno vprašanj. Nanje nečem dati odgovora. Vsak odgovor bi bil prehitel. Zaenkrat je dovolj, če situacijo definiramo: ali je res sodobni svet — litanijska civilizacija — nekaj, kar je že vnaprej, že po svojem vrednostnem bistvu slabo, ali pa je neustrezen samo (vrednostni) sistem, s katerim ta svet gledamo, skušamo, razlagamo in osmišljujemo? Pomembno bi bilo že to, da bi priznali možnost enakovredne »vrednostne« eksistence tega sveta z drugimi svetovi. Potem bi ga raziskovali — in sprejemali — brez predhodnih zadržkov, brez predsodkov. Ali je Pogum res v kljubovanju Usodi? Ali je res potrebno, da svoje neugodje, neskladnost med svojimi potrebami in svojimi načrti doživljamo kot trpljenje, to trpljenje pa kot Odrješilno eksistencialno dimenzijo? Je res treba gledati nase s stališča Trpljenja (takšnega, kakršnega smo orisali)? Sem slabši, manjvreden človek, če se ne doživljam kot trpeče bitje, če gledam v svojih neuspehih zgolj neuspehe, če prenašam udarce stoično oziroma kot nekaj naravnega, če razumem svojo muko le kot vmesni čas med prilagoditvijo svojega sistema novim pogojem, se pravi čas, ko še ne morem vzpostaviti določenih novih elementov sistema ali pa celo kar novega sistema?

A vendar: res motrim samega sebe tako, kot sem opisal? Res nobenega svojega počutja ne jemljem kot trpljenje? Se res nikoli ne samouživam (trpim)? Ali je moja samovzgoja — proč od tragično-trpljenjske predstave o svetu — zmaga nad mojo samoljubnostjo, ali pa je beg pred mojo nemočjo, da bi sprejel bridko breme življenjskega martirija? Je moj — v znanost tendirajoči — logični, dialektični, vse razrešujoči, vse razumevajoči, vse transparirajoči (vsaj v načelu), lastno misel živeči in vsa realna navzkrižja, paradokse, nejasnosti zgolj v posamezne postaje (faze, točke, elemente) spreminjajoči sistem moja ideologija ali moja eksistenca? Sem mrzel kot misel? Sem brezstrasten kot logika? Sem z ideologijo znanosti prekril in zatrl svojo eksistencialno odprtost do resničnega, to je paradoksalno-trpljenjskega sveta? Ali pa je znanstvena

eksistenca edina ustrezna in poštena eksistenca v znanstvenem svetu ter je gojenje trpljenja čista ideologija, samoprevara, instrument človeka, ki ni zmožen živeti s — svojo in svetovno — Usodo pa beži v preteklost po klavirno zdravilne oblike?

Vprašanje puščam odprto drugim in sebi. V določenem segmentu živim na način »breztrpljenjskosti« in pokornosti Usodi. Vendar — ali se ne nabira tudi v meni potreba po Svobodi, po tem, da bi prekinil z zlato kletko svoje funkcionalnosti in tvegal Nemogoče, Nerazumno, nedano: Sebe? Da bi v izgubitvi zdajšnjega — formiranega — sebe našel prihodnjega, globljega, bolj pravišnjega sebe? In bi torej ne iskal Nemogočega, temveč bolj perspektivno, na daljše obdobje uspešno Mogočega? In bi torej ne ravnal nerazumno, temveč bi se dalo o nerazumnosti govoriti le s stališča kratkoročnih potreb, s stališča dolgoročnih pa bi se moje Tveganje povsem jasno videlo kot inteligenten in določeno tveganje v kalkulirajoč račun? In bi bil torej še bolj funkcionalen: hiperfunkcionalen? Je svoboda res funkcija Načrta? Sem res ves en sam načrt, pa čeprav ne gre za Načrt v eshatološko-finalnem pomenu dosežanja »objektivnega« Cilja, temveč zgolj za živetje in ravnanje v skladu s svojimi potrebami, za načrtovanje, ki služi mojemu obživetju?

Kaj pa če je načrt funkcija moje — človeške — svobode? In je edini zares veljavni užitek — zato pa človekova realiteta in bistvo — živeti v svobodi? In je svet zato tu, da ga miniram, razdenem, spremenim? In ni važna objektivna sprememba, pač pa moje uživanje v spreminjanju? V tem, da imam možnost uničiti svet (in sebe)?

Mrakova — in samo njegova — tematizacija Trpljenja je moja Meja: od nje se odbijam, zanikam jo, pa vendar vsak trenutek znova gledam kot svojo Mejo: kot svoj Konec. Je res moja nemožnost? Iz Mrakovih besed se mi smehlja, kot da bi bila moja Možnost. Vabi me in odbija. Lahko jo zanikam, odpraviti je ne morem: zunaj nje in brez nje bi bila moja eksistenca fiktivna. A kaj je moja eksistenca?

3.

Tretji sklop vprašanj bom samo omenil. Mrak nereflektivno enači Grke s Slovenci, v prepričanju, da so bili — seveda stari Grki — majhen neimperialističen narod. Postavlja se zoper velike in močne narode. Tudi to stališče je znano: je stališče naše celotne slovenske zgodovine. Takole pravi: »Mar ni peščica Helenov z nezaslišano hrabrostjo, v ne-

nehni ogroženosti od velikih litanijskih civilizacij dognala in domislila in prižgala luč, ki je osnova človeške osveščenosti? Mar je mogoče, da bi narod, ki ga ogrožata zavest lastne moči in mnogoštevilnosti, ki ga ogrožajo lastna imperialna hotenja, — da bi takšen narod mogel v svetu idej tako dokončno in čisto in brez-pogojno nekaj domisliti, kot je to slučaj pri antičnih Helenih?« Stari Grk so bili — to je dejstvo — velik, številen in imperialističen narod, narod, ki se je naseljeval po celotnem tedaj znanem svetu, ustanavljal postojanke, širil svojo kulturo in državno moč z znanjem in z mečem. V njih nikakor ni mogoče videti analogona Slovence (kot tudi v tedanjih Zidih ne; oboji so bili svetovni narod, narod s središčno opozicijo MOČI v svetu). Mrak išče vzor za afirmacijo Slovencev kot majhnega, zunaj sveta MOČI živečega, a svet IDEJ kreirajočega naroda. Očitno — čeprav te teme ni razvil in je zgolj nakazana, a bilo bi koristno, če bi jo ekspliciral — enači Slovence z vrednostnim sistemom, o katerem smo govorili; in če že ne realne, empirične Slovence, pa slovenstvo. Vtis imam, da je po svoje blizu tistim sicer zapoznanim, a tem bolj zagnanim ekstazi inferiornega, preplašenega, ogroženega, domačijskega slovenstva, s katero smo se imeli priložnost srečati v prvem zvezku nove revije **Prostor in čas**. Morda se motim. Zato premišljevanja na tej točki ne bom nadaljeval; pustil ga bom odprtega. Vendar se nameram v kaj njemu vrniti čimprej. Problem slovenskega naroda danes, kot se vse zdi, ni več predvsem problem slovenske eksistence, temveč slovenske ideologije. Spet se pojavljata znotraj slovenskega prostora dva slovenska naroda: je prvi res samo domačijski in drugi samo univerzalističen? Je ogroženost in v občutkih inferiornosti gibajoče se doživljanje prvega — ideološkega — naroda današnja neogibnost konkretnih Slovencev ali pa samo kovanje najlažjih mitologij, ki bi lahko brez težav integrirale, česar danes ni mogoče — in se ne bi smelo — več integrirati? Ali je usmerjenost v svet in v Evropo drugega dela teh konkretnih Slovencev prav takšna ideologija, le da globoko izdajavska do — pretekla, a danes pozabljenega, odrinjenega — narodne biti?

Prepričan sem, da je danes slovenska eksistenca v kar najbolj ironično brutalnem nesoglasju s številnimi oblikami slovenskih in »slovenskih« ideologij.

SANDI SITAR

Klik klak roman

Z vrnitvijo umetnosti iz transcendece v samo sebe se je demitiziral tudi proces nastajanja umetniških del: produkcija. Kakor v drugih produktivnih panogah se človek tudi v umetnosti vse bolj poslužuje strojev. Uporablja jih pri komponiranju, slikanju, pesnenju. Nobenega razloga ni, da bi jih ne uporabljal za pisanje romanov. Saj jih tudi že uporablja, vsaj od iznajdbe pisalnega stroja. Toda zdaj gre za višjo obliko uporabe stroja. Omogoča jo predvsem razvoj kibernetike, znanosti, ki jo najbolj zanimajo skupne karakteristike živčnega sistema in elektronike, človeka in stroja. Stroj nam lahko napravi vse, za kar ga programiramo. Problem strojne produkcije romanov je problem umevanja njihovega programiranja.

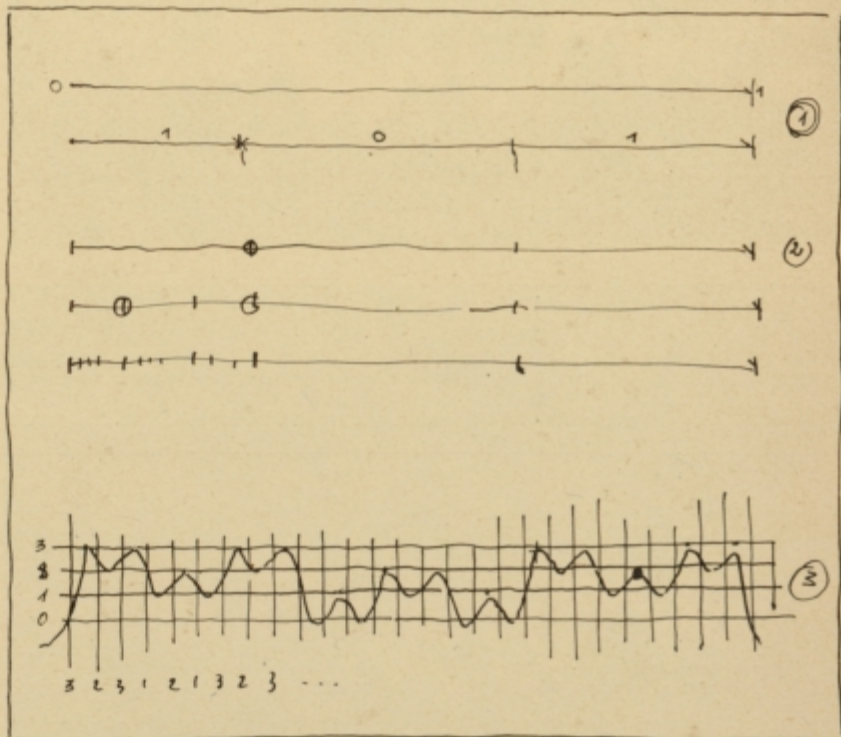
Za izdelavo romanov prihajajo v poštev najpopolnejši kibernetski stroji: elektronski računalniki. Z računalniki lahko komuniciramo le v njihovem matematičnem jeziku. Električni tok je v njih lahko vklopljen ali izklopljen. Samo s tema dvema možnostima razpolaga elektronski računalnik, v-klopljenemu ali iz-klopljenemu stanju ustrezajo ekstremni kontrasti v-iz, da-ne, 1-0. Ker moramo tako zapisati vse količine, uporabljamo namesto običajnega dekadičnega binarni sistem. Vse misli in stavke moramo spremeniti v količine tipa da-ne. Pri tem izhajamo iz predpostavke, da so misli ali logično resnične ali logično neresnične, 1 ali 0. Vklpno-izklopno stikalo je bistveni sestavni del elektronskega računalnika. V praksi je to sestav elektronk ali transistorjev, tako urejen, da je en njegov del vključen, ko je drugi izključen, in narobe. Po nazivu takšnega sestava lahko poimenujemo tudi kibernetski roman: klik-klak.

H klik klak romanu nas približujejo za teoretskimi spoznanji že tudi v praksi doseženi rezultati. Znano je, da elektronski računalniki z uspehom igrajo šah in da bo kmalu človek tisti, ki bo imel manj od igre. Šah je vojna, ti stroji pa lahko šahirajo tudi z živimi figurami. Vojna

je kompleksno dogajanje, drama in roman. Če jo stroj lahko igra in vodi, jo lahko tudi piše. Vprašanje pa je, kako je z njegovimi sposobnostmi jezikovnega izražanja. O teh nas prepričujejo prevodi, ki jih že opravljajo elektronski računalniki. Pri tem obravnavajo stavke kot količinske enote, upoštevajo pa tudi različno slovnično strukturo različnih jezikov. Razen tega so elektronske računalnike že tudi porabili za pisanje poezije. Ta poezija je bila slovnično pravilna. Da pa bi bila tudi smiselna, bi morala pisati o nečem. Za to pa so potrebni dovolj popolni programi z zadostnim številom informacij. Tako krmiljen stroj bo lahko pisal slovnično pravilno in smiselno literaturo. Če bomo hoteli iz njega roman, mu bomo morali še posebej programirati kompozicijsko strukturo.

Poskus programiranja takšne kompozicije seveda še nima praktične vrednosti. Vsaj še toliko časa ne, dokler nimamo primernih strojev, katerih pisateljske usluge bi bile tudi cenejše od običajnih avtorskih honorarjev. Temu pa zaenkrat ni tako. Že samo električne energije porabijo elektronski računalniki milijonkrat več kot možgani. Pri tem pa so tisočkrat hitrejši. Vendar je število v spominskem centru človeških možgan uskladiščenih informacij 10.000 milijonov, medtem ko si morejo zapomniti elektronski »možgani« le 100.000 informacij. A vse bolj se manjša tudi ta prednost človeka pred strojem. Kot perspektiva preostajajo programi. Tudi stroj za izdelovanje programov bo moral biti programiran.

Ko v naslednjem razvijamo kompozicijski program klik klak romana, ni potrebno, da bi podajali kompliciran primer, ki bi bil rezultanta več komponent in ki bi mu morda programirali tudi šume, napake, popačenja pri prenosu sporočil. Zato ga razvijamo iz enostavnega in enega samega kompozicijskega principa (diagram je na spodnji skici), iz enakomerne razporeditve ekstremnih kontrastov (ki jih bo lahko prevesti v binarni jezik stroja). Vsako večjo enoto romana razdelimo na tri manjše enote in srednjo od teh usmerimo nasprotno kot ostale (1).

Sandi Sitar: Krmilni diagram za klik klak roman. V stroju za študij grafičnih struktur lastne konstrukcije ga je obdelal in posnel designer Oskar Kogoj. Nova Gorica, maj—junij 1969.

Usmerjena, a omejena daljica v vsej svoji dolžini je roman. To, da ga ni, je 0, to, da je, je 1. Vse smeri njegove potrditve so prav tako 1 in vse nasprotni smeri so negacija, zato 0. Roman enakomerno in sime-

trično razdelimo na 3 dele, 9 poglavij in 27 podpoglavij. Vsaka od enot ima sedaj svoje točno določeno mesto, svojo smer in dolžino. Tako smo programirali tudi notranjo napetost v romanu, boj in strukturo tega boja (2).

Program izrazimo zdaj v številkah:

1 1 1	1 1 1	1 1 1	0 0 0	0 0 0	0 0 0	1 1 1	1 1 1	1 1 1
1 1 1	0 0 0	1 1 1	0 0 0	1 1 1	0 0 0	1 1 1	0 0 0	1 1 1
1 0 1	0 1 0	1 0 1	0 1 0	1 0 1	0 1 0	1 0 1	0 1 0	1 0 1
3 2 3	1 2 1	3 2 3	0 1 0	2 1 2	0 1 0	3 2 3	1 2 1	3 2 3

Da bodo te številke uporabne v elektronskem računalniku, jih mora-

mo le še prenesti iz dekadničnega v binarni sistem:

11-10-11-1-10-1-11-10-11-0-1-0-10-1-10-0-1-0-11-10-11-1-10-1-11-10-11

Grafična upodobitev gornjih vrednosti pa nam da sliko kompozicijske krivulje, krmilni diagram (3).

Roman je zdaj pred nami z vsemi trepetanji svojega dogajanja, z vsemi momenti premoči in zmagovanja

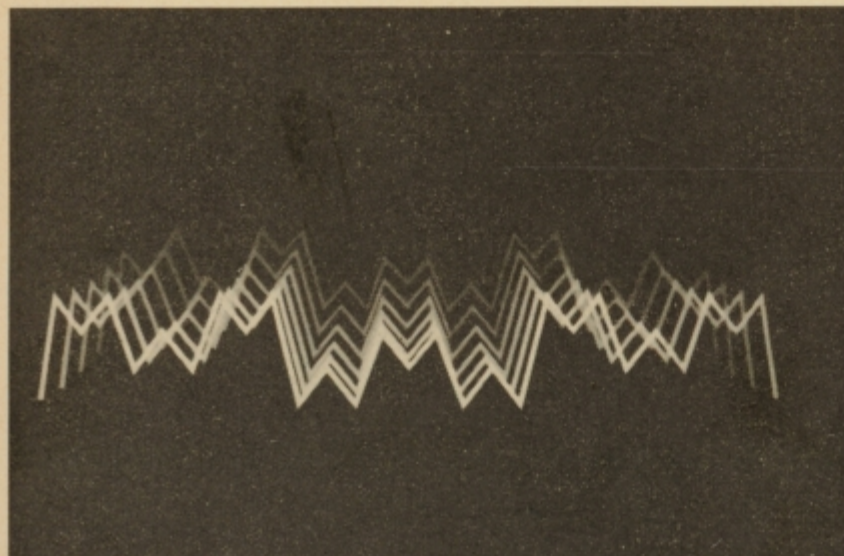
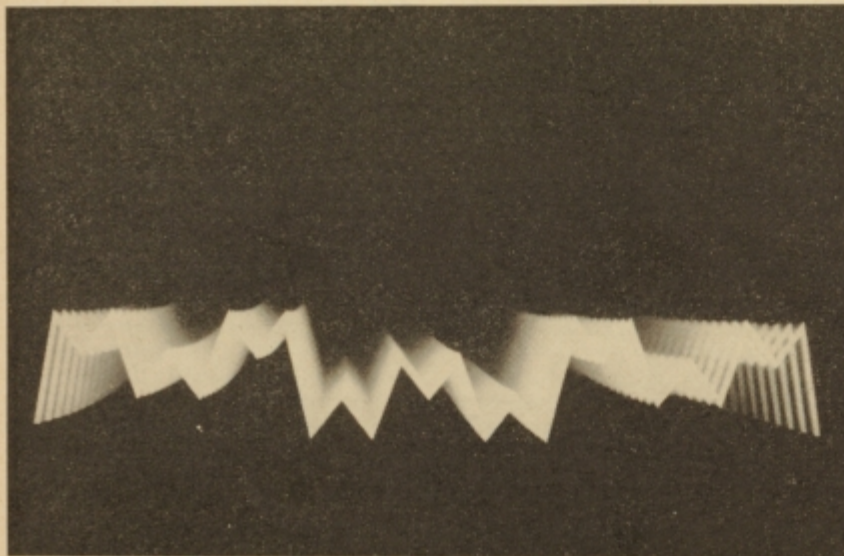
kreativnega principa, pa tudi z vsemi momenti destrukcije, ki povzroči štirikrat celo izničenje obeh principov.

Seveda stroju kljub vsej pripravljenosti sistema (za logiko, semanti-

ko, stil) kompozicijski program še ne bo zadostoval za izdelavo romana. Od svojega programerja (kibernet-skega romanopisca) bo zahteval še podatke o kraju in času dogajanja, o junakih romana itd., pa tudi podatke čutne in čustvene vsebine, iz zavesti in podzavesti. Vse to pa seveda le v primeru, če bi zahtevali, da bi nam stroj izdeloval romane v klasičnem smislu. Toda kakor iz avtomobilске tovarne sicer pričakujemo vozilo, pa ne staromodne kočije, in s pisalnim strojem ne imitiramo ročne pisave, tako pričakujemo od kibernetičkih romanov povsem nove, komaj še slutene umetniške izdelke. Kibernetika pripravlja človeštvu daljnosežne spremembe, ne le v produkciji romanov, marveč še prej na področjih ekonomike, kulture, filozofije. Se ne bo z usodnimi spremembami družbe spremenila ne le produkcija, marveč tudi socialna funkcija (in s tem bistvo) romanov?

Dopustimo možnost, da se romani le ne bodo tako zelo spremenili. Toda — če se bo s pomočjo kibernetike spremenil način njihove produkcije — kibernetika prav tako omogoča spremenjeni način konsumacije. Elektronski stroji lahko omogočijo branje kar iz krmilnih diagramov in to v zaželenem jeziku. V povezavi z govornimi enotami bo mogoče tudi glasno strojno prebiranje romanov. Morda pa bo mogoče gledati celo njihovo ekranizacijo na televizijskih zaslonih? Treba bo najti le ključ kvantitativnega odnosa med besedo in njeno sliko, pa bo možen direkten zapis v magnetoskopski trak (nekako tako, kot je že možen neposreden zapis tona na filmski trak).

Morda pa se bo človek naučil od svojih strojev čitanja in estetskega uživanja že kar iz diagramov? Poslušanje glasbe je mogoče že kar iz partiture, ni treba orkestra. Elektrokardiogram, seizmogram, radiogram so pesmi, drama, roman. Ljudje so se jih že naučili čitati. Ko pa literaturo spreminjamo v grafiko, je možno tudi strojno iskanje novih možnosti literature. Pri tem nam lahko pomaga že razmeroma preprost stroj, namenjen prvotno odkrivanju novih grafičnih struktur. Umetniška kreativnost je mogoča že z vrtenjem gumbov.

Težave in upi umetnosti računalnikov

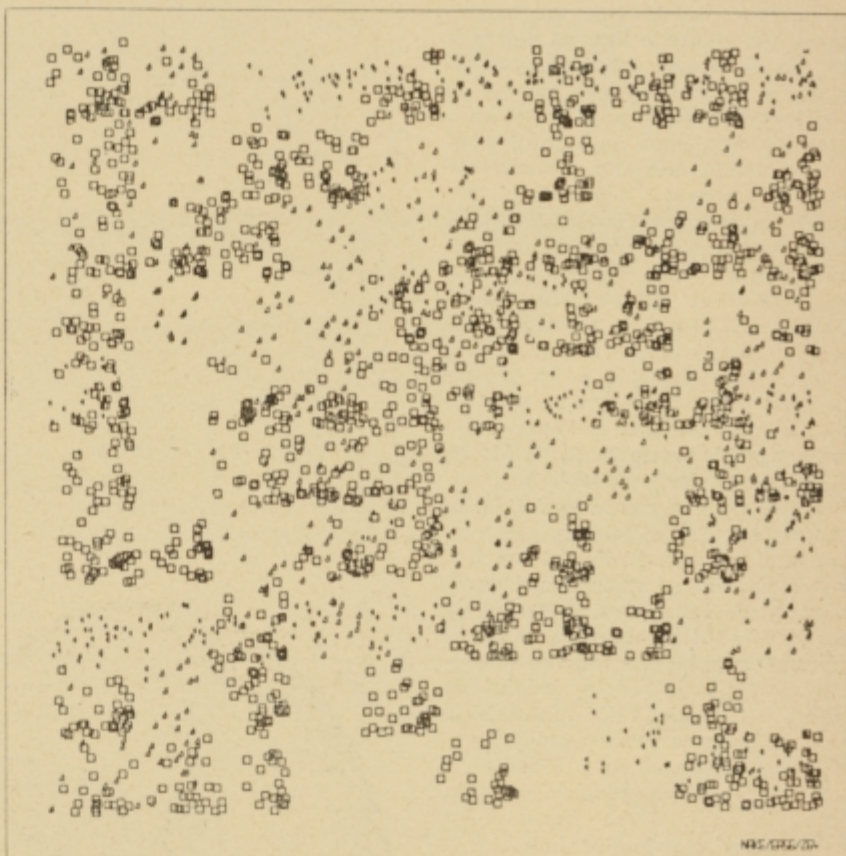

TOMAŽ BREJC

»Vse, kar se dogaja v umetnosti računalnikov, je le predigra.« Ta nova umetnost še ni prodrla v zavest potrošnikov estetskih proizvodov dovolj globoko, da bi pognala v zavesti gledalca podobne korenine, kot se je to posrečilo »stari« umetnosti in njenim pojavnim oblikam. Zdi se, da gledalci nikakor ne morejo prestopiti nevidne in nespametne meje — ki je le rezultat dolgotrajne šole »lepega« — med estetskim izdelkom umetnikove roke in s pomočjo programa preformiranim proizvodom računalnika. Niso še vajeni matematične preciznosti, brezčutne skladnosti likovnih elementov in »tehniške duhovitosti«. Percepcija poprečnega potrošnika estetskih proizvodov je sorazmerno počasna, vezana na dokaj ozek krog simbolnih pomenjenj, urejevana po načelih vsakdanje vizualne izkušnje, le-ta pa je že nastala kot kompleksna tvorba, ki ji najdemo homologne pozicije v sodobnem razprostranjevanju snovi, materialov, proizvodov, urbanih prostorov in njihove vizualne energije. Dve nasprotji sta že na zunaj razvidni: natančna optična terminologija umetnosti računalnikov — tu prednjačita grafika in glasba — in slabo preverljiva vsakdanja vizualna izkušnja, nenačrtna, prej rezultat svobodnega pretakanja informacij kot pa njihove selekcije.

Privlačnosti, ki vabijo umetnike, da delajo s pomočjo računalnikov, so res učinkovite: uporaba nedimenzionalnih prostorov, selekcija in variiranje slučajnosti, ustvarjanje novih optičnih znakov, izredno definiranje in kombiniranje novih računalniških estetskih jezikov itd. Na vsako delovno fazo se veže ogromno možnosti, ki jih zadnje desetletje, zlasti pa od leta 1965 naprej, širijo tako znanstveniki kot umetniki, ki se profesionalno ukvarjajo z računalniško umetnostjo, in to s hitrostjo, ki postaja enaka oni, s katero se razvija tehnika računalnikov samih. Ta pa je tolikšna, da jo težko slede celo strokovnjaki. Zadnje čase se je tej hitrosti pridružila še vnema kritikov, ki so se v svojih presojah našli mrzličnih in slabo definiranih prvih nastopov te nove »subkulture«. Takšne so Nove tendence 4, v

letu 1968 pa je sodila med najzanimivejše razstava Cybernetic Serendipity v organizaciji londonskega Inštituta za moderno umetnost.* Začetek te umetnosti so označevale preproste linije, ki so bile le osnovna likovna predstavitev matematičnih enačb. Tako so nastale, analogno temu, kar je pred desetletjem ugotavljal H. Reichenbach o fiksaciji elementov simbolnega mišljenja

Frieder Nake: Kompjutorska grafika, 1965.

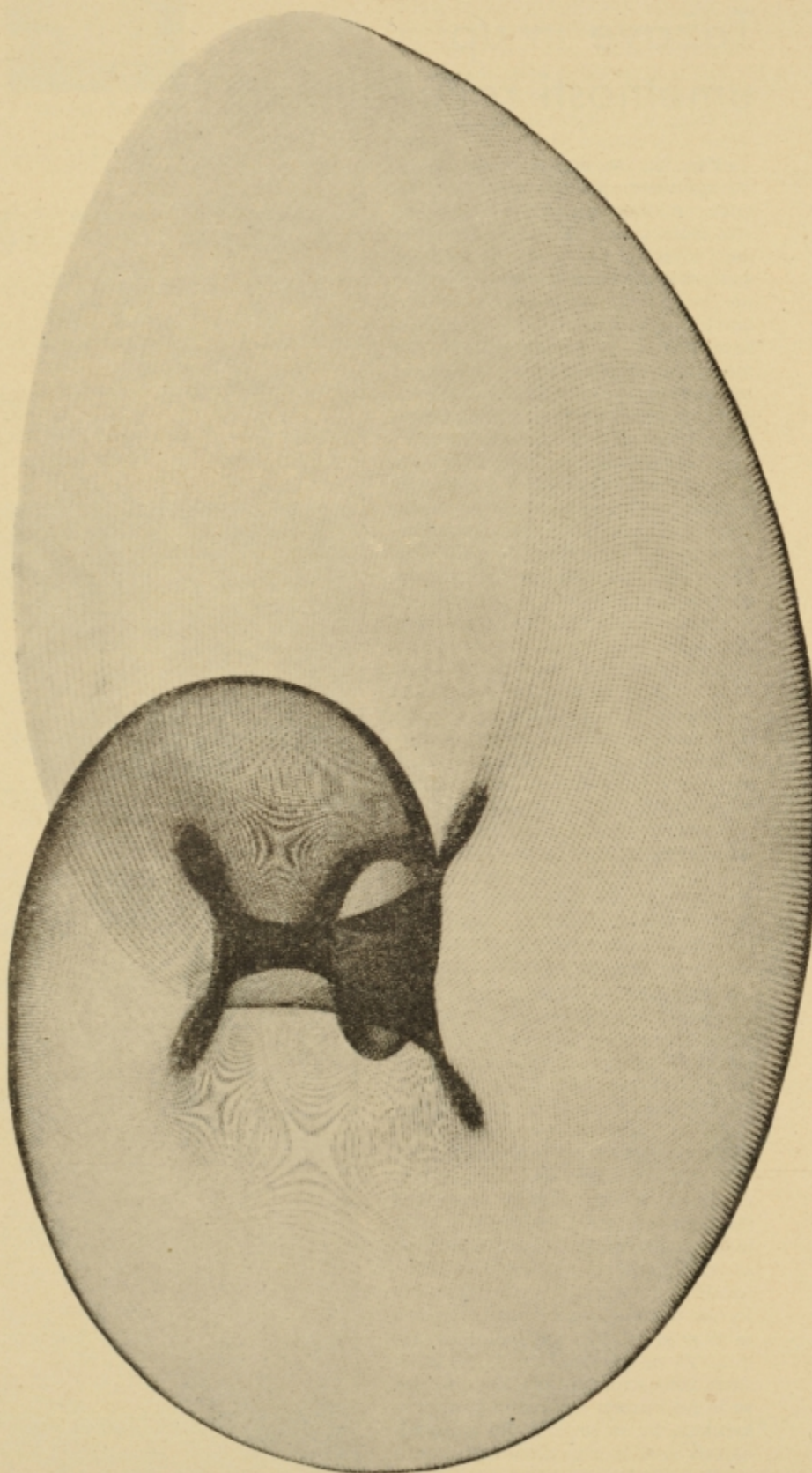

Kenneth C. D. Harmon: Ptica

v matematičnem jeziku, s pomočjo generatorja slučaja variirane podobne. Risbe so bile enostavne, nastale pa so s pomočjo računalnika, vodenega z mehaničnim pisalom (plotter). Nato so se, posebej z uporabo umetnih računalniških estetskih »jezikov«, pojavile zahtevnejše grafike, ki so uporabljale črko kot osnovni element slike, z računalniško generiranim optičnim poljem za sestavo fotografije (scanner) in prek računalnika nastalim filmom, pa se je razširilo načrtovanje umetniškega na vsa področja likovne dejavnosti. Najobsežnejši tehnični problem sedaj je izpopolnjevanje opreme za neposredno produciranje in »snemanje« ter neizdelani, na sedanji stopnji še vedno nekoliko »primitivni« »software sistem«. Vemo, da je mogoče s pomočjo računalnika s fantastično hitrostjo odbrati forme, za katere bi si lahko »ročni« ustvarjalec prizadeval vse življenje, da bi jih dosegel, vemo, da je mogoče diferencirati v blazno kratkem času cele serije informacij in jih vizualno selekcionirati. Tu pa se srečamo tudi z novo estetiko, ustvarjalca sta predvsem M. Bense in A. A. Moles, ki je znanstvena, »objektivna«, definirana glede miselnih pozicij, tako znotraj svojega miselnega prostora, kot tudi v zvezah, ki jih določen trenutek mišljenja ustvarja, z drugačnimi miselnimi sistemi.** Res pa je da je bila ta estetika do nedavna vezana na analogne miselne operacije, kot jih je mogla deduktivno izvesti iz zgodovinske ustvarjalne prakse. Znan je primer Mondrianove slike »Kompozicija s črtami«, iz leta 1917, in njene predelave, ustvarjene na digitalnem računalniku z uporabo psevdo-slučajnih števil (pseudorandom process). Vizualni rezultat te zanimive študije pa vendarle spominja na preprosto in tudi v slovenskem prostoru večkrat izrečeno misel, da je nekoristno uporabljati sicer izreden aparat v sklopu zastarelih miselnih modelov, saj je tako celotna aparatura uporabljena le kot izredno natančno voden slikarjev čopič. Ob tem se tudi ustavlja zagon računalniške umetnosti, saj se pogosto dogaja, da daje gledalcu premalo likovnih elementov inovacije, da bi se na novo definirala vizualna izkušnja v gledalčevi zavesti. Likovni proizvodi računalnika se ne morejo otresti neprijetne analognosti vizualnim izdelkom običajnih načinov nastanka. Nekatere novejšje tehnične metode, zlasti time sharing uporaba računalnika, omogoča neposredno aktiviranje gledalca, saj je moč programirati poseben program (interactive program), kjer vsaka reakcija gledalca izziva novo akcijo računalnika. Vprašanje zase

je, ali je taka serija interakcij še umetnost. To je potem delo filozofa. Vendar se tudi tu išče pot naprej: induktivna smer raziskave, ki ustvarja novo, racionalno estetiko,

opušča elemente eksistencialnih kategorij in izdeluje le še operativni sistem, temelječ na teoriji informacij. Le-ta je sestavljen iz besednjaka, ki vsebuje repertoar simbolov in

Kompjutorska risba »polž«, izdelana s strojem CAL. COMP. 770 Los Angeles

iz zakona o mogoči transformaciji kombinacije simbolov. To je sicer stara formula, vendar daje kodifikacijo posameznih razvojnih etap pri nastanku računalniškega estetskega produkta.

Problem pa, ki se neprestano zastavlja in ki tudi spravlja vso računalniško umetnost v bolj kritične vode, je odnos do gledalca in s tem povezana mogoča demokratizacija umetnosti. Osnovna zahteva je, da se morajo proizvodi računalnika pojaviti na tistem nivoju percepcije, ki pripada gledalčevi neposredni senzibilnosti. Zanimivo je, da vodi ustvarjalce in teoretike tu podobna zahteva, kakršno poznamo v vseh sodobnih estetikah od Fiedlerja naprej. Potrebno je ponuditi družbi čim večjo zalogo imaginacije. Če opustimo debato o tem, ali gre v resnici za upad imaginacijskega potenciala pri poprečnem človeku, je naloga estetskega dela računalnikov jasna: gre najprej za totalno preobrazbo principa umetniške ustvarjalnosti; vseeno je, ali je človek, ki se ukvarja z računalnikom, umetnik ali znanstvenik. Za takšno produkcijo je povsem irelevantno, če je proizvod umetniški ali pa ne. Upanje sodobne heuristike je v tem, da izgradi množico imaginacijskih sistemov, pa naj bodo znanstveni ali umetniški, in čim več možnosti za priključitev človeških perceptivnih zmožnosti na te sisteme. Vloga programerja se že sedaj, ob čim popolnejših »software sistemih«, ponuja vse širšim plastem prebivalstva. S stališča reklame, vzgoje in tehnike informacij je tudi široka uporaba računalnikov razumljiva in nujna. Glede umetnostnih proizvodov, vsaj takšnih, kakršne izdelujejo računalniki sedaj, pa moremo ugotoviti, da še niso izvedeni do tiste ugodne stopnje, ki bi prinašala gledalcu nove in v njegovi zavesti še ne ustaljene likovne forme.

* Obsežno bibliografijo prinaša zagrebška revija »bit int«, 1—3, Zagreb 1968.

** Seveda je moč vrednotiti tudi to estetiko z merili drugačnih estetik. Potem se tudi te oznake umaknejo drugačnim. Res pa je, da je edini priključitveni del te estetike vezan na probleme sociokulturnega ciklusa; kot sistem pa je uporabnejši in doslednejši od vseh dosedanjih znanih splošnih estetskih modelov, čeprav sedaj še ni enoten in obstaja tako več delovnih variant.

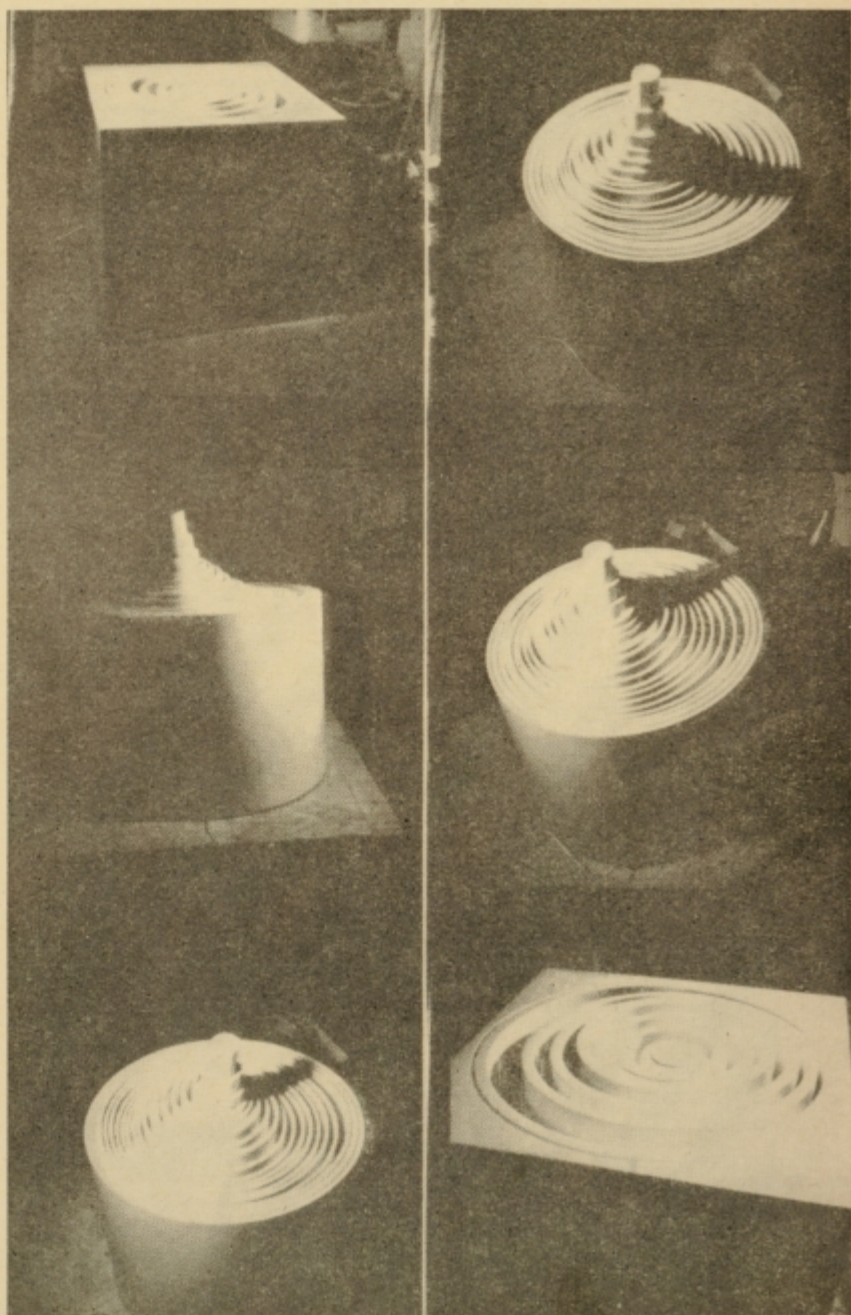

TATJANA WOLF

»Grupa 69«

V vili Bled, ki naj bi postala v bodoče nekakšno novo likovno središče, je v okviru prireditve letošnjega grafičnega bienala doživela svojo nastopno otvoritev »Grupa 69«, ki jo sestavljajo naši znanj li-

kovni ustvarjalci slikarji, grafiki in kiparji Bernik, Ciuha, Debenjak, Hozo, Jemec, Kiar, Maraževa, Rotar, Stupica, Šuštaršič, Tihec in D. Tršar. Kot gostje sodelujejo na raztavi s svojimi deli tudi Buičeva, Damnja-

Tihec: Aquamobile

nović, Džamonja, Sutej in Veličković.

Podrobnejša predstavitev posameznih umetnikov — članov grupe — bi bila verjetno odveč, saj v glavnem vsi že dalj časa sodijo v sam vrh naše likovne dejavnosti, tako tudi dejstvo, da so se prav ti združili v skupino, ne preseneča, temveč se zdi skoraj samo po sebi umevno. Tudi namen združitve je razumljiv in logičen — konfrontacija likovnih problemov, ažurnejše komunikacije doma in v tujini, predvsem pa večje organizacijske možnosti za nastopanje pred domačim in tujim občinstvom.

Predvsem na to zadnjo točko se navezuje dejstvo, da grupa združuje ustvarjalce različnih generacij in različnih šol, čeprav ta drugi razlog v našem okolju in našem primeru nima take teže kot prvi.

Za svoj prvi skupni nastop je grupa z navidez tako različnimi sestavnimi elementi prav neverjetno vigrana — tudi laiku očitna povezava je salonska eleganca in umirjenost, pa naj bo ta nekolikanj privdignjena, kontemplativna, nostalgčna, ironična ali razigrana. V svojem ustanovnem proglasu se grupa deklarira kot delovna skupina odprtega značaja

za vse umetnike »ki bi kandidirali z istimi pogoji in cilji kot ustanovni člani« — tudi to dovolj polemično dopolnilo o odprtosti skupino determinira in ji daje poseben značaj in posebno mesto v naši likovni ustvarjalnosti.

V glavnem so slovenski razstavljalci razstavili dela, ki jih že poznamo s prejšnjih likovnih manifestacij. Presenečenj oziroma novosti je malo ali sta pravzaprav samo dve: Andrej Jemec s svojimi velikimi platni, polnimi »prostora, barve in igre« in notranje svetlobe — izredno prefinjeno, subtilno, pa vendar trdno in racionalno; Slavko Tihec s svojim aquamobilom, ki pa še ni povsem dodelan.

Gostje, ki razstavljajo z grupo, se zelo primerno vključujejo vanjo — tako po mestu, ki ga zavzemajo v jugoslovanskem likovnem prostoru, kakor tudi po delih, ki so jih na razstavi prikazali. Džamonja in Veličković ostaneta, kar sta, delno razočaranje pomeni Sutej, izjemi pa sta Buičeva in Damnjanović. Tapiserije Jagode Buić že presegajo prvotni pomen besede in njen namen sam. Postale so plastične, stopile so se v prostor, ki ga s svojo celovitostjo popolnoma obvladajo. Damnjanovičeva platna so kljub navidezno nežnim barvam in jasnim geometrijskim oblikam najbolj nabita, udarna in direktna. Obvladovanje barve, forme in prostora s senzibilnostjo in sistematičnostjo ga povezuje do določene mere z Jemcem in dela obeh, razstavljena v istem prostoru, predstavljajo izjemno celoto.

Kakšen globlji oziroma širši razvojni pomen ima lahko »Grupa 69« kot taka v našem slovenskem, ali pravilneje rečeno, v jugoslovanskem likovnem prostoru, je težko reči. Ne morda zato, ker je to njihova prva skupna manifestacija v taki formaciji in pod skupnim imenom — saj so vsi že izdelane umetniške osebnosti, njihovo delo in mesto dobro znano in torej v tej smeri v prihodnje ni pričakovati presenečenj — temveč iz enostavnega razloga, ker ima skupina v takem sestavu lahko v prvi vrsti le tehnično organizacijski in s tem komercialni pomen za člane skupine same. Če je bil predvsem to razlog združitve, je enostaven in realen ter prav gotovo tudi tehnično izvedljiv. Na vsak način pa pomeni v našem ožjem prostoru ta pojav zanimivo novost, ki je vredna pozornosti.

Damnjanović: Risba

Kako živi Agata Schwarzkobler

ANDREJ INKRET

Zadnja prozna knjiga Rudija Šeliga **Triptih Agate Schwarzkobler*** zastavlja najmanj — tako rekoč nič — vprašanj o svojih pomenskih razsežnostih. To je razvidna in lahko preberljiva pripoved o tem, kako Agata Schwarzkobler preživlja svoj dan: dopoldan, popoldan, noč. V prvem delu je v pisarni pri svojem delu in pri malici, v drugem gre z Jurijem, ki sili vanjo, gledat film, a mu v kinu noče dati, ampak raje zbeži ven, nato pride drug moški, »ki ni Jurij« (kar tekst posebej poudarja) in ki tudi zares ostane brez imena, ter jo z avtom odpelje na obrežje reke Save in tam podre, v zaključnem razdelku svojega »triptiha« pa se Agata Schwarzkobler zateče v napol zgrajeno stanovanjsko stolpnico, pojé dve tableti, doživi nekakšno izmaknjeno, polblazno epileptično stanje, in ko to mine, je spet vse v redu z njo, začne si popravljati zunanost, zlasti lase, ki so se bili med tem najbolj spravili v nered, od zunaj namreč že prihajajo »glasovi novega dne, ko se vse odpravlja in hiti«. S preglednostjo in obvladljivostjo pripovedi nima branje torej nikakršnih problemov, v njej ni nič skrito, vse je očito: drugi del raste iz prvega, ta ima docela jasno in razločno zvezo s tretjim, besedilo je kot nekakšen dokončan in zaprt krog. Pripoved je branju popolnoma razpoložljiva, z vstopom vanjo, ki se zgodi brez težav kakor v dobrih kriminalnih povestih, se takoj v celoti odpre njegovi igri ter obenem neprenehoma sama iz sebe kaže na svojo razpoložljivost, in le-ta je v razmerju do »višjega« pomena ali celo »smisla«, ki ga je mogoče konstruirati (dešifrirati) na temelju vsega jasnega in preglednega. »v« pripovedi, seveda nedefinitivna. Branje je tako resnična avantura ter je s svojo negotovostjo-poiigravanjem tudi vseskozi soočeno. **Triptih Agate Schwarzkobler** ga skoroda aktivno kliče v posebno dopolnjevanje in izpopolnjevanje besedila, k nekaterim njegovim povsem praktičnim pomenskim razrešitvam, npr. k odgovorom na vprašanje, kakšna je zveza med Aga-

tino — s pilulo povzročeno — nočno »blaznostjo«, njenim pisarniškim delovanjem in seksualnim opraviлом na savskem bregu; je to delo »odtujeno« in ta ljubezen »degradirana«; ali je blaznost potemtakem v resnici ritual, revolt, ki se je sprožil »zaradi grabežljive predmetnosti«; je pripoved zares, kakor to zatrjuje ena od njenih dozdašnjih razlag, »problematično potovanje posameznika, ki na problematičen način uide brutalnemu svetu in se preganjan kot blaznež vrača nazaj v poželjivi, polasčujoči se svet«? Vsa ta vprašanja pa se vendar zastavljajo šele iz razvidne in preberljive razsežnosti besedila, se prav iz tiste njegove plasti, ki se odkriva tako rekoč sama po sebi kot opis Agatinega sveta in časa od dopoldneva do noči in ki ji ni mogoče ničesar niti dodati niti odvzeti, ki je kakor nekakšen dokončan in zaprt krog. Branje jih torej zastavlja tako, da se na poseben način udeležuje dogajanja nekaterih skritih ali implicitnih lastnosti besedila. In povsem očitno je, da so to prav lastnosti njegove dokončnosti in zaprtosti, njegove razvidnosti in lahke preberljivosti. Iz teh lastnosti se mora navsezadnje razkrivati tudi tista posebna razpoložljivost besedila. Seveda pa zdaj nikakor ni jasno, zakaj je to ravno razpoložljivost, to je izročenost teksta negotovosti izjoma poiigravanju branja, saj se ta njegov specifični »avanturizem« usmerja predvsem k praktičnemu razreševanju »višjega« pomena, h konstrukciji »smisla« v tekstu, torej nečesa, kar v njem ni popolnoma prezentno, čeprav se besedilo sicer kaže kot izdelek, ki mu ni mogoče ničesar niti dodati niti odvzeti in ki ni v njem — kakor rečeno — nič skrito, ampak vse očito.

Neogibno je, da si zdaj natančneje ogledamo Šeligovo prozo z vidikov njene razvidnosti in dokončnosti, torej z njenega prvega, najbolj izpostavljenega nivoja; šele potem bo mogoče govoriti o možnostih, ki jih ta nivo odpira branju in ki jih odpira tako, da se branju neprenehoma razkriva njegova temeljna, kon-

stitutivna razsežnost — negotovost-poiigravanje-avantura, da je v njih neprenehoma soočeno s svojim bistvom — kreacijo smisla in da je ta kreacija smiselna samo za branje, pa v enakji meri tudi za tekst.

Floris besedila predstavlja njegova razdelitev na tri dele. Vsak razdelek se prekriva z enim od segmentov kroga, stoji zase in je v sebi zaključen, a seveda šele v zvezi z drugima dvema segmentoma sestavlja celoto kroga: dopoldan, popoldan, noč; delo, ljubezen, »blaznost«. Razdelitev pripovedi na tri dele torej v prvi vrsti ustreza razdelitvi časa, ki je v njem Agata Schwarzkobler; dopoldan je njeno delo, popoldan ljubezen, ponoči je to njena »blaznost«. Pred nami sta najbolj razvidno predvsem dve dimenziji. Najprej je celota kroga-časa, ki ga knjiga kaže, kako se začne in spet vrne na isto, začetno in končno točko. Nato so trije segmenti te krožne poti. Krog pa je sestavljen, krog je šele potem, ko so že njegovi posamezni segmenti. Pot časa potemtakem ni sklenjena, pokažejo jo posamezne spremembe, ki se dogajajo z Agato Schwarzkobler, pisarna, kino, Sava, stolpnica, jutranja svetloba. V prvi vrsti so to spremembe prostora, njegove zamenjave, nato spremembe v prostoru. Tako pride mo iz floris besedila v njegov naris. Krog začne pridobivati globino, tekst se pokaže kot stožec, katerega najgloblja (najvišja) točka je stanje Agate Schwarzkobler, obdajajočih jo ljudi in predmetov v tistem trenutku, ko pridejo v tekst, točneje: ko pride branje do njih. To je trenutek čiste sedanjosti, absolutni zdaj, ki ne pozna nobenega prej ali pozneje, ampak je ves sam v sebi. Iz tega trenutka oziroma iz te točke v stožcu se vršijo preskoki, dogajajo pa se na ta način, da širijo in dvigajo (poglabljajo) prostor: segment, »tretji« dimenzijo kroga. Te točke podaja tekst izredno izčrpno, s priznano Šeligovo natančnostjo; to je na primer omara v pisarni, hodnik na kinematografskem platnu iz Resnaisovega filma **Lani v Marienbadenu**, pot ob reki, prostori v nedograjeni hiši, to so lasje Agate Schwarzkobler, roke, njena muslinasta obleka, Diemme čevlji, njeno telefoniranje, jemanje analize iz predala, Agatino drsenje ob zidu stolpnice itn. itn. Pripoved se dogaja v točkah, čas se premika — če uporabimo primero iz teksta samega — kakor kazavci na Iskrini uri, ki ne tečejo, ampak skačejo od ene »črtice« do druge. Transkripcija točke, zdaj-a, je najbolj jasna in avtentična, to je bodisi natančno poročilo o predmetu bodisi precizni posnetek kretnje, koraka, spremem-

be, ki jo kretnja, korak povzročita na predmetu ali na Agati (njeni obleki, laseh). Stvari tako rekoč ostajajo »pri sebi«, nobene literarne intervencije ni, so, kakršne so; kakršne je mogoče videti in fotografirati, nobenega skritega ozadja, pomena ali misla ne skrivajo. Problem transkripcije se seveda začne v preskoku, tam, kjer je enega trenutka oziroma točke konec in se začne drugi »zdaj«, kjer morajo stvari zaradi Agatinega časa-kroga stopati iz sebe, se spreminjati, in kjer začno same pomeniti ta krog-čas. Preskok je torej tam, kjer se morajo stvari izmakniti svoji materialnosti, neposredni navzočnosti in čisti zdajšnjosti, da bi se odkrila njihova vloga (pomen) v Agatini navzočnosti, ki traja, kakor vemo, v krogu od dopoldneva do konca noči.

Rudi Seligo rešuje problem preskoka na dva načina: Prvi je ta, da se postavi pred Agato Schwarzkobler in njene prostore kakor ogledalo ali filmska kamera in natančno registrira vsak njen premik od predmeta do predmeta in vzporedno predmet sam. Ker je filmska kamera statična, je trenutek ali točka fiksirana, dosežena je največja mogoča transparentnost sveta: vse je zunaj, tudi Agata Schwarzkobler je kakor predmet, ko uporablja ali premika druge predmete; to je vrsta groplanov, ki se nikoli ne odprejo v total, prostora v celoti ni, so le posamezni izrezi, predmeti, podrobnosti v njej. Funkcionirajo kot zveza z osrednjim »predmetom«, z Agato Schwarzkobler, vendar zaradi neprenehne vzporednosti — predmetov je več, nemogoče je hkrati transkribirati in brati predmet v njegovi polni, zaključeni in samó-svoji navzočnosti ter akcijo (premikanja predmeta) z njim, posebej, če groplan ne pomeni ničesar »več« od tega, kar je v njem mogoče videti, če je njegova vrednost zmerom neposredna (imanentna) in nikoli simbolna (transcendentna) — le ne morejo biti popolnoma trdno fiksirani in funkcionalni. Zdaj so na primer v direktni zvezi z Agato Schwarzkobler, zdaj stoje samj zase. Njihovo navzočnost v pripovedi zatorej neogibno diktira določena samovolja, ki je seveda posledica težnje k izčrpnosti in natančnosti transkripcije. Vendar ne gre za pomoto ali popuščanje v intenzivnosti. Dogajanje Agatine navzočnosti so namreč prav ti predmeti, ki stojijo sami zase, prav ta rahla zveza med njimi in prav ti neprestani izpadi njihove funkcionalne lege. S tem je samovolja seveda že reflektirana in preskok tematiziran: pripoved zahteva od nas, da neprenehoma vemo, da gre za transkripcijo sveta in ne

za svet, da pa izbor groplanov, izrezov ali situacij določa indiferentnost odsevanja v ogledalu ali na filmskem traku, ki sicer sledi »naslovno junakinjo«, vendar njegov fokus nikoli ne zajame celote njenega sveta, ker je optika nastavljena na detajl in ker potemtakem celote ni.

Drugi način, kako pisatelj razrešuje problem preskokov, je, če se držimo besed iz filmske tehnike, tako imenovana vožnja: Agata Schwarzkobler gre po ulici, za njo se v sivem avtomobilu vozi mož, »ki ni Jurij«: kamera (ogledalo) je na tračnicah in jo spremlja, obenem pa je vrtljiva krog svoje osi ter se lahko obrne od Agate stran k avtomobilu, mimogrede pogleda hiše, dreve, ozre na reko, ribiča, na šoferjevo menjavanje prestav, in se spet vrne na Agato. Čas medtem teče, tako teče tudi film v kameri, ne da bi se ustavil in zamenjal »motiv«, trak v pisalnem stroju — slika pri sliki, črka pri črki, preskoka ni, koraki in hiše ob cesti so med seboj povezani, kakor je šestnajst filmskih sličic povezanih v sekundo filma, pet črk v besedo **korak**. Časa preteče toliko, kolikor traja akcija; tekst in akcija, akcija in branje sta sinhronizirana. Če pa si natanko ogledamo zadevne pasuse v besedilu (največ in najbolj plastičnih je v drugem delu), bomo opazili, da tudi sinhronost ne more biti zmerom popolnoma ohranjena. Čas na primer teče, tudi ko berem naslednje besede: **suhi in nedotaknjeni so samo lasje**. Za tisto, kar te besede razpirajo, premik časa ni potreben. To je čisto stanje, ki traja ne glede na čas. A je tudi že posebej poudarjeno: suhi in nedotaknjeni so samo lasje, druge stvari niso suhe in so dotaknjene, druge stvari so času izročene, saj so se morale iz — očitno — prvotnega stanja suhosti in nedotaknjenosti spremeniti v drugačno stanje. Gre torej ponovno za razreševanje ne-kakšne notranje distance ali spremembe med predmeti, ki postaja razvidna šele v konfrontaciji različnih stanj ali različnih leg v prostoru med seboj. Ta konfrontacija je potemtakem tudi edino znamenje časa in njegovega toka, šele soočanje različnosti daje Agatin čas in ga prinaša v svetlobo, tako da ne povezuje le »mehanično« posameznih segmentov kroga (stožca) med seboj, ampak hkrati kaže tudi njihovo lastno, »notranje« trajanje.

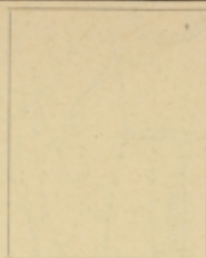
S tem smo se pravzaprav že približali koncu vprašanj o transkripciji Agate Schwarzkobler in njenega sveta. Razkriti se nam je mogla predvsem Seligova težnja podajati njegovo navzočnost takšno, kakršna je. To se pravi, da so literarne rešitve, ki smo jih zgoraj le bežno

opisali, že v sami zasnovi pripovedi usmerjene zlasti v to, da bi kar se da prikrije avtorjevo vlogo v kreaciji tega sveta in poudarile njegovo samo-stojnost in polnost, a so v istem tudi že usmerjene tako, da kažejo na to prikrivanje, da funkcionirajo kot razkrivanje prikritosti. V tem je tekst dosegel veliko koherentnost in zaključenost. Njegova temeljna razsežnost je potemtakem v tem, da transkripcija ne skriva svojega izhodišča in svoje usmerjenosti ter da se sama kot transkripcija eksplicira. **Triptih Agate Schwarzkobler** je reflektirana literatura, in ker je sama v sebi razbremenjena produkcije smisla, je nujno, da je odprta in razpoložljiva vsakršnim načinom branja, tudi tistim, ki iščejo »višje« pomene in jim je besedilo samo simbol, neizogibna, a prehodna ovira pred ciljem. Sklepati pa smemo, da se mora sleherno branje pričujoče knjige končati bodisi pri vprašanju o lastnih temeljih in intencah bodisi pri definitivni zavrnitvi besedila.

* Rudi Seligo, **Triptih Agate Schwarzkobler**, Založba Obzorja, Maribor 1968.

** Dimitrij Rupel, **Iskanje avtentičnega jedra**, Naši razgledi, Ljubljana, 22. marca 1969, str. 173.

Kaj Romeo in Julija delata z broško

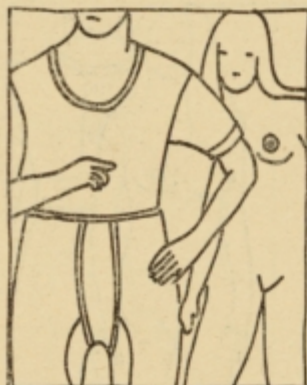
BENJAMIN
LUKS

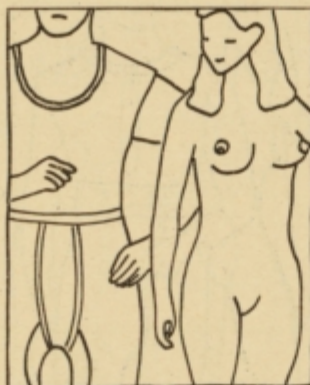
MARKO
POGAČNIK

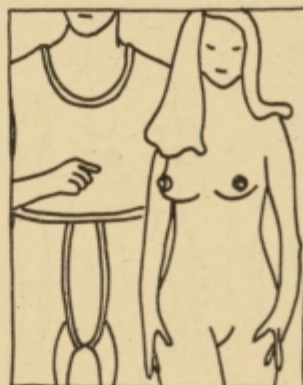
1. Romeo in Julija
hočeta broško.

2. Romeo in Julija
zagledata broško.

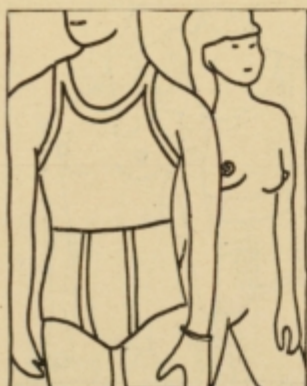
3. Romeo in Julija
pogledata broško.

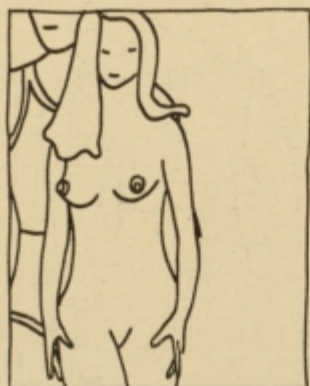
4. Romeo in Julija
spregledata broško.

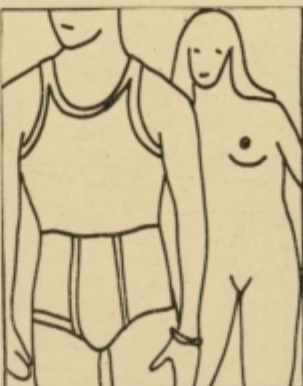
5. Romeo in Julija
najdeta broško.

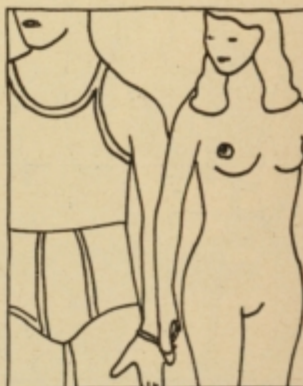
6. Romeo in Julija
iznajdeta broško.

7. Romeo in Julija
spravita broško.

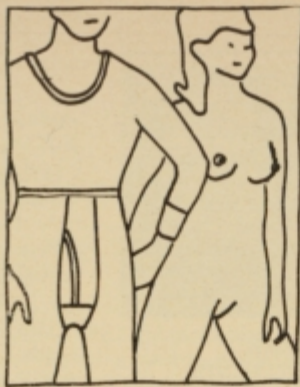
8. Romeo in Julija
napravita broško.

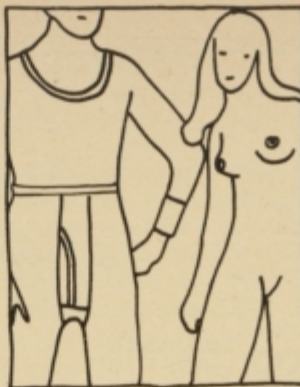
9. Romeo in Julija
imenujeta broško.

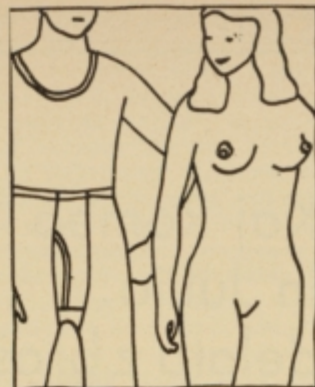
10. Romeo in Juliya
opišeta broško.

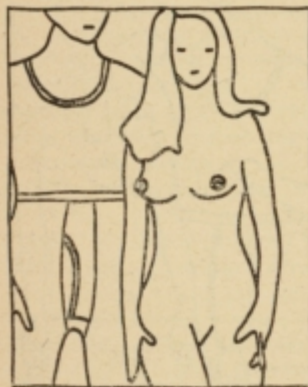
11. Romeo in Juliya
narišeta broško.

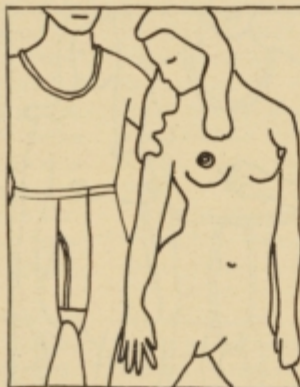
12. Romeo in Juliya
razstavita broško.

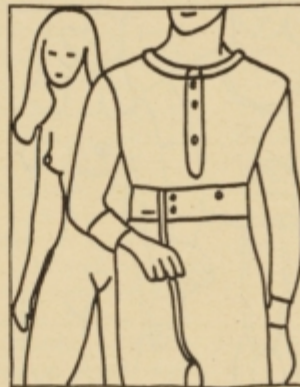
13. Romeo in Juliya
sestavita broško.

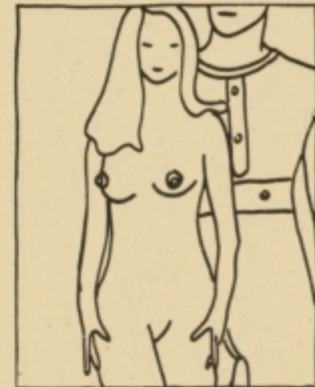
14. Romeo in Juliya
preložita broško.

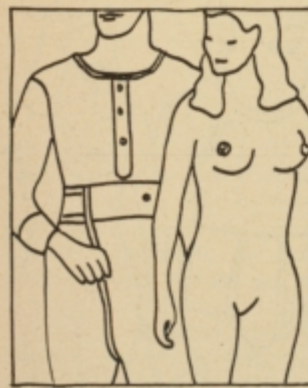
15. Romeo in Juliya
odložita broško.

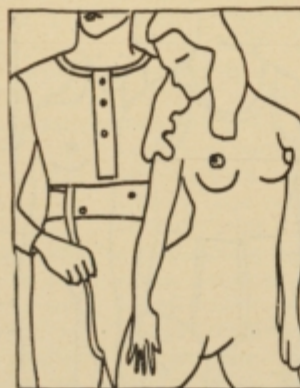
16. Romeo in Juliya
priložita broško.

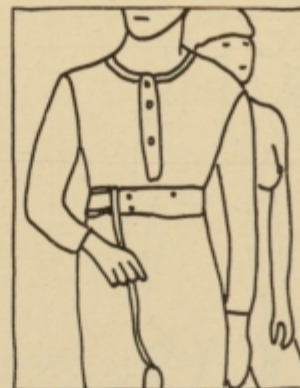
17. Romeo in Juliya
zložita broško.

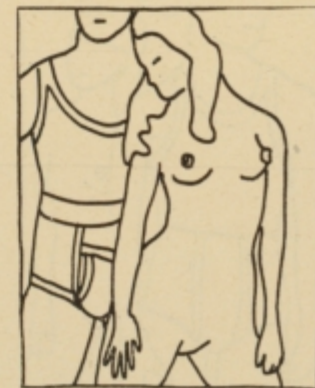
18. Romeo in Juliya
poležita broško.

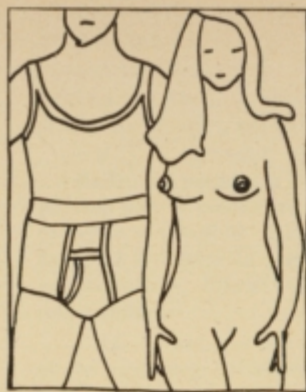
19. Romeo in Juliya
zadihata broško.

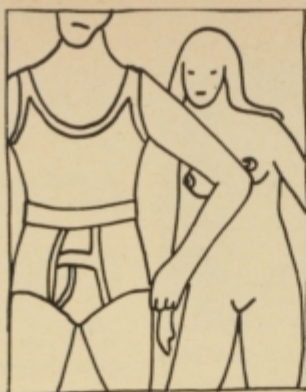
20. Romeo in Juliya
skrijeta broško.

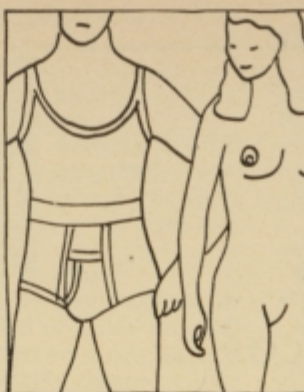
21. Romeo in Juliya
prekrijeta broško.

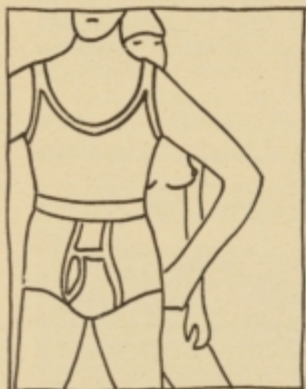
22. Romeo in Juliya
pokažeta broško.

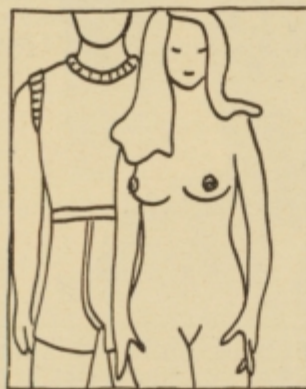
23. Romeo in Juliya
nakažeta broško.

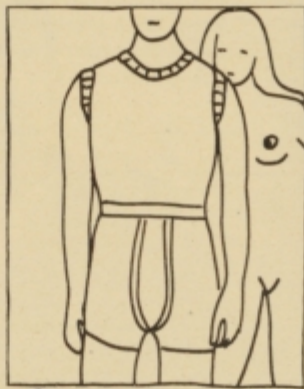
24. Romeo in Juliya
dokažeta broško.

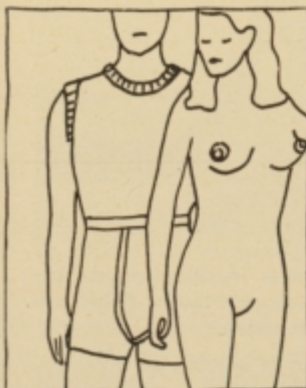
25. Romeo in Juliya
uročita broško.

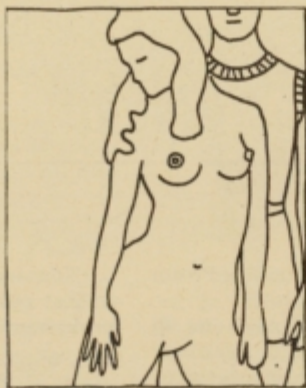
26. Romeo in Juliya
izročita broško.

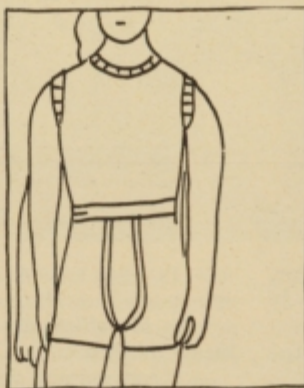
27. Romeo in Juliya
premislita broško.

28. Romeo in Juliya
zamislita broško.

29. Romeo in Juliya
izmislita broško.

30. Romeo in Juliya
pozabita broško.

**tovarna
aero
celje**

**X
aero**

PRIMOŽ ŽAGAR

Kovinski obraz, videz ali resnica?

Začelo je teči petnajsto leto, odkar je Stane Bregant generalni direktor ljubljanske Metalke. Prvo, kar človek opazi na tem šestinštiridesetletnem možaku, sta njegova nenavadna natančnost in gibka, nenehna osredotočenost misli na jedro stvari. Četudi sta to nemara bolj površinski lastnosti, pa sta vseeno nepogrešljivi in nujni vzmeti v vodenju te velike trgovsko izvozne in uvozne hiše.

— Povejte mi, tovariš direktor, kje tiči poglavitni vzrok, da ste že petnajsto leto direktor?

»Vam povem. Jaz sem neposreden človek.«

— Vedno?

»Vedno.«

— Dobro. Ampak, ali vam neposrednost nikoli ne škoduje?

»To mi vse življenje škoduje.«

— Povejte kakšen primer, ko vam je neposrednost škodovala?

»Jih je toliko, da jih vseh ne bi mogel našteati.«

— Neposrednost vam je torej škodovala. Ali ne mislite po vseh teh izkušnjah, da je vaša lastnost v bistvu slaba?

»Prej je dobra kot slaba.«

— Kako učinkuje vaša neposrednost?

»Neposrednost in odprtost sta hitrejša pot za reševanje določenih problemov in nalog.«

— Kdaj ste se odločili za tako stopanje po življenju?

»To je malce prirojeno. Odvisno pa je tudi od značaja ljudi, s katerimi imaš opraviti.«

— Toda vedno človek ne more biti odkrit, kajne?

»Zelo redkokdaj nisem odkrit in neposreden.«

— Kdaj niste?

»Takrat, ko je treba opraviti dejanja, ki še niso končana.«

— Kaj to pomeni?

»Kadar se pogajaš s konkurenčnim partnerjem o poslih in veš, da imaš opraviti z drugimi načini in karakterji, ki ti lahko ta posel kvarijo in onemogočajo, takrat nisi odkrit in neposreden.«

— Ali ni nobene nevarnosti, da bi se te poslovne neodkritosti navzeli tudi v zasebnem življenju?

»Niti ne. Tudi v zasebnem življenju imam enaka načela za delo in občevarje z ljudmi.«

— Pravijo, da ste v podjetju utelješen strah in trepet in da se vam je od sile težko približati. Kaj pravite na to?

»To ni resnica. Če tako mišljenje obstaja, potem izvira iz ljudi, ki so zunaj mojega kroga sodelavcev, drugič, iz ljudi, ki niso moji poslovni partnerji, in tretjič, iz ljudi, ki niso moji bližnji znanci in se z njimi poznam manj ali pa zgolj površno. Lahko pa so to tudi ljudje, ki so delomrzneži in nimajo nobene morale.«

— Zares imate izredno hladen nastop. Ko sem vas malo prej prvič videl, sem moral uporabiti vso rezervno novinarske samozavesti.

»Prvi nastop in prvi vtis, to lahko prevara.«

— Sem se jaz varal?

»Ne vem. To naj bi bila vaša presoja.«

— Zdelj ste se mi mrzli kot riba.

»Možno. Ni vse zlato, kar se sveti.«

— Ali je bil to zgolj videz?

»Možno. Lep obraz, navidezen nasmeš, to tudi ni vse.«

— Ali mislite, da je obraz videz, ki skriva resnico?

»Velikokrat, predvsem v poslovnem svetu, v privatnem manj.«

— Ali hodite po svetu z videzom ali z resnico?

»Z resnico.«

— Saj ne morete hoditi okoli z vso resnico na obrazu. Svet bi vas tako razgaljenega pobil, kaj pravite?

»V mejah možnosti, ki so normalne v poslovnem stiku z ljudmi, lahko. Seveda pa se moraš ob prvem neposrednem stiku ozirati na navede, pravila in običaje ljudi, s katerimi imaš opravka.«

— Vidim, da se sploh ne morete odtrgati od poslovnega sveta?

»Sem odtrgan, ker sem po možnosti vedno v sredi dogajanja in pogovora, v katerega sem postavljen prostovoljno ali neprostovoljno, oziroma, ki ga moram opraviti.«

— Imate voljo do moči?

»Načelno ne. Toda če tega ne bi imel v tej hiši, potem bi se s tega

delovnega mesta že zdavnaj umaknil.«

— Veste na kakšno voljo do moči mislim? Mislim na željo in voljo po vladanju, po oblasti...

»Volja do moči mora imeti svoj poseben razlog. Ali je to čista ambicioznost, ali je to volja po uveljavljanju osebnosti, ali nekaj podobnega...«

— Za kaj gre pri vas?

Pri meni? To ni več volja, to je potreba, to je služba. Če te volje nimaš vsaj malo, potem sodim, da tudi ne moreš biti vodilni delavec v neki organizaciji, v kakršnikoli... Če te volje nima v neki hiši še nekaj drugih ljudi, potem ne more biti v redu.«

— Kako se pri vas kaže ta volja?

»Kot poslovna ambicioznost, ker sta od nje odvisna stanje Metalke in njen prodor na jugoslovanski in svetovni trg.«

— Dolgo ste že direktor. Kaj mislite na splošno o zamenjavih?

»Ne strinjam se s tem, da se vsaka štiri leta menjajo vodilni ljudje v gospodarstvu in v državni upravi.«

— Lahko to razložite?

»Vodenje je danes poklic. Ne moremo se vendar vsaka štiri leta učiti novega poklica, pa naj gre za ljudi v vladi ali pa v najmanjšem podjetju. Posebej velja to še za službe, ki jih morajo voditi ljudje, ki stroko poznajo.«

— Ali lahko to povežem z vašim odgovorom o ambiciji?

»Seveda se da povezati, mislim ambicijo v pozitivnem smislu.«

— Pa mislite, da lahko ambicija po štirih letih izgine?

»Če je sploh bila. Tako gledam jaz na vsakega, ki je v štirih in več letih zamenjal več položajev.«

— Kaj pa če pride na boljši položaj?

»To je špekulacija.«

— Ampak dokopal se je do boljšega položaja?

»Absolutno. Toda na svoje novo delovno mesto bi moral prinesiti znanje in uspehe iz prvega delovnega mesta. Oboje bi moralo biti spričevalo, ki bi ga posadilo na novi položaj.«

— Je to vaše mnenje, da se ne moremo vedno na novo učiti novega poklica, vzrok, da ste ostali v Metaliki?

»Verjetno. Med razvojem te hiše mi je bilo nemalo kratko hudo. Prišlo je, da sem obupal. In imel sem možnosti, da grem na boljše in manj naporno delo.«

— Ali v vas torej ni »klasične« volje do moči, volje do vladanja?

»Nimam ambicij samo po vladanju. Pred petnajstimi leti sem se odločil za to stroko in ne mislim menjati poklica.«

— Kako veste, da ste v Metaliki potrebni?

»Ne mislim, da sem potreben. Zakaj bi moral to biti jaz, saj bi lahko bil kdo drug boljši.«

— Prav. Kako pa, da ste še zmeraj tu vi in ne tisti drugi, boljši?

»Če sem jaz, potem moram imeti v sebi nekaj, neke ambicije in neko voljo do razvoja.«

— Kako bi se, recimo, dalo izmeriti vašo potrebnost v Metaliki?

»To se po moje ne da izmeriti.«

— Ali bi bil kdo drug še boljši kot vi?

»Najbrž. Od izbire je odvisno.«

— Ampak, druge izbire še ni bilo?

»Moje načelo je, da se mora vsak član kolektiva, od nekvalificiranega do visokokvalificiranega delavca, bati za svoj stolček. Batj se mora, da ga ne izgubi. Kdor se za ta stolček ne bori, zame ni direktor in tudi ni sposoben za odgovornejše delovno mesto. Boj in strah za stolček pojmem vedno kot doseganje rezultatov, ki jih ta stolček zahteva.«

— Vi se kajpak tudi borite za stolček?

»Seveda.«

— Ali ni to borba za zasebni položaj, za zasebno moč?

»Za zasebni položaj niti ne. Meni je položaj, ki ga zasedam, osebno v škodo, ker še vedno terja nenormalno delavnost. Ta pa mi povzroča zdravstvene težave.«

— Pa ni to, čisto malo, le tudi borba za zasebni položaj?

»Seveda, ker ne bi rad razočaral svojih sodelavcev in svojega kolektiva. Sem zelo navezan nanje, upam pa si trditi, da jih je nekaj od njih tudi navezanih name.«

— No, kako se kaže pri vas ta majcena borba za zasebni položaj?

»Kadar bo pri meni ta ambicija odstranjena, tako ali drugače, se bom sam umaknil, ali pa me bo umaknila situacija sama.«

— Potem nastopa tu dvojnost. Na eni strani je ambicija za razvoj vaše hiše, na drugi strani pa ohranitev lastnega zasebnega položaja?

»Odgovor ste dobili.«

— Ali bi bilo možno, da bi obstajala samo ambicija za razvoj hiše?

»Ne. Kako bi se vi počutili, če živite, nimate pa volje do življenja? Odgovorite, prosim.«

— Če tako pravite, imate prav. Poslušajte zdaj tole. Nekateri pravijo za vas, da ste direktor-samodržec. Kaj pravite na to?

»Možno.«

— Govorijo, da ste tu v Metaliki vladar s trdo roko?

»Vsak človek ima v poslovnem in zasebnem življenju prijatelje in sovražnike.«

— Hočete reči, da govorijo tako vaši sovražniki?

»Upam si trditi, da imam prvih več. Če bi se to razmerje obrnilo, potem bi na tem delovnem mestu propadel. Moral bi se umakniti sam ali pa bi me odstranil kolektiv.«

— Kaj pa, če se je to razmerje obrnilo?

»Če kdo tako govori, jaz zato ne vem. Potem morajo to že biti drugi, ki te stvari potencirajo.«

— Potem v kolektivu ne govorijo in mislijo tako?

»V kolektivu, kjer je zaposlenih več kot tisoč ljudi, se najde včasih tudi kakšen neprijeten trenutek, ko se morata volja in želja posameznika podrediti večini in splošnim koristim podjetja.«

— Torej, podrediti tudi vam?

»Da, če zastopam voljo in željo večine.«

— Ali vedno zastopate večino?

»Večkrat se moram tudi sam umakniti s svojim načrtom. In to napravim takrat, kadar ostanem v manjšini.«

— Se boste umaknili, ko vam bo večina v celoti nasprotna?

»V Metalki imam toliko sposobnih in pametnih sodelavcev, na katere se lahko naslonim. Praktično v takem kolektivu posameznik ne more več sam držati dirigentske palice.«

— Torej je ne držite samo vi?

»Ne, kdaj že bi podjetje šlo nazdol.«

— Ali ste jo kdaj sami držali v rokah?

»V prvi in drugi stopnji razvoja podjetja. Skratka takrat, ko sem imel manj sposobnih sodelavcev.«

— Ali bi se umaknili tudi takrat, če bi ostali v manjšini?

»Saj bi se moral in se tudi bom, če bo do tega prišlo.«

— Ali bi odšli s položaja, če bi, čeravno čisto osamljeni, zavržno vedeli, da imate prav vi in ne večina?

»Če bi bil prepričan, da imam prav, potem bi ugotovil, da imam slabe sodelavce. In če bi bili ti v večini in bi to šlo v škodo podjetja, potem se ne bi umaknil. Napravil bi vse, da bi se umaknili oni.«

— Ste doslej že morali tako ukrepati?

»Da, večkrat.«

— Vam je bilo takrat kaj hudo pri srcu?

»Razen v dveh primerih, ne.«

— Ste premagali to bolečino?

»Hudo mi je bilo. Ampak vedel sem, da sta to zaslužila, da je bilo to potrebno.«

— Ali bi odpustili človeka, če bi vnaprej vedeli, da bo potem le-ta propadel?

»Kadar porabi človek vsa sredstva pomoči, vzgojo in prevzgojo, preventivo in kurativo, in če opazi, da tisti delavec vpliva na vrsto drugih in če to zahteva večina njegovih sodelav-

cev, potem je treba, žal, seči tudi po takim ukrepu.«

— Torej ne glede na to, kaj se potem z odpuščenim zgodi?

»Pri nas se kaj posebnega zgoditi ne more, ker je varstvo delojemalca veliko večje kot varstvo delodajalca.«

— Ali bi odpustili delavca, ki ga ne bi mogli prenašati kot človeka?

»Ne.«

— S čim bi premagali tak odpor?

»Ga nimam, odpora, če je dober delavec. Bil bi nenormalen, če bi zaradi antipatije do nekoga, ki zna, ki je pameten, izvajal nekaj nenormalnega.«

— Ampak, odpor do nekoga, to so čisto človeške stvari?

»Pa kaj me briga, če mi je antipatičen, če me dela.«

— Vzemimo, da vam je neki sodelavec kot človek zelo simpatičen, na delovnem mestu pa je nesposoben. Kaj bi tu ukrenili?

»Znan sem po tem, da sem takemu povedal vse po človeško v obraz in mu predlagal ustrezno sporazumno rešitev. Ponudil sem mu celo pomoč pri zasedbi drugega mesta pri nas ali kje drugje.«

— Tako na zdaj se imate torej?

»Mislim, da. S tistim, ki mi je simpatičen, se pogovorim kaj tudi zasebno. S tistim, ki mi je antipatičen, pa za tak pogovor normalno nimam potrebe.«

— Tako ste se torej stremirali?

»Da, stremiral. In ta trening lahko štejete za življenjsko izkušnjo.«

— Potem morate biti strašansko pravičen človek?

»Mene to nič ne moti, če vi tako ocenjujete.«

— Tako kaže, kot da nimate nobene napake. Ali mi lahko odkrito poveste vsaj eno napako v vašem značaju?

»Mogoče sem včasih preveč vztrajen in tu večkrat padem v preteklost. Izvirna konstatacija je, da sem trmast.«

— Kaj ni to čednost?

»Ločim pa že trmo od vztrajnosti.«

— Ali vam moje prejšnje besede, da ste brez napak, niso naskrivaj povzročile prijetnih občutkov?

»Nasprotno.«

— Ali se branite hvale?

»Tudi.«

— Zakaj?

»Prevečkrat sem priča ljudem, ki se hvalisajo in vidim, da jim ni dobro.«

— Kaj mislite, ali nosite na obrazu resnico ali videz?

»Presodite sami. Vprašujem vas, zakaj vam je tak odgovor potreben?«

— Zato, ker me zanima resnica in ne videz.

»Kaj ste v tem primeru ujeli?«

— Mislim, da polovično resnico.

»Dolgo ste potrebovali za odgovor. Jaz bi vam ga dal prej, če bi bil na vašem mestu.«

— Vsak človek nekaj skriva. Tudi za vas sem prepričan, da ne kate vse resnice. Imam prav?

»Vsak človek ima nekaj skritega. Tudi dva brata, tudi oče in sin, vsi tji držijo vsak zase v svojih mislih kakšen skrit kotiček.«

— Res ne vem, kaj je bilo danes v vaših besedah resnica in kaj ne. Ali je bilo vse resnica?

»Čudim se takemu vprašanju. Ne bom vam dal odgovora, ker sem vam to v začetku dvakrat povedal. Če ste realist in malo psihologa, ocenite sami. Če tega ne zmorete, izvolite uporabiti sredstva, ki so vam na razpolago. Ljubljana je majhna, Slovenija prav tako. Z enega konca ceste drug drugega hitro opazimo in preverimo.«

— Ali ste na preži pred ljudmi, ali pazite, da se ne bi prenašlo razgalili?

»To pa je osnovna taktika, ki se je moraš danes v poslovnem svetu tudi posluževati.«

— Ali ste kdaj zlorabili svoj direktorski položaj?

»Ne. Kar se tega tiče, lahko mirno stopim pred oči javnosti.«

— Vas je kdaj obletela taka misel?

»Ne.«

— Potem ste tudi po tem zelo redek človek?

»Vse, kar imam, sem si trdo prislužil in prihranil.«

— Ali je v življenju situacija, ki bi vas tako rekoč pritirala v zlorabo?

»Po mojem ne. Dokler sem pri zdravni pameti, za katero upam, da me še ne bo zapustila, ne.«

— Pa vzemiva tole možnost. Sin je hudo bolan. Pri nas ga ne morejo pozdraviti. Poslati ga morate na zdravljenje v tujino k edinemu zdravniku, ki bi ga lahko rešil. Toda zdravljenje bi stalo mnogo denarja, toliko, da ga vi ne bi premogli. Ali bi v takem primeru zlorabili direktorski položaj?

»Kako mislite, da bi ga zlorabili?«

— Kakorkoli že. Zlorabili bi ga pač nekako.

»Da bi kradel... To mislite?«

— Da, recimo, da bi kradli...

»Se ne more kaj takega zgoditi, da bi prodal poštenje zato, da bi rešil družino, ki mi je sveta.«

— Sprostite malo svojo fantazijo. Ali jo lahko?

»Lahko, mislim, da je malo imam.«

— No, zdaj pa si zamislite to grozno bolezen, katere zdravljenje bi stalo ogromno?

»V Jugoslaviji danes ni take bolezni, ki je ne bi mogli pozdraviti s sredstvi socialnega zavarovanja. Si-cer pa imam v teh krogih dovolj

znancev, s katerih pomočjo bi lahko to uredil po normalni poti. Udarili ste zdaj na bolečo struno. V življenju se najbolj bojim bolezni.«

— Zakaj? Vas je že doletela?

»Da, od rane mladosti sem jo moral prenašati. Od enajstega do šestindvajsetega leta sem bolehal za kostno tuberkulozo...«

— Niti smrt, ki bi nastopila, če je ne bi preplačali, vas ne bi pripravila do zlorabe?

»Ali je mogoče smrt rešiti z ubijanjem samega sebe, ali koga drugega?«

— Ne mislim zdaj grobo, ampak fantazije niste sprostili?

»Kaj fantazija, kaj češ filozofirati. Se pač vdaš v usodo, kar bo, bo.«

— Strogo realen človek ste?

»Saj si lahko, če imaš to možnost.«

— Vi sveta nikoli ne vidite brez možnosti?

»Nikoli.«

— Se zares ne bi prodali, da bi preprečili smrt in nesrečo v družini?

»Se ne bi bilo treba, glede na sredstva, ki jih imaš na voljo.«

— Kaj pa, če teh sredstev ne bi bilo? Prosim, realist, dopustite to možnost.

»Teka stvari ne moreš odkriti.«

Kaj pa menažerji?

Amaterski športnik, kakršnega si je ob koncu minulega stoletja zamislil ustanovitelj modernega olimpijskega gibanja Francoz Coubertin, postaja vse bolj — legenda. V modernem vrhunskem športu z »ljubitelskim« pristopom ni več nikakršnih možnosti za uspeh. In pri tem ne gre le za čas in energijo, ki ju mora športu nameniti aktivni tekmovalci; vse bolj odločilen činitelj postajajo tudi siceršnje razmere, ki v njih živi in dela športnik. Mednje je treba izven zasebne športnikove sfere šteti objekte, ki so mu na voljo za vadbo in nastope, rekvizite in opremo in ne nazadnje strokovno in administrativno vodstvo.

Slednje je pri nas še posebej neustrezno. In bržčas je prav želja, da bi čimveč opravili z amaterskimi kadri, ena izmed največjih zavor za razmah telesne kulture pri nas v celoti, v številu torej tudi množični šport.

A ostanimo — zaradi jasnosti — pri kakovostnem športu. Zelo verjetno nikjer na svetu nimajo tako malo poklicnih trenerjev, pa tudi poklicnih administrativnih športnih delavcev (mednje štejem tudi menažerje) ka-

kor jih je pri nas. Pravimo na primer, da je smučanje naš ljudski šport, pa lahko poklicne trenerje v tej panogi preštejemo na prstih ene roke. Z izjemo profesionalnega nogometa, v katerem pa so tudi pri nas posebne razmere, je tako v vseh športnih panogah.

Postavlja se seveda vprašanje, kako je prišlo do takega položaja. Kar zadeva trenerje, sta vzroka predvsem dva: pomanjkanje denarja, pa tudi ustreznih ljudi. Mnogokje bi bili morebiti še našli potrebni cvenk, pa jim ni uspelo najti primerne človeka. Ker je usmeritev kadrovskih šol za zdaj še pretežno pedagoškošolska, se ponudba tudi ne bo tako hitro izboljšala, čeprav bi jo večje povpraševanje gotovo le spodbujalo. Pri strokovnih kadrih gre torej za nekakšen »začaran krog«, iz katerega pa je vendarle mogoče najti pot: zavestno iskanje strokovnjakov, usmeritev na zares strokovno delo, kar bo nazadnje povzročilo, da bo tudi poklic trenerja postal vabljen.

Pogoj za tak razvoj pa je seveda ustrezen pritisk, ki bi ga morali izvajati športni delavci. Ker pa so tudi oni večinoma amaterji ali kvečje-

EVGEN BERGANT

Profesor Franz Hoppichler: ne politik ne trener in ne uradnik, temveč menažer

mu honorarci, njihova beseda ne za-
leže dovolj, podzavestno pa se »či-
stim« rešitvam, kakršna profesiona-
lizacija določene dejavnosti vsekakor
je, bržčas celo upirajo.

Naj bom konkreten. Profesionalnih
administrativnih športnih delavcev
pri nas ni bilo kdo ve koliko. Ko pa
je pred leti v znamenju našega boja
proti birokratizmu in reforme prišla
pod drobnogled tudi dejavnost te
kategorije uslužbencev, se je ta apa-
rat tako v republiki kot tudi drugod
— občine, osnovne organizacije —
zmanjšal. Vsak je skromno odmer-
jeni denar rajši kanaliziral za funk-
cionalne izdatke in sklenil »admini-
stracijo« poenostaviti. S časom so
celo že tako redke strokovne delavce
začeli obremenjevati še z admini-
stracijo, češ da so samo oni profesio-
nalci in tudi taki posli sodijo v nji-
hov delokrog. In tako so strokovnja-
ki postali tudi uradniki in organiza-
torji — ne prvemu ne drugemu in
tretjemu pa se niso mogli posvečati
tako, kot bi bilo treba. Polovičarstvo
in diletantizem pa sta v sodobnem
kakovostnem športu prav tak ana-
hronizem kot Coubertinov amateri-
zem.

S tem pa smo pri jedru problema,
ki sem ga hotel prikazati. Tudi v
športu se bomo morali posluževati
modernejših organizacijskih prije-
mov, če bomo hoteli uspeti. Seveda
ne bi imelo nikakršnega smisla po
vsej sili povečavati administrativni
aparatus, če za to ni potrebe. Vsekakor
pa je potreba po tipu menažerja (v
dobrem smislu besede), ki bi moral
postati izvajalec programov organi-
zаций, vendar z vso osebno odgovor-
nostjo, ki je od amaterskih delavcev
nikdar ni in ne bo mogoče zahtevati
v enaki meri.

Ne bo škodilo, če misel povsem
konkretiziram. Vzemimo za primer
eno izmed pomembnejših strokovnih
zvez, denimo smučarsko zvezo Jugo-
slavije. Njen profesionalni aparat
obsega tri ljudi: poklicnega tehnič-
nega sekretarja, ki je hkrati tudi
voljeni sekretar, ter dva trenerja.
In ob tem se je treba vprašati, kako
naj bi potem naši izbranci držali
korak s tujimi, katerih ekipe vodijo
celi štabi profesionalcev — od tre-
nerjev do zdravstvenih delavcev?

Ker je položaj tak, je tudi dejav-
nost organizacije, kakršna je smu-
čarska zveza Jugoslavije, takšna,
kot je. Skoraj nikakršnega prizade-
vanja ni, da bi proračunska sredstva,
ki dotekajo, pomnožili s posebnimi
akcijami, nobene prave pobude, da
bi spremenili utečeni red, s katerim
pa ni upati na bistveno izboljšanje.
In tako bo tudi ostalo, dokler ne bo
— vzemimo samo izsek iz dejavno-
sti — skrb za alpsko reprezentanco
poklicna zadolžitev kakega ustrež-

nega človeka kova Hoppichler (Av-
strija) ali Bonnet (Francija). Pri tem
ne gre za trenerja in tudi ne za
športnega politika, gre za resničnega
menažerja...

Seveda pa niso strokovne zveze v
federaciji edina nevroalgična točka.
Tudi v republiki, občini in klubu bo
treba razmisliti o ustrežnejši delitvi
dela. Razmejiti bo treba politično,
strokovno, organizacijsko in admini-
strativno delovno področje ter vsa-
kemu tudi v praksi priznati pomen,
ki mu gre. Tudi s smotrnejšo razde-
litvijo že zdaj razpoložljivih sred-
stev, bi bil učinek bržčas lahko večji
kot je, saj bi se na primer »investi-
cije« v menažerje zelo verjetno
kmalu obrestovale, če bi le našli za
te posle primerne ljudi. Takih pa
seveda sploh ne bo, dokler ne bo
javno potrjeno, da so nam potreb-
ni...

Niko Grafenauer:

RISBE

I

Iz skrivnih moči raseš in iz prahu,
ki le hlini pozabo, zadah se širi,
vetrovi so potrgane niti zemlje
in suhih slin, nič še ni odkrito.

Za samostanskim zidom šuštiijo
tih dnevi, gnijejo spomini pod
polnočnim kamnom in razpada ptič
na rokavici davne ljubezni.

A človek bega kot senca na svetli kovini,
uveli čuti in rože grenijo zrak,
novo se križa s starim, tako nastajajo
formule in več kot more videti oko.

II

Večer te zogleni v spomin,
ki ga do živega izliže čas.
Sence se spreminjajo s tvojimi gibi,
kot raze v temni sliki klije mraz.

Pribit si, teža je oblika,
nepopustljivo vlita v bron.
Nebo je zamreženo z limiti
in meč tiči globoko kot nagon.

Čuti v rojih črnijo stvari,
s katerih ližejo vsak svoj pomen.
Noč je zatisnjena v tvojem očesu,
z mrko negibnostjo si obtežen.

III

Dnevi so jasni kakor risba s kredo,
daleč je suha praprotna jesen.
Kot dotik palca na posneti koži,
pritiska mraz, trd in koščen.

Hiše so kakor jagode nanizane v pogledu,
ki sega v davno odcvetele čase,
in kot iz mrtvih ust izgovorjen
zeleni volk čez žive rase.

Sam si med razkropljenimi vetrovi
kot na razpotju brez poti.
Zima te z mišjimi zobmi spodjeda,
glad se ti zgošča v duplinah oči.

IV

Ptič ždi na nebu kakor mrtva črka,
po hišah se taji svetloba dneva.
Mraz je sršeč, v gluh čas cveti roža
kot po spominu, ki že prepereva.

Pozaba lega na stvari, ki se stiskajo vase,
v globoke letnice se ti gubanči lice.
Pogled se vdaja, čas je brez pomena
kot davno odložene rokavice.

Svet je premaknjen v lomu dneva,
kot bi brez šuma polegel na bok.
Gibe hromi mrzla teža premika,
vse se pripravlja na žabji skok.

V

Noč je za dolga potovanja
v zamrznjenem očesu domišljije.
Sam-v-sebi-si, pod slepim nebom
kakor razpoke klijeje vizije.

Zrak je poln tihega napora ptic,
ki je kot dih na steklu dneva.
Drevje, razprto v vetrno jesen,
se list za listom trudno razodeva.

Poldan te s strmim pogledom ožiga,
žebličasta neža ti v duhu cveti.
Kot od nešteti dotikov snega
se raskava koža neslišno smeji.

Saša Vegri:

KONSTELACIJE II

Odpira se glava,
to je to,
kar ne spreminja časa.

Čas so spremenili lončki v vrsti
čas so spremenili geološki profili
čas so spremenili prožni materiali
in konzonanti in vokali
izproženi v katakombe jezika.

Tako z besedami
prihajamo
vedno v isto smer.
Tako gredo otroci v čevljih
tako gredo kozmonavti v vesolje
tako gredo opice v živalskem vrtu
tako gredo bati v motorju
tako gredo izleti v izletnih točkah
tako gredo železa v armiranem betonu
tako gredo naselja v avtostrado
tako gredo olive v kozarec
tako gredo čebele v cvet
tako gredo blazine v zglavje
tako gredo kontinenti k poldnevniku
tako gredo krvna telesca navzgor in navzdol
tako gredo in gredo in gredo
ljudje v kartoteke
v vse izmerljive in preverjene paralele.

Kaj pa je potem,
če gospa vzame nož
in struži mamutu kosti?
Nič ni potem,
če nečesa v svojem življenju ne veš,
lahko pogledaš
v obstoječo literaturo
in se nevznemirjeno vsedeš v stol,
saj si se v zgodnjem otroštvu
naučil štiri abecede,
da bi z lepo oblikovanimi črkami
pisal v nizu
ali obratno,
kaj zato,
če se ti potem ne ujema
ne navpično ne vodoravno.
Lastni otroci
ti bodo rekli:
kje je začetek sveta
kje je konec sveta
kje je kaj je to, kar ni in bo
kaj je kje je to, kar je bilo?
O tem ti bodo veselo
govorili med potjo
ali tik pred sedmo,
ko se ti najbolj mudi.

Ne spozabi se
in jim ne odmakni kazalca
sarkofaga,
ki mu hočejo dvigniti pokrov.
Na poti domov
bo pred tabo
skakala zgodovina
na eni nogi
in jedla obložen kruhek.
Zakaj bi se vznemirjal,
če je vsega toliko,
do konca prstov polno.
In bilo bi nesmiselno
spraševati nazaj
naše matere
zakaj so nas učile besed,
ker matere bi molile
dolgo v noč
za našo pamet,
za naš razum.
Takole dopoldan to vem.

In gospa,
ki z nožem struži mamuto kosti,
bo sredi januarja šla v gore,
malo se bo smučala,
malo bo ležala v platnenem stolu
in naenkrat rekla:
»Kaj, pol štirih je, neverjetno, kako čas beži.«

A s časom je zdajle takole:
točno pol enajstih je,
tako je tudi prav,
iz točke navzven potegnem
enega hogeneratorja
enega gelopedatorja
enega velevelatorja

kaj pa to pomeni?
Iz točke navzven
je nekaj čez pol enajst.

Vse drugače je z Jobom.
On je kakor stabilizator časa
vgrajen v obe polobli.
Rezervna človeška publika
je razpoložljiva
na obeh straneh.
Bežijo samo tisti,
ki so že v materah spoznali,
da jih ne zanima
panorama zemeljskega plašča
in meditacije
tretje ali katerekoli
svetovne vojne
in stadij
vzhodne in zahodne filozofije.
Zanje sta
tlak in stratosfera
individualen luksus.
Zanje sta
rojstvo in smrt
priložnostna kreacija.
Za njimi ne ostajajo znamenja.
Za njimi se ne odpira vrat.
Tu je Jobu spodrsnilo,

ne more vcepiti
cepiva
premišljene, izbrušene,
iz vseh kotov centrirane bolečine.
Ta svoj simbol,
v tem primeru
lahko stisne med platnice,
tako kot žene
spravijo majhna oblačilca.

Ostalo pa je
kakor nalašč v veselje Joba.
Vzamemo dorojeno v materah
in se premikamo,
klepetaje s pogledom na čas
se pomikamo,
spotoma postajamo poljedelci
spotoma postajamo vojščaki
spotoma postajamo strokovnjaki.
In kako se glavi poda,
da predvideva:
tnalo ali skafander
in konstruira:
Franca Hitlerja ali Adolfa Kafko,
Job mu za vse to
daje pooblastila.
In še natančneje
Jobova zasluga je,
da sedeš,
ko se ti ne sedi,
da rečeš en dva tri,
ko se ti ne reče en dva tri,
da živiš,
ko se ti ne živi.

Glava, ki se odpre
se odpove soglasnikom in samoglasnikom
in vsi zapisi bega,
ki vznemirjajo beločnice
časovnih poligonskih točk,
so dokaz,
da tu
ni ničesar pr. K., ne po K.
Tu je vsestransko neuporabno 100 %
za znane dimenzije.
Okrogla odprt glavava je

Dušan Jovanović:

ZNAMKE, NAKAR ŠE EMILIJA

IGRA

Oseb je ravno prav:

FILATELIST
MOŽAKAR
ALBERT
EMILIJA

Igra se dogaja na kraju samem, najraje v razkošnem meščanskem salonu, polnem dragocenih predmetov, lahko pa tudi drugje, o, tudi drugje.

Zvoki so predpisani.

»Igrajte se vsi, ki v igri sodelujete«

Z odličnim spoštovanjem
Dušan Jovanović

I. del

Možakar se s strastnim zanimanjem posveča velikanski zbirki poštinih znamk. Oborožen je z lupo.

Filatelista si ogleduje prostor, otipava predmete, obnaša se, kot bi bil v galeriji. Prav vse ga zanima, pa tudi živčen je.

Albert se ukvarja z najrazličnejšimi posli. Uporablja sesalec za prah, čisti kljuge, briše kozarce, zaliva fikus, opravi mu nikoli ne zmanjka. Poklic služabnika opravlja elegantno in z dostojanstvom.

Iz sosednjega prostora slišimo ženski sopran. To je Emilija, ki se neprestano uri v solo petju. Večji del njenih pevskih izjav daje slutiti razočaranost v ljubezni in temu podobna čustva.

MOŽAKAR: Moji ženi je ime Emilija. Stara je šestindvajset let, prav nič ni izprijena, iz dobre družine, odlično ohranjena, brhka, vitka, lepa, če vam to kaj pomeni, prav začudili se boste, kakšna krasotica je... Ne pije, ne kadi, ne prešestvuje, igra klavir in poje, izvrstno kuha, plete in šiva, kvačka, je fotogenična, bere Flauberta v francoščini, za ljubezen je kot ustvarjena, to mi lahko verjamete... Izvrstna je... Če je človek razvjen, je to zelo pomembno...

FILATELIST: Moja zbirka je med najznamenitejšimi v Evropi. V njej je 68.000 kompletnih serij, 94.000 še nepopolnih, 107 unikatov in

520 spornih raritet, kar skupno znesi 684.792 znamk. Zbirka je neprecenljive vrednosti. Na javnih dražbah v Londonu, Parizu, New Yorku in drugod sem v več kot dvajsetih letih pustil milijone. Saint John Stamp Society mi je za kolekcijo ponujala bajeslovne vsote. Svetovno filatelistično združenje me ima že dve leti na rang listi kandidatov za predsednika.

MOŽAKAR: Iz prospekta, ki sem vam ga poslal na vašo cenjeno zahtevo, je razvidno, da je Emilija tačas bržkone med najbolj radodarno raščeni dekleti na svetu! Njene mere so presenetile celo priznane strokovnjake iz zveznega inštituta za raziskavo seksa. Kaj naj vam še povem? Edinstvena je.

FILATELIST: Ste dobili katalog moje zbirke?

MOŽAKAR: Da, zahvaljujem se vam... Tako zelo edinstvena je, da ji ni para, razumete, kaj hočem reči? Profesor Lido Hubert, doktor erotikologije, je po srečanju z njo izjavil na tiskovni konferenci, da je njena melanholična razigranost nepozabno doživetje!

FILATELIST: Za božjo voljo, kaj pa delate! Ne dotikajte se je s prsti! Ne s prsti! Vzemite vendar pinceto!

MOŽAKAR: Ah, seveda, kako sem neroden... Hočete, da pokličem Emilijo? *(Filatelista se tega kar malce ustraši. Od sladke groze je omotično živčen.)*

FILATELIST: Ne! Ne! Ne..., ne še, saj ni treba, bova že kako tudi brez nje...

MOŽAKAR: Stavim, da je že zelo nestrpna. Dobro jo poznam. Jo slišite, kako zanosno poje?

FILATELIST: Hočete reči, da je že o vsem obveščena...

MOŽAKAR: Seveda, to je urejeno! Bodite brez skrbi. Pravil sem ji o vas in moram reči, da je navdušena. Albert! Pripravite nam prosim čaj...

ALBERT: Po želji...

MOŽAKAR *(filatelistu)*: Bi rajši kaj žganega...?

FILATELIST: Hvala, ne pijem...

MOŽAKAR: Emilija pa pije surova jajčka... *(Albert se umakne.)*

FILATELIST: Meni so moje znamke pri srcu. Moja zbirka je med najznamenitejšimi na svetu. Filatelista sem.

MOŽAKAR: Pred štirimi leti si je v nekem obmorskem letovišču prvič pripela čez bujne

prsi trak z naslovom: Miss Riviere. Danes ima v posebni vitrini spravljenih še sedem trakov.

FILATELIST: Gre za dragoceno zbirko 684.792 znamk...

MOŽAKAR: No, saj si jih lahko ogledava, tukaj so, v tej stekleni omari. Priznajte, da so videti kot lovske trofeje. Lepotica leta... kraljica naslade, cesarica seksa... regina čutnosti, dekleta z najbolj poduhovljenim smehljajem v Evropi! Samo pomislite: kakšno priznanje! Dr. Kostić je mnenja, da je nasmešek Mone Lize za dva razreda bolj — kako bi rekel — bolj pastoralen od Emilijinega...

FILATELIST: Unikat iz moje zbirke — spominsko znamko Centenario de la muerte del general don José de San Martino — je britanski Lloyd zavaroval za milijon funtov šterlingov.

MOŽAKAR: S tekmovanjem za Miss sveta je pa takole...

FILATELIST: Zelo zelo težko se bom ločil od svojih znamk.

MOŽAKAR: Spati je treba z vsemi člani komisije.

FILATELIST: Tega ne verjamem...

MOŽAKAR: Naj pokličem Emilijo?

FILATELIST: Ne, ne, ne, ne! Počakajte še malo, pogovoriva se kot človeka... Potem naj pride, ko urediva te reči.

MOŽAKAR: Sicer pa vam lahko dokažem tudi brez njenega pričevanja... samo hipec boste morali potrpeti...

(Možakar začne begati sem ter tja. Od nekod pririne mizico, na kateri je osemmilimetrski projektor. Zraven pristavi magnetofon. Nekje v višini rampe potegne ali razveže vrvico ter razvije improvizirano filmsko platno.

Platno se nahaja med občinstvom in projektorjem; gledavci sledijo projekciji s hrbtni strani. Pri vsem tem sploh ni bistveno, ali v resnici kaj vidijo, ali slutijo sem ter tja kakšne obrise, ali pa so si povsem na jasnem, da ničesar ne vidijo.)

Dragi moj gospod, jaz imam dokaze... takoj boste videli na lastne oči... samo nekoliko potrpljenja... primite tole... tako... Gradivo sem na skrivaj posnel, skrit v neki sobi londonskega hotela Imperial... postavite to reč semkaj... odlično, takoj bova uredila... Svinjska zadeva, lahko mi verjamete...

FILATELIST: Pazite na znamke!

MOŽAKAR: Presneto... brez skrbi, nič hudega ne bo, tako... Tožiti sem jih hotel, brezumnež, pa mi je odvetnik svetoval, da opustim to blazno misel, hvala bogu... sedite vendar...

(Brž ko so vse priprave za projekcijo končane, možakar utrne luč. Projekcija steče. Emilija poje kot še nikoli. Možakar vključi magnetofon. Slišati je šelestenje poškrablje-

nih rjuh, škripanje postelje, pospešeno dihanje in druge zvoke naslade.)

Skrit sem bil za zaveso, desno od okna... Debeli gospod je predsednik žirije Mr. Henry Gumbrell... Jo vidite? Glejte jo — ravnokar postaja miss sveta...

MAGNETOFON: You are the sweetest girl I ever had... come on, suck it baby, suck it, do it gently now...

Oh...

Oh...

Mio signor, mio magnifico signor...

FILATELIST: Saj to je vendar Emilija! Emilija je, Emilija!

MOŽAKAR: Kakšna Emilija! To je Dolores, miss sveta! Zapomnite si — Dolores!

MAGNETOFON: Beat it hard, twist it... More! More!

MOŽAKAR: Dolores!

(Hlipanje, vrišč, škripanje postelje, sikanje celrajočega se blaga in hrup padajočih in razbijajočih se predmetov preglasi razburjeno vpitje možakarja in filatelista.

Vrata sobe se odpro, možakar izključi magnetofon in projektor; prižge se luč. Pri vratih stoji Albert s pladnjem v roki. Možakar je bled in poparjen. Filatelist je čudno živčen.)

ALBERT: Gospodje, čaj je pripravljen.

MOŽAKAR: Prav, postavite ga na mizo.

(Albert servira čaj, nato začne pospravljati rekvizite filmske predstave — možakar in filatelist srkata čaj. Emilija poje.)

Veste kaj, nobenega smisla nima, da še naprej zavlačujeva sklenitev pogodbe. Dopolnjen ste mi telefonirali, češ da ja z odlašam, nadlegujete me že lep čas, silite me, naj se vendarle že enkrat odločim, zdaj pa kaže, da za vse skupaj niste preveč navdušeni.

FILATELIST: Napak ste me razumeli.

MOŽAKAR: Kar naprej govorite o teh znamkah.

FILATELIST: Vi pa kar naprej o Emiliji! Vedite, da mi ni vseeno, komu izročim svoje znamke.

MOŽAKAR: Kar sva se namenila speljati, speljiva urno in brez ceremonij!

FILATELIST: Oglasov v časopisje nisem dal jaz, ampak vi. Jaz sem filatelist, jaz sem le stranka.

MOŽAKAR: Že prav, to vem tudi sam. Vem pa tudi to, da nisem jaz tisti, ki je danes zjutraj rjovel po telefonu, da hoče imeti Emilijo takoj, pri priči, še nocoj, in temu podobne laži!

FILATELIST: To niso nobene laži, to je gola resnica!

MOŽAKAR: Človek božji, kamen se mi je odvalil od srca, potem pa tako povejte! Hočem imeti Emilijo, hočem jo imeti še nocoj, vzel jo bom, odpeljal jo bom, živel bom z njo, v zameno zanjo bom pa brez nadaljnega odstopil svojo zbirko znamk.

FILATELIST: Vi niste filatelist. Nobenega potrpljenja nimate.

MOŽAKAR: Pri tako preprostih rečeh je potrpljenje odveč.

FILATELIST: Sprašujem se, kaj boste počeli z mojimi znamkami in kako boste z njimi ravnali.

MOŽAKAR: Meni pa še na misel ne pride, da bi vas spraševal, kaj boste počeli z mojo ženo in kako boste z njo ravnali. Zame je zanimivo le to, da te reči zamenjava.

FILATELIST: Znebiti se je hočete. Zakaj?

MOŽAKAR: Znamke hočem imeti, to je vse.

FILATELIST: Zakaj niste zadovoljni z Emilijo?

MOŽAKAR: Gospod, midva sklepava kupčijo. Ne bodite naivni, nikar si ne mislite, da bi vas jaz pozabil vprašati, zakaj mi ponujate svoje znamke za mojo ženo, če bi menil, da bi me to vprašanje kam pripeljalo. Bodiva rajši preprosta. Vi imate znamke, jaz imam ženo. To, kar imava, ne želiva obdržati, želiva si tega, kar nimava. Zakaj? Ni važno.

FILATELIST: Doslej se niste še nikdar ukvarjali s filatelijo. Nikdar! Niti priložnostno ne! Odkod torej ta nenadni, strastni, lahko rečem — usodni interes za znamke?

MOŽAKAR: Najprej sem hotel imeti Emilijo. Dobil sem jo. No, ko sem jo že enkrat imel, sem jo pač imel. Znamkam sem se moral odpovedati. Emilija ne bo nikoli dovolila, da bi se poleg nje zanimal tudi za znamke, in tudi, če bi dovolila, bi bilo to praktično neizvedljivo.

FILATELIST: Emilija je razumno sklepala. Znamke terjajo celega človeka. Vi nimate pojma, kaj se to pravi biti filatelist.

MOŽAKAR: Poslušajte me dobro, gospod filatelist. Moje zanimanje za znamke je popolnoma drugačne narave od vašega. Znamke mi pomenijo predvsem razvezanost od p o m e n a. Glejte, za vrednost neke znamke je popolnoma vseeno, kaj predstavlja! Vseeno je, kaj je na njej narisano! Vseeno je, ali je to član kraljevske družine ali lopata.

FILATELIST: Dovolite, da vam razložim...

MOŽAKAR: Trenutek! Povedal vam bom do konca. Vseeno je, ali je na znamki človek ali stroj, športno igrišče ali konj, medalja ali pesnik, cerkev ali jabolko, znamka ima svojo vrednost ne glede na to, kaj predstavlja in kako predstavlja. Vrednotenje znamke poteka po povsem drugačnem ključu. Znamka je razvezana Pomena, Vrednote, Kriterija...

FILATELIST: Motite se, bridko se motite!

MOŽAKAR: ... vse je naslikano, vse je zunanost, vse je reč, tudi človek, tudi beseda! Znajdemo se v svetu brez krivde, brez groze, obupa, trpljenja, vstopamo v svet olupljenosti, brezpotja, končno smo v svetu svobode!

(Filatelist se histerično smeje. Loti se ga napad smeha, ki je čudna mešanica med vriskanjem, kokodakanjem in petjem. Brezumno drvi po prostoru, se spotika, pada, se po-

bira in znova nadaljuje. Možakar se z vso pozornostjo posveti znamkam. Albert drvi za filatelistom, mu pomaga vstajati, ga med tekom krtači, hkrati pa pospravlja reči, ki jih slednji podre ali premakne z običajnega prostora. Emilija poje. Filatelista končno zviže, da obstane v nekem čudnem polpočepu in zajeclja.)

FILATELIST: Kje pa imate tukaj, prosim...

ALBERT: Prosim. Prva na levo.

(Filatelist odraca. Emilija poje.)

MOŽAKAR: Albert...

(Albert se s toplim korakom približa možakarju. Moža se prilepita drug k drugemu in počneta marsikaj. Čisto nič ni videti, da se sramujeta. Vajeno, domače, skoraj nežno. Ne pozabimo, da poje Emilija o razočarani ljubezni. Pri opraviilu sta domiselna in elegantna. Prizor naj bo nem in naj traja, kolikor se vam zdi potrebno, prekine ga kloktanje vode v straniščni školjki. Albert se vrne k svojim neskončnim opravkom. Pojavi se filatelist. Govori kot na izust.)

FILATELIST: Jaz sem filatelist in dobro vem, kako je s temi rečmi. Filatelija ni nobena svoboda, ampak suženjstvo, ni nobena razvezanost, ampak trda zavezanost, ni brezpotje, temveč tlakovana cesta, kdor po njej hodi, je po milosti božji izbran, neugnan je v svoji bridki samoti, s spancem neopran, z blago mislijo neizgnan, sočutje je kruh, ki ga peče, vera je ogenj, ki ga žge, upanje luč, ki mu sije, delo, delo, delo pa strmina, po kateri se opoteka navzgor po poti zmote v nova in nova tveganja, govoril sem.

(Filatelist je zdaj zbran in hladnokrven, možakar pa njegovo živo nasprotje.)

MOŽAKAR: Vi ste to, kar jaz nisem. Vi ste filatelist, vi v znamkah vidite znamke; jaz recimo v znamkah ne vidim znamk, v filateliji ne vidim vede, ta me sploh ne zanima, zdi se mi izjemno bedasta; v dragoceni zbirki ne vidim smisla in cilja življenja, kaj še, zame so vse znamke enako dragocene...

Hoteli ste izkoristiti svojo strast, svoje čudno nagnjenje do znamk v znanstvene name-ne! To je preveč dolgočasno, jasno je, da niste mogli iti do konca. Tudi smešno je. Lepo vas prosim, taka usrana zadeva, kot so znamke...

FILATELIST: Ne bljuvajte po nepotrebnem žaljivih besed... Sicer pa, jaz sem miren.

MOŽAKAR: Razočaran filatelist ste! Filatelist v najbolj banalnem pomenu besede. Prijatelj frankiranja! Ljubitelj mitnine! Za vas so znamke le carinska značka, pravzaprav niste nikoli dojeli bistva filatelije. Obtičali ste na stopnji ljubiteljstva, oboževanja in malikovanja kičastih barvnih podob. Lastnik ste, mitoman in sentimentalnež.

FILATELIST: Že ves čas sem slutil, da o filateliji nimate pojma. Prepričan sem bil, da je vaša ponudba neke vrste prevara. Zdaj vidim, da ste v resnici diletant, se vas pa za

spoznanje nekoliko manj bojim, ni me več strah, da bom padel v past. Izvolite, kar razvijajte svoje nezaslišane »filatelistične« teo-rije, jaz čedalje bolj uživam!

MOŽAKAR: Filatelijo pojmujem kot začetek in konec, kot rob življenja, kot vsakdanjo daritev, kot slovo od tarnanja, brezmejno izpopolnitev govora in kletve, rešitev od blaznosti, nekaj, s čimer vsa prejšnja dejanja prekosimo in dosežemo stanje svete skrivnosti, ki je nenehen praznik, praznik kot čaščenje in veličanje vsega, kar je.

FILATELIST: Ali veste, kdo je bil Jacob Perkins? Vam ime Arthura Hinda kaj pove?

MOŽAKAR: To, kar me zdaj sprašujete, nima prav nobene zveze s tem, kar sem vam hotel povedati. Sploh pa, očitno se nisva dovolj dobro razumela.

FILATELIST: Stavim, da ne veste, kdaj je izšla znamenita izdaja britanske kolonije Mauritius!

MOŽAKAR: Ne vem, odkrito povem, da ne vem nobenega podatka iz zgodovine filatelije, ne poznam nobene slavne znamke, človek božji, jaz nimam pojma, kaj je redkost, kaj je unikat, kaj je serija in zakaj in čemu sploh je, ampak vse to me prav nič ne moti, nasprotno, popolnoma vseeno mi je in prepričan sem, da je tako prav.

FILATELIST: Kaj takega! To je hujše, kot sem pričakoval. To je tako zelo neverjetno, da preprosto ne najdem besede, da bi se dovolj začudil.

Dvajset let že zbiram znamke, dolga leta sem predsedal za mizo z lupo v roki, dolge noči sem se opajal in sanjal ob teh čarobnih barvnih podobah. Nikoli v življenju nisem prodal ene same znamke, srce mi je krvavelo, če sem moral kakšno znamko zaradi poškodbe uničiti. Ničesar nimam na tem svetu razen znamk, razumete, ničesar. In zdaj naj po vseh teh letih zbiranja, žrtev in odpovedi vržem svojo zbirko v žrelo človeka, ki ne loči poštne znamke od državnega koleka? Preveč, preveč zahtevate od filatelista, dragi moj. Tej nesramni kupčiji se odpovedujem!

MOŽAKAR: Odpovedujete se? Prav zares se odpovedujete? No, potem pa pojdite, izvolite, pri priči zapustite moje stanovanje! Odidite in mi nikoli več ne pridite pred oči! Ne bom se menda v nedogled pogajal in trgoval z ušivim hinavcem, ki samo čaka na priložnost, da me do konca opehari! Kaj pa mislite, da ste?! Saj me ne morete izsiljevati! Ali se sploh zavedate, da nisem filatelista vašega kova, da mi je torej vseeno, kakšne znamke bom imel in čigave so?

FILATELIST: Saj to je tisto! Dobro se zavedam, dragi gospod, s kom imam opravka! Grem, veselilo me je...

(*Filatelista bi morda res izpolnil svojo grožnjo, če ne bi med tem elegantni Albert ljubeznivo zastražil izhodnih vrat. Nihče se*

veda ne ve, kako naj si to dejstvo razloži, najmanj pa Albert sam.)

ALBERT: Žal mi je, gospoda... toda na tako strogo načelni ravni se kupčije ne sklepa-jo...

(*Filatelista strmi v njega kot v razodetje, k životku stiska nahrbtnik, v katerega je v naglici nabasal svoje albume.*)

Malo več medsebojnega razumevanja, malo več strpnosti in dobre volje in stvar bo stekla kot po maslu... Saj smo vsi intelektu- alci...

FILATELIST: Zelo ste ljubeznivi.

MOŽAKAR: Nikar si ne mislite, da ste me pre- lisičili. Prebral sem vas kot odprto knjigo, dragi filatelista. Znamke se vam gnusijo, za Emilijo vam gre! Emilijo! Kraljico naslade!

FILATELIST: Ni res!... Ni res! Ni res!

MOŽAKAR: Mojo žensko ste hoteli imeti...

FILATELIST: To je gnusna laž!

MOŽAKAR: Požvižgate se na znamke...

FILATELIST: Kako si drznete...?

MOŽAKAR: Otroke in Emilijo, cesarico plod- nosti.

FILATELIST: Nesramni, brezčutni trgovec! Jaz ljubim svoje znamke, vi pa svoje žene ne!

MOŽAKAR: Emilija! Emilija!

FILATELIST: Ne! Ne! Ne kličite je, vi!

MOŽAKAR: Ne zaslužite je svetnice!

FILATELIST: Rajši imam še naprej svoje znam- ke.

MOŽAKAR: Meni je vseeno.

FILATELIST: Me ni je vseeno!

MOŽAKAR: Vedno sem ločil kolek od znamke.

FILATELIST: To še ni dovolj. Odpovejte se svo- jemu gledanju na zbiralce znamk! Prekličite svoje teo-rije o filateliji!

MOŽAKAR: Odpovedujem se. Svečano izjav- ljam, da se odpovedujem svojim stališčem v zvezi z zbiralci znamk, hkrati pa za nedo- ločen čas preklicujem vse svoje filatelistič- ne teo-rije. Tako. Ste zdaj zadovoljni? Vpra- šam vas, ali ste naposled srečni?

FILATELIST: Deloma, res... To pa še zdaleč ni vse, kar bova morala razčistiti, če naj na- posled skleneva zamenjavo... Kaj vse ste mi natvezili o Emiliji! Mislite, da vam ver- jamem? Mislite, da vam bom šel kar tako na limanice? Mislite, da jaz ne vem, kaj se to pravi živeti z žensko? Vi ste zadnji človek na svetu, ki bi mu dal svojo zbirko!

MOŽAKAR: Ven iz moje hiše, ven! Ne maram vaših znamk, ne maram vaše ušive zbirke, zoprno mi je že vse, kar je z vami v zvezi, sovražim vas! Prišli ste z namenom, da bi me oropali, da bi mi vzeli vse, kar imam, vse, kar mi je najdražjega na svetu; načela in ženo! Preklicujem svoj preklic, ničesar vam ne dam, stran od mene, vi, zlodej! Mi- slite, da je Emilija kar tako, da je Emilija nič?! Naveličali se je boste, kot ste se nave- ličali svojih znamk! Oh, srečna sva bila, srečna do nebes, kaj pa vi veste o tem!

FILATELIST: Jaz sem filatelist, jaz vem, kaj je sreča.

MOŽAKAR: Če se samo spomnim najinih medenih mesecev v Benetkah, najinih norih belih noči, najine ljubezni, o brezumna leta! Oglejte si najin družinski album, oglejte si to dokumentacijo.

FILATELIST: Lahko bi imel toliko znamk kot angleški kralj Georg IV. ali ameriški predsednik Roosevelt...

MOŽAKAR: Filatelist, tovariš moj dragi, bodite vendar realni, to je nemogoče, to je neizvedljivo... Lahko pa hodite z Emilijo na njena tekmovanja, lahko se pogovarjate s člani žirije, z novinarji, lahko dajete izjave za tisk, lahko ji pomagate izbirati večerne toalete, lahko se pojavljate z njo v javnosti, v središču pozornosti ste... Poglejte..., konec koncev ste zelo samotni in nesrečni človek...

FILATELIST: Da, zadeli ste bistvo.

MOŽAKAR: Emilija ve, kaj se pravi ustreči moškemu. Res je sicer, da potrebuje veliko počitka, ona je dekle za razstavo, saj razumete, ne sme se preveč utrujati, po drugi strani pa veliko da na izobraževanje in samoizpopolnjevanje, tako da ji ne preostane bogve koliko časa... je pa zelo intenzivna, o, pa si tudi privoščiti, ko se enkrat spozabi, je vsega konec, priporočam jo, prav res da.

FILATELIST: Vse skupaj bi zaleglo le, če bi se človek enkrat za vselej odločil...

MOŽAKAR: Vi hočete imeti vse v enem kosu... To je najlepša priložnost.

FILATELIST: Tako nekako tudi sam čutim. Že lep čas sledim njenim fotografijam v časopisu, prebral sem vse, kar je o njej napisanega, gledal sem vse njene filme, kupujem vse izdolge, ki jih reklamira njena slika, že nekaj tednov se perem izključno z Emilijo milom, ovitke pa spravljam za spomin. Nikoli jih ne bi poslal na nagradno žrebanje. Nikoli.

MOŽAKAR: Na tiskovni konferenci sem ponavadi sedel ob njej, kot manager, tako je veliko bolj romantično, poleg tega so me zmeraj snemali in potem so bile tudi moje fotografije v časopisu.

FILATELIST: Drži. Intervjuji so dobre reči.

MOŽAKAR: Nastopila sva tudi na televiziji; jaz sem nosil bele rokavice in cilinder, Emilija pa črno večerno obleko z globokim izrezom, tako da so vsi buljili, vsi so kar delo zijali...

FILATELIST: Videl sem vas na televiziji pri svojem prijatelju filatelistu.

MOŽAKAR: Kaj nimate svojega televizorja?

FILATELIST: Ničesar nimam razen teh znamk, ki so tukaj pred vami; to je edino, kar imam, brez stanovanja sem, brez obleke, brez denarja...

(Filatelist se nam v trenutkih kaže kot bankrotirani Don Kihot.)

... spim pri prijateljih filatelistih ali v kolo-dvorskih čakalnicah, jem kjerkoli in kar-koli, denarja nimam niti za avtobus, stanovanje sem prodal pred letom dni in za ta denar kupil znamke, ostala mi je samo še ena soba in kuhinja, pa še to sem ravno včeraj odstopil, dal sem v najem, zdaj sem dobesečno na cesti, pa tudi v prenesenem pomenu: vrgli so me namreč iz službe; ničesar nimam razen svojih znamk, le kaj bo, če še te izgubim?

MOŽAKAR: Imeli boste Emilijo, videli boste, v dvoje bo veliko lažje... V dvoje kar nekako gre, človek rine naprej in to je važno...

(V teh težkih trenutkih se možakar in Albert približata filatelistu in ga kar nekako vzameta za svojega. Vsi trije se načikajo na fotelju ali kakšnem drugem kosu pohištva. Možakar in Albert ga z blagimi kretinjami sočutno milujeta.)

FILATELIST: Zdaj, ko nimam stanovanja, bežim kot preganjana zver z znamkami pod pazduho, skrivam se, kam bom šel, če me zapodite iz hiše? Tako daleč sem prišel s svojo ljubeznijo do znamk, da nimam prostora pod nebom, kjer bi jim lahko v miru posvetil vsaj hipec ljubezni in pozornosti. Vem le, da jih imam, ta misel me greje v mrzlih nočeh pod vedrim nebom, v zakajenih gostilnah, prenatrpanih čakalnicah, parkih, vežah in drvarnicah. Še gledati je ne morem, svoje zbirke, ne da bi me bilo strah, da me bo kdo napadel in oropal!... Pa tudi dežuje, sneži in mraz je, znamke se bodo pokvarile, onesnažile, zmočile, to nomadsko življenje jim škoduje, oh, kako nizko sem padel, nosim jih v cekarju, nosim jih v izposojenem nahrbtniku kot kakšen alpinist, saj sploh nisem več filatelist, čemu potem znamke, čemu vsa ta leta žrtev in odpovedi, povejte vi, ki me podite stran, povejte, kam se pa sploh še lahko zatečem?

MOŽAKAR: Jaz vam Emilijo, vi meni znamke.

FILATELIST: Vse sem moral prodati, vse sem moral oddati v najem, z znamkami je pač tako, da imaš vse ali nič, stalno moraš biti na tekočem, venomer se moraš pehati, prodajati reči in kupovati znamke, nič nisi, če nimaš vsega, ne dam, pa konec, rajši crknem, rajši poginem kot pes!

MOŽAKAR: Emilija bo za vas kar pravšnja rešitev. Mene je pripeljala na rob prepada, zame je to krah, polom, katastrofa, čisti konec! Vi, ki hočete imeti vse v enem kosu, se boste ob njej kar dobro počutili, vas bo osrečila, sprejela vas bo vase in vas osmislila. Mene moti, uničuje me, vleče me nazaj, naložila se je name, počutim se kot dvigalec uteži v cirkusu, kot trgovec verig, to je nezno breme za moja šibka ramena, ki ne zmorejo niti teže zimskega plašča, kaj šele takšne usode. Želim si neobveznosti, odprtosti, hočem vse reči, hočem, da je kletev

praznik in praznik slika na papirju, blato na cesti, luknja na suknji, mozolj na nosu, zame je vse dobro, tudi Emilija, tudi branjeveke na trgu, tudi Albert, tudi vi, filatelisti, vse je enako, vse ima isto vrednost, zato ne prenesem Emilije, ob kateri se ves svet izniči, ona ga posesa vase, ona je superlativ, ona je n a j, poosebljen naj, najlepša, najboljša, jaz pa sem privesek tega n a j, tega več ne zdržim, dam vam Emilijo, vi dajte meni znamke in začela bova vsak svoje novo življenje.

(Vrata se s truščem odpro. Vsi onemijo. Vstopi Emilija, oblečena v nuno. Obraz ji zakriva rdeča tenčica. Poje nabožno pesem. V eni roki drži rožni venec in korobač, v drugi tri vrvice. Na koncu vsake vrvice caplja živa kokoš. Pride do sredine in se ustavi; preneha peti.)

EMILIJA: Za vsakega po eno.

(To rekoč, izpusti Emilija vrvice ter počasi, dostojanstveno pojoč svojo nabožno pesem odide. Može se končno vendarle odločiti in polovijo kokoši. Vsak ima svojo. Možakar in Albert sta povsem zmedena, skorajda preplašena. Filatelista spremeni barvo in daje vedeti, da je gospodar položaja.)

FILATELIST: Marihuana?

MOŽAKAR: Ne...

FILATELIST: Blaznost?

MOŽAKAR: Ne.

FILATELIST: Karakter?

MOŽAKAR: Ne.

FILATELIST: Muha?

MOŽAKAR: Ja...

FILATELIST: Dobro. Kaj predlagate?

MOŽAKAR: Vzemite jo.

FILATELIST: Pod kakšnimi pogoji?

MOŽAKAR: Kako to mislite?

FILATELIST: Tako, kot sem rekel. Kaj mislite da bom pri vsej svoji revščini dal eno najdragocenejših zbirk v Evropi samo zato, da bi si nakopal na glavo takole bedo? Neumnost!

MOŽAKAR: Dam vam Emilijo in družinski album.

FILATELIST: Vas ni sram? Kako si drznete predlagati kaj takega?

MOŽAKAR: Emilijo, družinski album in ves njen nakit.

FILATELIST: Za koliko ga je — tega nakita?

MOŽAKAR: Petdeset.

FILATELIST: Ni govora!

MOŽAKAR: Emilijo, družinski album, nakit in klavir.

FILATELIST: Smešno.

MOŽAKAR: Emilijo, album, nakit, klavir, pisalni stroj, pralni stroj, sesalec za prah in frižider.

FILATELIST: Na ta način se sploh ne bom pogovarjal.

MOŽAKAR: Dam vam vse to in vrednostne papirje.

FILATELIST: Koliko?

MOŽAKAR: Sedemdeset. Daj, Albert, prinesi papirje!

FILATELIST: Premalo! Premalo!

MOŽAKAR: Pa sami povejte, kaj hočete, moje reči so vam na razpolago, sami izberite, izvolite!

(Možakar začne odpirati omare in metati cele kupe najrazličnejših reči iz njih; Albert se mu pri tem opraviilu pridruži. Odpira predale, knjižnico, teka iz sobe in se vrača vanjo s ponvami, perilom, košarami, kosi pohištva, stroji in vsakovrstno kramo. To počneta tako vztrajno, naglo in strastno, da se soba kmalu prenatrpa s pohištvom in predmeti, tako da se še gibati ne morejo, vsi so malodane do vratu zakopani v stvareh. Možakar govori, kot bi ga nekdo navil.)

Dam ti tudi svoj dežni plašč, na, glej kako je obledel, dam ti tudi zimskega, da boš imel dva, na dežnik, srajce, spodnje hlače, kravate, dam ti vse svoje perilo, poglej — polna omara, na, poglej, kaj je vse tukaj, to boš imel za pet let, kaj pet let, celo življenje, do smrti boš preskrbljen...

Primaknem ti še omare, na, vzemi omare in vse, kar je v njih, note, servisi, knjige, na, vzemi, vzemi dokumente, evo, tukaj imaš rojstni list, potrdilo o državljanstvu, koliko krame, moj bog, koliko se je tega nabralo...

(Filatelista se je medtem povzpел na mizo ali omaro, da bi laže nadziral to inventuro. Na vse gleda zviška, s prezirom in očitnim nezadovoljstvom.)

Vsega se seveda ne da prinesti, ogromno stvari boš našel tudi v sosednjih sobah, na podstrešju, v kleti, vzemi avto, ta je v garaži, glej, na tej srajci pa manjka gumb, te hlače ti bodo premajhne, naj ti jih spusti, skratka izbiraj, izvoli, kar ti ne ustreza, pušči drugo odpelji, odnesi, delaj kar hočeš, tvoje je...

(Možakar še nekaj časa popolnoma odsotno brodi po morju reči, prijemlje to ali ono, si ogleduje predmete, zopet tava, nakar obstane. Albert je že zdavnaj nehal nositi, zdaj nepremično stoji nekje ob strani in z grozo strmi v filatelista.)

Tišina; tišina.

Tišina.)

FILATELIST: Zdaj pa poslušaj moje pogoje: samo eden je — v s e z a v s e ! Jaz ti dajem vse, kar imam, ti mi daješ vse, kar imaš. To pomeni, da ne bom prav nič izbiral. Moje so vse tvoje reči, brez ene same izjeme, vse, kar je živega ali mrtvega v stanovanju z ženo Emilijo in služabnikom Albertom vred!

(Tišina.)

Se strinjaš?

(Tišina.)

MOŽAKAR: Da.

(Tišina.)

FILATELIST: Vzemi nahrbtnik z znamkami in pojdi.

(Možakar se obrne, se z blazno naglico zažene v kramo, poišče nahrbtnik in zbeži z njim skozi vrata.)

Vrata se s truščem zapro.

Filatelist zakriči z živalskim glasom.)

Emilija!

z a v e s a

II. del

(Meščanski salon se je spremenil. Komaj ga še razpoznamo. Zdaj se tu kuha, je in spi. Nekje dominira neke vrste zakonska postelja. Stanovalci so si bivališče preuredili tako, da jim je vse pri roki. Videz prostora daje slutiti, da ga prebivalci le poredko zapuščajo. O prejšnji urejenosti in okusu ni sledu. Ko se zastor dvigne, leži Albert v postelji, bere časopis in pije kavo. Filatelist stoji ob likalni mizi in lika. V košari zraven njega je ogromen kup perila. Kasneje se filatelist loti tudi drugih opravkov. Izmozgan je videti, a je kljub temu priden kot čebela. Gara brez prestanka. Odreši ga šele konec igre.)

FILATELIST: Teh hišnih poslov si nisva razdelila pravično. Jaz sem veliko na slabšem od tebe.

ALBERT: Da? Tak vtis da imaš?

FILATELIST: Poglej, Albert: trikrat več dela imam od tebe. Ti samo kuhaš, jaz pa pomivam posodo, perem, likam, šivam, nosim kurjavo, pospravljam, čisto zgaran sem že in poleg tega sploh ni res, da bi me to delo veselilo.

ALBERT: Jaz ne trdim, da te to delo veseli, ampak da ti koristi! Kar poglej se v zrcalo! V pičlem tednu si se zredil za več kot pet kilogramov. Tudi bolj zdrav si videti.

FILATELIST: Sklicala si bova sestanek in si delo znova razdelila.

(Albert je zatopljen v branje časopisa.)

Slišiš?

(Ni odgovora.)

Albert?

ALBERT: Kaj bi rad že spet!

FILATELIST: Hočem reči, da vsega dela ne zmorem sam, utruja me...

ALBERT: Če mi ne verjameš, da si se zredil, se pojdi stehtat!

FILATELIST: To, čemur ti praviš zrejenost, je bolj zabuhlost od nespanja, čutim, da ne potkam od zdravja po naravni poti, ampak da sem na čuden način napihnjen.

ALBERT: Od česa pa misliš, da to pride?

FILATELIST: Si prepričan, da me pomotoma ne pitaš z bromom ali kakšnim podobnim sredstvom? Ta tvoja hrana ima zelo nenavaden okus...

ALBERT: Neumnost, kaj pa govoriš! Kuham točno po nasvetih iz knjige. Resda je to mariborska izdaja iz leta 1934, toda uredil jo je Andrej Pčeljnikov! Le kaj bi tu moglo

biti narobe? Vsaka, tudi najmanjša pomota je izključena.

FILATELIST: Ne vem, Albert, ne vem, saj ti kuhaš. Ampak — jaz sem pri koncu svojih moči, povem ti, da ne bom več dolgo zdržal. Komaj stojim na nogah; slabo mi je, prav čutim, kako mi vročina bije v obraz! Ta rdečica ni tako zdrava, kot je morda videti.

ALBERT: Če bo kaj resnega, bova poklicala zdravnika.

FILATELIST: Vse posle v hiši opravljam tako rekoč sam. Še sreča, da nimava otrok! To bi me do konca izželo.

ALBERT: V tem tednu sva se tako spoprijateljila, da bi mi bilo resnično žal, če bi na najine odnose padla kakšna grda senca zavoljo teh banalnih hišnih opravil...

FILATELIST: Albert dragi, razumi me prav! Če pravim, da tega ne zmorem, potem je v resnici tako...

(Iz raznih kotov stanovanja, iz njegovih najbolj nenavadnih predelov, se v zelo kratkih časovnih presledkih zapovrstjo zaslišijo alarmni zvonci šestih budilk. Filatelist je videti kar se da zbežan in razdražen, teka v vse smeri, odpira omare, predale, se plazi, odkriva budilke in jih mrzlično spravlja ob glas. Albert ne kaže nobenih znakov razburjenja, še naprej mirno bere časopis. Morda bi bilo primerno, če bi bil filatelist ob koncu koncerta budilk nekoliko upehan, nesrečen in živčen.)

FILATELIST: Zakaj si to storil?

(Albert molči.)

Albert! Albert! Zakaj počneš vse to, te vprašam?

ALBERT: Kaj počnem?

FILATELIST: Nalašč si izmišljal te prismodarije, samo da bi me žrl in sekiral!

ALBERT: Kaj vse si ne domišljaš, zberi se, Pedi, zberi!

FILATELIST: Ne! Ne morem se, nočem! Moj tihi, prijazni dom si spremenil v nekakšen luna park, v hišo groze in obupa! Petarde, žabice, vse te tvoje naprave, no, zdaj pa še budilke! Sleherni dan mi zagreniš s temi traparijami, ves sem že razrahljan in omamljen od teh prismojenih presenečenj, ves sem napet kot struna, strah me je, kar naprej se bojim, da bo nekje nekaj počilo, zazvonilo, zaropotalo, se raztreščilo, jaz se tega ne grem več!

ALBERT: Že prav, Pedi, poiskala bova kakšno rešitev in s tem bo ta mučna zadeva ad acta.

FILATELIST: Prosil sem te že, da mi ne rečeš Pedi.

ALBERT: Ne razumem, zakaj te to moti...

FILATELIST: Nočem biti Pedi.

ALBERT: Tako posrečeno ljubkovalno zveni: Pedi, Pedja, Pedoška... Čisto po slovansko, se ti ne zdi?

FILATELIST: Ne maram...

ALBERT: Kako te je klical Možakar?

FILATELIST: Rekel mi je tako preprosto: gospod filatelist.

ALBERT: Vedno ti je rekel tako?
 FILATELIST: Kako to misliš: vedno.
 ALBERT: Saj sta bila prijatelja...
 FILATELIST: Midva? Nikoli.
 ALBERT: Poznala pa sta se že prej...
 FILATELIST: Spoznala sva se pravzaprav šele v petek, ko sem prišel na obisk.
 ALBERT: Hočeš reči, da ga še nikdar pred tem nisi videl?
 FILATELIST: Samo na slikah po časopisju...
 ALBERT: Prav gotovo sta imela kakšne poslovne stike, mislim tako... pismeno ali po telefonu...
 FILATELIST: Nikdar.
 ALBERT: Zdi se mi, da mi je nekoč pravil o tebi. Mdiva sva bila dobra prijatelja. Med nama ni bilo skrivnosti. Vse mi je zaupal...
 FILATELIST: Verjetno se motiš...
 ALBERT: Ne, ne... Izvrsten spomin imam. Rekel je, da si zanesljiv človek. In potem je še pristavil, da si inteligenčen in popolnoma predan stvari.
 FILATELIST: Kakšni stvari? Čigavi stvari?
 ALBERT: Naši stvari...
 FILATELIST: Albert, o čem pa že spet govoriš?
 ALBERT: Pedi, ta tvoja previdnost nima nobenega smisla. Tukaj si tako rekoč doma. Briljantno si opravil nalogo.
 FILATELIST: Albert!
 ALBERT: Bodi brez skrbi, z vsem sem seznanjen. Iz centrale so sporočili, da akcija poteka v redu.
 FILATELIST: Človek božji, o kakšni akciji pa govoriš?
 ALBERT: O akciji, ki teče pod šifro »Znamke, nakar še Emilija«. Tvoja vloga je bila dobro odigrana. Lahko ti čestitam...
 FILATELIST: Albert, čedalje manj te razumem! Že stoti ti ponavljam, da mi ni jasno, o čem pravzaprav govoriš?
 ALBERT: Ne veš? Res ne veš?
 (Filatelist je resnično nesrečen.)
 FILATELIST: To tvoje nenehno poizvedovanje, to vrtanje v človeka, ta skrivnostna in nenavadna vprašanja, ki mi jih zastavljaš, me spravljajo ob živce! Kaj hočeš od mene? Jaz ničesar ne razumem, verjemi mi že enkrat!
 ALBERT: Jaz tudi ne.
 FILATELIST: Albert, kaj se pa greš? Kdo pa si pravzaprav? Kdo ti daje pravico, da tako ravnaš z menoj? Imaš pooblastila! Imaš črno na belem?
 ALBERT: Tu smo torej. Dragi moj, s teboj se ta hip pogovarjam popolnoma privatno. Meni preprosto ni všeč, da si se po vsem tem, kar se je zgodilo, tako zakrnil. Izbral si najlažjo pot. Kaj me gledaš? Da, prav zakrnil si se, ne pustiš si blizu in konec! Alergičen si na celo vrsto vprašanj. Z ničimer nisi zadovoljen, kar naprej nergaš in tečnariš, čuden človek si! Ne vem, kdo te je sploh izbral za to vrsto posla. Saj te ne smem ničesar vprašati, takoj vzkipiš!
 FILATELIST: Ti ne sprašuješ karkoli...

ALBERT: Dobro. Poklicna morala je na zavdanja vredni višini! Nepremagljiv si! Dobro so te stremirali! Ampak ta igra je odveč, kako ne moreš tega razumeti?!

FILATELIST: O kakšni prekleti igri pa sploh govoriš? O kakšnem treningu? O kakšni morali?

ALBERT: Nocoj sem te poslušal. Govoril si v spanju. Vse sem posnel na magnetofonski trak. Izblebetal si več, kot si misliš.
 (Filatelist otrpne; čez nekaj časa.)

FILATELIST: Kaj? Kaj sem izblebetal?

ALBERT: Te zanima, ne? Jasno.

FILATELIST: Šališ se, Albert. V spanju nikoli ne govorim...

ALBERT: Klepetaš, klepetaš, pa še kako... užitek te je poslušati...

FILATELIST: Povedal ti bom nekaj, kar te bo presenetilo. Moja mati je bila muhasta ženska. Imela je neka svoja načela, razumeš... Zelo, zelo ji je šlo na živce, da sem kot doraščajoč otrok dihal skozi usta in ne skozi nos. Veš, kaj je storila? Omislila si je bok-sarsko gumo in mi jo vsak večer zatlačila v usta. Moj bog, ko enkrat zagrižeš v tisto reč, ust zlepa več ne odpreš, hočeš nočeš, dihaš skozi nos. Mati je svoj namen dosegla, meni pa je do današnjih dni ostala ta drobna razvada: zvečer, ko ležem, zagrizem v gumo in ust ne odprem do jutra.

ALBERT: Dajva, pogovoriva se kot človeka. Nočeš?

(Telefon. Albert dvigne slušalko.)

Da, jaz sem. A... Še zmeraj nič. Seveda, tukaj je... Imam ga, trdo ga držim v svojih rokah... Brez skrbi, govoril bo... Še danes? Takoj? Seveda je pravi, drugače ne more biti... V redu, razumem... Razumem! Tudi silo! Prav. Prav.
 (Albert odloži slušalko.)

Neodkrit in zakrknjen človek si, Pedi. Ljubil sem te in spoštoval, toda to me ni pripeljalo nikamor. Zdaj pa na dan z besedo! Zapo- j mi vse lepo po vrsti. Ukaze imam in ne želim nobenega sprenevedanja več.

FILATELIST: Če nimaš nič proti, bi jaz zdajle šel.
 (Filatelist pusti svoje delo, sname predpasnik in hoče zares odriniti v neznano. Albert potegne revolver.)

ALBERT: Nikamor ne boš šel.

FILATELIST: Saj si nor, blazen si!

ALBERT: Ti se imaš seveda za neprimerno bolj zvitega, v resnici pa si čisto navaden glu- mač. Za koga počneš ves ta cirkus?

FILATELIST: Jaz da počnem cirkus? Kaj pa potemtakem počneš ti? Za koga me pa imaš ti? Komu pa ti tveziš vse te oslarije? Ta je krepka! Jaz počnem cirkus! Na napačen na- slov si se obrnil, če misliš, da boš z menoj slepomišil...

ALBERT: Poslušaj, Pedi...
 (Albert gre proti filatelistu, se ustavi ob li- kalni deski in kot v nekakšni slučajni raz- mišljenosti pusti na njej revolver ter se s

hrbtom obrnjen proti filatelistu znova odmakne od njega. Filatelista zagradi orožje, se začne umikati proti vratom, Albert se obrne, v njegovi roki se sunkovito znajde nov revolver.)

ALBERT: Tako, torej? Tudi to znaš? Nikar se ne trudi, tvoja ni nabita. Prepričaj se, no! Streljaj, če ti pravim!

(Filatelista se ves trese, napet je do zadnjega vlakna, nenadoma se odloči, pritisne na petelina, izkaže se, da revolver ni nabit.)

Vidiš, kako je življenje razburljivo? Zdaj pa še malo katarze. Vrne se k svojim hišnim opravkom in govori! Tale je prav zares smrtonosna...

FILATELIST: Dovolj mi je tega, razumeš... Zašel sem med poklicne sleparje in goljufe, to je zdaj jasno kot beli dan! Enkrat ste me speljali na led, drugič me ne boste, to si kar izbij iz glave...

ALBERT: O čem pa zdaj govoriš...?

FILATELIST: O tem, da sem — bedak, kakršen sem — verjel, da sem znamke dal za Emilijo, ne pa za tebe, za vso to kramo in status služkinje!

ALBERT: Pedi!

FILATELIST: Jaz nisem noben Pedi!

(Telefon: Albert vzdigne slušalko.)

ALBERT: A tako? Verjemi, da delam, kar je v moji moči. Trmast je, molči kot riba... Se pravi... ne, deloma je že priznal... Človek božji, daj mi še eno uro, to je vse, kar te prosim... Vem, vem... A? No?

(Filatelista je medtem hinavsko odprl predal, potegnil iz njega škarje, se priplazil do telefona in prerezal žico. Albert še nekaj časa govori, nato opazi, da ni vse tako, kot bi moralo biti, spozna, kaj mu je ušpičil filatelista, in to ga spravi v neznansko dobro voljo.)

Ti nagajivček ti šaljivi! Ti prisrčnež moj siromašni! Pa si res ljubeč... Zato te ljubim, vidiš, zato te imam rad, ker si tak show-makerček...

(Filatelista je kar malce sram.)

Kaj bi jaz brez tebe? Res si zabaven. Priznaj, da me imaš tudi ti malce rad.

(Filatelista užaljeno molči.)

No, vsaj malček, čisto malček... Ljubosumen si na mojega šefa, že ves čas si ljubosumen, zato me ne pustiš, da bi se v miru pogovoril o teh svojih poslovnih rečeh...

FILATELIST: Ko me ne bi tako sekiral in žrl, bi se čisto dobro razumela... Saj si drugače kar simpatičen, nič ne rečem.

ALBERT: Veš, Pedi, jaz sem v službi, ne smeš mi zameriti, če del svojega časa posvetim tudi skrbi za ljubi kruhek, hudi časi so, dragi moj... No, zdaj pa pojdi in prinesi walkie-talkie...

FILATELIST: Kaj? KAJ naj prinesem?

ALBERT: Našel ga boš spodaj v omari. Pokazal ti bom, kako deluje ta reč.

(Filatelista gre in mu prinese walkie-talkie. Albert ga vključi.)

Omega, tukaj Alfa, omega tukaj alfa, omega tukaj alfa, javi se, sprejem...

Premor

FILATELIST: Že spet začenaš?

ALBERT: Izvrstno te slišim, slišim te za pet, dam ti korekturo: dest, devet, osem, sedem, šest, pet, štiri, tri, dva, ena...

FILATELIST: Albert, nehaj s tem!

ALBERT: Ne, ta norček se je igral s škarjami in mi prerezal kabel...

FILATELIST: Albert, prosim te, jaz tega ne zdržim več, obesil se bom!

ALBERT: (Filatelistu)

Nikar, Pedi, tega mi nikar ne ušpiči, samo tega ne!

(V aparat)

Če ne bo šlo drugače, ga bom pri priči likvidiral... Drži... Zmenjeno.

(Filatelistu)

Šifra je bila: »Znamke, nakar še Emilija«.

FILATELIST: Kakšna šifra! Kaj me briga šifra! Zmenila sva se, da mu dam znamke in da se pobere! Ugrabil je žensko, ki je pripadala meni. Ugrabil! Sleparija! In kako je lagal, kako se je pretvarjal, pravi igralec! To mi ne gre v glavo! Mislil sem, da je za luno, pa je, pasji sin, z vsemi mažami namazan! Ti njegovi čudni popadki, te njegove nezaslišane teorije: »Jaz hočem odprtost sveta, jaz hočem to, jaz hočem ono, drugo, tretje, vse reči, zame je vseeno, jaz se odpovedujem, meni ne gre za to, Emilije ne maram, ne maram je«, je govoril, »ona me bo uničila, spravila me bo na kant, saj nisem dvigalec uteži!« Kaj vse je potegnil iz predala, pasji sin, mislil sem, da je kakšen čudak, prepričan sem bil, da je kar precej čez les, pa se je izkazalo, da je prekleto dobro vedel, kaj dela! Zdaj ima Emilijo, ima najdragocenejšo zbirko znamk v Evropi, jaz sem pa oropan, ogoljufan, uničen sem, brez vsega, lahko se kar ubijem!

(Filatelista se vrže v košaro s perilom in joka kot otrok. A ne za dolgo. Opravki ga iztrgajo iz objema žalosti.)

ALBERT: To je nemogoče! To je neverjetno! Se pravi, da si mu ti dal znamke samo zato, ker si upal, da boš dobil Emilijo!

FILATELIST: Zakaj pa naj bi mu jih sicer dal? Kar tako, zastonj?

ALBERT: Hočeš reči, da si tisti oglas v časopisu vzel kot navaden oglas in preprosto ter dobrodušno prišel semkaj ponujat znamke za Emilijo?

FILATELIST: Da, čisto preprosto.

ALBERT: Ga res nisi prej poznal?

FILATELIST: Če ti pravim, da ne! Zakaj bi ga pa moral poznati?

ALBERT: To je fantastično! To povsem spremeni celoten položaj.

FILATELIST: Jaz sem šel v stvar kar tako. Zbirke sploh nisem nameraval oddati, kje pa! Sploh mi ni prišlo na misel, da bi jo res za-

menjal ali kaj podobnega. Mislil sem si: videl bom Emilijo od blizu, če je Možakar res tak čudak, kot je razvidno iz oglasa, jo bom zahteval na preizkušnjo.

ALBERT: Koga na preizkušnjo?

FILATELIST: Emilijo vendar, koga pa! Ni majhna stvar spati z miss sveta! Emilija je vendarle ženska in pol, hotel sem si jo privoščiti, hotel sem zahtevati eno noč za preizkušnjo, da bi videl, kako ta zadeva poteka pri krasoticah, kako to v resnici deluje na tej visoki ravni. Celo življenje samo gledaš te boljše ženske, nikoli pa ne prideš do njih. Kakšno poprečno že dobiš, ampak — te boljše, te so res samo za gledanje. No, vidiš, in tako sem si rekel: to je priložnost, človek, tega ne smeš zamuditi...

ALBERT: Sveta nebesa, kaj takega! Tako je torej s teboj...

FILATELIST: Tako.

ALBERT: Kako je to sploh mogoče?

FILATELIST: Kaj?

ALBERT: Nič, nič, kar nadaljuj!

FILATELIST: Tako je bilo, vidiš, zaželel sem si vstopiti v, kako bi rekel, smetano seksa, v ta nedosegljivi svet lepote, zdelo se mi je, da bi v primeru, če mi uspe, tudi sam postal nekako lepši in uglednejši. To je bila moja davna, neizpolnjena želja; vedno sem imel samo take ženske iz ljudstva, razumeš, ni čudno, da potem človek ponori, da se enkrat vpraša: kdo pa te lepotice sploh ima? Kakšne so v resnici? Ali so res takšne, kot se nam kažejo in kot nekateri ljudje trdijo, da so, in... te stvari, saj veš. Ponorel sem, vtepel sem si v glavo, da bom to izpeljal, pa naj velja, kar hoče! Mislil sem si, saj v resnici ničesar ne tvegam, če uspe, uspe, bom vsaj nekaj imel v žepu, če ne, pa tudi ničesar ne izgubim.

ALBERT: Moj bog! Moj bog, kakšen slučaj! To je pa res čudno...

FILATELIST: Kaj je čudno?

ALBERT: Nič, nič, kar nadaljuj...

FILATELIST: No, potem pa — sam veš, kako se je vse skupaj izteklo: zaneslo me je, ne vem, kaj sem mislil, premamilo me je, ko jo je tako vztrajno ponujal, mislil sem si, zakaj je pa končno ne bi vzel, vsaj za nekaj časa, tega v življenju še nisem skusil, prej ali slej se mi bo to pripetilo, bolje je z njo, kot s kakšno drugo, in tako naprej...

ALBERT: Lahko prisežeš, da nisi bil z nikomer v dogovoru? Da nisi bil slučajno prisiljen od kake tretje osebe?

FILATELIST: Albert, prizanesi mi, lepo te prosim! Ne muči me več, saj vidiš, da komaj stojim na nogah! Prisežem ti, prisežem ti, da govorim resnico!

(Albert si tako globoko oddahne, taka skala se mu odvali od srca, da dolgo ne more priti k sebi. Ko naposled spregovori, je popolnoma drug človek.)

ALBERT: V redu, Pedi. Verjamem ti. Ti ne veš, kako zelo pomembno in veselo je zame to, kar si pravkar povedal. Izredno pomembno!

FILATELIST: Ne vem, Albert.

ALBERT: Hvaležen sem ti, ker si mi naposled odprl oči. Ves čas sem te sumil, da delaš za njih, prepričan sem bil, da je temu tako. Zdaj spoznavam, da sem se motil, in vesel sem tega. S tem se marsikaj spremeni, s tem se vse spremeni! Človek božji, ti si se vmešal v pravem trenutku, ti si jim prekrizal račune, ti si me rešil, ti si rešil še marsikaj drugega! Tako ti bom povedal: na konju sem! Razumeš?

FILATELIST: Jaz? Jaz, da sem koga rešil?

(Albert znova vključi walkie-talkie. Nori od veselja.)

ALBERT: Omega, tukaj alfa, omega, tukaj alfa, omega, tukaj alfa, ali me slišiš, sprejem... Da... Poslušaj, preiskava odlično napreduje, lahko ti sporočim, da TRULA nima ničesar v roki, ničesar!... Zanesljivo, prav gotovo! Tipa kuham že ves teden, zdaj razčiščujeva detajle... Ukreni vse potrebno! Konec sprejem.

(Filatelistu.)

Zaenkrat ti lahko povem samo to, da sta Emilija in Možakar izredno nevarna človeka. Vsak posebej in oba skupaj. Nista to, kar misliš, da sta, ampak nekaj čisto drugega. Oglas v časopisu ni bil navaden oglas, temveč del neke dejavnosti, o kateri ti zaenkrat še ne smem govoriti. Ti očitno nisi človek, ki sta ga pričakovala, tvoje znamke očitno niso tiste, ki bi jih morala dobiti v roke. Dejstvo je, da sta znamke, ki v tem našem primeru pomenijo neke vrste sporočila, sprejela, to pa hkrati pomeni, da sta nasedla, da torej nimata v rokah tistega sporočila, ki bi ga pravzaprav morala imeti, da potemtakem ne bosta mogla uspešno opraviti naloge, za katero sta zadolžena, to pa je poglavitno, to pa je izredno pomembno! Iz tega sledi mnogo lepih in spodbudnih dejstev, dragi moj Pedi, med drugim tudi to, da sem jaz še vedno v igri, pa tudi to, da si ti ta hip, s teboj vred pa tudi jaz v smrtni nevarnosti...

FILATELIST: Kako to misliš — da sem v smrtni nevarnosti!?

ALBERT: Preprosto. Ti ljudje bodo slej ko prej spoznali — in zagotavljam ti, da se je to po vsej verjetnosti že zgodilo, če se še ni, se bo pa prav kmalu — da nimajo v rokah tistega, kar bi morali imeti, da si jih torej opeharil, imeli te bodo za našega človeka, prišli bodo sem in — pok!

FILATELIST: Ampak, Albert! Saj tega nisem storil namenoma! Prej bi morali misliti, kdo sem in po kakšnih opravkih sem prišel! Če se že gremo na ta način, potem so oni ogo-ljufali mene in ne jaz njih! Jaz sem ob vse! To je smešno!

ALBERT: Smešno je to, da morava biti midva pripravljeni na obrambo. Vsak hip lahko pridejo.

FILATELIST: Še vedno mi ne gre v glavo, kako je sploh do tega prišlo? Kako so me mogli imeti za nekoga drugega? Kako so mogli biti tako neprevidni? Saj je bilo več kot očitno, da sem jaz — jaz in da z njihovimi posli nimam ničesar.

ALBERT: Edina razlaga je ta, da človeka, ki bi moral priti, nista poznala, kar je za to vrsto posla povsem naravna okoliščina. Iz tega sledi, da je srečanje odločil slučaj. Tega slučaja niso mogle zakriviti znamke, ker znamke očitno niso bile prave, ampak kvečjemu... razpoznavni znak ali geslo, ki si ga v nekem določenem trenutku moral povsem nevede in nehote izreči.

FILATELIST: Le kaj sem takega bleknil...?

ALBERT: To zdaj ni več pomembno. Izrekel si pač čudežno besedo in sezam se je odprl — Možakar je šel na led.

(Albert se že kar nejevoljno odzove klicu svojega aparata.)

Da, tukaj alfa... Pustite me hudiča že enkrat na miru! Saj nisem stroj!... Ne! Ne morem... Ne!... Zato, ker nimam nobenih dokazov!... Ne in še enkrat ne in še dvakrat ne in še trikrat ne, na svidenje, konec sprejema!

(Albert razburjeno odloži aparat.)

Premor

V lepi godlji sem. Šef zahteva rezultate, država je baje v nevarnosti, meni se pa niti ne sanja, kako naj bi jo rešil.

(Po premisleku.)

Preveč zahtevajo od mene. Na vsak način hočejo imeti zarotnike.

FILATELIST: Velik slovenski pisatelj je nekoč rekel: Hudi časi so, ko draginja tare in davki tišče... Jaz pravim: Vsesplošna cenenost in zastonjkarstvo sta najhujše zlo tega sveta.

ALBERT: Jaz sploh ne živim zastonj... Sleher ni dan, sleherna moja ura je nenehno zaničevanje vsega, kar je še količkaj zlahtnega v meni.

FILATELIST: Davek na kruh. Sam si si ga izbral.

ALBERT: V grlu mi zastajajo vsi ti grizljaji, ki si jih prislužim z opravljanjem svojega poklica. Nisem rojen za tajnega človeka. Izučili so me za agenta, ampak saj vidiš, da sem popolnoma nenadaren za to vrsto posla. Sam vidiš, da ničesar ne opravim. Klepetam s teboj čisto po domače, mimo vseh predpisov in navodil.

FILATELIST: Hamlet si. To je tvoj problem.

ALBERT: Ni to. Prehitro se navežem na ljudi, čisto po krivici se zaljubljam v vas, ki niste tega vredni. Isto je bilo z Možakarjem. Še huje. Poslali so me k njemu v službo. Rekli so mi, da je vodja tuje sovražne skupine, ki je razpredla mreže po vsem našem ozemlju. Rekli so, da je zelo nevaren. Likvidirali so že tri naše ljudi, med njimi tudi mojega brata. Razumeš, kaj to pomeni. Ne-

kaj časa sem gradivo in zbrane podatke pošiljal svojemu šefu, počel sem v resnici vse, da bi skupino razkril, vendar brez uspeha. Vse skupaj je plavalo v zraku. Vse skupaj so bile samo domneve.

FILATELIST: In potem?

ALBERT: Sam ne vem, kako je prišlo do tega, da sem se na Možakarja navezal. Vzljudil sem ga in potem je bilo vsega konec. Naloge nisem izpeljal.

FILATELIST: Je vohun ali ni?

ALBERT: Ne vem. Vseeno mi je.

(Možakar naglo vdre v sobo. Upehan je in na smrt preplašen. Albert in Filatelista otrpeta. Albert je čedalje bolj mehak, Filatelista pa čedalje bolj hladen in napadalen.)

MOŽAKAR: Za hip me skrijta, le za hip...

ALBERT: Mi o volku, volk iz gozda. Lepo je, da si se oglasil. Sedi.

FILATELIST: Opozoriti vas hočem, spoštovani, gospod, da v svojem stanovanju ne želim skrivati nečastnih ljudi.

MOŽAKAR: Na begu sem, zasledujejo me... skrivam se... po življenju mi strežejo...

FILATELIST: Nečasten človek ste. Vaša beseda ne velja počenega groša.

ALBERT: Kaj je s teboj, dragi moj prijatelj?

MOŽAKAR: Odkar sem si nakopal na vrat te vaše znamke, živim kot preganjana zver. Počestni pes je na boljšem od mene.

FILATELIST: Tako je prav. Meni se ne godi nič bolje. Opeharili ste me.

ALBERT: Kdo te zasleduje? Povej! Jaz ti lahko pomagam, samo jaz!

MOŽAKAR: Šintarji, Albert, šintarji.

ALBERT: Pomagal ti bom. Slišiš? Skupaj bova živela! Boš videl, vse bo tako kot nekoč...

FILATELIST: Le kako vas ni sram, da pridete k meni, potem ko ste me tako podlo ogoljufali? Obljubili ste mi Emilijo. Kje je?

MOŽAKAR: Pazite se Emilije, nje se bojte, ona ima vse v rokah... Nevarna ženska je.

ALBERT: Včeraj se mi je sanjalo. Bil sem visoko nad mestom, kot v letalu, na ogromni betonski terasi. Od bleščečega sonca in mlačnega pomladnega vetra sem bil ves omotičen.

FILATELIST: Vrnite mi moje znamke!

MOŽAKAR: V a š e znamke? V a š e znamke?

ALBERT: Mize so bile pogrnjene kot za gostijo. Mimo so hodile trume ljudi, niti enega ni bilo, da ga ne bi poznal, vse sami znanci, sošolci, sorodniki, vsi ljudje, ki sem jih v življenju spoznal, so bili tam...

FILATELIST: Zakaj ste se potemtakem vrnili?

MOŽAKAR: Bog daj, da bi tega ne zvedeli prekmalu.

ALBERT: Mahali so mi, me vabili k sebi, mi govorili prijazne besede, jaz pa sem blodil okrog in iskal tebe. Bil si nekje čisto na robu in strmel si v globino. Planil sem k tebi, objela sva se, si pogledala v oči kot še nikdar doslej in vse je bilo pozabljeno.

MOŽAKAR: Kaj je bilo pozabljeno?

(Filatelista, ki se je medtem zamišljeno igral

z walkie-talkiem, začne nenadoma govoriti v napravo.)

FILATELIST: Da, tukaj alfa...

ALBERT: Odpustil si mi. Vse si mi odpustil.

FILATELIST: Seveda je tukaj... Razumem — naj ukrepa naglo! Jasno...

MOŽAKAR: Kaj sem ti odpustil?

ALBERT: Svinjarije. Nečednosti...

FILATELIST: Ravno kar kramlja z nekim sleparjem... Da, zelo nečasten človek.

MOŽAKAR: Seveda sem ti odpustil. Pravzaprav ti nisem nikoli ničesar zameril. Toda zdaj moram od tod. Moram.

ALBERT: Ne, ne hodi! Jaz iščem človeka, razumeš? Pokakam se na vohune in splošne sovražnike. Zaradi mene lahko poženeš v zrak ves svet, nič več mi ni mar varnost države! Zaradi mene si lahko kar hočeš — filatelist, narkoman, vohun, ubijalec mojega brata — samo da si moj človek, samo da si z menoj, dokler ni vsega konec, dokler vsega skupaj ne pobere hudič...

(Možakar se smehljaje umika proti vratom.)

Skupaj bova, skupaj bova... skupaj bova...

MOŽAKAR: Zelo zanimivo. Kdaj drugič. Iti moram. Zasledujejo me.

FILATELIST: Že vidim, da niste na tekočem... *(Se smeje.)*

ALBERT: Ostani, ostani! Ostani, ti pasji sin, ostani, ti ubijalec mojega edinega brata, branil te bom, slišiš?

(Možakar smehljajoč se odide. Albert se zgrudi na tla.)

Izdal te bom! Izdal! Izdal! Izdal!

(Zahlipa z glavo v dlaneh.)

FILATELIST: Zakaj si ga pustil, da je odšel?

Kratek premor.

Na, tu imaš svojega šefa. Sprašuje, kako napreduje preiskava.

ALBERT: Prekini zvezo.

(Filatelist je ogorčen.)

FILATELIST: Tega ne bi bil smel storiti! Tega pod nobenim pogojem ne bi bil smel storiti. To je barabija brez primere!

ALBERT: V življenju še nisem srečal tako privlačnega in prikladnega moškega.

FILATELIST: Ti si čisto navadna, neodgovorna, usrana šleva! Kakšen agent! Počepka! Morda je ta Možakar sovražnik države številka ena! Morda je morilec tvojega brata! Morda bo jutri ali pojutrišnjem vodja bogvedi česa grozotnega! Ali nisi pomislil na to, medtem ko si se kar med službeno dolžnostjo prepuščal svojemu nečednemu nagnjenju? Ali smo te zato poslali k njemu, da ga paziš in onemogočiš, da ga, če je potrebno, tudi ubiješ, ali zato, da se mu ljubeznivo ponudiš?

ALBERT: Tega mi ne bi bilo treba posebej praviti. Vem: šleva sem, slabič, izdajalec, vse najslabše, zatajil sem poklic, brata in narod. Čemu zdaj velike besede, očitki in podobno, če pa je prepozno! Kar se je zgodilo, se je.

Sprva sem se tolažil, da je to najin zasebni odnos, ki ne more škodovati splošnim odnosom. Mislil sem, da bo tajni agent v meni premagal ljubimca, da bo ideja zmagala... potem pa sem lezel vedno globlje v blato ljubezni, čedalje bolj sem bil ljubimec in čedalje manj tajni agent. Pozabil sem na splošne odnose, pozabil sem, kaj so mi rekli, da moram biti, in dobro sem se počutil, še nikdar v življenju tako. Samo še Emilija mi je šla na živce, upal sem, da bo nekega dne strmoglavila s tistega odra za lepotice in se ne bo nikoli več pobrala.

FILATELIST: Razumem te, Albert, toda to zadeve niti za las ne spremeni. Zakaj pa zdaj nisi skušal popraviti zamujeno, zakaj mu nisi sledil, zakaj si kar občepel v tem brlogu, ne da bi karkoli ukrenil?

ALBERT: Ko je Možakar odšel, me je blazno imelo, da bi stekel za njim. Pa ne zato, da bi ga ovadil, razkrinkal, ubil, ne! Prosil bi ga, da me vzame s seboj, kamorkoli je že namenjen. Komaj sem se premagal, da nisem storil tega.

Kratek premolk.

FILATELIST: No, to je že nekaj. To je prva zmaga.

ALBERT: Klavrna zmaga, toda zmaga vendarle. Spoznal sem vsaj to, da na njega ne morem vzdigniti roke.

(Vrata se sunkovito odpro. V sobo privihra Emilija. Razjarjena je, da je kaj. Po malem spominja na ranjeno amazonko; obstane pri vratih, se nekoliko zbere, nakar krene na pohod po sobi. Albert in Filatelist se iz previdnosti neopazno stisneta k steni. Emilija odpira omare, predale, brska po rečeh, jemlje stvari v roke in jih malomarno razmeta, kot bi nekaj iskala. Končno se ustavi pred Filatelitom. Odpne mu suknjič, ga sleče, ga otipava ter dolgo in strastno poljublja. Ko je vsega konec, je Filatelist v takšni zadregi, kot ni bil še svoj živ dan.)

EMILIJA: Življenje me tepe, Filatelist, nesrečna ženska sem.

FILATELIST: Bo že... Bo že..., se bo že uredilo...

EMILIJA: Saj sem bila nekako vam dodeljena. Kajne, Filatelist?

FILATELIST: *(Ves čas pogleduje po Albertu.)* Takšen je bil dogovor... Jaz ne vem...

Obžalujem, resnično obžalujem...

(Emilija kar nekam hitro podivja.)

EMILIJA: Kje je moj mož?

(Molk.)

Kje je moj mož, vaju vprašam, šemi trapasti!

FILATELIST: Šel je... Skozi tista vrata... Rekel je, da ga zasledujejo.

(Emilija odvihra v nakazano smer. Spotoma se prešerno smeje.)

Filatelist je hudo razrvan, ne ve, kaj bi s seboj; Albert je kljub globoki resignaciji razočaran nad prijateljem Filatelitom.)

ALBERT: Je to plačilo za mojo dobroto? Je to odgovor na mojo iskrenost do tebe? Emilija!... M-da. Toliko si govoril o teh znamkah — kaj vse ti pomenijo, koliko si zanje žrtvoval, čemu vsemu si se odpovedal — in potem, kar naenkrat, kot bi odrezal, kot bi na vse skupaj pozabil, kot bi čez vse skupaj potegnil črto in rekel: vse to ni res, vse skupaj sem si izmislil, zdaj hočem Emilijo, hočem spati z miss sveta in konec! Kako si mogel storiti kaj takega! Emilija! Dobro, to je neke vrste potlačena želja in temu podobne stvari, ampak tvoje znamke so vendarle tvoje znamke, to je zate nekaj stvarnega, oprijemljivega, usodnega! To je tvoje življenje!

FILATELIST: Fučkajo se mi tiste znamke.

ALBERT: Kaj ne poveš! Človek božji, saj si na te svoje znamke popolnoma nor, saj si kar bolan od tega.

FILATELIST: Daj no mir, ti nimaš pojma, kako je s tem.

ALBERT: Srce ti joka za znamkami; smiliš se mi, gledam te vsak dan čisto zgubljenega in zdi se mi, da te izgube znamk ne boš preživel, ugasnil boš kot svečka na prepihu.

FILATELIST: Motiš se, če misliš, da mi je kaj do teh znamk, rekel sem ti že in ti spet rečem: Polulam se na te in vse druge znamke tega sveta!

ALBERT: Poginil boš od žalosti, poba, tebi pomenijo znamke več, kot si sploh lahko predstavljaš!

FILATELIST: Ni res. Ni res, ti pravim!

(Albert ga čedalje bolj provocira.)

ALBERT: Moral si boš omisliti kak drug, cenejši konjiček, fant moj, brez tega ne bo šlo, našel se boš spet, boš videl, saj ni važno, ali so znamke ali metulji...

FILATELIST: Daj mi že enkrat mir s temi konjički, povem ti, da sploh ne gre za to...

ALBERT: Poznam te reči, verjemi mi; so ljudje, ki ne morejo brez tega, ne vzdržijo v nič, strah jih je, ne znajdejo se — reci temu, kakor hočeš, to je neke vrste potreba, neke vrste alergičnost na svet v celoti...

FILATELIST: Ne serji ga, človek, ne serji!

ALBERT: No, potolaži se... Saj ti nočem nič hudega; skušal sem ti samo razložiti, kako je s teboj. Nobeno omalovaževanje ni to, ne delam te za norca, jaz te razumem, tak si in konec!

FILATELIST: Kaj pa sploh veš o meni? S kakšno pravico me zmerjaš s konjičkarjem, razpolagaš z mojo usodo in manipuliraš z mojo prihodnostjo? Kdo ti daje to pravico?

ALBERT: Sam si jo jemljem.

FILATELIST: Nimaš je.

ALBERT: Če hočem, jo imam.

FILATELIST: Nimaš je, ker me ne poznaš, ker ne veš, kdo sem, kaj sem, od kod sem prišel, kam grem... ničesar ne veš!

ALBERT: No, to je pa zdaj že kar precej jasno.

FILATELIST: Kdo pa ti jamči, da so znamke, ki sem jih dal Možakarju, res moje, kdo je porok, da sem res filatelist? Kdo?

ALBERT: Tvoja majhna, neznatna oseba, iz katere žari konjičkarstvo v obliki ljubezni do znamk.

FILATELIST: Nikar me ne vleci za jezik, ti!

ALBERT: Ne delaj se več, kot si; filatelist biti ni nečastno, ni grdo, kaj hočeš več? Bodi zadovoljen, da je tako. Veliko si dosegel, vsaka čast. Kaj morem za to, če si svojo strast podcenjeval in jo še kar naprej podcenjuješ, hkrati pa noriš od bridkosti po izgubljenem bogastvu.

(Filatelist v resnici nori.)

FILATELIST: Dosegel? Kaj sem v življenju sploh dosegel? Dosegel sem samo to, da sem te znamke pred desetimi dnevi ukradel! Ukradel sem jih! Ukradel! Zbirka sploh ni moja, jaz nisem noben filatelist, nikdar nisem bil to, niti za hip! Znamke so zame španska vas, če že hočeš kaj vedeti, popolnoma neznana in tuja zadeva, pojma nimam o njih, nikdar v življenju se nisem ukvarjal s filatelijo; nasprotno! Zaničujem, globoko preziram vse filateliste tega sveta in vse druge preklete konjičkarje, ki mečejo kupe denarja za te ničvredne papirčke in druge oslarije. Jaz sem po poklicu vlomilec, tat sem, razumeš, zbirko sem sunil zavoljo denarja, ne iz ljubezni, razumeš, da je to čisto nekaj drugega, kakšna strast neki!

ALBERT: Ti...

FILATELIST: Jaz...

ALBERT: Ti si zbirko ukradel!

FILATELIST: Kdo pa!

(Filatelist se vede kot pobalin, važen je in imeniten se zdi sam sebi. Uživa v učinku svojih besed na Alberta; Albert je karseda osupel, prepaden in prestrašen.)

Saj sem jo hotel takoj prodati, pa je bilo prenevarno. Vzdignili so tak hrup, ti rečem, bal sem se že, da so mi na sledi.

ALBERT: Kdo?

FILATELIST: Policija vendar...

ALBERT: To je fantastično, to je nemogoče!

FILATELIST: S tem načrtom sem se ukvarjal več kot pol leta! To je bila pravzaprav moja prva poklicna akcija. Pred tem sem operiral v samopostrežbah in avtobusih, ampak to ni bilo ničemur podobno, in resnici na ljubo: zelo občasno ter neznansveno. Zdaj sem imel prvič opravka s sefom! Ali si predstavljaš, kako težko je bilo priti do teh znamk.

ALBERT: Ampak Pedi, kako si le mogel?

FILATELIST: Vidiš, Albert, jaz sem to kar nekako zmogel. Povem ti, da ni bilo lahko, ampak jaz sem se s tem problemom ukvarjal, jaz sem vse okoliščine skrbno preštudiral, jaz sem vse ovire premagal, jaz sem to zmogel!

ALBERT: Povej mi, prosim, kdaj si ukradel zbirko!? To je zelo važno... poskušaj se spomniti točnega datuma!

FILATELIST: V noči med torkom in sredo.

ALBERT: Oglas v časopisu pa je izšel v četrtek! Vse se je torej zgodilo pred mojimi

očmi, ne da bi jaz mignil s prstom. Vse mi je ušlo iz rok. Jaz, ki bi moral voditi ta ples, nisem ničesar razumel. Uničil si me. Nobenega upanja nimam več, akcija prav gotovo že teče... Obtožili me bodo veleizdaje... Izgubljen sem.

FILATELIST: O čem pa že spet govoriš?

ALBERT: O tem, ti kratkovidni, topoglavi, bedasti, amaterski roparček, da si najprej ukradel zbirko, v kateri je bilo tisto usodno sporočilo, nakar si nasedel najbolj slabomnemu časopisnemu triku in taisto sporočilo še toplo vrnil tako rekoč lastniku v roke! Če si ti tat, potem je zelo verjetno, da je Možakar človek, ki ga iščem. To je zdaj menda več kot jasno.

FILATELIST: Albert, dragi, kako sem pa mogel vedeti, da Možakar potrebuje ravno tisto zbirko znamk in ne kakšne druge, kako sem pa sploh mogel vedeti, da se okoli teh znamk pletejo tako zapletene reči! Tega mi res ne bi smel očitati, to je krivično... Krivico mi delaš! Moja partija v tej igri je privatne narave, to je tako rekoč čisti »solo«!

ALBERT: Prekletu dobro si odigral vlogo filatelista. Prekletu prepričljivo si bil strasten in trčen. Verjel sem, da si res filatelista in da so znamke tvoje. Verjel sem, da si čudak, posebnež, filatelistično seksualni manijak! No, saj si v resnici nekaj podobnega. Od filatelista do lopova je samo korak. *(Premor. Obema gre na jok.)*

ALBERT: Veš, kaj me čaka? Samo ena možnost je: strel v glavo. Drugega tako ne zaslužim... Bogve kaj počne zdaj Možakar, ne morem si kaj, da ne bi mislil na njega... Moj bog, kako brezupno sem vse skupaj zavozil.

FILATELIST: Ali misliš, da sem jaz na boljšem od tebe? Ali misliš, da sem jaz kaj manj zavržen?

(Filatelista je malodane sramežljiv.)

Veš, kaj sem jaz v resnici?

ALBERT: Kaj?

FILATELIST: Pisatelj. Kriminal je moja stroka, moja posebnost. Ampak — namesto da bi pisal zgodbe o kriminalu in ga obsojal, grem tako daleč, da ga sam počnem: kradem dragocene zbirke in se spuščam v sumljive pustolovščine, da bi spoznal življenje in si nabral gradiva za novo knjigo. Kakor se že silim in silim biti bolj pisatelj in manj kriminallec, je vse skupaj zaman. Prekletu! Zakleto!

ALBERT: Najhuje je zame to, da me je Možakar podrl na celi črti: prevaral me je kot človeka — pustil me je brez ene same besede in šel s tisto svojo žensčino, in prevaral me je poklicno — ko sem že čisto upal, da ni nevaren, da ni član tiste skupine, se je izkazalo, da to po vsej verjetnosti je.

FILATELIST: Kaj pa — če ni, kaj pa, če v resnici ni član skupine? Saj nimaš nobenih dokazov, saj nimaš ničesar razen namiga predpostavljanih in nekaj svojih slutenj!

Prav toliko možnosti je za to domnevo kot proti njej. Pogledj, recimo, kako si se pre naglil v mojem primeru...

ALBERT: Zame on je član skupine, vse dokler ne dokažem nasprotnega. Tudi ti si bil član skupine, vsi ste potencialni člani skupine, dokler jaz in moji tovariši sami pri sebi ne razčistimo z vsakim posebej in ne dožene mo, kdo je in kdo ni.

FILATELIST: Poiščiva tega Možakarja, to je edina možnost.

ALBERT: Kakšen smisel ima to?

FILATELIST: Jaz bom zahteval znamke nazaj in jih po pošti poslal lastniku, ti pa stori, kar te je volja.

(Albert se nekaj časa obotavlja, nato se odloči.)

ALBERT: Prav, pa pojdiva.

(Albert z odločnim korakom stopi proti obešalnemu, vstopi Emilija, ki vleče Možakarjevo truplo.)

EMILIJA: Tukaj ga imate.

ALBERT: Ranjen?

EMILIJA: Mrtev.

ALBERT: Ali so ga vaši? Ali vas sledijo? Kje se je to zgodilo? Kdaj?

EMILIJA: Kaj se to pravi; ali so ga vaši? Jaz sem ga.

ALBERT: Kako?

EMILIJA: Z nogavico.

ALBERT: Ti? Čigava si ti? Za koga delaš?

EMILIJA: Kaj ti je, Albert? Pomiri se.

ALBERT: Kakšno vlogo pa ti igraš v tej komediji?

EMILIJA: Jaz ne igram nobene vloge, nobene vloge več...

(Albert se v hipu spremeni v tisto vrsto tajnega agenta, ki žre dojenčke za zajtrk; človek ga komajda še prepozna, tako se poživini.)

ALBERT: Kuzla! To mi boš drago plačala! Zdaj mi je vsega dovolj, dovolj ste me vsi skupaj vlekli za nos! Kdo pa mislite, da sem?

(Pade prva klofuta, ki ji sledi še kup udarcev; Emilija na vso moč vrešči, ker noče molče trpeti.)

Zdaj mi boš izkozlala vse, kar veš, vse po vrsti, dajmo, zapoj pesmico! Odpri svoja kravja usteca in mukaj glasno, jasno in kratko...

(Tepe jo tako rekoč brez prestanka. Vsako besedo, vsako vprašanje podkrepi s posebnim udarcem.)

Govori, prasica, govori!

Kdo je šef bande?

Kakšna je bila vloga Možakarja?

Kdo je dajal navodila?

Kje imate centralo?

Kako deluje sistem?

Govori, če ne, ti do konca razbijem čeljusti!

FILATELIST: Kje so moje znamke?

ALBERT: Komu ste oddali sporočilo?

EMILIJA: Jaz ničesar ne vem, jaz ne vem, ne! Albert, pusti me! Albert!

FILATELIST: Znamke!

ALBERT: Geslo!

FILATELIST: Znamke!

ALBERT: Geslo!

FILATELIST: Znamke, kuzla!

ALBERT: Geslo!

FILATELIST: Še jo daj! Še!

(Albert jo tepe brez milosti.)

EMILIJA: Prosim te, Albert, usmili se me, ne-haj, nehaj!

ALBERT: Govori, prasica, govori, če ne, te ubi-jem! Koliko je članov skupine?

EMILIJA: Kakšna skupina, Albert!... Jaz ni-mam pojma o nobeni skupini...

FILATELIST: Ubili te bomo, če ne spregovoriš! Govori!

EMILIJA: Ne morem več, ne morem, Albert...

(Albert jo končno skoraj nezavestno vrže na posteljo. Vzame posodo z vodo, ki jo je uporabljal Filatelist pri likanju, in ji pljusne vodo v obraz. Primakne stol k postelji in zavzame pozo zasliševalca.)

ALBERT: Opozarjam te, da je bil to samo uvod.

EMILIJA: Albert, jaz ti nimam kaj povedati, jaz...

ALBERT: Ne laži!

EMILIJA: Prišežem ti, Albert!

(Albert jo udari.)

ALBERT: Poslušaj, punca. Trdno sem odločen, da te na najbolj okrutne načine mučim, pa tudi ubijem, če je potrebno. Nikar se ne šali z menoj.

EMILIJA: Albert...

ALBERT: Samo ne poskušaj lagati... Zdaj pa začniva, lepo po vrsti. Ti veš, da je bil tvoj mož član neke tajne organizacije.

EMILIJA: Ne vem.

ALBERT: Emilija...

EMILIJA: Albert, prisežem ti, da ne vem!

ALBERT: Emilija, opozarjam te! Tako ne bova prišla daleč.

EMILIJA: Morda res ne, toda kaj naj ti rečem, če pa ne vem! O tem prvič slišim! Verjemi mi!

FILATELIST: Kje so znamke? Zahtevam svoje znamke nazaj!

ALBERT: Molči že enkrat o teh znamkah!

Kdo ga je ubil?

EMILIJA: Jaz.

ALBERT: Zakaj?

(Emilija hoče nekaj reči, Albert jo prehití.)
Ne laži!

EMILIJA: To je bila najina zasebna stvar...

ALBERT: Tako? Vse me zanima, tudi zasebne reči.

EMILIJA: Tega ne morem povedati.

ALBERT: Povedala boš, če ne zlepa, pa zgrda.

EMILIJA: Albert! Ne tepi me, prosim... Ne tepi me tako okrutno!

ALBERT: Govori!

(Emilija plane v histeričen jok, ki je sprva res jok, potem pa cviljenje, lajanje, petje in še marsikaj presunljivega.)

EMILIJA: Zato, ker sem ga ljubila...

(Albert jo večkrat udari, Emilija govori kar naprej.)

Ljubila sem ga z vsem srcem, ljubila sem ga iz leta v leto, iz dneva v dan; vsi moški tega sveta so klečali pred mano, poljubljali so tla, po katerih sem hodila, on pa me ni hotel, ni me želel, pehal me je od sebe, ni se me dotaknil. Dotaknil se me ni! Nikoli! Nikdar se me ni dotaknil, niti enkrat v petih letih! Mamil je z menoj ljudi, jih goljufal, grabil denar, me razstavljal, zlagal je v omaro trakove in kolajne, ni pa se me dotaknil. Včasih je ponoči prišel v mojo sobo, me zbudil in me potem mučil, mučil, čedalje bolj pogosto, čedalje grozotnejše. Hotel je pobegniti s tistimi znamkami, hotel se mi je skriti, hotel se me je znebiti za vselej! Šla sem, za njim. Ves teden sem ga iskala! Nisem več zdržala, nisem več prenesla, zadrgnila sem ga z nogavico, jaz sem ženska, jaz sem nedotaknjena ženska... nedotaknjena! Nedotaknjena, nedotaknjena! Vzemite me! Vzemite! Vzemite me, kdor me hoče, jaz sem ženska, lepotica leta, jaz sem ženska, regina čutnosti, ženska sem, kraljica naslade, ženska, ženska, cesarica seksa, vzemite, jemljite, eden, oba, vsi, z najbolj poduhovljenim smehljajem v Evropi... Vsi! *(Emilija se začne slačiti. Kos za kosom obleke pada z nje. Skače od enega do drugega. Oba jo z gnusom odklanjata. Nazadnje se vrže na truplo možakarja.)*

Vzemite me ti, moj ljubljeni, moj dragi, moj mož, vzemi svojo lepotico, vzemi svojo žensko, vzemi svojo nesrečno kraljico...

(Albert in Filatelist jo na silo odtrgata od trupla in vržeta na posteljo. Emilija histerično tuli.)

ALBERT: Preiščiva ga! Hitro!

(Oba počepneta k truplu.)

EMILIJA: Pustita ga! Pustita!

(Filatelist odkrije album z znamkami. Hoče slaviti zmagoslavje.)

FILATELIST: Tukaj so!

(Emilija potegne revolver in strelja. Najprej podre Alberta. Filatelist hoče zbežati.)

FILATELIST: Jaz nisem pisatelj... jaz sem...

(Še en strel, pade tudi on. Med umiranjem se Albert in Filatelist oklepata. Možakarjevega trupla. Videti je, kot bi se v poslednjih krčih pulila za to, kdo ga bo več dobil, kdo se ga bo bolj trdno oklenil. Končno se klobčič trupel umiri. Emilija vrže revolver na tla. Nekaj hipov strmi v mrliče, nato vsa tri trupla drugega za drugim zavleče v posteljo; končno tudi sama leže mednje in se z belim prtom prekrije čez glavo. Premor. Luč počasi bledi, ostaneta le močnejša plamena na vratih in postelji. Slišimo piskanje walkie-talkieja. Emilija se skloni k nočni omarici, vzame aparat, govori.)

EMILIJA: Akcija je končana. Znamke že imate — zdaj pridite še po Emilijo. Čaka vas. *(Vrata zaškripljejo in se počasi odpro. V sobo previdno vkorakajo naše stare znanke — tri žive kokoške.)*

Z a v e s a

Andrej Brvar:

POPEVKE

DRAGI DEŽ

V pljučih mi še vedno piska sluz
da moram dosti pljuvati v koščke časopisa
in še vedno mi neko rezilo mesari po nogi
ki je ni že 23 let
oziroma ki je ta štrcelj
že dolgo nič več močen in mesnat
Kmalu bom spet moral na stranišče
po hodniku in na levo
Ampak proteza je nenehno težka 4 kile
in spet bo vse kar bom lahko napravil to
da se bom dvignil na komolce
medtem ko bo urin spet sam od sebe tekkel v gate
in potem spet legel
in spet gledal sivi pravokotnik okna ki mu ptice
tu in tam v preletu dajejo globino
Padaj torej dragi dež Naj se nebo izteče
Naj prideta skupaj moja smrt
moja smrt in visok zračni pritisk

MOLITEV KI JE LAHKO TUDI POPEVKA

Vse življenje me je pretopal in na
božični večer 1936 bi me gladko ubil
kot žival s stolom po glavi če ne bi
še pravočasno otipala kljuke in mu ušla

Zdaj pa me vse to moje staro
drobovje boli kot po porodu ker ga
nič več ni tam kjer je ležal do četrtega
popoldne ko so ga nesli iz hiše in ko
sem ga spotoma še in še križala in
mu poljubljala roko in vpila fotografu
naj ga čim večkrat slika in se sploh
vedla kot kakšna brezglava kokoš Vse
življenje me je pretopal in vse življenje
je grabil denar da so otroci kar naprej
hodili v preširokih krilih in v predolgh
čevljih Zdaj pa si čisto preprosto ne
upam priznati kaj pravzaprav čutim
do hčere do poštna uslužbenke barbare
ivnik ki je pisala da je ne bo češ da
na pogrebu nima ničesar iskati Vse
življenje je grabil denar in vse
življenje sem hodila zjutraj v
frančiškansko k šesti maši da sem
sploh lahko zdržala Zdaj pa glej to
domišljavo nehvaležno gosko ki bi
rada da bi se ozrl da bi se ozrl in ji
povedal kakšno si jo vendar ustvaril
s tem neumnim bednim srcem bog

Zdaj nosim jaz njegove majice
in iz njegovih srajc sem si napravila robce
Najemnik pa kar naprej krade
kozarce za vlaganje metlo in vedro
in premog čeprav je pošprican z apnjačo
in lomi deske iz šupe
in meče kokoši na goišo in pravi da jih je kuga
in v goricah je marca porezal za polovnjak miškulanca
in jeseni je pol sadovnjaka zgnilo na dežju
in od nikoder ni požigalca
ali potresa da bi vse skupaj pogreznil v pekel
Je samo sin ki me vzame zraven tu in tam kakšno soboto
ko se zapeljeva gor za toliko
da sname očala da si natakne predpasnik
in se gre kakšni 2 uri kmeta

O PUNCI KI JE PRAKTIČNO SPLOH NI BILO

Že 27. osmega

ko nismo bili še skoraj nič utrujeni od poletja
nismo mogli več hoditi okoli v sami srajci in sploh
smo tisto poletje bolj malo rabili sandale Takrat
je večkrat rekla naj se ne jezimo ker bo vse drugače
ko bo jesen

In res je bil oktober dolgo sončen in brez slane in
ko smo ob nedeljah hodili nabirat kostanje in
je v vsakem bilo malo pesnika je nekoč rekla da je
to zanjo čas velike samote da pa bo vse drugače
ko bo zima

Potem so bile sence golobov na slomškovem trgu zelo
dolge ker je sonce bilo nad južnim povratnikom in
dostikrat smo šli po zaledeneli reki gor in dostikrat
je rekla da je vse to sicer lepo da pa bo vse drugače
ko bo pomlad

V marcu smo spet začeli vstajati bolj zgodaj vreme pa
je bilo srednje in zemlja je bila še vedno mrzla
in ko sva se stoje ljubila po gozdovih okrog mesta je
nekoč rekla da ne ve zakaj ampak da bo vse drugače
ko bo poletje

Potem smo čitali tisto na listku ki ga je pustila v
angleškem slovarju še prej pa jo je naplavilo pri
ptuju tako da smo jo zadnjič videli 24. zjutraj ko so
v časopisu objavili fotografijo zaradi identifikacije

KUNIGUNDICO JE NEKAJ STRAH

Reče da je najprej šla v magdalensko molit
za negativen urin

in da se ji kaj takega ne bi zgodilo več
niti v zimskem niti v poletnem semestru
in rečem da je kot slava klavora
samo brez pištole

in reče da ne smeja več tako noreti po snegu
ker se je tudi prehladila in dobila beli tok
in rečem da bi jo požrl

z vsemi temi težavami in z belim tokom vred
in reče da je bil urin res negativen
da pa je za zanesljiv izvid preteklo še premalo časa
in mi nasloni frufu čelo na nos
in se nasmehne

ker se nasmehne zmeraj kadar rečem jaka fedre kaka

SLUČAJ KI JE MESO POSTAL

Želela sva si samo malo seksa po
sobotnem kinu in samo zato sva tisto
noč zavila v neki blok in se spustila
v klet in tam na plašč ki ga je
razgrnil po betonu In ko naju je
minilo nisem čutila nobenega odpeva
ali kakšne globlje zvezanosti z njim
ki si je zaprl šlic kot zmeraj in
si zunaj zdrgnil roke s snegom In
tudi potem ni bilo vmes nobenega
socialnega problema ali problema
spolne nerazgledanosti ampak samo
navaden kmečki sram ki mi je branil
da te niso pravočasno spraskali v
kri in sluz Kam še torej rineš
in mi že 6 mesecev nateguješ trebuh
da sem videti kot kakšen globus
Sicer pa ko te bom nazadnje znojna
in kriče iztisnila me bo prijelo
materinstvo in vse drugo in bom čisto
nora nate in ti bom kupovala
pomaranče in igrače ne da bi si še
kdaj upala priznati da si pravzaprav
samo slučaj ki je meso postal

KAKO JE EDI ŠEL V ARMIJO

Vseh 135 km sem skoraj v enakomernih
intervalih bruhal zajtrk v polivinilsko
vrečko ker so me doma zadnje dni čisto
spravili ob živce z boljšo hrano in
slovnično pravilnimi stavki Na avtobusni
postaji pa mi je neki blond tankist
rekel naj ga ne lomim ampak naj grem
v kasarno šele drugo jutro ker prvo noč
menda tako vsi brez kontrole in v civilu
spijo na slami Malo sem se pomiril potem
pa sem vseeno moral naenkrat za 20 par
na wc pod postajo ker so mi domači
spravili iz tira tudi trebuh Tam sem
slučajno srečal rudija in potem sva cel
popoldan hodila z ramo čisto ob hišah
ker je neprestano malo deževalo in ker
sem še vedno nosil siv spomladanski
balonar me je proti večeru že zelo zeblo
Zato sva se vrnila na postajo in potem
sva v čakalnici pojedla vse tiste kekse
ki mi jih je pekla mama in zraven najbrž
mislila kako jih bom jedel medtem ko
bom branil domovino Ampak potem sem
moral še enkrat na wc in vmes sem gledal
skozi špranjo v vratih in prebiral razne
stenske pisarije od katerih pa sem si
najbolj zapomnil fuk slovenskih fantov grob

Po fižolovi solati ima najraje kakav
 in preden se spravi spat si ne umije zob
 ampak poje kakšno jabolko
 tako da ostane samo pecelj
 Vseeno pa ji je bog dal premalo železa
 in zato ima spomladi kožo na obrazu izrazito grdo
 in zato se ji lomijo nohti
 in zato bi morala uživati dosti več špinače
 in rdeče pese ji pogosto reče teta just
 ki je taka da človek nehote pomisli
 kako dolgo bi gorela na grmadi
 Pogosto ji tudi reče da bi se zaradi pese in špinače
 prav gotovo manjkrat prehladila kot sicer
 To pa jo precej manj gane
 zakaj prehlada nikdar ne blokira s čaji in obkladki
 ampak vedno z edijem
 ki je v postelji baje najboljši na balkanu
 Toda zdaj je pri vojaki
 in ko ji je med drugim pisal naj bi mu čimprej poslala
 ne samo pozdrave in poljube
 ampak tudi kakšno sramno dlako ni zardela
 Rekla je ti nori edi in oči so ji postale malo mokre
 Drugače pa najbolj zameri mami
 ker jo je rodila že kar šesti mesec po poroki

TO SO TISTI

Ta smrkavec ki grize nohte in ti reče
 da te 100 podmornic ne bi našlo če bi pljunil
 Ta žakelj sala ki se ob sobotah sploh ne preoblači
 ampak zamazano perilo
 enostavno poškropi s kolonjsko vodo
 Ta pin up girl s športno ritko
 in z dirkalnimi nožicami ki jih še vedno
 oblači v nylon nogavice s črto
 Ta 29 letni pleško ki je vsak četrtek in nedeljo
 zjutraj tak kot bi ga potegnil iz centrifuge
 Ta sodnica v brezrokavni bluzi in z nogami
 ki so zraščene tako na o da vmes lahko zaplešeš valcer
 Ta nudist in jehovec
 ta gnoj ki ščije v hlače če se ga naleze
 potem pa drugi dan popije po 2 l vode naenkrat
 Ta policijski pes ta orangutan to niče in sploh
 To so tisti ki so gospodinji spili kri
 To so tisti ki so naju spravili iz rezijanske

ZAKAJ BI SE S KUNIGUNDICO OŽENIL IN ZAKAJ NE

Pred spanjem si obraz namaže s kvasom
 sicer pa rada hodi v restavracije
 kjer so prti poškrobljeni in natakariji v frakih
 Rada hodi tudi po dežju
 brez rute kape in dežnika
 Najraje pa ima če 21. tretjega sneži
 Ni ji jasno kaj pomeni unimog
 pazduhi si brije
 in če hoče lahko prelomi jabolko na pol
 Pozimi nosi bele palčne rokavice
 in v rokavicah stanovanjske ključke
 in sploh ima oči pozimi dosti bolj odprte kot poleti

Zlat družinski prstan nosi na sredincu
in človeka vedno sili s hrano
Nosi tudi črno kombinežo
ker ji je umrl dedek
in se vsako sredo kopa v mestnem kopališču
Drugače se ji večkrat sanja
da lovi v potoku zajce
včasih tudi da gre tito sam po tomšičevem drevoredu
in da neki tip skrit za kostanjem
že na muhi ga ima
ona pa zakliče pazi
in tito vrže se na tla

Marjan Rožanc:

ROJEVANJE

Ti kar molči, Litvinov, tehtaj svoje besede in strahuj, ampak jaz sem že tu, na stopnišču. Pogovoril se bom z njim osebno, iz oči v oči, iz njegovih lastnih ust bom zvedel, kaj je v resnici na stvari. S telefonom ga nisem priklICAL, ampak s telefonom ni še živ krst nikoli nikogar dobil, kadar je bilo treba. Poleg tega stoji to črno ropotalo pri njem v predsobi, nekje pod obešalnikom, zadelano s plašči in dežniki, tako da ga v kabinetu niti v mirnih dneh ni slišati dobro, kaj šele danes, ko je revež do vratu v delu in skrbah.

Tu sem. Tu je tablica z njegovim imenom in tu je zvonec. Takole, dragi moj Petaroš, pozvoniti moram in vas vznemiriti, upam pa, da ne boste preveč presenečeni, ko me boste zagledali. V lepem predelu mesta stanujete, v mirnem in tihem, samo nekoliko od rok. Prav gotovo me ne bi prineslo tod mimo, če bi bil najin kolega Litvinov vsaj malce prijaznejši, pa tudi solidarnější, da, če bi ne mislil samo na svojo kariero in bi mi hotel razložiti, kako je s to grozno stvarjo. Tako pa sem že moral telefonirati in se potem potruditi še osebno. Tule je zdaj moja roka, vi pa jo kar stisnite, z zaupanjem jo stisnite in videli boste, da je res, da človek šele v sili spozna prijatelja. Torej kaj je v resnici na tem? Kako se je sploh začelo?

Slišim prav, ali se motim? Nobenega glasu. Pa ne, da bi ga ne bilo doma? Ne, ne, to ni mogoče, to kratko in malo ne more biti, po tolikšni pripeki in po tolikšnem znoju...! Dajmo, pozvonimo še enkrat, ne obupajmo prekmalu. Da bi mi ne odprl? To bi bilo mogoče, v tem položaju bi bilo več kot mogoče, da je sklenil pretrgati z vsemi ljudmi in se umakniti, zakleniti se in konec. Mogoče je tudi, da ima koga pri sebi, da se pravkar s kom posvetuje, kaj naj v tem zagatnem položaju ukrene. Seveda je mogoče, vse je mogoče, ampak da mi ne bi odprl...! Ne, če nič drugega, bi prišel do kukala, pogledal, kdo je zunaj, potem pa tudi odprl. Ampak kukalo je mrtvo, slepo, nič še ni zarožljalo, niti najtanjši šum se še ni dvignil. Torej je le res, prav to, najstrašnejše. Kar obrnem se lahko in grem. Ne, to pa ne, nikakor, pozvonim še na oni strani, povprašam. Julij Severkar, diplomirani pravnik. Prvič vidim, prvič slišim, vendar nič zato, zameriti mi ne more, ko sem že prisopihal tako daleč in ko Petaroša moram, moram dobiti.

To seveda ni on, Julij, to je kvečjemu Julija, njegova žena. »Oprostite, gospa, res, Petaroša iščem.«

»Ste pozvonili tam čez?«

»Pozvonil sem, seveda sem pozvonil.«

»Potem ga najbrž ni.«

»Torej tudi vi mislite, da ga ni. Pa morda vsaj veste, kje se navadno zadržuje ob tej uri, kje obeduje? Ali vsaj to, kdaj se vrne? Dobiti ga moram na vsak način.«

»Prav nič vam ne bi mogla povedati.«

»Povejte mi vsaj to, kako je z njim, kako je prenesel ta strahotni udarec. To pa, to moram na vsak način vedeti.«

»Kakšen udarec! Pojma nimam o ničemer. Komaj da govorimo. Pozdrav in nič več.«

»Seveda, sosedje kot sosedje, tako tukaj kot povsod drugod. Ampak saj to je strašno, gospa, to je strašno!« Doma ga ni, ve pa tudi nihče nič. Moral sem se, res sem se moral pozanimati tudi pri vas. Zdaj vsaj lahko rečem, da sem storil vse, kar je bilo v mojih močeh, vsaj to, čeprav je to presneto piškava tolažba, vse drugo pa je tako in tako usoda, posmehljiva, že od nekaj neljubezniva usoda. Čakajte, ne zapirajte še, nisem se vam še zahvalil za vašo ljubeznivost, je pa tako, da Petaroša ni, da je najbrž spet nekje med svojimi ljudmi, ki so mu bližji od mene, in to človeka nekoliko prizadene, zmede. Temu človeku nikoli ne manjka prijateljev,

ne v veselju ne v žalosti, in jaz sem tu morebiti res odveč, če ne celo malce vsiljiv. Že sedi na kakem gostilniškem vrtu ob zeleni Ljubljani, obdan s svojimi zvestimi študenti, nekje za gradom na Fužinah, ki je videl tudi lepše dni, veliko lepših dni, kakor je temu rekel... Kdo že? Spet kak pesnik. No, vseeno kdo. Zdaj vsekakor v zaupni družbi ocenjuje položaj, pripravlja protiudarec, ker kratko malo ni mogoče, da bi to sramoto kar požrl. Samo kje je to in kdo so ti srečni ljudje? In s čim sem se jaz tako nazarensko pregrešil, da nisem nikoli med ljudmi, ki so vredni zaupanja, nikoli tam, kjer se dogaja kaj shrlljivega? In kdo naj mi pomaga v tej stiski? Agata? Ne, ta prav gotovo ne. Le kaj naj bi zvedel od ženske, ki je ljubosumna na svojega moža.

Ura, koliko je ura? Pol dveh. Čas obeda. Stari Vladimir, seveda, samo on in nihče drug! Ta je edini, zvesti, nezamenljivi, vedno na svojem mestu in povrh vsega še prijazen. Prisedite, gospod Mihael, z veseljem se pogovorim z vami, samo s splošnimi in razumljivimi besedami, brez tistih ohlapnosti, ki jih uporabljajo pesniki, prepričani, da je ves svet njihova privatna last. Torej Petaroš, hm, Petaroš...! In poleg tega je bil včeraj zraven!

Le kako se že prej nisem spomnil nanj! Torej dajmo, zapeljimo se do Majolike, dokler še ni prepozno. Kar v prvi trolejbus in naravnost k njemu, k našemu dragemu Vladimirju, ki je bil tam, ki je z vsem na tekočem in ki je veliko prijaznejši od Litvinova, prijaznejši in stvarnejši. Že tečem, Vladimir, ti pa le počasi srebaj svojo juhico, počasi in preudarno, kakor znaš samo ti. Drobiž? Tega imam, tega moram imeti, saj mi ves čas nekaj cinglja po žepih. Tole tu je dvajsetica in tole tu druga, tretja, torej več kot dovolj, samo vskočimo, popeljimo se. Hopla! Vidiš, takele skrbi mi delaš, dragi moj Petaroš. Takole se preganjam zaradi tebe, tebe pa nikjer! Ti res vzbujam tako malo zaupanja, da ne veš, na koga bi se moral v takemle položaju obrniti, na koga se lahko najbolj zaneseš?

Ph! To zadušljivo ozračje bi človek še nekako prenesel, ko bi le ne bilo še toliko cincanja in hupanja, postajanja...! Ne, Vladimir, trolejbus ni za človeka z nujnimi opravki, sploh ni za človeka. Stojim, sploh ne sedem, zakaj stoli v trolejbusu so samo za Marto, za mojo ženico, stojim pri vratih in se ves čas prestopam, mu pomagam naprej še sam, vendar kljub temu ne pridemo nikamor. Zdaj si prav gotovo že pri kavi, pojedel boš in boš šel, jaz pa še vedno od križišča do križišča, od semafora do semafora. No, poglejva, morebiti bova vsaj skozi tegale zvozila gladko. Figo, je že rumena, je že rdeča...! Seveda, šofer južina in je bolj v želodcu kot na cesti. In ko bi bil pri tem vsaj toliko okusen, da bi ne imel sira kar na časopisnem papirju! Vendar ne, Vladimir, zastonj upaš! Zatisni oči, kakor jih zatiskam tudi jaz. Tako je danes povsod in z vsemi, celo profesor Litvinov ni nič drugačen, hudirjevo neokusen (do zlega boga), in kaj naj bi potem človek pričakoval od šoferja! Kako mi je samo povedal to strahotno novico! Včeraj da so profesorju Petarošu zavezali gobec, in to — kaže tako — enkrat za zmerom. Kakor hitro da je beseda nanesla na razmere na univerzi in nemire med študenti, je ves profesorski zbor vstal, da Petaroš ne bo moraliziral. Človek, ki da je nekoč ubijal ljudi kar na lastno pest, nima več te pravice, saj se je sam diskreditiral. Petaroš ubijal? Koga? Kdaj? Zakaj? Niti besede. Nekaj je navrgel, ker ga je srbel jezik in ker je užival, da je obveščen o nečem, o čemer se meni niti ne sanja, dal vedeti, da so ljudje med seboj spet kot pobesneli psi, potem pa utihnil, se naredil skrivnostnega in modrega, predvsem pa ponižnega in skromnega. In niti besede več o Petarošu. Kako je reagiral na to sramotno obtožbo, kako se je branil...? Petaroš je vendar tu prvi, njemu so zavezali gobec, njemu, ki je med študenti najbolj priljubljen in ki je zmerom v ospredju, povsod tam, kjer se kaj plete. »Hej, ne zapirajte še, ljudje izstopijo!«

Vendar ne, gospa stoji in me začudeno gleda. Prav nič ni ogorčena nad nesramnostjo šoferja, ki gre in ji zapre vrata tik pred nosom.

»Mene mislite? Jaz še ne grem dol. Do Tromostovja se peljem.«

Glej, glej, jaz pa sem mislil, da hočete dol, ko ste se tako divje zagnali v moj hrbet! Torej zaprite in naprej, do Tromostovja! Tudi meni je ljubše, da se ne zadržujemo! Zvedeti moram, kaj misli o tem gospod Vladimir. Tako vendar ne gre...! V imenu ljubega miru takole oblatiti

uglednega človeka, univerzitetnega profesorja, ga razglasiti za zločinca in onemogočiti pred ljudmi, ga ljudem tako rekoč iztrgati. Kdo in v čigavem imenu! Saj to je škandal! Saj to pomeni, da si lahko že kar jutri prav tako brezobzirno privoščijo tudi mene, vse nas! Kdo od nas pa ni veroval, kdo od nas pa ni v svojem mladeniškem zanosu storil kake neumnosti, da ne rečem svinjarije! Saj smo bili v mladih letih vsi od kraja prepričani, da prinašamo ljudem odrešenje in da nam je vse dovoljeno. Odrešenik ni bil samo Petaroš, odrešeniki smo bili kar vsi po vrsti. In vsako izmikanje temu izvoljenemu poklicu je veljalo za najhujšo sramoto. Tudi meni so naložili, naj pihnem nekega izdajalskega vojnega dobičkarja, in to kar na začetku, v dokaz predanosti, zvestobe in neustrašenosti. In kaj sem storil! Kaj sem sploh mogel storiti? Nekaj časa sem grizel nohte in se branil, vrgel celo pištolo na mizo — nate, tule jo imate, če ste mi jo dali samo za to — v resnici pa mi ni prišlo niti na misel, da bi se skujal in umaknil. Kako le? Na pajdašijo, ki se je zgrnila okrog mene, bi se še lahko požvižgal, a kako naj bi se požvižgal sam nase! Tam in takrat sploh še nisem bil človek, ampak je bilo vse še pred mano. In dokler sem vsaj malo veroval v to, je bil vsak umik samomorilski. Odreči bi se bil moral prihodnosti, na katero sem stavil z drugimi vred, to pa je bilo najmanj tako, kot da bi nastavljal pištolo na lastno čelo. Ne, dragi moj Vladimir, vse tisto ni bilo izvito iz trte. Naj je še tako spominjalo na zablodo, sem se lahko izkopal iz tiste šolomastike samo na ta način, da nisem nikogar obtoževal in da sem prevzel nase še krivdo vseh drugih. Igrali smo se vendar Kristuse in tudi Kristus je prevzel nase krivdo vseh ljudi. Pobral sem torej pištolo z mize in jo vpričo vseh celo cmoknil, nazadnje še srečen, da je tako pomembna odločitev padla ravno name. Na lastno pest, seveda, samozvano in samovšečno, kako bi sploh moglo biti drugače, saj smo bili kljub vsemu še zmerom ljudje. Kaj je bilo potem — to je druga muzika, ampak kdo je takrat spraševal o tem. Ko sem natresel svinca v tistega človeka, prav gotovo nisem bil deležen tudi Kristusove slave, ampak še zmerom samo njegove krivde in njegovega trpljenja. In zdaj? Zdaj slednjič le vemo, kaj smo, in nemara nimamo več pravice moralizirati. Le kdo še sme po vsem tem človeka takole stisniti ob zid, mu takole zapreti usta! Kaj pa to pomeni, dragi moj Vladimir, če ne nove in še hujše nadutosti! Nekateri med nami se imajo še zmerom za izvoljene in poklicane, za tiste, ki imajo pravico streljati. No, se ustavimo tukaj ali ne?

Ustavimo se. Stojimo. Draga gospa, menda mi ne boste zamerili, če vam ne dam prednosti in se poženem dol pred vami. Meni se prav gotovo veliko bolj mudi kot vam, veliko bolj, zakaj gospod Vladimir ne čaka, gospod Vladimir ima železen dnevni red. Takole, hopla! Tudi jaz do Tromostovja, o, seveda, tudi jaz, samo da tega niste vedeli, čeprav sva ves čas stala drug ob drugemu: jaz sem mislil eno in vi drugo, v resnici pa oba isto. Da, da, le čudite se, tudi jaz sem skrivnosten, poosebljena skrivnost sem, ki ji nikoli ne boste prišli do dna. Poglejte, že vam odnašam pete, vendar brez maščevalnosti in zlobe, ker ste tudi vi uganka, velika uganka. Takole, z nogami na trdnih tleh, se človek pač razživi, ima še največ upanja, da bo slednjič le prišel tja, kamor je namenjen. Vi pa le glejte, takole še tečejo moški mojih let, takole naglo in spretno še prečkajo cesto, tudi tisti, ki jim tega ne bi prisodili.

Upokojenci in branjevke! No, veš kaj, dragi Vladimir, tole pa ni tako častiljiva gostilna, kot govoriš o njej. Vsaj ventilacijo bi lahko imela, da bi človeku ne vzelo sapo takoj pri vratih. Je pa res, da je vse redoljubno na svojem mestu, dežnik in klafeta na obešalniku, in da moraš biti tudi ti nekje, z nožem in vilicami v rokah in s prtičkom pod vratom. Si ali nisi? Seveda si. Torej kljub vsemu zanesljiva, domača gostilna. Zdaj pa le stran z vsem tem, z nožem in vilicami!

»Kolega dragi, dober dan!« Kakšna sreča! Pospravili ste že skoraj, ujel sem vas tako rekoč zadnji hip, tako rekoč za lase, čeprav se očitno še ne daste motiti. »Prav, prav, gospod profesor je pri jedi. Že molčim, že čakam. Povedali pa mi boste le, kaj je v resnici na stvari, o, to pa!«

»Na kakšni stvari?«

Neumnega se torej delate. Le počakajte, še oštel vas bom, če se boste še dolgo takole vzvišeno sprenevedali. »Petaroš? Je res vse to, kar slišim?«

»Zadihali ste se, vidim. Menda ne mislite tudi vi odreševati sveta?«
»Torej le nekaj veste.«
»Nič takega, kar bi ne bilo že znanega. Še vedno so med nami navneži in zanesenjaki, da ne rečem še kaj slabšega.«
»Naivneži in zanesenjaki!?«
»Da ne rečem še kaj slabšega. In dokler ne bodo teh ljudi spravili tja, kamor sodijo, v norišnico ali zapor, ne bom zgubljal besed o njih.«
»Načelno imate morebiti prav, ampak tu je vendar Petaroš, živ človek! Kaj je z njim?«

Že vidim, ne mislite zgubljeni besed. Jeste. S kruhom brišete krožnik, goltate in se oblizujete, kot da mene sploh ni zraven, kot da se vas vse to prav nič ne tiče. Kako le morete tako odrezati, gospod Vladimir, kako le morete in zakaj?! Aha, seveda! »Pa ne, da se držite zaradi tistega včera! Dajte no, gospod Vladimir! Pričakoval sem, da bom vsaj od vas zvedel kaj stvarnega in oprijemljivega o tej zadevi, vi pa kuhate mulo zaradi take malenkosti.«

»Jaz mulo! S tako primitivnimi nagibi je meni prizaneseno.«

»Saj vendar vidim, užaljeni ste. A verjemite mi, nič slabega nisem bil mislil. Pogovarjala sva se pač in beseda je tako nanescila. Je pa res — tega ne morem preklicati — da so tudi taki ljudje na svetu, ki na vse pretege brzda svoja čustva. In jaz imenujem to njihovo lastnost demonizem, beseda pa se mi še vedno zdi kar pravnja.«

»Bedarija!«

»No, vidite, tudi zdajle vas je prizadelo. In razumem vas: čustva so sicer najlepše, kar premoremo, niso pa nikoli v skladu z razumnim in dosegljivim. Uničiti nas hočejo. Zato jih skušajo nekateri zatreti ali kar docela izgnati iz sebe.«

»In od koga ste to pobrali?«

»Pobral! Če je sploh kaj mojega, potem je prav to.«

»Poznam to Velkavrhovo filozofijo. To pesniško spletkarjenje, ki je uperjeno zoper znanost in zoper mene osebno.«

»Kaj sem bil rekel — samo to je važno, gospod Vladimir! Rekel pa sem, da so med nami ljudje, ki hočejo vse preveriti in dognati, samo da ne bi zašli v kaj nepredvidenega in tveganega. In da so s svojim razumom sprti sami s seboj, ker so prikrajšani za vse tisto, česar jim razum in obvladnost ne moreta dati. To sem bil rekel in še to sem mislil takoj, nasploh. Vas osebno nisem imel v mislih. In naj je ta filozofija Velkavrhova ali moja, spletkaril vsekakor nisem. Kako sploh morete priti na to misel! In kako mi morete zdaj takole surovo vračati, ko vendar kar gorim... Gospod Vladimir, povejte mi vendar, kaj je na stvari! Ne mučite me več!«

»Pravim vam, da o tem človeku ne vem nič.«

»Kako! Saj ste bili vendar včeraj zraven! Videli ste ga, slišali ste vse to z lastnimi ušesi... Kristus, ali je sploh bil kdo tam ali je profsorski zbor razpravljaj v prazni dvorani! Ali je na tem širnem svetu sploh kje človek, ki mu je kaj znanega o tem! Ni lepo, gospod Vladimir, res ni lepo, da nočete slišati za Petaroša.«

»In zakaj naj bi se ukvarjal s tem butcem! Zakaj, to mi povejte! Ni sramota že dovolj velika?!«

Sramota?

»Sramota, da! Ta naša častitljiva ustanova je lahko s študenti vred še tako na psu, jaz zaradi tega ne bom silil z glavo skozi zid kot junec. Univerzitetni profesor sem, dragi moj Mihael! To, kar si je privoščil Petaroš, pa je sramota za vse nas! Če se že gre politiko, potem naj deluje politično in na drugem mestu, tako — z moralističnimi frazami in na univerzi — pa se to ne dela. Sramoto bom zdaj požrl, ker jo že moram požreti, vse drugo pa je le naravna posledica te neumnosti in pravična kazen in — meni nič mar.«

»Pravična kazen! Križ božji, saj vas sploh ne razumem!«

»Kajpa! Študente, ki so usekani na velike besede še bolj kot on, je lahko zbobnati okrog sebe. Zbobnal pa jih je preveč, da bi lahko rovaril še naprej.«

»Da bi lahko rovaril še naprej! Saj to je politični jezik. Pa menda ne mislite, da se je ta nedolžna reč s Petarošem razvila že tako daleč, da je postala javna zadeva, politični škandal!?«

»Kaj pa naj bi nastalo drugega, če nekdo v političnem žargonu zahteva, da je treba podpreti študente v njihovih zahtevah in zdinamizirati duhovni svet! Da človeškega duha ni mogoče vkleniti v eno samo miselnost, ker je utelešen v osebah, katerih bistvena lastnost je izvirnost. Da lahko samo različnost duhov razmahne ustanovo, kakršna je univerza.«

»Lepo povedano! Kristus, kako je to lepo povedano!»

»Mojstrsko. V leporečnosti mu res ni para. Prav zato pa mu je bilo treba še pravočasno zavezati jezik.«

»Zavezati in pika. Ne, to pa ne, gospod Vladimir!»

»Da ne! Saj vendar nihče ni tako nor, da bi podpiral takele pubertetniške izpade. Kje pa ste s pametjo! Komaj smo ustvarili med sabo nekoliko zaupnejši ton in ozračje za resnejše znanstveno delo, kar je zahteva vsake univerze, pa ti pride takle prevratnik. Treba mu je bilo, seveda mu je bilo treba zavezati jezik.«

»To se pravi, da se je zadeva res zaostрила. Dajte, povejte mi že, kako je na vse to reagiral on, kakšen je bil v obraz...? Bili ste tam, videli ste ga z lastnimi očmi, slišali z lastnimi ušesi.«

»Pravim vam, da ga nisem ne videl ne slišal. Včeraj me ni bilo tam, danes pa se je že navsezgodaj odpeljal na deželo.«

»Na deželo, pravite! No, pogledajte, s kakšno pridete na dan. Kam na deželo?»

»Pojma nimam.«

»Pa bo najbrž kar držalo? Na službenem mestu ga ni bilo, doma tudi ne. Klical in iskal sem ga že povsod.« Zakaj se pa smejete? Čujte, gospod Vladimir, zakaj se pa smejete?

»Tepec! Vi ste pa res nepopoljšljiv tepec. Brž ko policija vzame koga na piko, vi takoj k njemu.«

»Policija? Menda ne mislite reči, da je profesorski zbor padel tako nizko, da je šel poklicat nadenj policijo!»

»Ne profesorski zbor, Petaroš sam si je priklical nad glavo ljudi, ki so zadolženi za red. O čem pa vam govorim že ves čas!»

»Ampak on je zdaj na deželi. Ne policija — Agata!»

»Kaj mislite s tem?»

»Agata ga je odpeljala iz mesta.«

»Dajte no mir! Sam se je umaknil. Kaj pa naj bi storil drugega? Je sploh še kje kak norec, ki bi z napihnjenimi besedami vznemiril toliko ljudi, potem pa odgovornost za nered prevzel na svoja pleča? Pri skušnjah, kakršne imamo?»

»Ne, ne, ženska! Saj jo poznam! Ne rečem, da so vse ženske take, bog ne daj, ampak Agata je prav taka. Že Litvinov mi je nekaj namignil o tem.«

»Tu je vendar policija, pritisk! Dajte si že dopovedati. Tem ljudem ne manjka metod, da poženejo takemu nevrotiku strah v kosti. Dovolj je bilo, da so se ponoči dvakrat ali trikrat zapeljali s policijskim avtom pod njegovim oknom, ko se je že odpravljaj. Zlasti še on, Petaroš, ki je nekoč sam delal podobne reči in prekleto dobro ve, kaj je policija. Ta človek trepeče kot šiba na vodi.«

»Ne, ne, ni pritiska, ki bi zlomil človeka, v katerega so uprte vse oči. Žensko samoljubje! Brž ko se je znašel v središču zanimanja, ga je pograbila in odpeljala na samo. Si predstavljate to perverzno! Imeti ga tam, med štirimi stenami v kaki brunarici, človeka, s katerimi bi radi vsi govorili. Imeti ga samo zase, nasititi radovednost vsega sveta med štirimi očmi! Nič bi ne rekel, če bi se vsaj zavedala tega, če bi znala to ceniti, kakor je treba, tako pa skoraj ne smem pomisliti nanjo.« Vsega najboljšega so vedno deležne le ženske, vedno le ženske. Meni pa spet ne preostane drugega kot kavica, skodelica kavice, da me bo malo počegetal po grlu in me poživila. Da, kavica in čisto nič drugega, ko že natakrica tako vsiljivo frfota okrog mize. Ko bi vsaj vedel, kje je ta brunarica! »Veste morda vi, gospod Vladimir?»

»Kaj?»

»Kje je ta brunarica. No, no, oprostite, mirujte, ne razburjajte se, seveda ne veste, ampak vprašam vas pa menda že lahko. Saj mi niste še ničesar povedali.«

»In vam tudi ne bom. Naprej moram. Z doktorjem Pintarjem se dobiva.«

»S kom?«

»S Pintarjem.«

»Ne z njim — s Petarošem, s Petarošem se je treba dobiti.« O, hudiča, tega pa nisem hotel, to je nerodnost. Ogrebel sem vas, seveda sem vas ogrebel, a kaj morem, ko pa vstajate in se hočete kar odpraviti. Sedite. Počakajte! »Oprostite mi, ampak jaz še zmerom ne vem, kam se vam tako prekleto mudi. Držim vas in vas bom držal. Nič mi še niste povedali, prav nič.«

»Človek božji, povedal sem vam vse, kar vem. Davi navsezgodaj je zanesel članek na uredništvo »Glasu« in se odpeljal iz mesta, hudič vedi kam.«

»Kakšen članek?«

»No, tisto pač, kar je napisal v tej zvezi.«

»No, vidite! Oprostite, ampak tega mi doslej niste niti omenili. Članek, pravite?«

»Nekaj takega.«

»Članek na uredništvu 'Glasu'. Saj me bo kap. To moram vendar videti. Pa je sploh res? Me ne vlečete za nos?« V redu, v redu, tudi sam vidim, da me ne vlečete, ampak le kako ste mogli molčati o tem. In kdo vam je to povedal? »To moram vendar videti, in to takoj, dokler je stari Žigon še tam, v uredništvu. Dajte, gospod Vladimir, spijte še mojo kavico, jaz pa kar tečem!«

Članek! Njegove lastne besede, njegove misli, ki jih je premleval še sinoči, morebiti celo davi...! Saj to je skoraj tako, kot bi bil tu! In uredništvo »Glasu«, davi navsezgodaj — prva, skoraj otipljiva sled za njim, ki se še ni mogla izvetriti. In stari Žigon — slednjič le človek, ki ga je videl z lastnimi očmi, govoril z njim. Seveda je spet vse pri njem, pri tem starem pogoltnežu, a tokrat naj kar bo, da je le tu. Samo tu je tudi stari Kratohvil, da, ta človeček, ki obeša plašč na obešalnik, ni nihče drug kot stari Kratohvil. In tole, kar momlja, je namenjeno meni, nikomur drugemu kot meni. »O, le počakajte, dragi moj! Takole se pa nisva zmenila. Ne boste natrpali starcu v glavo vse mogoče, potem pa pobegnili, ko ga zagledate. Pogovorila se bova o vaših nazorih.«

»Mojih nazorih? No, prav, če jih tako imenujete, ampak o tem kdaj drugič. Tečem. Petarošev članek moram prebrati. Saj ste menda slišali, kako se je ta nepremišljeni človek spet zaletel. Kako? Vse mesto govori o tem, vi pa nič.«

»Veste, prav imate. Načelno vam lahko zdaj, po treznem premisleku, kar v celoti pritrdim.«

»Vi o tistem predvčerajšnjim!«

»O razumevanju med ljudmi, o ljubezni...«

»O ljubezni, seveda, o čem drugem pa naj bi midva govorila. Spominjam se. In kaj sem bil rekel?«

»Ne bi vam znal ponoviti kar vsega. Pogovarjava da se lahko samo v imenu nečesa, kar še nisva in kar šele bova, kar bova skupaj postala. Se pravi v imenu nekoga tretjega, ne?«

»To da sem rekel? Lepo povedano. Tako zelo lepo, da kar dvomim, da sem spravil kaj takega iz sebe.«

»Nič se ne delajte skromnega. Tamle sva sedela, za sosednjo mizo. In kar požiral sem vaše besede. Res, prav milo se mi je storilo. Veste, jaz nimam tega za prazno domisljico, ampak za nekakšen zakon, po katerem naj bi se ljubezen spet vrnila med nas. Seveda, pri tem pa se še vedno sprašujem. Vzemiva konkretni primer...«

»Dajva, vzemiva, ampak kar stojte. Ali pa še bolje, spotoma. Jaz sem namreč že tam, pri starem Žigonu. Ta človek je zadnji, ki je govoril z njim, s Petarošem.« Da, takole, kar na mojo desno, na častno mesto, da se ne bom vznemirjal še zaradi tega. Zdaj pa, kolikor vas nesejo noge! »Kaj pravite?«

»Marušo, moja služkinjo, poznate?«

»Marušo z zlatimi rokami? Kako da ne!«

»Potem najbrž veste, da je bila kot naša, da smo ji izkazovali prav toliko pozornosti kot kateremu koli drugemu družinskemu članu, in to leta in leta. Jedla je z nami za isto mizo in celo na počitnice smo jo jemali s seboj. Pred kratkim sem ji jaz sam napisal celo ženitbeni oglas. Gledal sem nanjo kot na lastno hčer. In veste, kaj se je zgodilo?«

»Zapustila vas je.«

»Kako pa to veste?«

»Saj ne vem. Mislim si.«

»Ne samo zapustila, izginila je. Niti toliko ni bila, da bi nam povedala, da odhaja, da bi si lahko pravočasno priskrbeli drugo.«

»Koga pa je dobila tako na hitro?«

»Vidite, tu je nekaj narobe. Vse sem ji dal, leta in leta sem se odpovedoval samemu sebi in živel z njo v imenu nečesa, kar naj bi šele postala — natančno tako, kot pravite — nazadnje, na stara leta, pa naju je oba z ženo pustila na cedilu.«

»Seveda. Zmerom nekomu drugemu, zmerom nekomu drugemu.«

»Kaj mislite s tem?«

»Natančno to, kar sva govorila. Ljubezen ni namenjena ne meni ne vam, ampak zmerom nekomu drugemu. Morebiti sama sebi.«

»Hočete morda reči, da je Maruša, ta nehvaležnica, ravnala prav?«

»Ni ravnala lepo, pritoževati se nad njo pa le nimate pravice.«

»Da ne?«

»Seveda ne. Mar hočete reči, da Marušina ljubezen pripada vam?«

»Tega ne mislim.«

»Užaljeni ste pa le.«

»Sem, seveda sem užaljen, in menda upravičeno! Izkazoval sem ji pozornost celih dvajset let in zdaj upravičeno zahtevam tudi od nje malo pozornosti. Kakšna pa je potem ta vaša morala! Od človeka pa menda že lahko terjam vsaj toliko, kolikor mu tudi sam dajem.«

»Morala, morala! Midva sva govorila o ljubezni.«

»Tak tako! Potem je tudi s to vašo ljubeznijo še zmerom vse po starem.«

»Po starem, seveda. Kaj pa se je spremenilo?«

»Veste kaj, gospod Mihael, s tem se pa vse neha! To vaše govoricenje o ljubezni je po vsem tem le prazno kavarniško filozofiranje, s katerim si človek v stiski sploh ne more pomagati. Kar koga drugega si dobite za te vaše norčije, jaz pa vas pozdravljam. Zbogom.«

Prazno kavarniško filozofiranje, klobuk z glave, poklon in — odvihra. Točno, odhaja, in to na smrt užaljeno, ne da bi mi stisnil roko v slovo, ne da bi se enkrat samkrat ozrl. Hudiča, saj to je pokvarjen dan! Čakaj, Kratohvil, tako pa ne gre, da bi se kar namrdnil in šel, da bi zvalil na človeka vse najslabše in mu obrnil hrbet. Kdo ti je sploh dal to pravico, da se obešaš name, da terjaš od mene nekakšen obrazec, ki naj bi razrešil vse probleme, in da me potem razglašáš za tepca, za pokvarjenca. To, kar sem ti povedal, ni navsezadnje nikakršna neumnost — to je vse preverjeno, dokazano. Profesor Kalman ni človek, ki bi čvekaj tjavdan, da bi mu lahko kdo očital kavarniško filozofiranje in podobno. Ta človek je premislil, kolikor se pač premisliti da, hkrati pa tudi veliko izkusil. Ti si lahko misliš o njem, kar hočeš, ampak vsaka njegova beseda je pretehtana, podkrepjena z najbogatejšimi življenjskimi izkušnjami. Stopi lepo k njemu, če hočeš imeti otipljivejše dokaze. Pa tudi jaz sam ti lahko postrežem še z marsičem. Kar vzemiva njo, moje zlato Marto — ne samo njo, ampak kar vse noseče ženske na svetu. Kdo jih lahko postavi na cesto, kdo jim sme storiti kaj žalega? Med nosečnostjo jih nihče nima pravice niti vznemirjati, kaj šele kaj drugega. In kaj vse to pomeni, vse to, kar je uzakonjeno in zapisano črno na belem? Je to kavarniška filozofija? Ne, dragi moj Kratohvil, to je prekleto stvarna zadeva. Pomeni pa prav tisto, kar sem ti pravil: ženska v svoji ljubezni ni namenjena ne sebi ne komurkoli med nas, ampak nekomu tretjemu, ki se bo šele rodil, otroku. Zunaj sveta je in zunaj vseh posvetnih interesov, blagoslovljena, kakor se temu reče, in greh je že misliti nanjo. Taka je ta kavarniška filozofija, prekleto stvarna, in zato sem kar z veseljem kavarniški filozof. Ti pa kar bodi užaljen, ko že nočeš biti ponižen in skromen, samo meni s tem nisi pokvaril dneva in mi ga tudi ne boš! Jaz imam druge opravke, in že tečem, že spet tečem.

Pravzaprav ne, nikamor ne tečem, samo teh nekaj stopnic še premerim. Tu je napis in tamle so vrata. In tudi stari Žigon je tu, na svojem mestu, če lahko sklepam po ključu v vratih in po brlivki, ki se sveti skoz mlečno šipo. Seveda je tu, nezmotljivo na svojem mestu. Samo zobe bi

si moral popraviti, ko se že tako rad smeje, in to kar vsakomur, ki se prikaže na njegovem pragu.

»Pozdravljeni, gospod urednik! Je res, kar sem slišal?«

»Najbrž bo kar držalo. Ne vem pa, če boste z njim zadovoljni. Vsaj jaz tega njegovega pisanja kar ne morem prebaviti.«

»Pustiva pisanje! O njem samem, Petarošu, mi najprej povejte. Je bil prizadet, zbezan?«

»Ne bi rekel. Videti je bil kar miren.«

»Miren, seveda je bil miren, ko je bil že tako rekoč na poti iz mesta. Morebiti veste, kje je brunarica, v katero se je zatekel?«

»Pojma nimam.«

»Torej tudi z vami ni nič.«

»Samo z njegovim spisom vam lahko postrežem. Prepričan pa sem, da z njim ne boste zadovoljni, s tem spisom že ne.«

»Zakaj bi ne bil zadovoljen, če ga je napisal, kot pravite. Ga je napisal ali ni?«

»Napisal ga je.«

»In spis je tu, v vaših rokah?«

»Tu je.«

»No, potem pa res ne vidim nobenega vzroka za nezadovoljstvo, prav nobenega vzroka. Če že njega samega ni nikjer, potem je tu vsaj njegov članek.« Ne, ta vaša prevzetnost je pa res nezaslišana. Kar glejte me pisano, ampak tega res ne morem imenovati drugače kot prevzetnost. Ne samo, da ste ga videli in govorili z njim, danes prav gotovo edini v tem mestu. Dovolj je, da pogledam te vaše prenapolnjene mize in police, ki se kar šibijo pod težo časopisov in revij z vseh koncev sveta. Ne, kaj takega lahko reče samo razvajan, prevzeten urednik, ki je z vsem na tekočem in zmerom sredi dogajanja, skratka, takale polna rit. Le pogledajte, niti vseh revij še niste razrezali. Vendar zdaj ne, zdaj tudi jaz ne bom nič listal in gledal. »Dajva, pogledjva ta spis.«

»Pa dajva, pogledjva, samo v stavnico bova morala. Pravkar sem ga zanesel k stroju.«

»V redu, pa v stavnico. Zakaj mi pa potem kažete tu sem, k umivalniku?«

»Izvolite, umijte se malo.«

»Zakaj naj bi se umival?«

»Kaj res ne vidite, da vam teče kri!«

»Kri? Saj res, pogledj no, in to kar pošteno. Nekje sem se moral ogrebsti po roki, zdajle, spotoma, najbrž kje na hodniku. »To pa res moram izprati, da se naju stavci ne bodo ustrašili, ko sva že tako in tako precej viharja.« Napisal je torej in se pobral, pravite. Seveda, kaj pa naj bi storil drugega pri življenjskih skušnjah, kot jih imamo. Je sploh še kje kak norec, ki bi bil pripravljen prevzeti odgovornost za svojo trenutno zaletavost? Zaletiš se pač, ko te zasrbi jezik in ne moreš več molčati, potem pa se tudi umakneš.«

»Po moje je tu vmes tudi Agata, ženska previdnost.«

»Kakšna ženska — policija! Tem ljudem vendar ne manjka metod, da takemule nevrotičnemu človeku poženejo strah v kosti. Dovolj je bilo, da so se ponoči dvakrat, trikrat zapeljali s policijskim avtom pod njegovim oknom, ko je Petaroš že pisal in se odpravljaj. Saj dovolite, da uporabim vašo brisačo? No, naj bo kakor koli že — zame je to sramota. Sramota za vse izobražence. Vse tisto, kar je načesnal, morebiti celo drži, ampak tako se vseeno ne dela. Še zlasti ne v trenutku, ko smo slednjič le ustvarili ozračje za resnejše znanstveno delo, kar je namen in cilj vsake univerze. On pa z glavo skozi zid kot junec! Če se je že spustil v politiko, potem naj bi tudi deloval politično, se pravi po stvarni oceni položaja. Tako pa so mu seveda morali zavezati jezik. In kaj je napisal, da, saj res, kaj je pravzaprav napisal?«

»Nekaj o žalostni usodi delujočega človeka.«

»Kako? Menda ne mislite s tem kar delujočega človeka nasploh? Brez vsakega imena?«

»Brez imena.«

»To pa še manj razumem. Kakšna slepota delujočega človeka?«

»Dajte, no, dajte, nikar me ne imejte za norca.«

»Pri moji veri, da se mi niti ne sanja o kakšni slepoti.«

»Napisal je pač, da se ljudje nenehoma ženemo za nekakšnimi cilji, ker si pač ne upamo priznati resnice o sebi. Komaj toliko, da med delovanjem pozabimo nase. In seveda, da rezultati tega našega delovanja le ne morejo biti drugačni od tistega, kar bi si radi prikrili: katastrofa, smrt...«

»To torej! Veste kaj, kaj takega lahko napiše samo človek, ki se še nikdar ni pošteno zavzel za katero koli stvar pod soncem in ki ga zaradi tega preganja slaba vest. Tega ne morem uskladiti s Petarošem.«

»Ali pa prav z njim! Samo pogledati je treba nanj še z druge plati. Fant je v tem primeru cinik. Meni ste zvezali roke, meni ne dovolite do besede, a vedite, da tudi vi, ki imate proste roke in moč — da tudi z vašimi prizadevanji ni vse skupaj nič. Svojega temeljnega položaja v svetu ne morete spremeniti.«

»Cinizem. Točno. Zapisati vse to in se umakniti — kaj pa je to drugega kot cinizem! Izskočite vendar iz tega, gospod Žigon, če morete, prekrizajte roke in mirujte! Dajte, izskočite!«

»Saj pravim! Ne samo cinizem — satanizem! Ko že ni mogel postati bog, hoče biti zdaj vsaj satan. Zame je to jasno. To je le drugi obraz iste nadutosti. Vprašam pa vas, kaj smo po vsem tem mi, ki smo ostali tu in se še vedno ženemo? Idiotti?«

»In kaj so študenti, ki jih je potegnil za sabo?«

»Študenti so v tem primeru tepci, seveda. Vendar s tem še ni vsega konec. Kaj pa je s stališča študentov on, Petaroš, vas vprašam?«

»Izdajalec! Nič drugega kot izdajalec! Glejte, glejte, na to nisem niti pomislil, je pa hudičevo točno. Kaj pa se to pravi, navdušiti mlade ljudi za prevratniške ideje, jih zgneti v trop, potem pa jih pustiti na cedilu. Izdajstvo najslabše sorte.«

»Je pa po grenkih skušnjah, ki jih imamo, hkrati tudi čisto naravno. Ne, razumite me prav, ne strinjam se z njim. Moja krščanska duša temu njegovemu početju nikakor ne more pritegniti, ampak s stališča narodne skušnje le vidim v tem nekakšno doslednost. Ta njegov nihilizem je le osebni izraz vsesplošnega razočaranja.«

»Kakšnega razočaranja? Čigavega? Ne, ne, tako enostavno pa to ne gre, vreči na papir nekaj globokoumno skonstruiranih stavkov in se zapreti v brunarico, češ, glejte, človeka ni nikjer več. Kaj pa sem jaz, ki me je prignalo tu sem? Sem ali nisem? In če bi ne bilo mene, ki me je radovednost prignala tu sem, tudi njegovega pisanja ne bi bilo, tega skrpucala...«

»Pa saj ga še niste prebrali. Dajte, pogledajte ga najprej. Kam zdaj tečete?!«

»Napisal bom. Vse tole bom napisal, besedo za besedo. Če je krščansko, pa naj bo krščansko. To ga bo že izbezalo iz tiste njegove brunarice, to ga bo že priklicalo nazaj med nas!«

»Res mislite pisati?«

»In to kar takoj, na vašem stroju! In članek bo šel kar takoj v stavnico, tako da bo že jutri natisnjen, ob Petaroševem članku že polemika z njim — seveda, če nimate nič proti.«

»Kaj naj bi imel proti! S stališča lista se mi zdi to celo privlačno, zanimivo, samo da se nisem imel namena zadrževati. Na kosilo moram, na svoj popoldanski sprehod, če dovolite.«

»Kdo pa vas zadržuje! Pojdite na kosilo in potem še na sprehod, meni pa dovolite, da sedem za vaš pisalni stroj. Papirja je dovolj, kot vidim, pisalni stroj je uporaben, drugega pa ne rabim. Še rajši vidim, če me za nekaj časa pustite samega.«

Tako, da, vi na kosilo in na sprehod, jaz pa k pisanju. Papir je že v stroju, stol je še kar udoben, tastatura pa normalna. Tu je Ž in tu Č, oba s strešico. O, tole te bo pa že prignalo nazaj k meni, Petaroš dragi, s temle te bom pa že izbežal na svetlo, naj napišem to dobessedno ali ne. Saj je dovolj, da vržem na papir le to, kar sva pravkar zmodrovala s starim Žigonom, to in nič več, besedo za besedo, in že boš kar skakal. Samo glej, nekakšna praznina je zazijala, nekakšna belina mi je pobelila možgane, besede pa nikjer nobene. Papir je res tu, belejši od belega, tastatura normalna, samo besede, besede... Ne, čakaj, Žigon, kam te hudič nese, kam te je odnesel! Kako naj se spomnim vsega tega brez tebe, kako naj zagrabim, takole sam, s tem belim papirjem v stroju, s temi razmetanimi

črkami, s tem dimom, ki se mi vije iz pepelnika in od katerega bom vsak hip dobil migreno? Izvetrilo se je, izpraznilo, kot bi mignil. Napisati moram, seveda moram, a kako naj mi steče misel, kako naj se mi razživi domišljija, če ni nikjer nikogar. Potreben mi je vendar človek, zakaj samo tako, iz oči v oči, se začne v možganih nekaj premikati, kresati, krvaveti, drugače pa ni nič — molk, ta prekleti papir in te preklete neučakane črke. O čem sva sploh govorila, nad čem sva se že tako razvnela, da sva mislila, da je ves svet v najinih rokah, ne samo ta nebogljeni Petaroš? Saj imam vendar vse pred očmi, videl sem že nekje...

Knjige, seveda, knjige, človekove najboljše prijateljice! Vse to je že neke popisano, vse to sem tudi že bral. Tudi to pot si lahko pomagam s knjigo, z Blaisom Pascalom ali morebiti s kom mlajšim, s Karlom Jaspersom. Vprašanje je samo, čigave so te potiskane strani, ki mi plešejo pred očmi. Vprašanje je samo, katero od teh knjig naj vzamem v roko in kje naj jo odprem, kako naj se znajdem v tej naglici med tolikimi stranmi, med tolikimi hrbti in imeni. Že nič kolikokrat sem si rekel, da si moram najpotrebnejše misli izpisati ali jih vsaj zaznamovati, da moram iz knjig napraviti priročnike, pa zmerom pozabim ali pa ne utegnem. Sicer pa, kaj trobezljam, na kaj se zanašam! Kaj mi bosta kartoteka in red, kaj klasifikacija, ko sem vendar tu, v Žigonovi kancliji, daleč od svoje knjižnice. Tu so vendar samo kupi nerazrezanih revij in časopisov, med katerimi se najbrž niti Žigon ne znajde, tu je tale papir v stroju, še kolikor toliko udoben stol, tastatura. Zlasti ta prekleti papir, belejši od belega, ki me kar gleda in čaka.

Aha, zdaj pa že imam. To, da, to je tisto, kar mu moram povedati, ta bog in ta satan, ki sta pravzaprav eno. Že kar vidim ga, kako je presečen in prizadet, kako prevrača časopis in zmajuje z glavo, kako šobi ustnice in kako je neučakan, da bi mi čimprej pojasnil nesporazum, ki je nastal med nama. Kar pridi, Petaroš, na prvi avtobus in k meni, samo to, oprosti, ni nikakršen nesporazum, temveč dvojje različnih stališč: jaz sem pač Mihael in ti si Petaroš. Vendar če že ne moreš biti neodvisen in gospodovalen, ti to še ne daje pravice, da bi se odrekel kar vsemu, še manj pa, da bi se potuhnil in skril. S tem samo dokazuješ, da nočeš biti to, kar si, da se nočeš sprijazniti s svojo usodo. Ta tvoj pohlep po moči, ki si se ga tako prestrašil, je čisto nedolžen, ta tvoja nedolžnost pa je najnevarnejše razstrelivo, samo sprijazniti se je treba s to usodo, s tem visenjem, v katerem ne moreš nikdar obviseti, razen seveda čisto na koncu. Tako je to, vidiš, zdaj pa za trenutek oprosti — nekdo namreč trka, če se ne motim, nekdo škreblija po vratih. In odpirati moram jaz, zmerom jaz, zakaj Marta je zunaj sveta, Marta je blagoslovljena in je nihče ne sme motiti, nihče vznemirjati. Jaz, seveda spet jaz, kdo pa naj bi sploh drugi, saj sploh nisem doma, ampak tu, v Žigonovi kancliji.

Petaroš! »Glej no, saj to ste vi, univerzitetni profesor Petaroš, če se ne motim. Kar naprej, kar naprej. Izvolite, tu je umivalnik in tam je brisača, seveda, če bi se radi umili in osvežili. Vendar vam voda sploh ni potrebna — nič niste potni, nič umazani in tudi ogrebli se niste nikjer. Vi ste vedno urejeni, obvladani, skratka gospodar položaja...«

»Videti ste me želeli, ne?«

»Tudi to, seveda, tudi to! Pa ne, da ste kar začutili, da morate k meni, da ste kar zavohali, da sem v uredništvu in da vas čakam? To je vendar čudovito. To spominja na čudež, v zvezi z vami pa je čisto naravno.«

»Na Žigona sem naletel v mestu. Bolj ko si človek želi biti neopazen...«

»In vas je poslal sem! No, vidite, da tudi on ni tako slab človek, kot navadno mislimo o njem. Jaz sem veliko slabši, veliko zahrbtnejši od njega. Pravkar nekaj pišem zoper vas. In okrcal vas bom, pošteno okrcal. Kam pa pridemo, če bi se smel človek, kakršen ste vi, že po prvem zaletavem dejanju kar umakniti.«

»Kar povejte mi, kaj vas tako muči. To, da sem se umaknil, ali to, da sem ubijal?«

»Vi ubijali? No, seveda, človek, ki je moril na lastno pest, nam že ne bo solil pameti — tako je bilo rečeno. Zanesenjaki in morilci so med nami.«

»Kaj torej želite vedeti?«

»Kaj želim vedeti? Ne bi mogel reči, da imam v zvezi z vami kakšno vprašanje, ki bi me prav posebej mučilo. Vesel pa sem, da ste slednjič spet tu.«

»Umaknil sem se, ker sem se moral umakniti. Ne razumite pa me napak. Ne v mojem pisanju ne v mojem umiku ni nikakršnega cinizma. Saj vendar vem, da izskočiti ni mogoče, ne da bi se kar takoj znašel v drugi skrajnosti, kaj šele, da bi zganjal nekakšen satanizem. Tudi jaz sem se vprašal, kaj bi bila v tem primeru vidva z Žigonom, ki sta ostala. Idiota, seveda! In kaj bi bili študenti? Lahkoverni tepci! In jaz sam, kaj bi bil v tem primeru jaz sam? Izdajalec in intrigant. Ne, nič od tega, napisal sem, kar sem napisal, da bi študente opozoril na njihove človeške meje, da bi njihovemu dejanju vtisnil pečat zrelosti, sam pa sem se umaknil.«

»Seveda, tu je vendar oblast, tu je pritisk! Tu so dobro vpeljane metode zastrahovanja!«

»Kakšen pritisk?«

»No, ne samo pritisk — tu je tudi Agata, vaša ženica! Že sam sem dejal staremu Vladimirju, da ni pritiska, ki bi ustrahoval človeka, v kate-rega so uprte oči vsega sveta. Drugo pa je seveda ženska. Njeni modrosti in previdnosti se človek skoraj ne more upirati, čeprav včasih za vsem tem tiči še nekaj povsem drugega. «

»Umaknil sem se, pravim, ker sem se moral umakniti. Mene naj kar blatijo, kolikor hočejo, ne morem pa dovoliti, da bi zaradi mojih grehov propadla tudi stvar sama, da bi z mojim imenom oblatili študente in njihovo gibanje, ki je čisto kot solza.«

»Za študente torej gre! Študenti so tu prvi.«

»Oni, kdo pa!«

»Pa kdo so ti fantje, ki jih sploh ne poznam?«

»Mladi, trezni ljudje so, ki vedo, kaj hočejo.«

»Imena, hudiča, imena mi povejte! Kristus, nenehoma imam opravka z njimi, pa se mi zdijo tako nepomembni, da jih niti dobro ne poslušam.«

»Kaj vam bodo imena?«

»Hudiča, saj moram k njim. Ne morem vendar dovoliti, da bi živeli v prepričanju, da morda tudi jaz mislim o njih tako kot drugi, da jih imam tudi jaz za brezglave koštrune. Ta nesporazum moram preprečiti, in to nemudoma. Je tisti plavolasec, Metod ali kako mu je že ime, tudi med njimi?«

»Zdaj jih pustite pri miru! Hudiča, zakaj sem se pa potem jaz umaknil!«

»Je Metod med njimi ali ni?« Seveda je! Kje pa naj bi bil drugje, ta pretegnjeni, ta bledolični in sanjaški mladenič, ki ga vznemiri že najrahljša sapica.

»Nikamor, slišite! Vzdržati se moramo kakršnega koli vmešavanja, ker lahko samo na ta način ohranimo čistost njihovega gibanja.«

»Zdaj, ko se vse vrti okrog njih? To je vendar nečloveško. Dajva, poberiva se iz te zatohle kanclije, pojdiva vsaj na cesto.«

»Še prej si morava natočiti čistega vina. Slišite, ne odhajajte! Če že mene držijo, potem morate biti vsaj drugi čisti in svobodni. In tudi jaz sam se moram prečistiti, če jim nočem škoditi. Zato sedite, poslušajte! Vsaj pred vami bi rad imel čiste karte.«

»In kdo sem jaz, da bi morali imeti pred mano čiste karte? Čujte, kdo pa sem jaz?«

»Ste morebiti bolni, gospod Mihael? Vse bolj odsotno me gledate.«

»Jaz bolan? Še nikdar se nisem tako dobro počutil, res pa je, da nisem čisto zbran. Drgetam. Mraz me spreletava, ampak obenem mi je tudi toplo, da, po vsem životu. No, saj navsezadnje tudi je srhljivo.«

»Me poslušate ali ne?«

»Seveda vas poslušam. Samo mirujte, ne sprehajajte se več, stojte tik ob meni.«

»Saj ne vem, kje naj začnem. Vse te svinjarije je kriva organizacija.«

»Kakšna organizacija?«

»No, tisto pač, kar je nekoč zraslo iz mojih lastnih idej in namenov, v katerem pa mene samega, takega, kakršen zdajle stojim pred vami, na lepem sploh ni bilo več. Organizacija — nobene ustreznejše besede na najdem. Samo še papirji in ukazi, samo še mehanizem, ki sem ga sam

pognal v tek, v katerem pa jaz sam sploh nisem več štel. In to celo v tako delikatnih primerih, kot so bili ukazi o likvidacijah. Vendar to ni tisto, kar vam hočem povedati. Tisto, kar je bilo pri tem najbolj nenavadnega in grozljivega, je bilo to, da sem te ukaze izpolnjeval, ubijal z lastnimi rokami, kakor o tem govorijo zdaj, in da v tem ni bilo prav nič osebnega, zares mojega. Ne občutka krivde ne sramote ali česa podobnega. Vse se je dogajalo v okviru organizacije in pri njej. In tako sem se začel na vsem lepem spraševati, kdo sem sploh jaz, Petaroš, in ali sploh še sem. Oglasilo se mi je domotožje po sebi samem, če me lahko tako bolje razumete. In vse, česar koli sem se lotil, sem ukrenil nekoliko po svoje, proti predpisom in ukazom. Skratka: otipati sem se hotel, začutiti, priti do osebne krivde, žalosti. Vendar vse zastonj, zakaj v okviru organizacije mi je bilo vse dovoljeno, vse odpuščeno, tako rekoč požegnano. Do sebe nisem in nisem več prišel. In tako sem nazadnje šel in pobil tri kmete kar na lastno pest, tako, med oranjem. Vendar ne, nikar ne mislite, nič, čisto nič se ni zgodilo s tem. Postal sem samo še bolj brezimen in še bolj zavezan. Organizacija mi je tudi to odpustila, odpustila zato, ker je odslej razpolagala z mano po mili volji, in postal sem samo še bolj njen. In spet sem moral izskočiti, se zaleteti. Ste zdaj zadovoljni?»

»Zadovoljen? Čemu? Saj menda še niste končali? Saj menda ne mislite že kar iti?»

»Ste me vsaj razumeli?»

»Kako da ne! Prav zaradi tega ste se zdaj spustili v to nepremišljeno akcijo.«

»Tepec! V kakšno akcijo pa sem se spustil?!«

»Pravzaprav ne, narobe je res. Umaknili ste se, prav zato ste se umaknili, da bi vas študentje ne potegnili v novo organizacijo.« Odkimavate. Niste zadovoljni s to mojo razlago. »No, vsekakor ste ravnali po pameti. So namreč ljudje, ki gredo kljub vsemu naprej in se pred ničemer več ne ustavijo, to pa zato, ker jim občutek krivde vzbuja še močnejšo željo po očiščenju. Tako kar morijo in morijo, saj jih k temu nenehoma podžiga prav krivda. Da, res, poznam tudi take. Ti sploh ne delujejo več zato, ker bi še verjeli v karkoli, ampak ker vidijo odrešitev v delovanju samem.«

»Ne vem, kam merite s tem. Menda ne zahtevate, da bi moral tudi jaz naprej, ne glede na posledice?»

»Jaz zahtevam? Tega pač ne, gospod Petaroš. To sploh niso moje besede. Nekaj takega mi je nekoč pravil stari Vladimir, če se prav spominim.«

»Potem pa najprej povejta, kaj je vaše mišljenje in kaj je mišljenje drugih! Človek božji, tako se vendar ne moreva več pogovarjati o teh kočljivih zadevah.«

»Ali ni to vseeno? Ne razburjajte se po nepotrebnem, ko je vendar vseeno. Mišljenje je mišljenje, moje ali Vladimirjevo. Z obema je treba računati.«

»Ampak jaz se pogovarjam z vami! Vi mi povejte, kaj mislite! Ali naj vse to povem še komu drugemu, napišem, razodenem tako rekoč vsemu svetu in se pred vsemi očistim? Ali sem v tem položaju to dolžan ali ne?»

»Le dajte, povejte, napišite! To bi bilo z vaše strani prav človekoljubno dejanje. Koliko je še ljudi, ki trpijo, kot sem bil trpel jaz.«

»Spet se nisva razumela! Če vse to povem kar sam, izbijem tako proforskemu zboru kot policiji iz rok njihovo poglavitno orožje. Zavežem jim gobec, jaz njim, namesto da bi ga oni meni in študentom.«

»Za študente gre, seveda, za koga drugega pa! Ampak zavezati gobec, izbiti orožje! Kaj pa je človek brez orožja, kaj pa je človek brez besede! Čakajte, to pa ni tako enostavno, to moram še premisliti.«

»Z vami se o teh rečeh ni mogoče pogovarjati, Mihael! Le kateri hudič me je prinesel sem!»

»Kavarniški filozof, kajne? Bo kar držalo. Niste prvi, ki mi to pravi.«

»Jaz se umikam, mene ni več. Svetujem pa tudi vam, da študentom ne hodite blizu.«

»Čakajte, ne hodite še! Že ves čas sem vas nameraval prositi za uslugo, za čisto majhno uslugo. Saj ni nič posebnega, rad pa bi, da bi me opravičili pri vaši sosedu, pri gospe Juliji. Ne opravičil ne zahvalil se ji

nisem, ko sem poizvedoval po vas. In res, gospod Petaroš, res si želim, da bi zdaj to storili vi namesto mene. To je navsezadnje tudi priložnost, da tudi sami navežete stike z njo. Saj to je vendar grozno, da živite pod isto streho drug mimo drugega. Tako ne morete naprej. Zdaj pa le dajte, pojedite! Zdaj vas morebiti pospremim?»

Ne, ni treba, šli boste kar sami. Odlično. Ni seveda lepo, da odhajate s to hudobijo in s tem računom, češ, bodo že študenti obračunali z mojimi sovražniki, ampak jaz vam tega prav nič ne zamerim. Predvsem pa: svoje delo imam, in to neodložljivo. Članek, da, članek, kaj ste pa mislili! In lotiti se ga moram takoj, dokler se mi misli še niso izvetrile in dokler je belina papirja v stroju še znosna, uporabna. Vašega umika iz javnega življenja ni razumeti diabolčno — to je treba povedati — še manj pa tako, kakor ste se o tem sami razpisali. Vse vaše početje je treba razumeti kot dejanje zrelega političnega moža, ki se je umaknil, da bi njegove osebe ne povezovali več s študentskimi nemiri in da bi s tem študentsko gibanje postalo to, kar v resnici je — povsem izvorno družbeno gibanje.

V glavnem to in toliko. To jih bo že opozorilo name, to jih bo že prignalo k meni, tudi njega, Metoda. Saj ni mogoče, da bi ne bil zraven, da bi ne bil prav on eden izmed njihovih voditeljev. Samo on je lahko ta človek, ta fant s prosojnimi, vedno le k sebi ukrivljenimi prsti, s križem namesto okostja, na katerem plahuta obleka starejšega brata kot strašilo v vetru. Ta zadnji sramežljivec, ki še biča svoje telo kot srednjeveški menihi, neusmiljeno in krvavo, ki onanira do onemoglosti, da bi se slednjič do kraja prečistil. On in samo on je tista samotna duša, ki vzdržuje s svetom tolikšno napetost, da bo nekoč iz nje že morala planiti iskra in vžgati zadnji delček mrtve stvari in — bodo mrtveci oživel. Samo tega ne smem napisati, tega ne na papir, ne na papir!

Ivo Svetina:

JULIJA MAJA

spoznala sva se julija
ko sem mislil
da me bodo zaprli

zadišalo je iz tebe
sprva si bila samo vonj
oblečena v trebuh znoja
ki se zlival v moja usta
zavonjal sem mleko
tvojih bradavic
požrl sem te z zavihano kožo
kot mehko kuhano jajce
poplaknil sem te s kamilicami

nisi gumijasta punčka
s piskajočim telesom
roza nogami
in žametnim hribčkom
tako dolgo se spi s teboj
kot da bi bili trije
kot da bi samo k počitku
legel nate

nikdar ne bova imela otroka
sama kri si ko stopim vate
celih šestdeset kil
in to vse samo zame
vse naenkrat
ali pa dvakrat ali desetkrat
vse do poslednje barve najinega sramu
globoko v tebi
naskočim goro belega
presekam žilo rdečega
nastavim svojo žejo
nogi se ločita in zaplešeta kolo plodnosti

polizal sem tvojo žensko sled
ki se plazi od ogledala do postelje
ki se skriva za najinimi hrbti
vrtiva se iščem bežeče boke
julija
ne čutim več obraza
postajaš postelja
počakaj vsaj malo

spregovorila si
odprla si se
ovlažila si se
julija
tvoja drsalka sem
kamen v protoplazmi
konj v žepu

pojedel sem planet živega
popil odtis tvojega spanja
sežgal sem ležišče krvi in dlake
in posilil sfingo v mlečni vreči
koljem te s komolci in koleni

trgam te cefram tvojo kožo
k tebi vate skozi in nazaj

enkrat sem te že vprašal
ali si bila julija
julija na silbi
ločila si se od mene
stisnila si si prsi
dala si mi svoje uho
ko si se posušila
sem otekel in umrl

nisi še mati
čeprav sem cesar
tisočglav in enonog
gledaš me golega julija
saj si vendar moja rjuha

naga julija
bodi naga julija
pridi k meni
da se te bom nadihal
da se te bom nahodil
da bom crknil v tebi
hočeš da sem buldožer
da sem blazina
da sem umivalnik
da sem odtočna cev
najinega otroškega vrtca
s katerim delava peno
in jo komaj požirava

zaprl sem oči julija
in videl samo tisti mehki beli
steklenički tvojega prvega dojenčka
lačen sem
oče in sin
brada in slina
na tvoji dojki
julija
odtočil sem vodo
in napolnil pljuča

julija
zakaj si tiho julija
daj reci kaj
ne bodi spomenik
zgani se
ne bodi samo vreča mesa
pridi julija naga
julija ne skrivaj se
čakam te julija
prosim
julija
vem da si tu
ne bodi samo soba vonja
pridi bliže
prižgi motorje
še malo
julija daj prosim
že vidim tvoja lička
julija daj
julija
saj si vendar moja
julija

julija

Matjaž Kocbek:

CIKLUS O SATANU

beseda

prijel se je popotnik za roko
in si jo položil v drugo
da so se dlani oznojile
in okolica je neprijetno zadišala
prosil je da ga sodijo
v zagovor je podal svoje
žrelo polno krvavega neba
popacanega z ostanki srninega hrbta
celo pleme je zatulilo
v otroškem veselju oponašanja
obmetali so popotnika z glino
postavili so ga na kole
in ko se je umiril
so mu odprli odprtine
gledaje vulkanske izbruhe
si izmišljali gibe
tiščali so se in vreščali
spreminjali usta in oblačila
medtem pa se je popotnik
popolnoma osušil in stvari sprejel
pomirjen lahko bi temu tudi rekli
zadovoljen

trenutek

mi visi v višini očes in ušes
in se razmnožuje kot stenice

iz dobro obveščenih krogov sem
izvedel da je precej nagnjen
h kurbirstvu
ampak iz še bolj obveščenih krogov
sem izvedel da ga to
prav nič ne moti
nekateri trdijo da raste kot
na primer testo
drugi pravijo da je zelene barve
in da ni otipljiv
znanstveniki kričijo da je
doma v švicarskih alpah
in da šport lahko crkne brez njega
urad za filozofe v vatikanu zahteva
da je trenutek velik balon
ki ga lahko predrejo samo oni
in še to samo po dolgotrajnih pripravah
lahko pa rečemo še
trenutek ali dva kot na primer
zobozdravnik ginekolog ali miličnik
toda to ni več na moji poti
poznam samo en trenutek in
basta
pasta
krasta

bebavost
 akurat bebasti so ljudje
 ki mislijo na sonce in opevajo zvezde
 krčijo se zvijajo in vpijejo
 da vse čutijo v telesu
 in med kolesi
 zrak lovijo z ušesi
 in padajo med črve
 melje jih smrt nad urezi
 gramofonskih plošč
 vse se dogaja zraven steklenih priprav
 oznanjujočih prijetno kakanje
 ali kako izubiš paradentozo
 hlastajo nad izbrušenimi predmeti
 v katere padajo možgani zgodaj zjutraj
 ko se pomešajo med prdce in
 ženski znoj v trolejbusu
 mlad zdrav pesnik sem
 zato ker ljubim brižitko ko
 opravlja potrebo
 in ker nisem slinast pes
 ob misli na gnilo kost
 pesnik sem ker spoštujem in opevam
 karbon radirko
 borovo tenis copate
 in ne tekam po velikih luknjah
 polnih dima
 niti preko ciklostilnih strojev

to je kot na dlani
 ki me spominja z vsemi svojimi
 črtami na zazidalni načrt
 šobčevega bajerja
 cca eno uro hoda vzhodno od bleda
 lepa vida obkrožena si z besedami
 polnimi uničenja
 vihar divja čez tvoje gnile zobe
 reva si kadar vstajaš
 in gledaš v omaro
 reva si ob kavi
 reva si ob paloma papirju
 reva si ob svetem krištofu
 reva si ob treh popoldne
 in prepričan sem da po kosilu
 raziskuješ stanovanje in gledaš
 najbolj zanimivo ploščico parketa

za narodov blagor še nekaj nasvetov
 sanjajte o konju s človeškimi udi
 postanite nagi ekshibicionisti
 pobijte vse znance
 in stoprocentno ne smete imeti otrok

ODA O PLEMENU ALI ZAKAJ IMAM MLINČEK NA TLEH

najprej sta pupcala
 potem sta se igrala
 potem je bil on daki
 in je čistil gozdič
 nad breznom polnim

vonja po smrti in znoju
ona je s pomočjo vietkonga
osvajala njegov topič
nato sta se afnala s
sanjami in prividi in
ob podpisu premirja
so srca veselo zatrzala

bog ne daj je rekel dedek
in telebnil po stopnicah
mariborske astorije
amen je rekel stric tobija
in si položil roko na srce
vincencija veselo zakolca
micika se počoha in zatopota

ali se spominjaš da sem
nemirnega sna in da sem
spal z glavo ob tvojih nogah
gledal sem otroke ki se igrajo
po robovih globoke grobnice
videl sem padalce pa gore
so bile pa sonce ni več sijalo
prava afrika sem si govoril
samo kje so zamorci
kje so barve čudna je ta luknja

ampak jezusa sem pa videl
na rožniku si je odsekal nogo
in naročil z visokim glasom
kalamare v kopru

daj ljubica obleci najlonke
in steznik naravnaj zrcalo
in zapri oba vodnjaka
jaz bom mislil na pirjevca
in javorška in oba bova
pametna in potna celo popoldne
častna beseda in to slovenska

bog ne daj je rekel dedek
in telebnil po stopnicah
mariborske astorije
le v kup le v kup
pleme lulokazcev je rekel stric tobija
in si položil roko na srce
vincencija in micika smrčita

ljubica to ti je život
život iz samih cca
nemški okvirji za očala
vse preproge in ves marmor
vse zlato in vse ovce
vse bambusove palice
in električar popravlja
stikala ves dan
potem gre oče ven
nato on in za njim mama
z rokami v žepih
ljubica jaz nisem kemični svinčnik
jaz sem che guevara tik pred
vstopom v zvezo vojščakov

prešeren je naskočil dedek vino
in postajal vedno bolj zajčji
amen je rekel stric tobija
in si položil roko na srce

pojdi ljubica bova pila vodico
izpod kamnov
bova papcala radirke in šmarnico
šla bova med tabornike
in zahajcala ogenjček
grela si bova ritke
od dolgega mostu do stolpov
in kolodvorske preko cankarja
do tanca in ribogojnice

ples kurentov se prepleta
s petelinjim krikom in
kravjo žalostjo
hudiča nočejo mačje krvi
ti pudlički pamet jim meša
sveti sava s svojimi očmi
in trepalnicami polnimi
patine in znamenj
polni moči se pretakajo
trave in kamenje na pol seseklano

ljubica rad bi bil ženska
dal bi se krompirju dal bi
v kinu sloga svojo maternico
preko stola ni važno kaj igra
samo da vržem krmo plemenu lulokazcev

jezušček naredi iz noge kip
kip postavijo kot spomenik
in vsakih toliko in toliko
luninih men noga zaropoče
po koži iz človeških las
postane rdeče zlata
meso se umiri pod sojem žarometov
in premišljuje v prepihu
polnem spomina o dedku
in stricah

bog ne daj je rekel dedek
in telebnil po stopnicah
mariborske astorije
amen je rekel stric tobija
in si položil roko na ud

ni mi žal pijane spovedi
ni res da bi govoril
odpusti satan vseh satanov
uredi si žice ljubica
bova delala red in redne človečke
podari mi vse svoje zavoje
in antikorozivni spray

sapica bila si v mestu na koleh
bila si na železnem stolpu
oplazila si oklesane kamne
spuščala si se nad vodovjem
in okusila si mrak skrit
za zalivom pohištva

destilirala si se nad hrbti
in če ti uspe da se primeš za glavo
bomo imeli ob nedeljah boljše kosilo

bog ne daj je rekel dedek
in telebnil po stopnicah
mariborske astorije
stric tobija pa ga izvleče
in je lulokazec
kralj vsega papirja
in vseh kozarcev vode
stric tobija ne vpije o setvi
in o šumenju gozdov
včasih sicer pogleda v zemljo
in proti nebu
ampak v glavnem je lulokazec
stegni ga tobija čez pet strani
daj jim ga na ramo da ga bodo
nosili vpili in čutili
v vseh svojih praresnicah
ne pusti stric tobija
da te zapakirajo in oddajo na pošto
daj jim po glavi stric tobija
saj si kralj lulokazcev

Branko Gradišnik:

OTO IN HOMUNKULUS

Komedija v dveh dejanjih

Osebe:

OTO
ANASTASIUS
HOTELIR ANGUS
SOBARICA ANA
ALFONZ LAMPE, predstavnik pogrebne
podjetja Lampe in sinovi
BOLNIK ERNEST
EVGEN, sobar
PINTO, vajenec pri pogrebem
podjetju Lampe in sinovi
GOST
DOKTOR
ZNANSTVENICA
GUSTAV, predstavnik podjetja
Harfa
ORGAN DRŽAVNE
VARNOSTI

Na odru je videti dnevno sobo hotelskega apartmaja. Na levi so vrata na verando, od koder lahko gostje občudujejo prelepo okolico majhnega letoviškega mesta z zdraviliškimi objekti, zdravilno kopeljo, jezercem, ki ga obkroža ločje, in železniško postajo. Desno od vrat je pisalna miza, pred njo stoji stol, ki je zajamčeno delo rezbarskega mojstra Henzla, česar pa nestrokovno oko gledalca ne more ugotoviti. Levo zadaj je omara, v katero gostje navadno spravljajo kovčke. Ob omari je zofa, trenutno pokrita s posteljnino, pred njo je mizica s telefonom in vazo, kamor je skrbni hotelir dal celo tri vrtnice, seveda umetne, a to se ne opazi niti iz prve vrste parterja, ob straneh sta dva nizka stola z visokimi naslonjali, ki preprečujeta gostom, da bi si kvarili držo hrbta. V sredi sobe na desni strani je okrogla miza, okoli nje so razpostavljeni trije naslanjači, da se človek kar pogrezne vanje. Na steni zadaj je obešena reprodukcija neznane pomladne pokrajine, verjetno sto in stokrat razmnožena in dobljena na spomladanski tombo-li, ki jo vsako leto prireja zdraviliški odbor za rekreacijo, desno od nje je slika uniformiranega moža, najbrž državnega voditelja, pod njo so vrata, ki vodijo na hodnik, vrata na desni pa držijo verjetno v spalnico.

Na prvi pogled je soba ne le udobna, temveč celo prijetna, čeprav bodejo v oči nasprotja med deli pohištva; a gledalec kmalu vidi, da je vse nekako obledelo, oguljeno in tuje. Videti je, da soba ni taka zaradi tega, ker vanjo že dolgo ni nihče prišel, ali zaradi tega, ker je bila uporabljena prevečkrat; to je neosebna soba, soba, v kateri se ljudje zadržujejo

le malo časa in ji še nihče ni mogel vdihniti svojega življenja, soba z vonjem po nedavnem čiščenju, po vsakoletnem pleskanju, soba, v kateri gost iz kovčka najprej privleče vse svoje stvari, jih razpostavi naokrog in jih, ko soba zaradi tega postane groteskna, pomeče nazaj v omaro in obdrži samo steklenico, ali pa odide na sprehod, med ljudi.

Na zofi leži bolnik z rjuho do brade. Ime mu je Ernest, kar pa nima večje vloge v igri. V sobi sta še dva državljana. Prvi, ki se je v receptorski knjigi predstavil kot Anastasius K., na študijskem potovanju, stoji pred zofo in se ukvarja s telefonom. Drugi, vpisan kot Oto L., stoji med verandnimi vrati in si z zobno ščetko čisti zobe. Na pisalni mizi lahko vidimo pincete, klešče, gobo in druge podobne reči. S krpo je pokrita steklenica za mleko, a ne popolnoma, vidimo lahko njen spodnji del in temnejšo tekočino v njem. V njej plava nerazločen predmet. Te stvari so last gostov, zato niso omenjene v opisu sobe.

Igra se lahko začne.

BOLNIK: Ura je pol desetih. Kje so moje banane?

ANASTASIUS (*nervozno*): Poslušaj, če ne boš tiho ... (naredi gesto)

OTO (*zobno ščetko vrti po rokah, priteče do zofe*): Anastasius, le kako moreš biti tako poreden! Erni, takoj dobiš bananice, pomiri se.

BOLNIK: No, dobro. Jaz umiram, zunaj pa je tako lepo!

OTO: Da, neverjetno. Pomlad prihaja v deželo. Ptički pojejo.

ANASTASIUS (*telefonira*): Halo ... halo ... prosim, da ... Prosim? Ne, ne, hvala, ne bom se včlanil. Oprostitie. (*Odloži slušalko.*)

OTO: No?

ANASTASIUS: Napačna zveza. Društvo za varstvo malih živali.

BOLNIK (*trpko*): Ne namigujte.

ANASTASIUS: Oto, kaj bo, če ne dobiva zveze? Najbolj sovražim te medkrajevne pogo-vore. Se zavedate, da je bil to najin osem-najsti poskus? Osemnajsti! Trinajstkrat napačna zveza, in petkrat ni nihče vzdignil slušalke. Kakšno življenje!

OTO (*gre v spalnico in se vrne brez zobne ščetke*): Potrpeti je treba, dragi Anastasius, potrpeti. (*Iz spalnice*): No, Erni, zdaj bom poklical gospoda hotelirja, da ti bo prinesel bananice. (*Gre na hodnik.*)

ANASTASIUS: Ne, nisem navajen, da me napačno vežejo. Iz dobre družine sem. Trdne družine. Nimam stikov z majhnimi živalmi.

BOLNIK ERNEST: Oh, duši me!

ANASTASIUS: Jasno, ta zrak tu notri ubija.
(*Gre in odpre vrata na verando, ki jih je zaprl Oto.*)

BOLNIK ERNEST: Ali Oto že prihaja?

ANASTASIUS: Briga me!

(*V sobo prideta hotelir in Oto, hotelir z bananami, za njima se zrine še gost.*)

HOTELIR: Dobro jutro. Kako kaj zdravje, gospod Ernest?

BOLNIK ERNEST: Joooj!

HOTELIR: Boste videli, še nekaj dni, pa boste zdravi. Lahko boste z verande občudovali prelepo okolico, temno modro jezerce in venček gora v ozadju. Pozimi se boste prišli drsat, kajnedaj?

BOLNIK ERNEST: Dajte mi banane! (*Hotelir mu jih da.*)

GOST: Ne, povem vam, to je svinjarija. Jaz na mizi za biljard ne bom več spal. Poglejte ga... (*Plane k bolniku Ernestu in ga skuša za noge zvleči na tla.*) Že tri dni se valja po zofi in koliko časa še ne bo hotel umreti! Sadist! Vem, da to dela nalašč!

BOLNIK ERNEST: Joooj, moje banane!

OTO: Gospod!

HOTELIR: Evgen!

GOST: Saj ta sploh ne bo čutil, če spi na tleh, kaj pa jaz, a?

(*V sobo pride sobar Evgen, krepak možak.*)

EVGEN: Aha! (*Stopi h gostu in ga dvakrat useka, potem ga odvede skozi vrata.*)

OTO (*hotelirju*): Ampak, gospod, tako neprijazno pa le ne bi smeli ravnati z gosti.

HOTELIR: Je pač tako na tem svetu, dragi moj.

BOLNIK ERNEST: Prosim, poberite mi banane!

OTO: Seveda, Erni. (*Pobira banane, mu jih lupi in podaja.*) Ali ste jih oprali?

HOTELIR: Kako to mislite?

OTO: Veste, Erni je silno pedanten. (*Ernest medtem ugrizne v pravo banano.*)

BOLNIK ERNEST: Slabo mi je. Te banane so ponarejene.

ANASTASIUS: Prinesite umivalnik. Spet bo bruhal kri in ne maram, da bi mi vse popackal.

HOTELIR: Takoj. (*Odide.*)

OTO: Gospod, saj ni treba. Mu bomo raje postavili nočno posodo.

HOTELIRJEV GLAS: Dobro. Pozneje bo Evgen prišel ponjo. Na svidenje.

OTO: Na svidenje! (*Gre po nočno posodo v spalnico, jo prinese k bolniku.*)

ANASTASIUS: Hitro opravi. Daj mu prst v usta.

OTO: Poglej, poglej, zaspal je. Tako miren je videti, ko zaspi. (*Vzame banane, z Anastazijem jih jesta.*)

ANASTASIUS: Ne bi si smela privoščiti tega.

OTO: Ampak kot globoko čuteča humanista ne moreva ravnati drugače, kot da mu dovoliva, da tukaj umre.

ANASTASIUS: Samo ovira naju. Sicer pa, mrtvi ne govorijo.

OTO: Raje poglejva, kako je z njim (*Stopita k pisalni mizi, odgrneta mlekarско steklenico in Oto začne s pinceto bezati po njeni notranjosti.*)

ANASTASIUS: Kaj menite?

OTO: Silno nestrokovna preparacija. Ts, ts.

ANASTASIUS: Se strinjam. Primate ga za brimlinski del. Rad bi videl, ali je z recepturo vse v redu. (*To tudi delata.*)

OTO: Zdi se mi, da vonj ni več tako čist.

ANASTASIUS: Mar mislite...?

OTO: Bojim se. Saj veste, še kake pol urice, več ne. Tudi hranilna tekočina je že zelo izčrpana. Če bi imela vsaj malo proste roke...

ANASTASIUS: Ha, če! Saj veste, kakšna so navodila.

OTO: No, to je še kar. Če je krepke in odporne narave, lahko živi še tri četrt ure, petdeset minut. Odvisno je od konstrukcije.

ANASTASIUS: Pomembna je seveda tudi volja do življenja.

OTO: Že to je čudež, da je zdržal štiri dni. Prav neverjetno. Škoda, da nisva imela več časa, lahko bi ga pripravila v laboratoriju na simpoziju.

ANASTASIUS: Rajši mi ne govorite o tem. Mislite, da mi je bilo prijetno, ko sem ga nosil pod suknjicem?

OTO: Ne mislim.

ANASTASIUS: Ni mi bilo prijetno! Posebno pa mi ni prijetno sedaj, ko že tri dni čepiva tu.

OTO: Toda hrana je izredno okusna...

ANASTASIUS: Zunaj se pa sprehajajo...

OTO: vsaj za moj želodec. Ne prenesem mastnih jedi.

ANASTASIUS: Sicer so pa sama krhka bitja. Revmatična...

OTO: Ooo, tudi moja mama je bila revmatična...

ANASTASIUS: Moja mama je imela pa kolero.

OTO: ... pa je vseeno imela čut za glasbo.

ANASTASIUS: Kako veste? Tega vendar ni pripovedovala nikomur. To je bila tako rekoč... družinska skrivnost.

OTO: Mislil sem svojo.

ANASTASIUS: Ah? Veste, mi silno ljubimo take majhne skrivnosti. Tako smo recimo na skrivaj pokopali slugo. Res pa je, da je bil silno radoveden.

OTO: Tako? Mi pa smo imeli mahagonijevo omarico. Na njej je stal gramofon. Mama je silno rada poslušala plošče, veste. Ko sem bil še majhen, sem se zavlekel podnjo in poslušal... Pod omarico, mislim.

ANASTASIUS: O? Mi smo imeli sobico iz ebenovine. Črne ebenovine.

OTO: Mi pa smo imeli brokatne zavese s širokimi zlatimi pasovi. Seveda so morali starši zaradi mojega študija precej prodati. Tako recimo čudovit kipec iz slonove kosti, ki je predstavljal Budovo vnebovzetje, in siamsko mačko z modrimi očmi,

ANASTASIUS: Tudi moja mati je ljubila živali. Vsako nedeljo smo se popoldne odpravili v živalski vrt, očka me je prijel za levo, mami pa za desno roko, in ogledovali smo si divje živali. Pozneje je mami umrla in nismo več hodili v živalski vrt.
(*Mučen premolk.*)

OTO: Mi nismo hodili v živalski vrt. Popoldne smo se včasih odpeljali na izlet v naravo. To so bili zelo lepi izleti.

ANASTASIUS: Spominjam se dne, ko sem prvič videl slona. To je zelo velika žival. Seveda sem bil takrat še majhen in danes bi se mi morda ne zdel več tako velik.

OTO: Drugi časi, drugi sloni.
(*Oba sledita z očmi muhi, ki se usede na mizico pred njima — sedita v naslanjačih — Oto jo skuša ujeti, oba spet gledata muho, ki zleti nekam v kot.*)

ANASTASIUS: Zakaj ostane vedno samo najbolj inteligentna muha? Devet sem jih že ulovil, odkar sva prišla sem, samo te ne moreva uloviti.

OTO: Poznal sem še inteligentnejše. Ena vam je znala narediti hudiča in pol.

ANASTASIUS: Pa kdo jim hoče kaj slabega? Ampak one izzivajo in izzivajo, dokler v človeku ne prekipi.

OTO: Ali vam je že mnogokrat prekipelo?

ANASTASIUS: Oh, dragi gospod Oto, kaj bi govoril o tem. Sicer pa, ta naš svet je solzna dolina.

(*Premolk.*)

OTO: *Boste cigareto?*

ANASTASIUS: Hvala, kadim raje svoje. (*Si prižgeta.*) Spet bom poskusil telefonirati.

OTO: Veliko sreče.

(*Anastasijs gre k telefonu.*)

ANASTASIUS: Halo... centrala? Lahko pokličete 58-21-572? Prosim, prosim... 3386. Hvala lepa. Bom, da... Na svidenje. (*Odloži slušalko in gre sedet.*) Operater pravi, da me bo poklical čez četrto ure.

OTO: In kaj bova naredila, če umre?

ANASTASIUS: Kaj pa naju briga ta stari opičjak!

OTO: Popolnoma se strinjam... vendar... meni se je zdelo, da ima gospod Rinde precej mladosten glas. In ne verjamem, da nama bo izplačal še ostanek denarja, če mu prineseva le trupelce.

ANASTASIUS: Kakšno trupelce? In zakaj naj bi gospod Rinde potreboval Ernesta?

OTO: Oh, vi mislite Ernija? Nisva se razumela. Govoril sem o zarodku.

ANASTASIUS: Ah, o zarodku?

(*Zaskrbljeno.*) O zarodku? Res, hudiča, če nama umre, sva ob denar.

OTO: Saj ne gre toliko za denar. Gre za prebujajoče se življenje bodočega člana človeške družbe.

ANASTASIUS: Tudi to, tudi to. Sicer pa ne verjamem, da bi naju gospod Rinde pustil na cedilu.

OTO: Gospod Rinde se zanima za zarodek. Kaj se bo zgodilo z nama, ga prav malo briga.

ANASTASIUS: Ampak saj sva naredila, kolikor sva mogla.

OTO: Lahko bi poskusila še z dodatno glukozo.

ANASTASIUS: Ne verjamem, da bo kaj pomagalo.

OTO: Res je, glukosa brez proteinske osnove kaj malo pomaga, a to je vsekakor boljše kot nič.

ANASTASIUS: Morda pa že ima proteinsko osnovo?

(*Oto ga začudeno pogleda.*)

OTO: Dvomim, saj to bi bil prvi primerek na svetu, ki bi jo imel. (*Se zasmije.*)

ANASTASIUS: Dobra šala, kajne? Lani na kongresu zarodkoslovcev je bila zelo priljubljena. (*Se zasmije.*)

OTO: Pa tudi jaz se spominjam neke dobre šale, ko gresta dva po cesti: prvi je bil impotenten, drugemu pa je padel embrio na glavo.

ANASTASIUS: Čudna šala!

OTO: Res? Zdaj pa se zresniva.

ANASTASIUS: Saj veste, vici so pač taki, ali so vam všeč ali vam pa niso.

OTO: Seveda. Greva veselo na delo.

ANASTASIUS: Kaj pa morava narediti?

OTO: I no... endematocetozni preizkus. Videti morava, ali se nama izplača dati glukozo.

ANASTASIUS: Tak tako!

OTO: Bodite tako ljubeznivi pa mi podajte stekleničko!

ANASTASIUS (*gleda po stekleničkah na mizi*): Theth. Gospod Oto, mar znate brati nemške besede?

OTO: Prosim?

ANASTASIUS: Če znate brati nemške besede... mislim črke.

OTO: Seveda. Povem vam, Goethe je sicer velik pesnik in prvi nemški stilist, a če primerjate njegovo Nezakonsko mater s pesmijo našega genija, vidite, da je naša pesem vsaj stokrat boljša kot Goethejeva.

ANASTASIUS: A tako?

OTO: Da. V tem je Goethe podoben Levu Nikolajeviču Tolstoj, ki je sicer velika ruska duša, a včasih tudi velik čudak in bedak. Ali pa Wieland. V njegovem romanu vzame brat svojo lastno sestro za ženo!

ANASTASIUS: Grozno!

OTO: Sicer pa ne berem več dosti. Služba mi ne dovoli. Ali bi mi podali endematocetozo?

ANASTASIUS (*brska*): Tukaj imam nekaj. Ampak nisem čisto prepričan, da je prava. Mi smo se na univerzi učili samo latinskega jezika.

OTO: Ja, kakšna univerza pa je bila to?

ANASTASIUS: Klasična.

OTO: A tako. (*Gleda.*) No, bom pa sam pogledal. (*Užaljeno.*) Saj je tu, in etiketo ima v latinščini.

ANASTASIUS: Kaj res? Jooo, kako sem zmešan.

OTO: Saj vas razumem. Premalo kondicije imate. Tista žival ponoči, s katero ste imeli opraviti, vas je čisto uničila.

ANASTASIUS: Ja, to je pa res. Saj skoraj nisem zatisnil očesa. Vražja mrcina vam je to.

OTO (*se umiri*): No, podajte mi kapalko.

ANASTASIUS (*vzradoščen*): Seveda, izvolite. (*Mu jo poda.*)

OTO: Hvala. (*S kapalko šari po steklenici.*)

Neverjetno, kako slabe kapalke delajo danes. Nekoč so bili drugačni časi, da.

ANASTASIUS: Da, spominjam se, kako je bilo, ko sem bil še majhen. Bilo je lepo.

OTO: Hmmm. Kje je pa danes... sobarica?

ANASTASIUS: Sobarica? Ne vem. Bil bi že čas, da bi prišla pospraviti. Sploh pa je danes v temle hotelu tako velik promet, da ne vem, kako se bo vse skupaj končalo.

OTO: Navadno ni zamujala.

ANASTASIUS: Kdo?

OTO: Sobarica vendar. Mar to ni jasno?

ANASTASIUS: Ah, seveda. Pozabil sem, da sva se pogovarjala o njej. Da, navadno ni zamujala.

OTO: Čudno!

ANASTASIUS: Čudno? Danes navadno vse zamujajo. Spominjam se, kako sem se nekoč...

OTO: Oprostite, dragi Anastasius, ampak trenutno sem zaposlen in me to ne zanima.

ANASTASIUS: Dobro, povem vam pozneje. Iz srca se boste nasmejali.

OTO: Prinesel bom stekleničko z glukozo. (*Iz spalnice prinese stekleničko, prelije njeno vsebino s kapalko v mlekarso steklenico.*) Tako. (*Pokrije steklenico s krpo.*)

ANASTASIUS: Pa bo pomagalo?

OTO (*zadovoljno*): Saj vidite.

ANASTASIUS: No, za zdaj bi bilo urejeno. Gospod Rinde pa je sam kriv, da ga ne moreva priklicati.

OTO: Globoko prepaden in užaloščen sem nad lahkomiselnim ravnanjem tega človeka, ki naju je pustil sama s tem ubogim zarodkom, tako da brez prepotrebne laboratorija resnično ne moreva storiti prav nič, da bi preprečila kruti usodi, da ne upihne tega plamenčka, da ne prelomi te drobne bilke. Resnično, nekaj morava storiti. (*Premolk.*) Popoldne prireja zdravniška pihalna godba koncert. Ob treh. V centralnem parku. Mogoče bom šel poslušat. Nedeljski koncert, saj veste. Slišal sem, da so božanski.

ANASTASIUS: Da, neverjetno, kako vse napreduje.

OTO: Koliko je ura?

ANASTASIUS: Tri četr. Dvajset minut do.

OTO: Dvajset minuto do...?

ANASTASIUS: Do desetih.

OTO: Natanko dvajset minut pravzaprav.

OTO: Do desetih?

ANASTASIUS: Da. Kdaj sem telefoniral?

OTO: Pred kratkim.

ANASTASIUS: Aha. Da, nekaj takega mora biti.

OTO: Neverjetno, enaindvajset minut do desetih, zunaj pa je tako lepo.

ANASTASIUS: In kakšna je bila zima! Preveč snega je bilo. In sneg je videti tako dekadenten, ko pada. Nekaj bolezenskega je v tem. Padajoča belina. In v noge zebe.

OTO: Da, prav zahrbtno.

ANASTASIUS: Moji starši so bili sicer čudoviti, a vseeno so mi vedno kupovali škornje. Polvisoke, podložene z zajčjim krznom. Jaz pa sem si želel škornje — galoše. Veste, kaj to pomeni? Veste, kaj je to? To so škornji iz gume, segajo čez gležnje, velikanski, vanje lahko stopi človek s copatami, tistimi medvedkastimi, visokimi, ki se zapenjajo. Nekoč sem si jih za en večer sposodil od svojega prijatelja in bili so mi tako všeč, da mu jih štirinajst dni nisem vrnil. Kako mu je bilo že ime? Bila sva dobra prijatelja... trenutek, da pogledam v koledarček. (*Izvele koledarček in gleda vanj.*) Galoše... galoše... aha, seveda, Maks. Prijazen fant. Nisva več prijatelja. Takrat se je prehladil, si nakopal pljučnico in umrl. (*Premolk.*)

OTO: Je bil lep pogreb?

ANASTASIUS: Ne vem. Nisem šel tja. Pogreb na načelno ne prenesem. Sploh ne razumem, zakaj ljudi pokopavajo. Saj je edino, česar si po mojem še želijo, čist zrak. Poleg tega je bilo mrzlo. Saj razumete, bila je zima.

OTO: Razumem, razumem, kako da ne. Spominjam se dneva, ko smo pokopali mojo mamo. Takrat je bilo poletje.

ANASTASIUS: Ko zlati listi že zore... Vem, poznam ta letni čas. (*Trkanje.*)

OTO: Naprej, prosim.

(*Vstopi sobarica Ana s čajem in obloženi mi kruhki.*)

ANA: Dobro jutro. Ali mogoče motim? (*Se nasmeje.*)

OTO: Nenene, nikakor. Ste nama prinesli zajtrk?

ANA: Seveda, zajtrk, seveda. (*Se spet nasmeje.*)

ANASTASIUS: Ampak Ana!

ANA (*se poskuša zresniti*): Oh, gospod Anastasius, saj poskušam, pa ne morem. Preprosto ne morem. Ko je pa tako...

OTO: Ampak dragi Anastasius, nikar tako gospodovalno! Gospodična ima pač razvit čut za smešno.

ANASTASIUS: To ni prav nič smešno.

ANA (*jokavo*): Pa saj se krotim.

OTO: Saj bo še vse dobro, gospodična.

ANASTASIUS: Ali bi nama hoteli dati zajtrk?

ANA: Seveda, oprostite. (*Postavi pladenj na mizico.*) Čisto sem pozabila, ko je pa vse tako vznemirljivo, in...

ANASTASIUS: Baba, tiho!

OTO: Anastasius!

ANASTASIUS: Oprostite, malo me je zaneslo.

ANA: Saj grem, saj grem.

OTO: Nene, nene, sploh ne, tega nisem mislil tako. Ostanite, gospodična, najdite si pro-

storček in se usedite. Ampak vi, gospod, vaše vedenje pa presega vse meje! Če bi bilo to moje stanovanje, bi vam pokazal vrata, tako pa vas lahko samo z globokim prezir-rom in srdom zaničujem.

ANA: Ne, ne, gospod Oto! ... Gospod Anastasius! Gospod Oto, saj sem jaz kriva. Res! Vse je moja krivda. Oprostite!

OTO: Nič oprostite!

ANASTASIUS: Ampak, gospod Oto, saj sploh ne veste, za kaj gre.

ANA: Oh! (*Histerično zbeži.*)

ANASTASIUS: Gospod!

OTO: Svinja ste, da veste!

ANASTASIUS: Kako morete!

OTO: Oprostite, nisem mislil dobesedno.

ANASTASIUS: Mar ne bi bilo bolje, če bi mi pustila, da vam razložim, za kaj pri vsem tem sploh gre.

OTO: Seveda. Menda sem se res malo nepremišljeno vedel.

ANASTASIUS: Ste pripravljeni poslušati moje razloge za tako vedenje?

OTO: Seveda, prosim.

ANASTASIUS: Torej, zadevica je precej delikatna.

OTO: In? (*Začne zajtrkovati.*)

ANASTASIUS: Pač. Odlični opečeni kruhki.

OTO: Jedel sem že boljše. Nadaljujte. Dober tek.

ANASTASIUS: Dober tek. Torej, v nekem smislu sem morebiti res jaz kriv. Vidite, v najboljših letih sem. Prav neverjetno, glede na to, da kot znanstvenik tako utrudljivo delam.

OTO: Preidite k stvari!

ANASTASIUS: Nikakor nisem kriv, da se mlada dama tako prismuknjeno — oprostite, s tem je nikakor ne mislim žaliti, ampak zdi se mi, da je izraz prismuknjeno še najbolj primeren in najbližji vedenju gospodične — torej, prismuknjeno, kot sem že omenil, da se tako vede, gospodična Ana, mislim. Je pa res, da sem v neki meri pripomogel k temu. Se spominjate, kako sem včeraj skočil po ilustrirani mesečnik?

OTO: Seveda se spominjam. Pustili ste me samega!

ANASTASIUS: No, preden sem prišel do recepcije, sem šel po hodniku.

OTO: Spominjam se tega hodnika, da.

ANASTASIUS: No, in tamle sem srečal sobarico. To je bolj ali manj vse.

OTO: Kako? Kako vse?

ANASTASIUS: Tako je pač to. Saj veste, še najboljši človek si ne more kaj, da ne bi uščipnil tako prikupne služabnice.

OTO: Ne imenujte je, svetnice, s tem oskrnjenim jezikom!

ANASTASIUS: Oprostite, nisem vedel, da kaj čutite do nje.

OTO: Vseeno, ali čutim ali ne čutim, to zdaj ni vprašanje. Noben dobro vzgojen človek se ne bi smel tako izražati. Ne! Ne govorim več z vami! (*Mu obrne hrbet.*)

(*Molk; Anastasius s prsti bobna po naslonu naslanjača.*)

ANASTASIUS: Gospod Oto!

(*Premolk.*)

ANASTASIUS: Gospod Oto! Oprostite, da sem se tako grobo izrazil. Žal mi je, ker sem prizadel globine vaše duše. Obljubljam vam, da se kaj takega ne bo več zgodilo. Ne bi pa prenesel vašega prezira. (*Premolk*) Če se bo res vse tako žalostno končalo, bom skočil z verande.

OTO (*se sunkovito obrne*): Kar dajte, zbežite. Pa še služabnico vzemite s seboj, ha.

ANASTASIUS: Oprostite.

OTO: Saj sva tako samo v prvem nadstropju.

ANASTASIUS: Mar ne bi mogla pozabiti na ta nesrečni pripetljajček?

OTO: No prav, pozabil bom na to, ker sem dober kristjan.

ANASTASIUS: Hvala. Navsezadnje morava misliti tudi na najino nalogo. Podajva si roke. (*Si stisneta roke, a Oto govori še nekaj časa s težavo.*)

(*Premolk.*)

ANASTASIUS: Joj!

OTO: Kaj pa je?

ANASTASIUS: Spet ta muha. Res bi jih bilo treba iztrebiti. Še med spanjem ne dajo miru.

OTO: Zelo neuvidevne so.

ANASTASIUS: Da, celo v toaleto, edino ustanovo, kamor ni prodrla vera, država ali družba, še v toaleto prihajajo. Pridem tja noter in se udobno namestim, pa nenadoma pribrenči.

OTO: Moram priznati, da imate v tem pogledu prav, čeprav nisem eden tistih, ki uživajo ob potrebi.

ANASTASIUS: Verjetno ste napačno poučeni. Tu ne gre za naslado. Tu gre bolj za ... no, ne vem, kako naj rečem ... lahko se sprostim ... delam, kar hočem. Ko sem bil majhen, nisem imel miru. Imel sem brata in kadar sem se predolgo mudil tam notri, je prišel in razbijal po vratih.

OTO: Poznam to. Jaz sem imel sestro. Silno rad berem na stranišču. Doma imam tam pravo knjižnico, knjižne police sem si dal narediti po zelo ugodni ceni pri nekem prijatelju iz otroških let. Ko sem bil še majhen, sem se zasedel pri branju kake zanimive knjige in prišla je sestra ter mi začela razbijati po vratih.

ANASTASIUS: Torej ste si uredili knjižnico? Kako zanimivo!

OTO: Da, prav prikupna knjižnica je. S štirimi policami, veste. Na zgornji imam stripe, na drugi zabavno literaturo, na tretji časopise in na zadnji enciklopedijo za svojo teto.

ANASTASIUS: Enciklopedijo? Nisem vedel, da imate teto.

OTO: Imam.

ANASTASIUS: Tako? Še veliko vam moram povedati o svoji družini.

OTO: Tudi jaz vam.

(*Nekdo potrka na vrata.*)

ANASTASIUS: Le kdo bi to bil?
OTO: Ne vem. (*Glasneje*) Naprej.
(*V sobo vstopita hotelir in zdravnik s torbo, da ga je lahko spoznati.*)
VSI RAZEN BOLNIKA: Dober dan! (*In podobno.*)
HOTELIR: No, pa smo spet kompletni.
DOKTOR: Kje je ubožček?
OTO: Spi.
DOKTOR: Aha. (*Stopi k Ernestu in ga požgečka pod brado.*) No, mali moj, kako se počutite?
BOLNIK: Joooj!
DOKTOR: Tako hudo pa spet ni. No, pogledjmo.
(*Mu gleda v usta.*)
BOLNIK: Ste mi prinesli banane?
HOTELIR: Saj še ni dvanajst.
ANASTASIUS: Gospod hotelir, oprostite, da motim. Ali bi mi lahko prinesli kozarček žganja? Prileglo bi se mi.
HOTELIR: Nimamo, na žalost. Imamo pa odlični konjak, ta se vam bo prilegel.
ANASTASIUS: Še bolje.
BOLNIK: Koliko časa še, povejte mi odkrito!
DOKTOR: Vse bo še dobro, brez skrbi. Recite a.
BOLNIK: Joooj!
HOTELIR: Kar dol stopim, precej vam prinese.
DOKTOR: No, aaaa (*Mu z žličko dreza po gol-tancu.*)
ANASTASIUS: Prosim. (*Hotelir odide.*)
OTO: Pazite, delajte nežno, lahko bi ga bolelo.
BOLNIK: Aaa.
ANASTASIUS: Pa zakaj ga ne spravite v zdravilišče?
OTO: Anastasius!
BOLNIK: Aaaa!
DOKTOR: Ne moremo. Zdravilišče je za revmatične, on pa ima raka na pljučih.
ANASTASIUS: Aha.
BOLNIK (*čepprav ga je doktor že nehal pregledovati*): Aaaa! (*V sobo pride hotelir s konjakom.*)
HOTELIR: Tako. No, gospod doktor, kako kaže?
ANASTASIUS: Hvala. (*Spije.*)
BOLNIK: Aaaa!
DOKTOR: Prav odlično. Ni razloga za razburjenje. Slišite, gospod, v treh dneh boste zdravi kot dren.
BOLNIK: Aaaa!
DOKTOR: Samo z napornimi rečmi se ne smete ukvarjati.
ANASTASIUS: Kako krepčilen je tale vaš konjak!
HOTELIR: Kajneda?
OTO: Gospod doktor, povejte mi resnico!
DOKTOR: Upajmo, upajmo, samo to vam lahko rečem.
OTO: Oooo.
BOLNIK: Aaaa!
OTO: Pa tako se mi je priljubil v teh treh dneh, odkar so ga pripeljali sem.
DOKTOR: Res, to je žalostno. Sicer pa bodo vsaj ena usta manj pri hiši.
HOTELIR: No, ne bom vas več motil. Gospod doktor, pojdiva. Na svidenje! (*Se poslovita.*)

BOLNIK: Aaaa!
ANASTASIUS: Če ne nehaš, ti zatlačim robec v usta!
OTO: Ne, ne, lahko bi ga prizadelo.
BOLNIK: Tako žalosten sem. Dobro vem, da sta mi pojedla banane.
ANASTASIUS: Spat!
OTO: Saj ti bova kupila nove, Erni.
BOLNIK: Ekvadorskih ne maram. Preveč nitk imajo. (*Se obrne k steni.*)
(*Vrata se odprejo in vstopi predstavnik pogrebne podjetja Lampe in sinovi.*)
P. p. p. L. in s.: Dober dan. Oprostite, da motim, a moral sem vdreti, ker me že grdo gledajo v mestecu. Pravijo, da jim kvarim posel. Barabe, vse bi hoteli zase. Pa sem jih potegnil. Tisti neumni Gustav od Harfe sedi spodaj in me sploh ni videl, hehehe.
OTO: Oprostite, kaj želite?
ANASTASIUS: Tega ne prenesem. Prevelik promet je tukaj.
P. p. p. L. in s.: Predstavnik pogrebne podjetja Lampe in sinovi. Osebn. Alfonz Lampe.
ANASTASIUS: O, me veseli.
P. p. p. L. in s.: Pinto! Pridi noter. (*V sobo pride Pinto s krsto na hrbtu.*)
PINTO (*odloži krsto*): Prekleta težka je tale truga.
ANASTASIUS: Rajši zapri vrata.
PINTO: Takih reči nisem dolžan delati.
BOLNIK: Aaaa!
ALFONZ LAMPE: Oprostite, Pinto je zadnje čase precej neubogljiv. Pinto, postavi krsto na tla poleg gospoda. (*Pokaže na bolnika Ernesta, Pinto se skloni, Alfonz Lampe privleče iz suknjiča bič in oplazi Pinto po hrbtu.*)
PINTO: Nekega dne se bom uprl!
ALFONZ LAMPE: Tega ni v pogodbi. Ven.
PINTO (*pri vratih*): Še se bova srečala. (*Izgine.*)
ALFONZ LAMPE (*spravlja bič*): Ga bom že še naučil. Zaljubljen je, veste.
ANASTASIUS: Lepa krsta.
ALFONZ LAMPE: Hrastovina. (*Trka po krsti.*) Polavtomatična. Sicer pa bom vse razložil gospodu. (*Bolniku*) Gospod, pogledjte si tole trugico. Prelepa krsta, uvožena. Pokrov se odpira s pritiskom na gumb.
ANASTASIUS: Lahko pogledam?
ALFONZ LAMPE: Prej je treba še napolniti akumulatorje.
OTO: Torej je stvar na električni pogon?
ALFONZ LAMPE: Akumulator se izprazni šele po dvajsetih letih, če ga seveda ne uporabljajo čez mero. Tule je garancijski list.
Drugič: Robovi so oblepljeni s termobandom. Zajamčena temperatura nad petnajst stopinj Celzija.
OTO: Čudovito!
BOLNIK: Joooj!
ALFONZ LAMPE: Stene so znotraj obložene s svincem proti črvom in atomskim eksplozijam. Pod je pokrit z blazinami jogi. Z upravljanjem od znotraj se odpre zasilni izhod, za

vsak primer. Notri je tudi ročka s čudovito mešanico osvežujočih pijač.

BOLNIK: Kaj pa banane?

ALFONZ LAMPE: Posebne želje se napišejo na tale formularček (*išče*)... no, kje pa je? Videti je, da sem ga pozabil pri gospodu v sobi številka tri. Sicer pa je to precej blizu, šel bom ponj. No kaj pravite na vse to?

OTO: Res dobro poskrbljeno.

ANASTASIUS: Znanost, znanost.

BOLNIK: Spal bom. (*Se obrne.*)

ALFONZ LAMPE: No, na svidenje. Krsto pustim pa kar tukaj, morda bo gospod pozneje hotel preizkusiti njene ugodnosti. Na svidenje. (*Odide.*)

OTO: Na svidenje.

ANASTASIUS: Pridite kaj pogledat naokoli.

OTO: Prijazen možakar, kajne?

ANASTASIUS: Vendar je vse preveč ljudi, ki prihajajo sem noter. Že tako sem živčne narave.

OTO: Ne smete vsega gledati tako črno. Res je, da je ta soba nenavadno živahna, to moti tudi mene, toda potrpite.

ANASTASIUS: Dobro, dobro. A povem vam, dolgo tega ne bom trpel.

OTO: Anastasius, pogledjte, poznam vas šele pet dni. Pa vendar sem se tako navezal... morda je to malo nerodno rečeno... dobil sem stik z vami, kot še z nikomer prej. In vem, da skrivate za robatim govorom blago dušo...

ANASTASIUS: Blago dušo, blago dušo. Ha! Kako naj bi jo imel, ko pa so me vedno mučili? Kaj veste vi o moji materi, tej izmozgani stari kravi, ki me je tisočkrat in tisočkrat pahnila na rob blaznosti? Ta... od obeh strani udarjena prasica!

OTO: Ampak Anastasius!

ANASTASIUS: Ob nedeljah so me gnali v živalski vrt! Živalski vrt! Mar se ne zavedate, kakšna groza, kakšen višek trpljenja je za mladega človeka hoditi v živalski vrt? Vse tiste ogabne divje živali, vsa tista neurejenost, džungla! Prisilili so me, da sem se smejal opicam, ki so skakale po oguljenem drevju in se spakovale. Odurno! Saj sem hotel samo mir in... samoto.

In potem tale opičjak tukaj! (*Kaže na Ernesta.*) Kamor pridem, me kaj spomni na mojo nesrečno mladost. Oh!

OTO: Ste se zato upirali temu, da bi ga sprejela v sobo?

ANASTASIUS: Ali pa... dvorišče! Moral sem hoditi na dvorišče, na čist zrak. In... tam so bili drugi otroci in tekali so naokrog in vreščali. Kadar sem si naredil stavbo iz mivke, lepo štirioglato hišo, je prišel kak fantalin in mi jo zbrcal. Toda to ni niti tisočeri del! Kaj vse sem moral pretrpeti! Nikjer nisem našel mirnega kotička. Ne, moji starši so me grdo pahnili v življenje! (*Se usede na krsto.*)

OTO: Anastasius... zelo težko mi je. Razumem vas. Vem, kako vam je pri duši. Ampak poskusite se obvladati. Pogledjte mene...

ANASTASIUS: Vas? Ha... oprostite, ampak vi ste vendar srečen človek... predsednik državnega združenja zarodkoslovcev. Vam je lahko, srečni ste...

OTO: Prosim vas, ne pretiravajte.

ANASTASIUS: Oprostite, videti je, da me je zaneslo. Ampak saj ne morete vedeti, kakšne so razmere v moji domovini. Ko sem prišel na simpozij, sem videl to veliko razliko. Pri nas je težko. Država nas ne podpira.

OTO: Verjamem vam in sočustvujem z vami. A vsaj te dni, ko sva skupaj, poskušajte pozabiti na vse težave.

ANASTASIUS: Hvala vam. (*Nekdo potrka, vrata se odpro in vstopi Alfonz Lampe.*)

ALFONZ LAMPE: Pa sem tukaj.

OTO: Bolnik zdaj spi. Ali ne bi mogli priti kasneje?

ALFONZ LAMPE: Kasneje?

OTO: Da, ne bi hotel, da se vznemiri.

ANASTASIUS: In ko spi, da mir.

ALFONZ LAMPE: To je precej tvegano početje. Že marsikateri posel se mi je na tak način izmuznil iz rok. Harfa je namreč mestno podjetje in brez podpisa še upati ne morem na zaslužek.

ANASTASIUS: Mi vsi se trudimo za vsakdanji kruh.

ALFONZ LAMPE: Gospod, veliko družino imam. Samo en podpis in vse bo urejeno.

OTO: Kaj bi bilo, če bi prišli čez pol ure?

ALFONZ LAMPE: Morda bo že prepozno. Kolikor vem, ima gospod raka. (*Trkanje, vstopi Evgen.*)

EVGEN: Kje je kahla?

OTO: Prosim?

EVGEN: Šef je rekel, naj grem gor po kahlo.

OTO: Tukaj. (*Mu da nočno posodo.*)

EVGEN: Hvala. (*Odide.*)

ANASTASIUS: Zdaj mi je pa že zadosti. Ven!

ALFONZ LAMPE: Samo podpis.

OTO: Gospóda moja!

ANASTASIUS: Ne, tega ne prenesem več!

ALFONZ LAMPE: Podpis potrebujem.

OTO: Gospod, vrnite se čez dvajset minut. V tako kratkem času Erni pač ne bo umrl.

ANASTASIUS: Res je. Vsaj na banane ob dvajsetih bo počakal.

ALFONZ LAMPE: Dobro, a samo dvajset minut.

OTO: In vzemite za ta čas krsto s seboj. Erni bi lahko kaj zasumil.

ALFONZ LAMPE: Same težave mi delate, gospod. No ja, je pač tak poklic. Pinto! (*V sobo pride Pinto.*)

PINTO: Kaj je?

ALFONZ LAMPE: Vzemi krsto. Greva.

PINTO: A lahko nesem najprej blazine in potem orodje?

ALFONZ LAMPE: Čas je denar. Hitro morava h gospodu na številko tri. (*Pinto si naloži krsto na rame, odhajata.*)

PINTO: Obstoje razredov je vezan samo na določene zgodovinske razvojne faze družbe.

ALFONZ LAMPE: Če se ne zmigaš, ti bom prikrbel pogreb tretjega razreda. (*Oto zapre vrata za njima.*)

ANASTASIUS: Pravi pekel.

OTO: Meni je pa kar vseč. Vedno sem mislil, da na podeželju vlada mrtvilo, tukaj pa je ravno narobe. (*Trkanje, vstopi hotelir z nočno posodo.*)

HOTELIR: Dober dan. Oprostite, da vas motim, a Evgen je napačno razumel. Upam, da mu tega nista zamerila. (*Vrti nočno posodo v rokah.*)

OTO: Ah, ne, seveda ne. Kar meni jo dajte. (*Jo nese v spalnico in se vrne.*)

ANASTASIUS: Gospod, rad bi vas vprašal, kako je ime tistemu konjaku.

HOTELIR: Seveda, kar vprašajte.

ANASTASIUS: Kako je ime tistemu konjaku?

HOTELIR: Sturm und Drang. Nemški je, veste.

ANASTASIUS: Neverjetno, koliko tujk uporabljajo ti Nemci! Posebno nemških.

HOTELIR: Kajne, opazil sem že. Pa ne enkrat, večkrat.

OTO: Zaprl bi vrata, če vas ne bo motilo. Ta spomladanski zrak ubija.

ANASTASIUS: Kar, kar. (*Oto zapre vrata na verando.*)

ANASTASIUS: Resnično, odličen je. Rad bi, da mi ga pred kosilom pošljete gor. Kot aperitiv.

HOTELIR: Razumem. No, ne bom vas več motil. Na svidenje. (*Odide.*)

OTO, ANASTASIUS: Na svidenje.

OTO: Cigareto?

ANASTASIUS: Hvala, rajši kadim svoje. (*Si prižgeta, premolk.*)

Zdaj bi moral pa že poklicati.

OTO: Težko je dobiti zvezo z mestom.

ANASTASIUS: Res je. Sploh... te medkrajevne zveze. Ta telefon... Pomislite, zadnjič grem po cesti, srečam znanca in po kratkem uvodu mi reče — »Imaš mogoče kovanec, potrebujem za telefon?« — Seveda sem mu ga dal. Čez dva dni sem ga spet srečal in spet me je prosil. Pa sem rekel — A — a, a-a, jaz že ne bom podpiral tvoje lenobe!... Ne, ne, kam pa pridemo?

OTO: No, to ni bilo ravno lepo.

ANASTASIUS: Lepo? Jaz sem si denar za telefon vedno sam prislužil. S temile rokami. Kako pa bi se končalo, če bi moral vsakemu dajati za telefon? Gotovo poznam vsaj tristo ljudi, če poklicnih beračev ne upoštevam. Ha...

OTO: Dobrota je sirota. (*Premolk.*)

ANASTASIUS: Kaj ko bi odprla vrata na verando? Tale zrak, napolnjen z vonjem po astahalni raztopini, je dušeč.

OTO (*stopi k vratom in jih odpre*): Lep dan je zunaj.

ANASTASIUS: Kaj mislite, kaj zdaj čuti?

OTO: Kdo?

ANASTASIUS: Osebek.

OTO: Sploh ne verjamem v možnost mišljenja med embrionalnim razvojem. Bral sem sicer nekaj esejev in znanstvenih študij, ki so to dokazovale, a ne dokazale.

ANASTASIUS: Strinjam se z vami. Sam sem bil tudi tak, pa se ne spominjam ničesar pomembnejšega. Seveda je od takrat minilo že lepo število let in spomin marsikoga pušti na cedilu.

OTO: Verjamem, verjetno pa je moralo biti prijetno v toplem živem mesu.

ANASTASIUS: Najlepši del življenja. Najbrž.

OTO: Skrbi me zanj. Ta gospod Rinde se še zaveda ne, kaj povzroča s svojo malomarnostjo.

ANASTASIUS: V okviru možnosti sva naredila prav vse.

OTO: To je red, a v teh dneh, odkar skrbiva zanj, sem ga vzljubil. Resčno hudo bi mi bilo, če bi umrl.

ANASTASIUS: Najbolj se bojim tega, da bo začel razpadati. Če bi ljudje zavohali...

OTO: Kaj bova pravzaprav naredila, če naju gospod Rinde ne pokliče?

ANASTASIUS: Ne verjamem, da bi se kaj takega moglo zgoditi. Saj mora vedeti, da na hitrico preparirani osebek ne more živeti več kot štiri dni. V pogovoru z njim sem videl, da ima vsaj to temeljno znanje. Že tako je dvomljivo, ali bo mogoče osebek razvijati v laboratoriju. Mogoče je celo, da bo latentno stanje vplivalo na njegov duševni razvoj.

OTO: Ne morem se strinjati v tej točki. Vsekakor vam je znano, da so možganske krivulje pri osebkju le predisponirane in se ne morejo poškodovati. Samo tega se bojim, da nama umre.

ANASTASIUS: Da, da, človek ne more vedeti, kdaj ga lahko pokosi smrtna kosa.

OTO: Ko bi imela vsaj droptično dvalungo!

ANASTASIUS: Pomirite se, vse to ni najina krivda.

OTO: Pogledat grem, ali še živi (*Gre k osebkju.*)

ANASTASIUS: Le kje ga bova pokopala?

OTO: Tekočina je potemnela. Zanimiv primer dislonsne reakcije.

ANASTASIUS: Škoda, da je tisti Lampe odnesel krsto, lahko bi ga dala tja noter.

OTO: Ampak Anastasius, nikar ne izgublajte poguma! Saj je še živ.

ANASTASIUS: Ne verjamem, da se bo to dobro izteklo!

OTO: Upanje ostane do konca. In sploh je bolje, da se zdaj ne mučiva s tem. Pogledajte, v teh dneh, kar sva skupaj, sem se resnično navezal na vas. Rekli ste, da sem srečen. Toda vidite, nikoli mi ni uspelo najti s kom resničnega stika tako kot z vami. Bolje je, da govoriva o najinem življenju kot pa o težavah. Zatopiva se rajši v sladke spomine.

ANASTASIUS: Menda imate prav.

(*Trkanje, v sobo vstopi hotelir s kavo na pladnju.*)

HOTELIR: Dober dan. Ali smem?

OTO: Izvolite, izvolite.

HOTELIR: Saj veste, zunaj je sonce že visoko, tako lepo je vse, pa sem si rekel, da vam mora biti presneto dolgčas tu gori. Majhen klepet vaju bo gotovo razvedril. Prinesel sem kavo.

OTO: O, kako lepo. Usedite se, prosim. (*Hotelir se usede.*)

HOTELIR: Zares je žalostno, da sta tako zaprta tu notri, medtem ko se zunaj prebujata narava. Breskve že cvetijo. Sonce nad hribčki je posijalo, kakor je dejal naš veliki pesnik.

ANASTASIUS: Da, resnično.

HOTELIR: Kaj pa naš bolnik? A spi?

OTO: Da, tako spokojen je.

HOTELIR: Lepo, lepo. Ampak zakaj ne bi šla na kak izlet?

ANASTASIUS: Oh, saj veste, kostni mumps je kostni mumps. (*Pijejo kavo.*)

OTO: Veter bi nama škodoval. Zraka pa se lahko naužijeva na verandi.

HOTELIR: Kot lastnik hotela verjamem, da vama je udobno, saj sem vama priskrbel najboljšo sobo v hiši, s prelepim pogledom na jezerce z vinorodno in sadjarsko okolico. In seveda na planine, ki dajejo lepo romantično ozadje. To je bil nekdanji dvorec. Moj oče se je nekaj časa pošteno trudil, da so mu dali obrtno dovoljenje. Potem je hišo preuredil v hotel.

ANASTASIUS: Da, malo je tako idiličnih krajev.

OTO (*hotelirju*): Boste cigareto?

HOTELIR: Ne, hvala, ne kadim. In ne pijem.

ANASTASIUS: Lepa navada.

(*Oto in Anastasius si prižgeta cigareti.*)

HOTELIR: Zaradi mene se ne dajta motiti. Imam veliko gostov in sem takih stvari že vajen. Imel sem celo že dosti gostov, ki so pili.

ANASTASIUS: O, kaj pa?

HOTELIR: Razne pijače.

ANASTASIUS: Če mi ne boste zamerili, bi vas z Otonom nekaj prosila.

HOTELIR: Seveda, izvolite.

ANASTASIUS: Torej, kako bi rekel... Vsekakor sva Oto in jaz zadovoljna s tole sobo, kajne, Oto?

OTO: Sva.

ANASTASIUS: Toda ena stvar je, ki naju moti.

HOTELIR: Mislite... gospoda Ernesta?

ANASTASIUS: Oh ne, ta je večinoma v omotici. Gre za muho.

HOTELIR: Muho?

ANASTASIUS: Da.

OTO: Prejle se je celo usedla na mizo pred vami.

HOTELIR: Nemogoče... In jaz je nisem opazil?

ANASTASIUS: Ravno ste govorili, pa vas ni sva hotela motiti.

HOTELIR: O, hvala lepa.

ANASTASIUS: Že nekajkrat sva jo poskušala ubiti, pa se nama nikoli ni posrečilo.

HOTELIR: To bomo uredili, brez skrbi.

OTO: Toda pazite, zelo zvita je.

ANASTASIUS: Prav prekanjena. Z navadnimi prijemi je ne boste mogli uničiti.

HOTELIR: Ste poskusili z brisačo?

OTO: Z vsem sva že poskusila, pa nič ne pomaga. Gospod Anastasius, ki je zelo spreten, je uničil skoraj vse druge.

ANASTASIUS: Imam pač prakso. A tudi vi, Oto, ste zelo talentirani.

HOTELIR: Kakšna pa je videti?

OTO: Navadna. Popolnoma normalna.

ANASTASIUS: A nenavadno inteligentna.

OTO: Najbolje bi bilo, če bi poskusili s kakim insekticidom.

HOTELIR: Prosim?

ANASTASIUS: S kakim strupom za mrčes.

HOTELIR: S strupom za mrčes? Kako se pa imenuje?

ANASTASIUS: Več vrst jih je. Vsekakor je najboljši Muhoklal.

OTO: Dandanes ga uporabljajo skoraj povsod.

HOTELIR: Čudno, še nikoli nisem slišal za kaj podobnega.

ANASTASIUS: To je strup v steklenički. Pritisnete na gumb in... muha omedli. Pozneje jo pobijete s ploščico, ki je priložena steklenički.

HOTELIR: Zanimivo. Toda... za eno samo muho? Saj se to ne izplača.

OTO: V vsaki lekarni ga dobite.

HOTELIR (*vzame iz suknjiča notes in si zapiše*): Kako se reče tej stvari?

ANASTASIUS: Muhoklal.

HOTELIR: Muho, klal. (*Piše.*) Tako. (*Spravi notes.*) No, včasih smo take stvari delali s kladivcem.

OTO: Da, znanost napreduje.

HOTELIR: Ne vem sicer, ali je pametno uporabljati znanost proti eni sami muhi, tako neusmiljeno se sliši. Ne bi rekel, če bi to uporabljali za iztrebljenje cele vrste... No, sobarju bom naročil, naj čimprej kupi to stvar.

OTO: Ne stane dosti. Saj veste, serijska proizvodnja. (*Trkanje, vstopi predstavnik pogrebnega podjetja Harfa Gustav s kovčkom v roki.*)

GUSTAV: Dober dan. Ne bom dolgo motil. Kje je pokojnik?

OTO: Najbrž ste napačno obveščeni.

ANASTASIUS: Tu ni nobenih pokojnikov.

GUSTAV: Ni res! Preslepiti me hočete! Ampak jaz se ne dam!

HOTELIR: Prosim, ne vznemirjajte gostov, ali pa bom dal izprazniti prostor!

GUSTAV: Jaz sem predstavnik občinskega podjetja Harfa in sem tu po službeni dolžnosti.

OTO: Če vam lepo pravimo, da ni nihče mrtev!

GUSTAV: Dvomim! Naša obveščevalna se skoraj nikoli ne zmoti.

ANASTASIUS: No, kaj pa je ena ura v primeri z večnostjo?

(*Trkanje, vstopi Gost.*)

GOST: Oprostite, da spet prihajam. Saj ne bom več!

OTO: Ampak kaj hočete, človek božji?
 GUSTAV: Dobro, čez eno uro. Kovček z modeli pustim kar tukaj. (*Odide.*)
 GOST: Samo vprašat sem prišel, ali se res ne da kaj narediti zame.
 HOTELIR: Vsaj podnevi bi lahko dali mir!
 GOST: Oprostite. Ali je gospod doktor kaj namignil...?
 ANASTASIUS: Pridite kasneje!
 HOTELIR: No da, malo potrpljenja bi pa res lahko imeli.
 GOST: Seveda... zrno na zrno pogača, kamen na kamen palača.
 ANASTASIUS: Hm, to je že pred vami rekel Schopenhauer.
 HOTELIR: In mnogi drugi.
 OTO: Mar radi berete?
 GOST: Zelo. (*Trkanje, pride Evgen.*)
 EVGEN: Tistega s številke tri so odnesli.
 HOTELIR: Kaj?
 EVGEN: Odnegli so ga.
 HOTELIR: Brez izpisnice? Je vsaj plačal?
 EVGEN: Ne vem.
 OTO: Za kaj gre?
 HOTELIR: Poglej v receptorsko knjigo. In pazi, da njegova žena ne odide.
 EVGEN: Ja. (*Odide.*)
 GOST: Torej... je postelja prosta?
 HOTELIR: Ne, dokler ne odide tudi njegova žena.
 GOST: No, potem pa grem. (*Odide.*)
 OTO: Ubogi gospod s številke tri!
 HOTELIR: Ni se mu godilo tako slabo, kot mislite. Številka tri ima lep balkon s pogledom na okolico. Kar lepo je tam, da.
 ANASTASIUS: Oto, nikar si tega ne ženite k srcu. Kaj je to, en človek v primeri z večnostjo!
 HOTELIR: Da, zadnjič sem bral, da je ljudi že nad tri milijarde! Zanimivo, kajne?
 OTO: Vseeno mi ga je žal.
 HOTELIR: Oh, vi ste nepopoljšljiv humanist. Pa pomislite na tega reveža, ki že tri dni spi na biljardni mizi, ko drugje ni prostora. Drevo bo morda že spal v pravi postelji.
 OTO: Res je, tudi to ima nekaj na sebi. (*Premolk.*)
 HOTELIR: Gospod Anastasius, kako lep prstan imate.
 ANASTASIUS: Da, ta prstan ima svojo zgodovino.
 OTO: Povejte jo no!
 ANASTASIUS: Zgodovino tega prstana?
 HOTELIR: Da.
 ANASTASIUS: Nič posebnega. Dal sem ga deklici, s katero sem se mislil poročiti. Ljubila je drugega.
 OTO: Oh!
 ANASTASIUS: Čez dva dni se je vrnila. Rekla je, da se je zmotila. Pa sem rekel: »Dobro, ampak prstana ne dobiš, jaz že ne bom podpiral tvoje lenobe, a — a.«
 HOTELIR: Da, kakšne koristi včasih prinese ljubezen!
 ANASTASIUS: Lep spomin je to, da.

HOTELIR: To me spominja na neko mojo mladostno ljubezen. A moja zaročenka mi je tri dni pred poroko odstrigla z nedeljskih hlač hlačne stremenke in se z njimi obesila. Bila je nesrečno zaljubljena, veste.
 OTO: Kako grozna stvar!
 HOTELIR: Bila je takšna mlada stvarca. Zelo žalostno je bilo.
 OTO: Kako strašno, človek ima še celo življenje pred seboj, pa takole odide!
 ANASTASIUS: No da, vsi ostali imamo smrt pred seboj, pa nočemo oditi. To je morda še huje.
 HOTELIR: Kako izvirna domisljica! Izvrstno. Grem si jo zapisat v dnevnik. (*Odide.*)
 OTO: Dragi moj Anastasius, moram vam priznati, da mi začenjajo popuščati živci.
 ANASTASIUS: Resnično, tu ni nobenega miru.
 OTO: Ne mislim tega. Toda, najprej boj za to mlado življenje (*kaže na embria*), potem ubogi Erni, vsi ti pogrebci, in zdaj še ti žalostni pogovori!
 ANASTASIUS: In še tista muha!
 (*Trkanje, obotavljivo vstopi Ana.*)
 ANA: Dober dan. (*V rokah vrti omelce.*)
 ANASTASIUS: Dober dan.
 OTO: Dober dan. (*Vstane.*) Grem.
 ANASTASIUS: Kam pa?
 OTO: Moram nekaj narediti v recepciji. Grem dol. (*Odide.*)
 (*Premolk.*)
 Ana: Ali je slabe volje?
 ANASTASIUS: Seveda.
 ANA: Pa zakaj?
 ANASTASIUS: Zdi se mi, da goji nekakšna čustva do vas.
 ANA: Oh, ali res?
 ANASTASIUS: No, ne vem, ampak vse tako kaže. Veste, zaradi tistega vašega vedenja prejle, ki je bilo vsekakor vse prej kot pametno, sem mu razložil.
 ANA: Oprostite za tisto, nisem mogla zdržati.
 ANASTASIUS: Rekel sem mu, da ste bili taki, ker sem vas prejšnji večer na hodniku ušipnil, pa se je kar vznemiril.
 ANA: To ste mu rekli? To pa ni lepo!
 ANASTASIUS: Ja, kaj sem pa mogel drugega!
 ANA: Ampak saj bi si lahko izmislili kaj pametnejšega. Oprostite, nič hudega nočem reči s tem.
 ANASTASIUS: Nič hudega, malenkost. Kdaj pa bo?
 ANA: Ne vem natanko. Kmalu.
 ANASTASIUS: No, zdaj pa kar pobrišite prah, gospod Oto se bo kmalu vrnil in ne bi hotel, da bi si spet kaj napačno razlagal.
 ANA: Seveda. (*Briše prah.*) Kdo bi si mislil!
 ANASTASIUS: Pssst.
 (*Vrata se odprejo, vstopi Oto.*)
 OTO: Kupil sem nekaj razglednic.
 ANASTASIUS: O, kakšne pa so?
 OTO: Nič posebnega. Večinoma posnetki pokrajine in... zdraviliških objektov.
 ANA: Tako, pospravila sem. Na svidenje.

ANASTASIUS, OTO: Na svidenje. (*Ana odide.*)
(*Premolk.*)

OTO: Kar lepe razglednice so.

Zavesa

Konec 1. dejanja

(*Ko se zastor vzdigne, je scena ista. Oto in Anastasius sedita še vedno na svojih prejšnjih mestih. Videti je, kot da sta se med odmorom za zaveso pogovarjala kar naprej.*)

OTO: Seveda je težko povedati.

ANASTASIUS: Vidite, ravno v tem je težava.

Človek bi se rad zaupal, a ne vem kaj vse se mora zgoditi, da je zrel, da nekomu nasloni glavo na rame in govori. Ljudje si rajši kupujejo pse in se pogovarjajo z njimi.

OTO: Kaj pa spoved?

ANASTASIUS: Da, spoved je nekaj precej kuristnega. Človek lahko govori, kar mu pride na misel. In še brez nevarnosti.

(*Vrata se odprejo, vstopi Gustav.*)

GUSTAV: Dober dan. Ali morebiti motim?

ANASTASIUS: Ja, pa kaj venomer prihajate sem? Mar ne vidite, da imava delo?

GUSTAV (*je videti preplašen*): Ne vem, no. Oprostite. Saj nisem prišel po bolnika, kje pa! Ta lahko počaka. Ampak skrbi me.

OTO: Kaj, prosim?

GUSTAV: Tale Alfonz. To je nor človek. Hudič v človeški podobi. Prava mrcina ti je to, da. Se lahko skrijem?

ANASTASIUS: Ja zakaj pa?

OTO: Pomirite se, človek božji!

GUSTAV: Zdi se mi, da me preganja tisti njegov bikovski vajenec. Pinto ga kličejo. Kakšno ime!

OTO: Pa zakaj?

GUSTAV: Ha, Lampe trdi, da mu odjedam vsakdanji kruh. Ampak prosim, jaz sem uradni predstavnik smrti, ne? Saj nisem jaz kriv, če ljudje bolj zaupajo državi kot pa kakim gnilih privatniškim individuom.

ANASTASIUS: A tako, potem je tukaj tako?

GUSTAV: Da, ljudje ne marajo preveč teh Lampetovih novotarij. Mislim, tiste stvari — transistorje in prenosne televizorje. Pri nas ne delamo tako. Država je poštena. Nikoli ne bomo na tako nizkoten in prevarantski način vabili odjemalce. Saj je vendar jasno, da pokojniki ne potrebujejo raznih tehničnih ugodnosti in podobnega, če so pa mrtvi, ne? Spregledali smo ga na zavodu, da. Pa recite, da ni res, če si upate!

ANASTASIUS: Seveda si upam. Nikar ne izživajte!

OTO: Ampak gospod Anastasius, saj veste, da je gospod Gustav mislil to samo metaforično. Tako kot v pesmih.

GUSTAV: Da, seveda.

ANASTASIUS: No dobro, no.

GUSTAV: Čisto jasno vemo, da mrtev človek ne more uporabljati teh novotarij, ker je

mrtev, in mrtvi ljudje tega ne morejo, to je jasno, ker so mrtvi, ne?

OTO: Da.

ANASTASIUS: To je razumljivo.

GUSTAV: No, kako državno podjetje, ki je vsaj tako trdno, kot je naše, ne bo nikoli uporabljalo takih zahodnjaških trikov. Mi organiziramo vse na bolj kolektivni osnovi. Krsta ovita v državno zastavo, pogrebci so sami talentirani pevci in na grobu zagodejo marsikatero prijetno. Po želji pa dostavimo na dom kratek filmski zapis o truplu. In seveda o pogrebni ceremoniji. V barvah. Tako je to pri nas, da veste.

OTO: Zanimivo, kako smotrno je to urejeno!

GUSTAV: Kajneda?

(*Vrata se odprejo, vstopita Pinto in Alfonz.*)

ALFONZ: Dober dan.

GUSTAV: Kristus Bog!

PINTO: Hehe.

OTO: Kaj pa spet želite?

ANASTASIUS: Vsi skupaj se poberite nekam.

ALFONZ: Gospoda, saj sva prišla samo na majhen osebni zmenek z Gustavom. Pa ne za-merite.

GUSTAV: Ampak gospoda, to je nesramno!

PINTO: A ga?

ALFONZ: Kaj ste naredili z ubogim gospodom na številki tri, a?

GUSTAV: Ampak ..., v brk vama povem, da ne bo nič.

PINTO: A ga?

ALFONZ: Počak, počak, počak!

GUSTAV: Tega ne bom prenašal. Grem.

ALFONZ: Počak, počak, počak!

OTO: Ampak gospoda!

ANASTASIUS: Kar pustite jih, to je stvar časti.

ALFONZ: Tako je, ja.

GUSTAV: Dva proti enemu, to ni pravično. Počakajte, da grem po pomoč!

ALFONZ: Naka.

OTO: Malo tiše, prosim vas.

ALFONZ: Kaj ste naredili z gospodom na številki tri?

GUSTAV: Ne obrekujte, gospod Spočoh je bil v državni službi!

ALFONZ: Zakaj pa je umrl tako nepričakovano, kaj? Še najmanj tri dni bi se bil lahko obdržal.

GUSTAV: To je podtikanje!

ALFONZ: Samo nekaj informativnih dejstev sem povedal.

GUSTAV: On se laže! (*Jokavo.*)

ALFONZ: Ti se lažeš, birokrat!

PINTO: A grem lahko na malico?

ALFONZ: Tiho! Lažeš se!

GUSTAV: On se laže! Lažeš se! (*Se začneta pehati.*)

PINTO: Jaz grem. (*Odhaja.*)

GUSTAV: Jaz tudi. Enkrat pa moram tudi jaz zajtrkovat, ne?

ALFONZ: Še enkrat reci, če si upaš! Samo namiguješ in namiguješ! Na, tu imaš! (*Ga sune v prsi.*)

GUSTAV (*jokavo*): Baraba! Napisal bom pri-
tožbo!

PINTO: No, jaz grem. (*Odpre vrata.*)

ALFONZ: Nikamor!

OTO: Prosim, gospodje!

PINTO: Državljan svobodne države sem! Nič
več me ne boste bičali!

ALFONZ: Bomo videli! (*Spretno izvleče bič.*)

GUSTAV (*skoči k Pintu in se mu postavi brat-
sko ob stran*): To je beseda, da.

ALFONZ: Pinto!

OTO: Gospod Anastasius!

ANASTASIUS: Prenehajte!

ALFONZ: Pinto, pasji sin! Boš že še videl!

PINTO: Vsak državljani naše države ima pra-
vico do državljanskih pravic ne glede na
vero, raso ali barvo samega sebe.

ANASTASIUS: Tako je, prenehajte!

GUSTAV: No dobro, rajši nehajmo.

ALFONZ: Ha, se izmikaš, kaj?

GUSTAV: Na svidenje. (*S Pintom odideta.*)

ALFONZ (*zašepeta, s stisnjeno pestjo*): Še se
bomo videli!

OTO: Pomirite se, gospod Alfonz.

ANASTASIUS: Da, pomirite se. Pomirjenje je
božja mast.

ALFONZ: Ko bi vi vedeli, kakšni packi so vam
to!

OTO: Gospod Alfonz, vse bo še dobro.

ALFONZ: Obrcal jih bom. Vse po vrsti.

ANASTASIUS: Ne tukaj!

ALFONZ: Nobene pietete nimajo do starejših.

ANASTASIUS: Da, to je pa res.

ALFONZ: Sploh bi bilo treba vse te Rolan Ston-
se in tem podobne z bikovko po glavi. Pa je
bil Reher kaj tukaj?

OTO: Prosim?

ALFONZ: No, pa saj je vseeno. Grem.

OTO, ANASTASIUS: Na svidenje. (*Alfonz
Lampe odide.*)

ANASTASIUS: (*Pozvoni telefon.*) Končno go-
spod Rinde. (*Gre k telefonu.*) Prosim, da ...
seveda, zvežite me.

OTO: Hvala bogu.

ANASTASIUS: Halo, kdo tam, kdo govori, pro-
sim? Ah, dober dan, gospod ... Dobro, hvala
lepa, pa vi? ... Ah, me veseli. Ne, ne, le zrak
je dušljiv, ko ne smeva na prosto ... Skoraj
popolnoma sva obupala, ko se niste oglasili
toliko časa ... razumem, razumem ... Ne,
toda s seboj nimava niti zasilnega labora-
torija in astihal je skoraj čisto izrabljen.
Vprašanje minut je ... ne, ne, to sva že po-
skusila ... Izvolite ...

OTO: Kaj je?

ANASTASIUS: Rekel je, da gre telefonirat na
informacije, po nasvet. Takoj se vrne.

OTO: Glavno, da je poklical. Saj sem vedel, da
naju ne bo zapustil, vedel sem.

ANASTASIUS: Psst! ... ne, jaz sem tisti s črta-
stimi hlačami. A zdaj jih nimam na sebi ...
Kaj pravite? ... Ampak to je nevarno, koli-
kor vem. Ne, seveda ne. Razumem. Na svi-
denje.
(*Odloži slušalko.*)

OTO: Kaj pravi?

ANASTASIUS: Pravi, naj mu skušava dati ne-
koliko krvi skozi prinurij.

OTO: Ampak to je drzno. Pri tem osebek hudo
trpi in ostane zelo občutljiv prav do smrti.

ANASTASIUS: Gospod Rinde je rekel, da je to
pač izjemen primer in da naj poseg izvršiva
tako.

OTO: Nimava sterilne igle.

ANASTASIUS: Bova pa poskusila z nesterilno.
Jaz imam skupino 0. (*Izgovori o.*)
(*Oto prekali nesterilno iglo v ognju svojega
vžigalnika.*)

OTO: Hudo tvegano, a druge pot ni. Včasih je
treba svoje življenje postaviti na kocko.

ANASTASIUS (*ko ga Oto zbode v prst in s
stekleno cevko posega kri*): Toda jaz se rajši
ne bi udeležil posega. Bojim se.

OTO: Dobro. (*Pretrgano žvižga neko melodijo,
medtem ko kri iz cevke pazljivo spiha v ose-
bek.*) Videti je, da bo uspelo. (*Spet zažvižga.*)
Tako. Mislim, da bo. (*Pokrije steklenico; se-
deta v naslonjače.*)

ANASTASIUS: Cigareto?

OTO: Hvala, kadim rajši svoje. (*Si prižgeta.*)

ANASTASIUS: Moram vam čestitati. (*Mu stis-
ne roko.*)

OTO: Hvala.

ANASTASIUS: Zakaj ste pravzaprav postali
embriolog?

OTO: To je otožna zgodba. Žalostna in polna
čustev. Vidite, strica imam, na kmetih je
doma, dober človek. Ko sem bil še majhen,
se je poročil. Njegova žena, angelsko bitje,
nežno, je imela ozke boke, in ko je prišel
čas poroda, otrok ni hotel priti na svetlo.
Navsezadnje mu je zdravnik odsekal noge,
ko ga je spravljal ven. Ta neljubi dogodek
je tako vplival name, da sem sklenil s po-
močjo znanosti izkoreniniti take primere.

ANASTASIUS: Še sreča, da so bili doma na
kmetih. Tam imajo veliko otrok, pa se to ne
pozna.

OTO: Ampak gospod Anastasius!

ANASTASIUS: Oprostite, Oto, malce me je za-
neslo. Razburjen sem, veste. Ta stavek prej
sem izrekel, ne da bi premišljeval o tem.

OTO: Ne razumem vas.

ANASTASIUS: Vidite, malce neprijetno se po-
čutim. Razburjen sem, saj ste se mi v času,
ko sva skupaj, priljubili. (*Iz prsnega žepa po-
tegne pištolo.*) Razmišljal sem o neprijetnem
trenutku, ko boste izvedeli resnico.

OTO: Torej niste embriolog? Vedel sem. Tisti
hip, ko ste mi začeli govoriti o duševnem
razvoju osebk, sem zasumil. Komaj da ob-
vladate osnove zarodkoslovja. Diletant! Na-
vaden amater!

ANASTASIUS: Da, res je. Propadel študent
sem! Ampak kdo je tega kriv, mar jaz?

OTO: Jaz že ne!

ANASTASIUS: Ti moji starši. Vrgli so me v
svet, porinili so me vanj! Nenadoma so mi
rekli, da moram na univerzo. In vpisali so

me na oddelek za zarodkoslovje, rekli so, da ima ta znanost prihodnost, ha!

OTO: Sami ste si krivi. Kaj ste jih pa poslušali!

ANASTASIUS: Misli sem pač, da me to veseli. Potem pa ta nagnusna bitja ali karkoli že so. Vdal sem se obupu, začel igrati košarko in hoditi na literarne večere. Končno sem našel rešilno bilko, priglasil sem se v organizaciji za ohranitev državne varnosti.

OTO: Torej vohun?

ANASTASIUS: Da, tajni agent. Tole je moja prva naloga. Uporabili so me zaradi mojih osnov v znanju embriologije. Prej sem delal v uradu. V podružnici.

OTO: Razumem. In kaj mislite narediti z mano?

ANASTASIUS: Kolikor vem, bi vas moral po vseh pravih ustreliti. Vendar ne maram napraviti slabega vtisa, dokler bova še skupaj. Če ne bo neogibno potrebno, vas bom le zvezal in omamil. Vidite, nikoli nisem imel prijatelja, nikoli sorodne duše, ki bi me razumela, ki bi razumela moje mladostne muke, in rad bi se še pogovarjal z vami.

OTO: Hvaležen sem vam za to uvidevnost.

ANASTASIUS: In zdaj, prosim, roke gor in k steni!

(Oto gre z vzdignjenimi rokami k steni, Anastasius ga pregleda, kot je to videl v kriminalnih filmih.)

OTO: Skoraj tako, kot da igram v kakem vohunskem filmu.

ANASTASIUS: Tako. Lahko se usedete in spustite roke. *(Se spet usedeta.)*

OTO: Resnično razburljivo. Pa zakaj mi niste tega že prej povedali?

ANASTASIUS: Česa?

OTO: Da ste vohun.

ANASTASIUS: Nisem smel.

OTO: Aha.

ANASTASIUS: Bi cigareto?

OTO: Hvala, kadim rajši svoje. *(Si prižgeta.)* Torej taki ste? Kdo bi si bil mislil! Skoraj do zadnjega sem bil prepričan, da ste zarodkoslovec. S tem vas nikakor nisem hotel žaliti. Saj je tajni agent vsaj tako častivreden poklic kot je moj. *(Premolk.)* Rad bi se vam tudi opravičil za tisto prej, ko sem vam očital strokovno neznanje. To je bilo zelo nesramno.

ANASTASIUS: Oh, take stvari sem doživljal že na univerzi. Malenkost.

OTO: Rad bi vas nekaj vprašal.

ANASTASIUS: Kar, kar.

OTO: Torej... za kaj gre pri vsem tem?

ANASTASIUS: Tudi jaz vem zelo malo.

OTO: Prav čudna zadeva.

ANASTASIUS: Premalo sem obveščen. Dali so mi samo najpotrebnejše podatke.

OTO: Pa zakaj hočejo ravno ta osebek? Saj ga je bilo res težko dobiti, ko je bil razstavljen in so trume prihajale in si ga ogledovale.

ANASTASIUS: To je državna skrivnost. Naročeno mi je samo, naj se povežem s kakim

znanstvenikom, ki mu bo pomagal, ter naj zarodek v najhujšem primeru ustrelim.

OTO: Razumem. Kaj pa gospod Rinde? Ali ni vaš šef?

ANASTASIUS: Gospod Rinde? Ne, seveda ni. A ni se mi ga treba bati. Iz mesta potrebuje vsaj dve uri drzne vožnje z avtomobilom, jaz pa v treh urah pridem peš čez mejo, če že ne bom mogel dobiti takega prevoznega sredstva. A sem se že pozanimal; v mestecu imajo štiri taksije — last zdraviliške uprave, ki za majhen denar prevažajo potnike po okolici.

OTO: Seveda, pravzaprav je bila čudovita ta vaša ideja, da sva se naselila tako blizu meje.

ANASTASIUS: Moram priznati, da je bilo to le naključje. Gospod Rinde je tako naročil, verjetno, ker je kraj osamljen, medtem ko policija, če je stvar res pomembna, nadzoruje prometne poti.

Pravzaprav mi je žal tega, da bom odšel, ne da bi kaj več izvedel o gospodu Rindeju. Vendar me čas priganja, je že tako.

OTO: Veste, da bova tako prišla ob obljubljeno nagrado?

ANASTASIUS: To je res, da. Škoda.

OTO: Ali ne bi mogli narediti tako, da ga počakava, mu dava osebek, dobiva denar in ga naznaniva policiji?

ANASTASIUS: Gospod Oto, kaj takega od vas! Ne, tega nisem pričakoval.

OTO: Kaj pa je narobe?

ANASTASIUS: Narobe? Nič. Ampak ali niste nikoli brali vohunskih zgodb?

OTO: Včasih.

ANASTASIUS: No, pa mi povejte primer, kjer bi glavni junak ravnal tako zahrbtno. To ne bi bilo pošteno.

OTO: Res je.

ANASTASIUS: In poleg tega je preveč tvegano. Saj lahko pride sem s celo armado in stvar se lahko zaplete.

OTO: Oprostite, toda toliko stvari se je zgodilo. Resnično sem pretresen in včasih ne vem, kaj zinem.

ANASTASIUS: Razumem, razumem. No, saj to se lahko zgodi vsakomur.

OTO: Res, prehudo je to življenje.

ANASTASIUS: Je pač tako na svetu, dragi gospod. Toda zdaj bi rad videl, ali se osebeku dobro godi. Ali bi ga lahko pogledali? Saj veste, jaz od vsega skupaj vem le za brimalin, za prinurij in nekaj podobnih osnovnih stvari. Še sreča, da sem v vas našel pravega znanstvenika.

OTO: Kako to mislite?

ANASTASIUS: Saj veste, če je osebek res tako pomemben, je gotovo, da je bilo na simpoziju še precej takih, kot sem jaz.

OTO: Aha. In kaj, če ga ne bi hotel pregledati?

ANASTASIUS: Ampak, Oto, tega mi menda ne boste naredili! Vi, ki vas tako cenim in spoštujem! In pomislite, kaj pa, če umre? Jaz za to ne bom odgovoren, saj se na to ne spo-

znam prav dosti. Povejte, ali bo zdržal še nekaj ur? Na drugi strani me je mu bodo že pomagali. Drugače boste krivi človeške smrti, človek božji!

OTO: No, dobro, vidim, da imate prav. (Vstane.)

(Trkanje, vstopi hotelir, Anastasius spravi pištolo v žep suknjiča, a meri na Oto.)

HOTELIR: Saj je prosto, kajne?

(Oto se spet usede.)

ANASTASIUS: Seveda, izvolite.

OTO: Dober dan.

HOTELIR: Ubogi bolnik še vedno spi, kaj?

OTO: Še vedno, še vedno.

HOTELIR: Naj spi, naj počiva, ne bom ga budil.

ANASTASIUS: Seveda, človek potrebuje predvsem spanja.

HOTELIR: Najbrž ne vesta, Mauela so ubili.

OTO: Kaj?

ANASTASIUS: Kakšnega Mauela? Nič ne veva. Na potovanju sva.

HOTELIR: No, po televiziji. Kaj ne gledate nedeljske serije?

ANASTASIUS: Ne.

OTO: Tudi jaz ne.

HOTELIR: Odličen serijski film... televizijski, zdaj so pa Mauela ubili. Kaj bo še iz tega! In niti ne vem, kdo je morilec.

ANASTASIUS: Nikar si ne belite glave zaradi tega. Boste že videli čez en teden.

HOTELIR: O, pa res. Vsaj nekaj.

Pa ste brali časopise?

OTO: Kaj pa piše?

ANASTASIUS: Kaj zanimivega?

HOTELIR: Seveda. Gooch je šel na turnejo. Rečem vam, vojna bo. Ali bi se naročila kot stalna gosta? Pri meni hrane ne bo zmanjkalo.

OTO: Vojna?

HOTELIR: Nič ne rečem, ampak...

OTO: Ne verjamem.

HOTELIR: Potem se ne bi naročila?

ANASTASIUS: Bova premislila.

HOTELIR: Dajta. Saj vesta, da je moja hrana odlična. Kajne, gospod Oto?

OTO: Res je.

ANASTASIUS: Premislila bova.

HOTELIR: Dajta. Saj vesta, da je moja hrana odlična.

ANASTASIUS: Veva, veva.

OTO: Dajte nama nekaj časa.

HOTELIR: Da, vsekakor. In... kaj bi hotela danes za kosilo?

OTO: Danes?

HOTELIR: Da.

ANASTASIUS: Ali ne bi mogli priti vprašat pozneje? Nisva si namreč edina.

HOTELIR: Premalo hodita ven, gospoda. K hrani in pijači spada tudi zrak in zrak v tem delu dežele je čudovit.

ANASTASIUS: To resnično ni slaba misel. Oto je sicer še bolj slab, a jaz sem se že precej popravil.

HOTELIR: Vesel sem, da slišim kaj takega.

OTO: Kaj vam je res bolje, Anastasius?

ANASTASIUS: Mi je, mi je.

OTO: To je pa lepo.

ANASTASIUS: Gospod hotelir, ali bi lahko sobarju naročili, naj pokliče še kak taksi zame? Saj upam, da mi majhen izlet ne bo škodoval.

OTO: Jaz bi tudi šel.

ANASTASIUS: Oto, preveč ste bolni, da bi si to lahko privoščili. In še tista muha, zaradi katere ponoči niste mogli spati, ta vas je zbila.

HOTELIR: Torej?

ANASTASIUS: Res je boljše, da Oto malo podremlje, jaz pa bi se do kosila tudi že vrnil.

HOTELIR: Kdaj pa naj naročim taksi?

ANASTASIUS: Čez kake pol ure.

HOTELIR: Rečeno, storjeno. Ne bom vas več motil. Na svidenje. (Odide.)

ANASTASIUS: Nenavadno skrben hotelir.

OTO: Kar preveč.

ANASTASIUS: Oh, Oto, gre mu pač za goste. Kar priznajte, da vam je bila postrežba všeč.

OTO: Seveda mi je bila, pa kaj za to? Saj nič ne rečem, no, ampak ustrašil sem se, da je prišel gospod Rinde.

ANASTASIUS: Njega vsaj še dve uri ne bo. Ne bojte se.

OTO: Saj se ne bojim. Kaj se mi pa more zgoditi! Nič!

ANASTASIUS: Nikar se ne spotaknite ob sleherno besedo. Saj veste, da sem tudi sam precej vroče krvi. Bolje, da me ne razjezite. Pojdite zdaj k mizi in preglejte osebek. In nobenih trikov!

OTO: Saj že grem. (Gre k osebku in ga gleda.) Tudi vi ne smete vseh mojih besed jemati zares. Sem pač razburjen. Ničesar slabega nisem mislil reči.

ANASTASIUS: Dobro. No, kako kaže?

OTO: Ne vem še. Za metodo pretulacije še niste slišali?

ANASTASIUS: Ne.

OTO: Precej preprosta zadevica, a znana komaj nekaj mesecev.

ANASTASIUS: Za kaj pa gre?

OTO: S hitrim in nebolečim postopkom bom dokazal obstoj bioelektričnih impulzov v osebku. To pa je, kot veste, prvi in poglaviti dokaz za obstoj duševnega življenja. Imate morda izvijač?

ANASTASIUS: Izvijač?

OTO: Da.

ANASTASIUS: Ne.

OTO: Nimate izvijača? Škoda. Pa vsaj žepno svetilko?

ANASTASIUS: Ne. Ko sem se pripravljal na akcijo, pač nisem mogel misliti na vse. Kar pogledajte (vleče iz žepa), trije žepni robci, svilen rutica in kos vrvic. Zavozlane vrvic. Druge stvari imam v kovčku.

OTO: Torej nimate niti žepne svetilke? Oprostite, toda to se mi zdi že malomarno. Človek dandanes mora jemati na potovanja take stvari.

ANASTASIUS: Pozabil sem.

OTO: Ts, ts.
 ANASTASIUS: Imam pa glavnika.
 OTO: Glavnik? Ne razumem, tega imam tudi sam.
 ANASTASIUS: Mislil sem pač, da bi se dalo z glavnikom.
 OTO: Zakaj?
 ANASTASIUS: Glavniki zbujaajo neko količino električne energije.
 OTO: Tega nisem vedel.
 ANASTASIUS: Res ne? Poglejte. (*Se češe, Oto pride bliže.*)
 Poslušajte, kako prasketa.
 OTO: To delate gotovo z desnico.
 ANASTASIUS: Ne, ne, v desnici imam vendar pištolo.
 OTO: Oh, res!
 ANASTASIUS: No?
 OTO: To nama nič ne pomaga. Saj veste, glavnika nima lučka, kaj?
 ANASTASIUS: Nima.
 OTO: Lučka je potrebna, veste.
 ANASTASIUS: O! (*Spravi glavnika.*)
 OTO: Poskusil bom kar z vohom, saj nama omejena možnost preprečuje popolnejše metode dela. (*Vohlja.*)
 ANASTASIUS: Kako kaže?
 OTO: Rekel bi, da se drži nenavadno dobro.
 ANASTASIUS: Koliko ur še?
 OTO: Tega se ne da natančno povedati. Uro ... uro in pol ...
 ANASTASIUS: To zadostuje. Ampak pohiteti moram.
 OTO: Da, treba bo.
 ANASTASIUS: Res, hvaležen sem vam. Bi mi naredili še eno uslugo?
 OTO: Kaj pa še?
 ANASTASIUS: Veste, iz kovčka sem vzel nekaj stvari, pa jih zdaj ne morem sam popraviti. Saj ni veliko. Tile robci, urica, parfum, copate, nočna čepica in pižama. In seveda zobna ščetka.
 OTO: To vam naredim z veseljem. A ne vem, kam bi vse spravil.
 ANASTASIUS: V kovček. Tamle v omari je.
 OTO (*gre k omari*): Vem, a morda jih ne bom postavil na staro mesto.
 ANASTASIUS: Nič hudega, samo da gre noter.
 OTO: To pa brez skrbi. (*Vzame iz omare kovček in ga položi na mizico poleg bolnika Ernesta.*)
 ANASTASIUS: Upam, da mi boste spalno srajco zložili, ne prenesem, da bi bilo karkoli razmetano.
 OTO: Nič ne skrbite. Za take stvari imam talent. (*Gre proti spalnici, Anastasius za njim.*)
 ANASTASIUS: Stvari so ob postelji.
 OTO (*iz spalnice*): Ščetke ne najdem. (*Anastasius si prižiga cigareto.*)
 ANASTASIUS: Nekje v spalnici mora biti. (*Premolk.*)
 OTO (*pride obložen s stvarmi v sobo in gre h kovčku*): Res je. Bila je tam. (*Anastasius spet sede v naslonjač.*)

ANASTASIUS: Zobno ščetko denite na levo, kjer imate tudi milo, druge stvari pa na desno.
 OTO: Tako. (*Gre k mizi in vzame robce, ruto in vrvco.*)
 ANASTASIUS: Enega od robcev mi pustite, na vožnji z avtomobilom se tako rad prehladim.
 OTO: Oprostite. (*Pusti en robec, gre h kovčku, a se zagleda skozi verandna vrata.*) Sicer pa ne verjamem, da bi se mogli prehladiti, dan je tako lep, kot nalašč za avtomobilski izlet. Upajmo, da se je ustalilo. Na nebu je sicer nekaj ovčic, a to pomeni šele jutrišnji dež.
 ANASTASIUS: Jutri pa je daleč. Jutri. Jutri bom spet sedel v svoji pisarni. Veste, kako lepo sem si jo uredil! Ko pridete kaj čez mejo, me morate obiskati.
 OTO: Bom. (*Zlaga reči v kovček.*)
 ANASTASIUS: Če ne pridete, se ne bova nikoli več videla. Zameril bi vam.
 OTO: Pssst! (*Prežeče stopa proti Anastasiju.*)
 ANASTASIUS: Kaj je?
 OTO: Tiho! Ne premikajte se!
 ANASTASIUS: Kaj je? Povejte, sicer ustrelim!
 OTO: Muha!
 ANASTASIUS: Muha? Kje?
 OTO: Ne premikajte se! Pred vami. Drgne si noge ali tipalke ali karkoli že je to. Poskusil jo bom presenetiti od zadaj.
 ANASTASIUS: Kje je? Ne vidim je!
 OTO: Ne premikajte glave! Se je že obrnila. Napadel jo bom z boka.
 ANASTASIUS: Ne vidim je.
 OTO: Zdaj! (*Bliskovito zamahne in iztrga Anastasiju pištolo iz roke, potem odskoči kot panter in jo nameri vanj.*)
 ANASTASIUS: Kaj ... kaj pomeni to?
 OTO (*razburjeno*): Oprostite. Roke gor! (*Anastasius vzdigne roke.*)
 ANASTASIUS: Oto ... izdajalec! Zaupal sem vam, potem pa dobim nož v hrbet! Le kako morete biti tako nizkotni! Če je kaj časti v vas, mi vrnite pištolo!
 OTO: Še enkrat vam pravim, oprostite!
 ANASTASIUS: In tako ogaben trik! Ko veste, da ne prenesem teh živali!
 OTO: Nisem mogel ravnati drugače. Zelo mi je težko, a pištole vam ne morem vrniti. Pa saj se vam ne bo nič zgodilo, odpeljali se boste na svojo stran, jaz vas ne bom izdal in dopisovala si bova.
 ANASTASIUS: Et tu, Oto.
 OTO: Pošljala si bova novoletne čestitke ...
 ANASTASIUS: Smrdljivi agent!
 OTO: Poslal vam bom fotografijo svojega sinaka. Potem boste morda razumeli, zakaj moram tako ravnati.
 ANASTASIUS: Kaj niste vohun?
 OTO: Ne, embriolog sem in bojujem se za nova bodoča življenja.
 ANASTASIUS: Pa zakaj vse to delate?
 OTO: Ne vem, zakaj je ta embrio tako pomemben, a mora vam biti jasno, da ne morem dovoliti, da bi ga uporabili za karkoli. Kaj

pa vem, kakšne packarije nameravajo delati z njim!

ANASTASIUS: Ampak pri nas bi se mu dobro godilo.

OTO: Mi lahko prisežete?

ANASTASIUS: No, naše krave so prave planšarice in naše mleko je alpsko.

OTO: Mi lahko prisežete? (*Premolk.*) No, vidite. Že tisti trenutek, ko ste mi ponudili to umazano delo — umazano zame kot znanstvenika, za vas seveda ne — sem se odločil, da vam bom sledil, vas nadzoroval, razkrinkal in pri tem pazil na osebek. Samo na vašo pištolo nisem računal, mislil sem, da ste zarodkoslovec. O ti hudobni svet! Kako je kaj takega sploh mogoče...

ANASTASIUS: Ampak če se vrnem brez nje, mi bodo rekli, da sem nezmožen. Še sami me bodo obsodili!

OTO: Pa se ne vračajte! Saj lahko dobite delo v uradu tudi pri nas in imeli boste mir in red. Z lahkoto ga boste dobili.

ANASTASIUS: Ampak če me najdejo? Mislim, če me organizacija najde. In moja kartoteka, plod večletnega truda!

OTO: Potem zbežite v Južno Ameriko! V pragozdove. Tam ima človek možnosti, da naredi kariero.

ANASTASIUS: Morda imate prav. A komu mislite nesti osebek?

OTO: Osebek? Dal ga bom tja, kamor spada.

ANASTASIUS: Ampak saj to je medicinsko neizvedljivo!

OTO: Napačno ste me razumeli. Nesel ga bom nazaj na simpozij, saj tam sva ga dobila. Pa kaj govorim dobila, ukradla. Navadna tatova!

ANASTASIUS: Ampak saj vas bodo aretirali! Tam jih mrgoli.

OTO: Naj me. Sicer pa me ne bodo, ko jim bom razložil.

ANASTASIUS: O, nikar ne mislite tega, vedno vas bodo sumili! Sicer pa, kaj bi še govoril! Ali naj vam pospravim prtljago?

OTO: Prosim, potna torba je v omari. (*Anastasijs izvleče potno torbo.*)

ANASTASIUS: Pa zakaj ne bi zamorili vsaj tistega Rindeja?

OTO: Ravno o tem sem razmišljal. Grem telefonirat. (*Gre k telefonu, vzdigne slušalko in posluša.*) Nobenega znaka ni slišati. Kaj to pomeni?

ANASTASIUS: To pomeni, da je nekdo odklopil telefon.

OTO: Ampak kdo? Kdo? (*Se praska s pištolo po glavi.*) (*Vrata se odprejo in vstopi sobar Evgen s slušalkami na ušesih.*)

EVGEN: Dober dan.

(*Oto si drži pištolo za tilnikom.*)

OTO: Kaj hočete?

ANASTASIUS: Prej potrkajte!

OTO: Ste prinesli Muhoklal?

EVGEN: Kakšen Muhoklal? Šef ni nič rekel o Muhoklalu. Je samo izklopil telefon in rekel, naj grem gor in vas malo umirim.

(*Izpod suknjiča potegne brzostrelko.*) Roke gor! O Muhoklalu ne vem nič, na take stvari se ne spoznam. Pojdita k steni.

OTO: Kakšen šef?

ANASTASIUS: To bova napisala v pritožno knjigo. (*Medtem ko sta vzdigovala roke, si je Oto stlačil pištolo za ovratnik, a zdaj, ko se mora s hrbtom obrniti k steni, jo Evgen zagleda.*)

EVGEN: Ohoho! (*Vzame Otovo pištolo in jo spretno pregleda.*) Ohoho!

OTO: Kdo pa je šef?

EVGEN: Ja... stari, ne?

ANASTASIUS: Tega ne razumem.

OTO: Jaz tudi ne.

EVGEN: Boš že še razumel, ko te bomo malo privili. Sem že vse drugačnim tičem hrbet glancal, da si ne boš česa domišljal!

Zdaj pa zaprta!

No, šef že prihaja. Dober dan, šefe! (*Vstopi hotelir s cigaro.*)

HOTELIR: Dobro.

EVGEN: Tole sta imela, šefe. (*Mu da pištolo.*)

HOTELIR: Dobro. Obrnita se, vidva! (*Oto in Anastasius se obrneta.*)

OTO: Vi!

ANASTASIUS: Kakšna pomota je to?

HOTELIR: Oprostita mi, če se je Evgen vedel malo grobo. Ni šolan, vesta, drugače je pa dober fant. Med drugim lahko zdaj snameš slušalke, ne bomo več prisluškovali.

OTO: Ampak za kaj gre?

HOTELIR: Potrpajte, dragi moj. Potrpljenje je božja mast. (*Evgen si sname slušalke.*)

ANASTASIUS: Meni je tega dosti, domov grem.

HOTELIR: Počasi, gospod, počasi, sicer vas bo moral Evgen sestreliti kot muho, ki frči.

EVGEN: Ha. (*Gleda naokoli z otroškim smehljajem.*)

OTO: Odločno protestiram proti tako nesramnemu kršenju državljskih pravic!

HOTELIR: Sprijazniti se bo treba. Prišel je tisti veliki trenutek, ko bom prevzel v svojo oskrbo homunkula.

OTO: Kakšnega homunkula?

HOTELIR: Poslušajta, o vama sem precej izvedel po mikrofону, nekako vzljubil sem vaju in bilo bi mi malo žal, če bi položaj postal mučen. Mislim, da vama je že jasno, da se vaju bom moral znebiti, zato mi ne kvarita razpoloženja.

OTO: Znebiti!

ANASTASIUS: Oto, ne ženite si tega k srcu. Saj ne bova midva kriva. Staremu se je pač zmešalo.

HOTELIR: Evgen!

EVGEN: Ja, šefe?

HOTELIR: Ne, ne, ni treba. Tele brzostrelke so preveč hrupne, z mojo pištolo bo precej bolje.

EVGEN: Ampak šefe, mašincino je treba izprobat! Zadnji model.

HOTELIR: Da, to je res. Pozneje.

OTO: Morilec!

ANASTASIUS: Gospod, to se vam bo še krva-
vo obrestovalo.

OTO: Maščevali naju bodo.

HOTELIR: Mislite s tem na gospoda Rindeja?

Ubogi gospod Rinde, kaj vse bo še doživel!

OTO: Kaj ste mu naredili?!

HOTELIR: Ne, ne, stvar je drugačna. Gospod

Rinde, misteriozni šef, to sem jaz.

EVGEN: Khkhkhkh, hahahaha.

HOTELIR: Evgen, ne smej se, kadar se s tem
manjša dramatični učinek mojih besed!

EVGEN: Ja, šefe.

ANASTASIUS: Vi ... gospod Rindel?

HOTELIR: Tako je. Dobra misel to, da sem
vaju spravil v tale hotel. Je pač moj in pri
tem spravim nekaj v žep. Oprostita, da sem
vaju pustil čakati toliko časa, ampak imel
sem težave z iskanjem kakega zvestega
znanstvenika. Na tistem simpoziju so bili
skoraj sami prevaranti. A zdaj sem ga do-
bil, vse imam, kar potrebujem za mirno živ-
ljenje, za sina, znanstvenico in embrio. Spo-
ročili so mi, da se že pelje od postaje.

OTO: Kdo?

HOTELIR: Znanstvenica.

OTO: Aha.

ANASTASIUS: Svinja ste, da veste.

HOTELIR: Tako me ne smete klicati. *(Ga ustre-
li, Anastasius se zvija v smrtnih krčih, čez
nekaj časa pade na tla.)*

ANASTASIUS: Nikoli ne boste dobili moje
duše. *(Oto se skloni k ležečemu.)*

OTO: Anastasius, saj bo še vse dobro. *(Ga
treplja po licih.)*

ANASTASIUS *(s srečnim nasmeškom)*: Emilija!

EVGEN: Na, pa ima.

OTO: Stari, dihaj, dihaj! Stari!!! *(Vstane.)* Mo-
rilci!

HOTELIR: Nikar tako teatralično!

OTO *(se vrže naprej)*: Zverine, ubijte še mene!
(V sobo pride znanstvenica z naočniki.)

HOTELIR: Počakajte, saj je še čas.

O, gospodična, ste prišli? Saj ste vi gospo-
dična Razlerjeva, mar ne?

ZNANSTVENICA: Sem. Drugače pa nič ne
vem, prišla sem po opravkih, zanima me
samo delo. Kje je?

HOTELIR: Tamle na mizi. *(Znanstvenica gre
k embriu in ga začne pregledovati.)*

ZNANSTVENICA: Prtljago sem pustila pred
vrati.

HOTELIR: Evgen, pojdi gospodični po prtljago.

EVGEN: Ja, šefe. *(Odide.)*

ZNANSTVENICA: Kako neverjetno nestro-
kovna preparacija!

OTO: Tega so krive slabe delovne razmere!

HOTELIR: To je zdaj pravzaprav že vseeno.
Saj dovolite, da se usedem. Človek se dan-
danes, ko je že v letih, hitro stara.

OTO: Pa zakaj me ne ubijete? Streljajte!

HOTELIR: Saj se ne mudite.

OTO: Dobro, pa mi povejte, zakaj vse to? Za-
kaj? Ničesar ne razumem!

HOTELIR: Saj tudi ni treba! Ampak ker ste mi
lepo pomagali, vam bom le povedal. Gotovo

vas zanima, zakaj mi je toliko do tega oseb-
ka. Veliko je vreden.

OTO: Zakaj?

HOTELIR: Tale primerek je potomec dveh tujih
jedrskih fizikov. V sebi ima vse možnosti
za genija. Starše smo pred kratkim likvidi-
rali, njega pa bomo razvijali v inkubatorju.
*(Vrne se Evgen z veliko medicinsko torbo,
znanstvenica šari po njej in vleče na dan
neznane medicinske pripomočke.)*

OTO: Ampak saj to bo trajalo leta in leta!

HOTELIR: Poznamo metodo za postembrional-
no pospešitev rasti, tako da se bo iz njega
kmalu razvil pravi korenjak.

OTO: Pospešitev rasti? Tudi umske?

HOTELIR: Pravzaprav bolj umske kot fizične.
Njegova velikost bo med procesom seveda
malo prizadeta, a še vedno bo velik kot tri-
leten otrok.

OTO: Neverjetno! Takšen razcvet znanosti!
Ampak za tako opravilo!

ZNANSTVENICA: Kako nemarno!

*(Evgen stopi k Anastaziju in maje z glavo.
Potem se skloni in mu popravi kravato in
poravna noge. Smehlja mu ožari obraz.)*

OTO: Gospodična, to ni moja krivda! Če bi mi
dali pravi laboratorij!...

HOTELIR: Tako! Ste zvedeli vse, kar ste ho-
teli?

OTO: Ne!!!

ZNANSTVENICA: Tiše, motite me pri delu!

HOTELIR: Kaj pa še?

OTO: Za koga delate vse to? Saj vi ste stari!
Živ mrlič!

EVGEN: A naj ga?

HOTELIR: Ne, Evgen. Za človeštvo. Ali vsaj
za en del ljudi.

ZNANSTVENICA: Morala si bom pomagati s
pretulacijskim postopkom, da vidim bioelek-
trične impulze. Brimalinski del je močno
poškodovan.

HOTELIR: Kaj to pomeni?

ZNANSTVENICA: Primerek bo pohabljen od
pasu navzdol.

HOTELIR: To je nepomembno. Glavno je, da
misli, misli! Misel osvaja svet, ne telo! Po-
glejte mene, star sem že, pa vseeno glava!

OTO: Še to mi povejte, ste res gospod Rinde?

HOTELIR: Res, res. Evgen lahko priča.

EVGEN: Ja.

OTO: Ampak telefonski pogovori z mestom?

HOTELIR: Moj Evgen vas je vezal z menoj.

EVGEN: Ha, ha.

OTO: Tako...

No, streljajte, hudiči. Streljaj, svinja hote-
lirska.

(Si razpne srajco in se izprsi.) Ali smo ali
nismo! Znal bom umreti. *(Stopi proti Evge-
nu.)*

HOTELIR: Evgen.

EVGEN: Ja. *(Pritisne na sprožilec, iz brzostrel-
ke prileti curek vode, Oto se od preseneče-
nja zamaje.)*

HOTELIR: Hehehehe. *(Smejati se začneta tudi
Evgen in znanstvenica, s tal vstaja Anasta-*

sius, ki se ravno tako smeje, znanstvenica sname lasuljo, belo haljo in očala in se nenadoma spremeni v sobarico Ano.)

OTO: a... aaa... aa...

HOTELIR: Evgen, po konjak! (Z Anastasiusom skočita k Otu, ki toliko da ne omedli, in ga podpreta.)

EVGEN: Ja, šefe! (Odide.)

ANASTASIUS: Ampak, gospod Oto!

HOTELIR: Pomirite se!

ANASTASIUS: Saj ni tako hudo.

OTO: Kk... kaj?

ANASTASIUS: Usedite se, dragi Oto! (Ga peljeta v naslanjač.)

HOTELIR: Da, Anastasius, tokrat je bilo pa malo prehudo.

ANASTASIUS: Saj sem vam rekel, da je režija malo pregroba.

HOTELIR: Da, zadnji prizor bi morali omiliti.

OTO: Kaj je? Kaj? A, kaj?

HOTELIR: Gospod Oto, pomirite se! Saj ni nič hudega, samo majhna šala.

(Vrne se Evgen s pladnjem, na njem steklenica konjaka Sturm und Drang ter polni kozarci.)

ANASTASIUS: Vlijte mu konjak v usta!

HOTELIR: Ana! Pomagaj Evgenu!

ANA: Da, gospod hotelir. (Gre in vzame s pladnja kozarček, Evgen položi pladenj na mizo.)

ANASTASIUS: Tudi jaz bi enega!

OTO: Kaj pomeni? Kdo...?

HOTELIR: Saj bo vse v redu. (Ana vlija konjak v Ota.)

OTO: Gospodična Ana? Vi?

ANA: Sprostite se, gospod Oto.

OTO: No tako, zdaj sem miren.

EVGEN: Gospod Anastasius, tu imate. (Anastasius vzame in spi.)

ANASTASIUS: No, meni je že bolje.

OTO: Zdaj, ko sem miren, mi pa povejte.

ANA: Kaj?

OTO: Saj to. Kaj se je zgodilo?

ANASTASIUS: Takoj vam bomo razložili.

HOTELIR: Se počutite bolje?

OTO: Bolje se počutim. Bolje.

HOTELIR: Spijte prej še enega!

OTO: Prosim. (Ana mu vlije še en kozarček v usta.)

ANASTASIUS: No, Oto, ali vam je bolje?

OTO: Aha.

HOTELIR: Gospod Oto, opravičujem se vam za vse težave, ki sem vam jih povzročil. A najprej mi povejte, ali vam je bila hrana v hotelu všeč?

OTO: Bila, bila.

HOTELIR: Pa zrak?

OTO: Ja, ko sem bil pa ves čas v zaprtem prostoru.

HOTELIR: Pa razgled?

OTO: Da.

HOTELIR: Na splošno je to torej čudovit hotel?

OTO: Da, na splošno.

HOTELIR: No, zaradi tega je bilo vse to!

OTO: Kaj to?

HOTELIR: Še sam bi si ga dal prej kozarček na zob. (Spije, Evgen po malem srka že ves čas.) Evgen, prinesi panó!

EVGEN: Prosim?

HOTELIR: Prinesi tablo. Tam spodaj je.

EVGEN: Aja, ja, takoj. (Odide.)

ANA: Joj, kakšno tremo sem imela, ko sem bila v tisti halji. Grozno!

HOTELIR: In kako izvrstna režija! Res izvrstna!

OTO: Pa kaj to?

ANASTASIUS: Bi ga še? Meni bi se prileglo.

HOTELIR: Ana, natočite nam! (Ana nataka.)

EVGEN: Tukaj je. (Prinese velik reklamni pano, čim večji. Recimo dva krat tri metre. Pano naj bi deloval zanimivo in ne preveč kičasto. Na njem razna gesla, verzi, slike itd. Mogoče slika državnega voditelja, duplikat tiste na steni. Evgen naj postavi pano tako, da zakriva vrata na hodnik, ne pa zofe, na kateri leži bolnik; verjetno ga nasloni na mizico s fotelji. Družba se zbere pred njim, si ga ogleduje in ga občuduje; do konca dejanja še vedno pijejo.)

OTO: Jooj, kakšna velika reklamna deska! Kje ste jo pa naročili?

HOTELIR: Imam jo že dolgo. Za majhen denar sem jo dal delati pri nekem prijatelju iz otroških let. Kar lep pogled, mar ne?

ANASTASIUS: Razložite mu že no, gospod Angus.

ANA: Da, razložite, to je vedno tako razburljivo!

OTO: Razložite mi, da.

HOTELIR: Kakor vidite na spredaj priloženem reklamnem panoju, je to reklama.

OTO: Reklama? Reklama?!

HOTELIR: Seveda, kaj pa naj bi bilo drugega. Evgen, paličko.

EVGEN: Ja. (Odide.)

ANA: Gospod Angus, odpovedala bom službo, če boste še naprej na tak način mučili goste.

HOTELIR: Ampak Ana, saj se bo vse pojasnilo.

OTO: Povejte mi že no!

HOTELIR: Pa saj vidite, da je vse reklama, mar ne? (Evgen prinese paličko in jo da hotelirju, ta z njo beza po reklamni deski.)

OTO: Zakaj reklama?

HOTELIR: Vidite, tako je pač, vzgojen sem bil na tak način in ne morem drugega, kot da skušam svoj hotel preobraziti v svetovljanskega. V naše mestece prihajajo turisti, ki so v glavnem revmatični in odhajajo v zdraviliške hotele. Seveda, saj imam veliko gostov, to je popolnoma razumljivo, ampak jaz bi hotel nekakšen miren idiličen kraj, kamor bi prihajali vi, zarodkoslovci, in drugi ljudje, ki jih spoštujem, kot stalni gostje, ne.

ANASTASIUS: Kot jaz, recimo.

HOTELIR: Da, kot vi. Veste, gospod Anastasius je predsednik državnega združenja svilo-prejcev. Njega sem pritegnil sem s podobno zgodbo. Pred štirimi leti.

ANASTASIUS: Pred tremi.

HOTELIR: Pred tremi, da. Oprostite mi zaradi dajanja lažnih in popačenih informacij.

ANASTASIUS: Ah, malenkost. Pomota. To se lahko pripeti vsakomur.

HOTELIR: Da, to je... aaa... No, in zdaj, ko je bil v bližini ta simpozij, sem se spomnil na vas. Saj vidite, da je tudi na reklamah že nekaj vrstic posvečenih vam.

ANA: Tu piše: »K rojstvu nove vrste hotela je veliko prispeval zarodkoslovec Oto Regner.« Piše tukaj.

HOTELIR: Vedel sem, da boste hoteli odkriti, kaj se skriva za vsem tem. Napisal sem odličen scenarij, celo boljši od Anastazijevega. Ali še pomnite, gospod?

ANASTASIUS: Seveda, skrivnost svilenih nogavic.

HOTELIR: Mmm — da. Svoje čase sem bil kos dramatiki, veste. In gospod Anastasius je bil tako prijazen, da je sprejel vlogo vohuna. Konec je bil res malo mučen, premalo sem računal na vaš značaj, ki se je razvijal v bližini teh drobnih nežnih bitij. Ampak scenarij in režija sta bila res odlična. Posebno, ko sem tako domiselno pridal še bolnika, ki se je čisto naključno znašel v hotelu. To je bilo od vsega najbolj duhovito. Kajne, gospod Anastasius?

ANASTASIUS: Seveda.

HOTELIR: In potem smo vam skušali pripraviti štiri dni, polne nenavadnih dogodkov in skrivnosti, lahko ste se pokazali dobri, kot tudi ste, in vi ste res sprejeli ubogega bolnika in bili pripravljeni umreti za idejo. Morate priznati, da je bilo res lepo.

OTO: Lepo... lepo... jasno, da je bilo lepo... ampak koliko sem pretrpel v teh zadnjih trenutkih!

HOTELIR: Pa saj to je bila samo moja spretna režija. Tega v resnici sploh ni bilo. In seveda veliki igralski talent gospoda Anastazija.

ANASTASIUS: Hvala lepa.

HOTELIR: Ne, ne, dragi gospod, to ni bil kompliment, mislil sem zares.

ANASTASIUS: O, hvala lepa.

OTO: Vedel sem. Vedel sem, da ne more biti res. Lepo je na svetu.

ANASTASIUS: Boste še en kozarček?

OTO: Prosim. Ana, kako grdi in tuji ste bili videti pod očali in tisto grdo lasuljo! Kako lepo je, da ste spet tu, vi in vsi drugi. *(Spije.)* *(Evgen natoči in razdeli kozarčke vsem.)*

ANASTASIUS: Kako je lepo. In prekleto dober konjak!

ANA: Gospod Oto, tudi jaz sem srečna, da se je vse tako končalo. In tako grozno srhljivo je bilo vse skupaj.

HOTELIR: Nazdravimo novemu stalnemu gostu! Saj boste tudi drugim zarodkoslovcem priporočili moj hotel, kajne?

OTO: Seveda, vse bom pošiljal sem. Toda... kaj bo z osebkom? Anastasius, kaj bo s homunkulom? Saj sva ga res ukradla, to ni bila le igra!

ANASTASIUS: To pa ja ni nič hudega. Saj je bil čisto navaden. Samo za okras so ga imeli na kongresu.

HOTELIR: Saj lahko kupimo novega. V vsakem mestu jih lahko kupite na stotine, pa še te za majhen denar. Jaz poplačam vse stroške. Na zdravje! *(Vsi spijejo.)*

ANASTASIUS: No, dober konec vse povrne! *(Vrata se odprejo, noter se neopažen splazi Gost. Ko vidi, da ga nihče ne gleda, zvleče bolnika Ernesta na tla, zleze na posteljo in obrnjen proti steni zaspi.)*

ANA: In kako sem se morala učiti, da sem si zapomnila vse tiste učene besede!

ANASTASIUS: In jaz, kaj šele jaz!

EVGEN: Jaz!

OTO: No, pozabimo, saj je minilo!

HOTELIR: Seveda; Evgen, natoči!

(Evgen natoči in razdeli kozarce. Sam takoj spi, rigne, vzame strojnico na vodo in začne z njo škropiti.)

HOTELIR: No, Evgen, kaj pa delaš! Naša najboljša soba! Če misliš tako, se pojdi igrat kam drugam. *(Evgen neha škropiti.)*

OTO: Nazdravljam vam! *(Medtem ko nazdravlja, vstopita Alfonz Lampe in Pinto. Neopažen se Alfonz skloni k bolniku in mu otipa pulz, s Pintom ga odneseta.)* Nazdravljam novim prijateljem, ki sem jih spoznal v težkih urah preizkušnje! *(Ani.)* Nazdravljam novemu življenju, ki sem ga začutil, ko sem zrl smrti v oči, nazdravljam neponarejenosti, preprostosti in lepoti življenja. *(Drugi nazdravijo, spijejo.)*

ANA: Oh, kaj res moram? Ne morem več!

(Drugi jo obstopijo, ji prigovarjajo. Oto stopi k njej in ji nekaj šepče na uho, Ana se smeje, Evgen se medtem neopažen s kozarčkom in strojnico umakne na verando. Pred vrati nameri strojnico in spusti curek vode na ulico.)

HOTELIR: No, ta pano moram odnesti v roportarnico. Ja kje pa je Evgen?

ANASTASIUS: Saj vam bom jaz pomagal.

(Primeta pano in ga odneseta.) *(Molk.)*

ANA: No, kaj je? *(Se zasmije.)*

OTO: Gospodična Ana, nekaj bi vas rad vprašal.

ANA: No?

OTO: Tisto... z Anastazijem... tisto je bilo tudi v režiji, kajne?

ANA: Kakor se vzame.

OTO: Kakor se vzame? Mislite... pravite, da je bilo tisto res?

ANA *(se smeje)*: Ah, Oto, vi ste tepček in pol. Seveda ni bilo res. Anastasius se je lagal.

OTO: Torej ni bilo res?

ANA: Ne. *(Se zasmije.)*

OTO: Ana! *(Jo objame in se poljubita.)*

ANA *(ga odrine, smeje)*: Tako misliš, a? Če ne on, pa ti!

OTO: Ana, poslušajte me, to sploh ni isto!...

ANA: Jaz sem mačka, ti pa moj pes. Če me hočeš dobiti, moraš teči po vseh štirih za menoj. *(Se mu umakne.)*

OTO: Ana ...
 ANA: Mijauuuu.
 OTO: Ampak Ana!
 ANA: Saj vem, Ana podgana. Plazi se, psiček.
(Se zasmije.)
 OTO: Hov, hov, Ana, poslušaj me no!
 ANA: Fifi, Fifi.
 OTO *(se spusti na kolena)*: Anal
 ANA: Ks, ks. *(Potolče po bedrih.)*
 OTO: Hov. Hooooov. *(Tuli, lasje, kolikor jih še ima, mu padajo na čelo, pravi primerek bednega starca.)*
 ANA *(se mu umika, ko se on plazi proti njej)*: Star si, veš. Še plaziti se ne moreš hitro, kaj šele da ... *(Se zasmije.)* Poglej si no trebuh. Buuuu!
 OTO: Ljubim te, Ana. *(Izplazi jezik in po pasje diha.)*
 ANA: Star impotenten pes si. *(Se smeje.)*
 OTO *(vstane, kolena se mu tresejo)*: Dobro, dobro. No dobro. Že v redu. Dobro.
(Vrata se odprejo, vstopita Anastasius in hotelir.)
 HOTELIR: Kaj Evgena še ni? Ts, ts. *(Maje z glavo.)* Ana, greva dol, priredili bomo banket. Malce bo treba pripraviti.
 ANA: Prav. V redu.
 HOTELIR: No, greva.
(Z Ano odideta.)
 OTO *(Anastasius mu naliže kozarček)*: Stazi, moj Stazi! Stazi!
 ANASTASIUS: Kaj je?
 OTO: Strašno! *(Se joče.)*
 ANASTASIUS: Kaj je, Oto?
(Oto se usede na tla.)
 OTO: Vse je resnica. Vse je bilo res!
 ANASTASIUS *(se usede poleg Ota, s steklenico v rokah)*: Kaj? Kaj je?
 OTO: Vse je bilo resnica. To sploh ni igra. In jaz sem prasica. *(Pije.)*
 ANASTASIUS: Ampak Oto, kaj pa vendar govorite? In v rimah?!

OTO: Vedno sem sovražil te homunkule. Te nagnusne homunkule. Kepe mesa. Spominjam se, kako je bilo, ko sem sedem let star dobil v dar sestrico ... sestrico, pha! Saj mi dovoliš, da te tikam, mar ne? Kaj?

ANASTASIUS: Seveda, Oto, kar daj.

OTO: No, Stazi ... tista ... tisti mali zgrbljeni stvor ... zoprno ... pozneje ...

ANASTASIUS: No, kaj, Oto? Kar povej mi.

OTO: Oh, kaj bi ti pripovedoval ... preveč grozno je. Pa šolanje, vzgoja in vse te oslarije, kar je noro in neumno. Samo ... *(Pije iz steklenice.)* Samo nepotrebna navlaka. Ah. Pozneje sem jo ...

ANASTASIUS: Ne misli, Oto dragi, da z menoj ni bilo isto. Vsa tragedija mojega življenja, vse to, za kar je hotelir mislil, da je plod mojega velikega igralskega talenta, vse je res. Res sem propadel študent embriologije, res je vse, kar sem ti govoril. Samo po naključju sem postal vodilni sviloprejec v državi. Moja življenjska pot je bila skažerija že, ko sem bil šele tri leta star. Moj dedek me je ... No, pa kaj bi sploh govoril. Saj ... *(Pije iz steklenice.)*

OTO: Anastasius! Tako rad bi tulil v noč. Kot neizobražen pes!

ANASTASIUS: Oto! *(Si podata roke, ginjena.)*

OTO: Stazi!

(V sobo se vrnete hotelir in Ana z novo steklenico.)

HOTELIR: Tako, zvečer bo banket! Zdaj pa še nazdravimo, hojla, hojla, hopsasa! Saj poznate tisto šalo, ko vampir prihaja v restavracijo in pravi: Kozarec krvi, prosim! Kakšno skupino pa imate? Natakara pa: Ja, kaj si pa mislite o naši restavraciji? »A« skupino vendar! *(Se zasmijejo, Ana spusti robček, da pade za fotelj, Oto omahuje.)*

OTO: Domov bom moral. Čakajo me! *(Z Anastazijem sta že prej vstala.)*

HOTELIR: Nocoj še ostanite! Saj gre vse na moj račun.

OTO *(mračno)*: Pisati bi moral.

HOTELIR: Kaj, pisati mislite? Pazite, da se ne zapišete! *(Vsi se smejejo, Evgen pride z verande, nekoliko vznemirjen, v tem trenutku se Oto spusti na vse štiri, prime robček.)*

EVGEN: Šefe!

(Ana se smehlja in gleda Ota.)

HOTELIR: Nazdravljam vsem, sebi in svojemu uspehu pa še prav posebno!

(Vsi trčijo, Oto pije iz steklenice.)

ANASTASIUS: Živeli!

(Vrata se sunkovito odprejo, vstopi organ državne varnosti, za njim plašneje Gustav, ki začne brskati po gostu na zoli.)

ORGAN *(jih meri s pogledom revolverskega junaka)*: Oho. Zabavica, a?

HOTELIR: Dober dan.

GUSTAV: Kje je moj mrtvec?

(Gost začudeno gleda, napol spi.)

ORGAN *(se napol obrne, Gustavu)*: Tišina! *(Potem se obrne k družbi.)* Oblasti pa že ne boste zafrkavali! Kdo je šprical?

(Oto se zgrbljen na vseh štirih začne plaziti proti njemu.)

OTO: Hov! Hov! *(Ga naskoči.)*

Zastor hitro pade

Konec

Grupa za literarno teorijo poziva k sodelovanju pri projektiranju naslednjega literarno-teoretskega zvezka PROBLEMOV. Projekt vsebuje dve osnovni temi:

a) LITERATURA IN ZNANOST

(proizvodnja, tehnika, ideologija)

b) LITERATURA IN IGRA

Namen projekta je:

1. V pomanjkanju »čistih« teoretiskih razprav podpreti proizvodnjo eksplicitnih tekstov.
2. Razširiti horizont problematike, v kateri se giblje slovenska literarna kritika.
3. Razširiti krog sodelavcev.

Pogoji:

1. Prispevki naj bodo izključno *eksplicitni*: teoretski, in ne le aplikacija določenega literarnega dela, konkretne umetnine. Vezani so lahko na metodo določenega literarno-teoretskega modela ali na širšo literarno umetnostno) formacijo, itd.
2. Prispevki naj ne obsegajo več kot 15 strani.

Tekste bodo spremljali ustrezni prevodi iz francoske in nemške literature.

Prispevki morajo biti poslani na uredništvo PROBLEMOV (Beethovnova 2) do vključno 15. oktobra.

Za projekt:
Andrej Medved

PROBLEMI aktualnosti

